

સને ૧૮૮૬ નો સાલમાં છાપ્યો.

હિંદુસ્તાનનો કરાર બાબતનો આકટ.

સન ૧૮૭૨નો આકટ હમો.
એક વિદ્વાન વકીલની મદદથી
ટીકા સાથે.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર.

કસ્તુર વિરચંદ.

અમદાવાદ—આર્યોદય પ્રેસમાં છાપ્યો.

સંવત ૧૯૪૨.

સન ૧૮૮૬.

આ કાયદો વલંદાની હવેલી સામે તથા પંચભાઈની પોળ
પાસે ફીકાબટની પોળમાં કસ્તુર વીરચંદ પાસેથી મળશે.

સને ૧૮૬૭ના ૨૫મા આકટ પ્રમાણે રજીસ્ટર કરાવ્યો છે.

હિંદુસ્તાનનો કરારનો આકટ.

કરારો વિશેના કાયદાના કેટલાએક ભાગનાં લક્ષણો બાંધવા, તથા તે સુધારવા યોગ્ય છે. માટે નીચે લખ્યા મુજબ આ ઉપરથી ઠરાવવામાં આવે છે.

પ્રથમના વિષય.

જ્ઞાતું નામ. ૧. આ આકટને “સન ૧૮૭૨ નો હિંદુસ્તાનનો કરારનો આકટ” એવું આકટ ક્યાં નામ આપ્યું છે તે તમામ બ્રિટીશ ઈન્ડિયાને લાગુ છે, તથા તે તારીખ લાગુ છે. પેહેલી સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૭૨ ને રોજ અમલમાં આવશે.

તે ક્યારે અ
મલમાં આવશે.

કયા કાયદા આ આકટને જોડેલા પરીશીષ્ટમાં કહેલા કાયદા તેના ત્રીજા કોષ્ટકમાં રદ કર્યા. જેટલા બતાવ્યા છે તેટલા રદ કર્યા છે; પરંતુ કોઈ પણ સ્ટાટ્યુટમાંના, આકટમાંના, અથવા કાયદામાંના જે ઠરાવ આ આકટ ઉપરથી સ્પષ્ટ રીતે રદ કર્યા ન હોય તેને, તથા વેપારનો કોઈ પણ ચાલ કિંવા શીરસ્તો, કિંવા એકાદ કરારની કોઈ પણ અનુસંગીક વાત, આ આકટના ઠરાવની વિરુદ્ધ ન હોય તો તેને, આ આકટના કોઈ પણ મજકુરથી બાંધ થનાર નથી.

ટીકા—બ્રિટીશ હિંદુસ્તાનમાં અગર બ્રિટીશ ઈન્ડિયા બહાર થએલા કરારો બ્રિટીશ ઈન્ડિયા બહાર કેવી રીતે પાળવા તે વિશે અને તેવા બાબત કરારો બાબત નિચેના હકીકત ઉપર ધ્યાન આપવું એ અવસ્યની વાત છે.

કરારથી ઉત્પન્ન થતા ફરજ કેવી રીતે પાળાવવી તે જે કોરટમાં દાવો આજુબામાં આવ્યો હોય તે કોરટના ધારા ઉપર આધાર રાખે છે અને કરાર કેવી રીતનો હતો એ સમજવાને માટે જે ઠેકાણે કરાર કરવામાં આવ્યો હતો તે જગ્યાના કાયદા મુજબ ચાલવું અને કરાર કોઈ અમુક ઠેકાણે પાળવાનો હોય તો તે ઠેકાણાના કાયદા મુજબ કરારનો અમલ થાય.

અમુક કરાર સંબંધીના દાવાની બાબતમાં કયા કરારનો કાયદો લાગુ પાડવો તે નક્કી કરવું એ કોઈ સહેલું કામ નથી. જ્યાં આગળ કરાર કરવામાં આવ્યો હોય તે દેશના ધારા પ્રમાણે તો એ કરાર મંજૂર રહેવા લાયક હોય પણ જ્યાં એ કરાર અમલમાં લાવવા દાવો કરવામાં આવ્યો હોય તે દેશના કાયદાનું અવગંધન થતું હોય તે દેશનો રમ્યતના હક અને ફરજો ઉપર હુમલા થતા હોય, જે કરારો નિતી અગર ધર્મ વિરુદ્ધ અગર સાર્વજનિક હક વિરુદ્ધ હોય તે કરારો અને એવા ત્રીજા કરાર નિરરથક છે તેથી તે કરાર સંબંધી દાવા ચાલી શકતા નથી. સ્ટેરીસ કોન્ફ્લીક્ટ ઓફ લા.

આ કરાર આકટ જે કરારો તા. ૧ લી સપ્ટેમ્બર સન ૧૮૭૨ ના પહેલાં થયા હશે તેને લાગુ નથી એમ જસ્ટીસ બર્ક સાહેબે ઠરાવ્યું છે. ૧૨ એ. લા. રી. ૪૫૮.

આ ધારા ઉપરથી કાઢેલો વારટન સાહેબ નીચે પ્રમાણે ખુલાસો આપે છે “જે કરાર જે જગાએ થયો હોય તે જગાના રીવાજ પ્રમાણે તે કરાર પરીપૂર્ણ કરવો જોઈએ તથા જે જગાએ તે પુરો કરવાનો હોય તે જગાના કાયદા પ્રમાણે તે પુરો કરવો જોઈએ પણ ક્યારે અને કેવી રીતે આવા પરરાજના કાયદાઓ પસંદ કરવા એ કોરટનો કાયદો નક્કી કરે છે. અને ઉપર નોંધીએ કરેલા ન હોય એવા બધા પ્રસંગે તે કાયદો લાગુ કાય-

હાનુ' કામ સારે છે." (વારટન્સ કોનફ્રીકટ ઓફ લર્જપા. ૪૦૧.)

પ્રથમ તો જે જગામાં તે કરાર થયો હોય તે જગાના કાયદા પ્રમાણે જેટલી જરૂરીઆતો જોઈતી હોય તેટલી જરૂરીઆતો હરકે ઠેકાણે તેના કાયદેસરપણાને માટે પૂરતી તથા જરૂરની છે. જેમકે જો કોઈ પરરાજમાં થએલા કરાર ઉપર સ્ટાંપ ન હોવાને લીધે તે ત્યાં નીરથક હોય તો તેનો અહીં અમલ કરી શકાય નહીં. (ખ્રીસ્ટો વી. સેકવેલીસ, લા. રીપો. એક્સચેન્જ વા. ૫ પા. ૨૭૫) તો પણ જે કરારમાં કોઈ જરૂરીઆત નહીં હોવાથી કાયદાઓ (સ્ટાટ્યુટો) પ્રમાણે તે રદ થાય છે તે અને જે કાયદાઓથી કોઈક જરૂરીઆત પૂરી પાડ્યા શિવાય દાવો લાવવાનો અથવા પુરાવો લેવાનો અટકાવ થાય છે તેઓ વચ્ચે ભેદ રાખવો જોઈએ. પણ આ બીજી જાતના કાયદા કોરટના કાયદાનો ભાગ હોય તોજ તે અમલમાં આવે. જે પરરાજમાં જે દસ્તાવેજ થયો હોય તે રાજના કાયદા પ્રમાણે સ્ટાંપ ન હોવાથી દસ્તાવેજ મજકુર પુરાવામાં અંગીકાર કરવા જોગ ન હોય તો પણ ઇંગ્લેન્ડ કોરટ તેને અંગીકાર કરશે. (જેમ્સ વી. કાયરવુડ ડાઝીલીંગ એન્ડ રાયલાન્ડસ કેસીસ. વા. ૩ પા. ૧૯૦) અને જ્યાં ઇંગ્લેન્ડ કાયદા (સ્ટાટ્યુટ) જેવો કે કપટ વિશેનો કાયદો (સ્ટાટ્યુટ) જેમાં એમ ઠરાવે છે કે અમુક જાતના કરારો લેખી ન હોય તો ફરીયાદ ચાલે નહીં ત્યાં ઇંગ્લેન્ડ કોરટ આ કરાર લેખી ન હોવા ઉપરથી લાવેલી ફરીયાદ સાંભળશે નહીં જો કે એ કરાર જે જગાએ થએલો તે જગાના કાયદા મુજબ તે લખીતવાર કરવાની જરૂર નહોતી (જેમ્સ વી. વાર્ઈટ હેવન; હાઉસઓફ લારડેનસ કેસીસ વા- ૩ પા. ૧)

અરથ.

૨. વાક્યના તથા વીધ્યના સર્ગાંધ ઉપરથી જુદો અરથ થવાનો સંભવ

હોય તો તે શિવાય બીજે પ્રસંગે આ આકટમાં વાપરેલા નીચે લખેલા શબ્દો

તથા શબ્દ પ્રયોગોનો અરથ નીચે મુજબ સમજવો.

નોટ—ફેટલીક વખતે દરખાસ્ત યાને સુચના જાહેર ખાખરની મારફતે કરવામાં આવે છે અને આવી સુચના યાને દરખાસ્તથી સુચના કરનાર એક અમુક સખસ જે કે બંધાય છે એમ નથી પરંતુ જે જે સખસોના હાથમાં એ જાહેરખર હોય અને એ જાહેર ખાખરની સરત પ્રમાણે એ સુચના જે જે સખસ મંજુર રાખે તે તમામ સખસોની સાથે એ સુચના મંજુર થવાની ખાખર મળે કે તુરતજ એ કરાર થાય અને પછી જાને ત્રફ્ટેજોને એ કરાર પાળવાનો ફરજ ઉત્પન્ન થાય છે રેલવેનાં ટાઇમટેબલો પણ તે મુજબ સુચનાઓ છે અને તેમાં જનાવ્યા મુજબ જો કોઈ સખસ રેલવેમાં જવાનું ઈલાકા કામ કરવાનું પસંદ કરી પોતાની ઇચ્છા જણાવે તો પછી રેલવે કંપની સાથે એ સખસે કરાર કર્યો એમ થાય છે.

(અ) જ્યારે કાંઈ એક વસ્તુ કરવામાં અથવા ન કરવામાં બીજા સખસની સંમતી મેળવવાના હેતુથી એકાદ સખસ તે વસ્તુ કરવાની કિંવા ન કરવાની પોતાની ખુશી છે એવું સદરહુ બીજા સખસને જણાવે ત્યારે તે સુચના કરે છે એમ કહેવું.

(બ) જે સખસને સુચના કરી હોય તે જ્યારે તેમાં પોતાની સંમતી જણાવે, ત્યારે તે સુચના તેણે સ્વીકારી એમ કહેવું. સુચનાનો સ્વીકાર થયો એટલે તે સુચના વચન થયું એમ સમજવું.

(ક) જે સખસ સુચના કરે તેને "વચન આપનાર" કહેવો અને જે સુચના સ્વીકારે તેને "વચન લેનાર કહેવો."

ટેનડર લેવાની જાહેરખબરનું પણ તેજ રીતે છે. જાહેર ખબર કાઢનારને સુચના કરવામાં આવે તેનું મોટામાં મોટું ટેનડર સ્વીકારવાને તે બંધાએલો નથી (સ્પેનસર વી. હારડિંગ. લા રીપોર્ટસ કોમનવેલીઝ વા. ૫ પા. ૫૬૧)

(૬) જ્યારે વચન આપનારની ઇચ્છાથી વચન લેનારે કીંવા બીજા કોઈ માણસે એ કાદી વસ્તુ કરી હોય કે ન કરી હોય અથવા તે વસ્તુ મજકુર કરે, કીંવા ન કરે અથવા વસ્તુ મજકુર કરવાનું કે ના કરવાનું વચન આપે, ત્યારે એ પ્રમાણે કરવું, અથવા ન કરવું અથવા વચન આપવું, એ તે વચનનો અવેજ છે એમ સમજવું.

એક એવો કરાર કરવામાં આવ્યો હતો કે અમુક નાણાં લેખ ખેડાણ અને પડતર જમીન ઉપર સરકારનું ગહેસૂલ આપું કરાવો આપવું અને તેમ જ ન થાય તો લાધેલા પદ્ધતિ પાછા આપવા આ કરારની રૂઠીએ પ્રતિવાદીને આપેલા પદ્ધતિ પાછા લેવા દાવો કર્યો તે કાગમાં એમ ઠરાવવામાં આવ્યું કે ગેરકાયદેસર કરારનો અવેજ છે એમ ગણી કરાર નામુદ્દ ઠરાવી શકાતો નથી. ૨ માર્ગસ હા. કો. રી. ૨૪૩.

“અવેજની વ્યાખ્યામાં એમ બતાવ્યું છે કે અવેજ એટલે વાદીનું કોઈ પણ કાગ જેમાંથી પ્રતિવાદીને અથવા કોઈ ત્રાહિત સખસને લાભ અથવા ફાયદો થાય છે અથવા વાદીએ વેટેલી કાંઈ પણ તરફી, તુકશાની, અથવા અડચણ; પછી તે તુકશાની અથવા અડચણ ગમે તેટલી થોડી હોય તોપણ જે વાદીએ પ્રતિવાદીની સ્પષ્ટ અથવા ગર્ભીત સંમતીથી અથવા કોરટની ભાષામાં કહીએ તો પ્રતિવાદીના વિશેષ કહેવાથી અથવા માગણીથી આવું કૃત્ય કર્યું હોય અથવા અડચણ વેદી હોય તો” (લેપો આર્થ. વી બ્રાયટ સ્કોટ વા. ૩ પા. ૨૫૦)

(૬) પ્રત્યેક વચન તથા વચનોનો પ્રત્યેક જોડામાં સમુદાય જ્યારે એક બીજાનો અવેજ હોય ત્યારે તે વચનને તથા સમુદાયને કબ્જાત કહેવી.

(૬) જે વચનો એક બીજાનો અવેજ કિંવા એક બીજાના અવેજનો ભાગ હોય તે વચનોને એવું નામ આપ્યું છે.

(ગ) જે કબ્જાયાતને કાયદાના જોરથી અગલમાં લાવી શકાતી નથી તેને નીરરથક કબ્જાત એવું નામ આપ્યું છે.

(હ) જે કબ્જાયાત કાયદાના જોરથી અગલમાં લાવી શકાય છે. તેને કરાર કહે છે.

(આઈ) જે કબ્જાયાત તેના એક કીંવા અધીક પક્ષકારની ઇચ્છા ઉપરથી કાયદા મુજબ અગલમાં આણી શકાય, પણ બીજા એક કીંવા અધીક પક્ષકારનો ઇચ્છા ઉપરથી અગલમાં લાવી શકાતો નથી, તે કબ્જાયાતને નીરરથક થવા યોગ્ય કરાર કહે છે.

(જ) જે કરારને કાયદાના જોરથી અગલમાં લાવી શકાતો બંધ થાય તે કરાર જે વખતે સદરહુ મુજબ અગલમાં લાવી શકાતો બંધ થાય તે તે વખતે નીરરથક થાય છે.

ટીકા:—નીરરથક અને નીરરથક થવા યોગીય કબ્જાત વચે મોટા તફાવત છે નીરરથક કબ્જાત કદાપી કાયદેસર છેજ નહીં ને તેટલા માટે તે ગંજુર રાખી શકાતી નથી નીરરથક થવા યોગ્ય કબ્જાત એજ કે જે પક્ષકારથી તે રદ થઈ શકે છે તે પક્ષકારે તે રદ કરી નથી ત્યાં સુધી તે કાયદેસર ગણાય છે (એસ્ટર ફીલ્ડ. વી. જનસેનવાઈટ એન્ડ ટ્યુડરસ ગણાય છે (એસ્ટર ફીલ્ડ. વી. જનસેનવાઈટ એન્ડ ટ્યુડરસ લાર્ડીંગ કેસીસ વા. ૭ પા. ૫૪૧. ઓક્સ. રી. ટરકવાન્ડ; લા રીપોર્ટસ હાઉસઓફ લોરડસ કેસીસ. વા. ૨ પા. ૩૭૫.)

ખાખ ૧ લો.

સુચના જણાવવી, સ્વીકારવી, તથા રદ કરવી એ વિષે.

સુચના જણાવવી ૩. જે કલ્પ કરીને કીંવા ન કરીને સુચના કરનાર, કીંવા સ્વીકારનાર, વચી સ્વીકારવી કીંવા સુચના અથવા સુચનાનો સ્વીકાર રદ કરનાર પક્ષકાર અનુક્રમે સદન તથા રદકરવી. રહુ સુચના કર્યાની, કીંવા તે સ્વીકાર્યાની, કીંવા તે સુચના અથવા સુચનાનો સ્વીકાર રદ કરવાની વાત જણાવવાનો ધરાહો કરે અથવા જે કલ્પ

કરવાનું, કીંવા ન કરવાનું પરીણામ એવું હોય કે તે ઉપરથી વાત ગજકુર જણાય, તેવું હરકોઇ કલ્પ કરવાથી કીંવા ન કરવાથી સદરહુ મુજબની સુચના કરવાની તથા સુચનાનો સ્વીકાર કરવાની તથા સુચના તથા સ્વીકાર રદ કરવાની વાત જણાવાયછે એમ સમજવું. જણાવવું કયા ૪. જે સખસને કાંઇ સુચના કરી હોય તેને તે સુચના જ્યારે જણ્યામાં રેપુરચાયછે. આવે ત્યારે તે સુચનાનું જણાવવું સમાપ્ત થયું એમ સમજવું.

સુચનાનો સ્વીકાર જણાવવાને સાઈ કાંઈ કલ્પ કરવાની કીંવા ન કરવાની વાત સુચના કરનાર તરફ જ્યારે એવી રીતે રવાના થાય કે તે સ્વીકારનારના અખત્યારમાં રહે નહીં, ત્યારે તે સ્વીકારનું જણાવવું સદરહુ સુચના કરનારની વીરૂદ્ધ સમાપ્ત થયું એમ સમજવું.

અને તે વાત સુચના કરનારના જણ્યામાં આવે ત્યારે સ્વીકાર કરનાર વીરૂદ્ધ તે સમાપ્ત થયું એમ સમજવું.

રદ કરયું એ જણાવવા માટે કાંઈ કલ્પ કર્યાની કીંવા ન કર્યાની વાત જે સખસને તે જણાવવાનું છે તે સખસ તરફ એવે પ્રકારે રવાના થાય કે તે રદ કરનારના અખત્યારમાં રહે નહીં ત્યારે રદ કરયું એ જણાવવું સદરહુ રદ કરનાર વીરૂદ્ધ સમાપ્ત થયું એમ સમજવું.

અને જે સખસને તે જણાવવાનું હોય તે સખસના જણ્યામાં તે આવેત્યારે જણાવવું સખસ ગજકુર વીરૂદ્ધ સમાપ્ત થયું એમ સમજવું.

દ્રષ્ટાંત.

(અ) કાંઈ એક કીંમત લઈને એક ઘર વેચીશ, એવી એ પત્રદારે બે સુચના કરેછે

બે તે તે પત્ર પોહોંચે ત્યારે તે સુચનાનું જણાવવું સમાપ્ત થાયછે.

(બ) એ ની સુચના બે પત્રદારે સ્વીકારીને તે પત્ર ટપાલ મારગે મોકલે છે.

એમાં સ્વીકારનું જણાવવું પત્ર ટપાલમાં નાંખે ત્યારે એ વીરૂદ્ધ અને તે પત્ર બે પોહોંચે ત્યારે બે વીરૂદ્ધ સમાપ્ત થયું.

(ક) એ પોતાની સુચના તાર મોકલીને રદ કરેછે.

તાર રવાના થાય ત્યારે રદ કરવું એ વીરૂદ્ધ સમાપ્ત થયું; બે તે તાર પોહોંચે ત્યારે બે વીરૂદ્ધ સમાપ્ત થયું.

બે પોતાનો સ્વીકાર તાર મોકલીને રદ કરેછે. તાર રવાના થાય ત્યારે બે નું રદ કરવું બે વીરૂદ્ધ સમાપ્ત થયું, અને તાર અને પોહોંચે ત્યારે બે વીરૂદ્ધ સમાપ્ત થયું.

સુચના તથા ૫. કાંઈ સુચનાનો સ્વીકારનું જણાવવું સુચના કરનાર વીરૂદ્ધ સમાપ્ત

સ્વીકાર રદ કરી થયાની અગાઉ તે સુચના કોઇ પણ વખતે રદ કરી શકાય છે પણ ત્યાર પ-
છા બાબત. છી તે રદ કરી શકાતી નથી.

કાંઇ સ્વીકારનું જાણાવવું સ્વીકારનાર વીરૂપ સમાપત થયાની અગાઉ તે સ્વીકાર કોઇ
પણ વખતે રદ કરી શકાય છે. પણ સાર પછી તે રદ કરી શકાતો નથી.

ક્રમાંત.

અ પોતાનું ધર બ ને વેચવાને પત્રદારે સુચના કરે છે અને તે પત્ર ટપાલ મારગે
મોકલે છે.

બ પત્રદારે સુચના સ્વીકારે છે અને તે પત્ર ટપાલ મારગે મોકલે છે.

બ એ સ્વીકારનું પત્ર ટપાલમાં નાખ્યું તેના પહેલાં ગમે તે વખતે કીંવા ટપાલમાં
નાખે તે ક્ષણે, અ પોતાની સુચના રદ કરી શકે છે પણ સાર પછી તે રદ કરી શકાતો નથી.

બ ના સ્વીકારનું પત્ર અ ને પોહોંચ્યાની પેહેલાં ગમે તે વખતે કીંવા પોહોંચે તે ક્ષ-
ણે. બ પોતાનો સ્વીકાર રદ કરી શકે છે પણ સાર પછી તે રદ કરી શકાતો નથી.

સરકારે એક જાહેરનામું કહાડી એક વખતે એ સખસને બક્ષીસ આપી ત્યારબાદ તે
બક્ષીસ બીજું જાહેરનામું કહાડી રદ કરી શકાતી નથી. ૮ મુ. હા. કો. રી. ૧

કેટલીક વખત સુચના કરનાર સામા પક્ષકારને સ્વીકાર કરવાને માટે અમુક મુદત આ
પે છે પણ તેમ કરવાથી તે સુચના કરનાર સ્વીકાર પોતાના વીરૂપ પુરો થતા પેહેલાં કોઇપ-
ણ વખતે પોતાની સુચના રદ કરવાનો અખતીઆર ખોતો નથી. આ નીયમનું ધોરણ એ-
છે કે સ્વીકાર કરતાં સૂધી સ્વીકાર કરનાર ઉપર કાંઇ વાતનું બંધન થતું નથી, અને તેટલા
માટે સુચના કરનાર ઉપર કાંઇ વાતનું બંધન થતું ન જોઈએ. (કુક. વી એકવલ્લી ટર્મ રી-
પોર્ટ વા. ૩ પા. ૬૫૩.)

જ્યાં એક પ્રતીવાદીએ વાદીને કેટલું ઉન વેચાતી આપવાનું કહ્યું અને તેની હા નાના
જવાબ સાર ત્રણ દીવસની મુદત આપી હતી. અને ત્રણ દીવસની અંદર વાદીએ સુચના
કયુલ રાખવા સાર પ્રતીવાદી પાસે ગયો તે વખતે પ્રતીવાદીએ વાદીને કહ્યું કે ઉન બીજા
માણસને વેચાતી આપી ચુક્યો છું આ કામમાં એગ કરાવવામાં આવ્યું કે જ્યારે વાદીએ
પોતાનો સ્વીકાર બતાવ્યો તે વખતે પ્રતીવાદીએ ના પાડી તેથી કરાર થયો નહોતો. (હેડ.
વી. ડી. ગોન; મુડી એનડ રાયન વા. ૩. પા. ૯૭.)

રદ કરવાના પ્ર ૬. સુચના નીચે લખેલે પ્રકારે રદ કરાય છે:—
કાર.

(૧) રદ કરવાની ખબર સુચના કરનારે સાગાવાળાને જાણાવવાથી;

(૨) સદરહુ સુચનામાં તેને સ્વીકારવા સાર નીમેલી મુદત થઈ ગયાથી; અથવા એ પ્ર-
માણે કાંઇ મુદત નીમી ન હોય તો, યોગ્ય મુદતમાં સ્વીકાર કરવાની વાત ન જાણાવવાથી.

ટીકા—સુચના કરવાનું કામ ઇચ્છા સુચના રદ કરવાનું કામ એ બેમાંનું એકે સામા માણ-
સના જાણવામાં આવે ત્યાં સૂધી પુર થતું નથી નજદીક નહીં હોયતેવા સખસો જુમની વચે કા
ગળ દારે ઇચ્છા સંદેસાથી વેહેવાર ચાલે છે. તેઓના વચેના બધા કરારોમાં એક પક્ષકારે ક-
રેલી સુચના જ્યાંસૂધી તે સામા માણસને જાણાવવામાં ન આવે ત્યાંસૂધી તે સુચના માત્ર નહીં
જાણાવેલો ઈરાદો છે જો ખેપીઓ અથવા કાગળ જે ઠેકાણે મોકલ્યો હોય તે ઠેકાણે આવતા
પેહેલાં અટકાવવામાં આવે તો સુચના રદ થઇ શકે છે પણ તે સુચના પેહેલાં અને સ્વીકાર-

વામાં આવે અને મુખ્યત્વે કરીને તેનો અમલ કરવામાં આવે ત્યાં સુધીમાં સુચના રદ કરવાનો પત્ર આવી પેહોંચે નહીં તો પછી તેરદ થઇ શકતી નથી, કારણ કે સુચના રદ કરવાનું સામાન્ય માણસના જાણવામાં આવે ત્યાં સુધી તે એક મનમાં ધારેલું કૃત્ય છે, તે કાંઈ કરેલું કૃત્ય નથી, ને તેથી કરીને અલગત તેની અસર નહીં જણાવેલા પણ પક્ષકારના મનમાં ધારેલા ધરાદા કરતાં જાદે નથી.

પાછલી કલમની નોટમાં લખેલાં કુક. વી. એક્સલીના ઠરાવ ઉપરથી એમ નીકળે છે કે જો સુચના રજાની મુલાકાતમાં કરી હોય અને પક્ષકાર જુદા પડતાં સુધી તે સ્વીકારવામાં ન આવતી હોય તો તે રદ કરી ગણાય છે અને પાછળથી કરેલો સ્વીકાર કામમાં આવશે નહીં. આવે પ્રસંગે યોગ્ય વખત ધણું કરીને પક્ષકાર જુદા પડતી વખતે પુરો થાય છે.

સ્વીકાર આટલી મુદતમાં કરવો એવી રીતે જો મુદત બાંધી હોય તો ખુબું છે કે સુચના આપેલી મુદત વીતે બંધ પડે છે. જ્યારે સુચના કરનાર સ્વીકારને માટે કાંઈ મુદત બાંધતો નથી ત્યારે એમ અનુમાન થાય છે કે યોગ્ય મુદતની અંદર સ્વીકાર જણાવવો એમ તેનો ધરાદો છે. દરેક પ્રસંગે આ પ્રમાણે યોગ્ય મુદત કેટલી તે કોરટે કેસની હકીકત ઉપરથી નક્કી કરવું જોઈએ રાગસંગેટ હોટેલની કંપની વી. ગોલડ. રમીડ (લા રીપોર્ટ એક્સ-સ એકર. વા. ૧ પા. ૧૦૯)ના કામમાં શેરને મળવાને માટે અરજી જુદામાં કરવામાં આવી હતી અને નવેંજરમાં તે અરજીમાં કરેલી સુચના સ્વીકારમાં આવી હતી આ અયોગ્ય મુદતમાં સ્વીકારવાનું થયું હતું એમ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું.

પ્રતીવાદીએ વાદીને માલ વેચાતી આપવાનું પત્ર દવારે લખી જણાવ્યું હતું અને તેમાં સરનામાની ચુકથી તે પહેાંચવો જોઈએ તે કરતાં બે દીવસ મોડો વાદીને પોહોંચે અને વાદીએ તેનો જવાબ પોસ્ટ મારફતે મોકલ્યો હતો તો પણ ઉપરના સળગથી બે દીવસ મોડો પોહોંચેલો તે કામમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે તે કારણ પુરો કરાવવાનો વાદીને હક છે (આડગા વી. લીન્ટસેન બાર્નેવોલ એન્ડ અલ્ડરસન વા. ૧ પા. ૧૮૧ આ ઠરાવવામાં મુદ્દો એ હતો કે વાદીએ ટપાલ રસ્તે સ્વીકાર કર્યો અને પ્રતીવાદીની સુચના વાદીને પોહોંચી એટલે પુરી થઇ એમ ગણવામાં આવ્યું હતું.

(૩) સુચના સ્વીકારવા પેહોંચ્યાં જ સરત પુરી કરવી જોઈએ તે સ્વીકારનારે પુરી ન કરવાથી; અથવા.

(૪) સુચના કરનારે મરણ પામ્યો હોય અથવા ગાંડો થયો, અને તે મરણ પામ્યો હોવા ગાંડો થયો એ વાત સ્વીકાર કર્યા પેહોંચ્યાં સ્વીકારનારને માલમ પડી હોય. તો તે મરણ હોવા ગાંડો પડ્યો.

સ્વીકાર વ- ૭. કોઈ સુચનાને વચનનું રૂપ આપવાને સાફ.

ગર સરતનો (૧) તેનો સ્વીકાર બીન સરતનો તથા નીશ્ચય પુરવક હોવો જોઈએ; હોવો જોઈએ.

ટીકા:—સ્વીકાર થવો જોઈએ એટલા માટે સુચના કરનાર સખસ એમ લખે કે તમારો જવાબ નહીં આવે તો મારી સુચના તમે સ્વીકારો એમ માનીશ તેથી પોતાનો નકાર જણાવવાનો અથવા જવાબ નહીં લખવાથી બંધનમાં આવવાનો બોલો સામા પક્ષકાર ઉપર તે સુચના કરનાર નાંખી શકતો નથી

સ્વીકાર થયો છે કે નહીં તે વિશે કેટલીક નખત ખારીક સવાલ કિતપન કામ છે.

ભાષા એવી હોય કે જે ઉપરથી સ્વીકાર કરનારની અનીશ્ચિત કબુલાત નીકળતી હોય તથા સુચના કરનાર બીજી સરતો કબુલ રાખશે એવી ધૃઝ. તેને જતાવી હોય પણ જોવાની વાત એટલીજ છે કે પક્ષકારોની ભાષા તથા વરતણું કે જેતાં એકે જણે પછી ગમેતો ના-જુશીથી બીજાની સુચના સ્વીકારવાનો ઇરાદો રાખેલો કે નહીં.

જ્યાં નહીં મંગાવેલા માલની સાથે એક એક ખીંદડાંમાં ને એક ભરતીઆ સાથે મોકલવામાં આવે તો મંગાવેલા માલની એ પઈશા આપવાનું વચન થાય છે; કારણ કે તેથી એવી તકરાર થઈ શકે કે આ બાજતમાં નીશ્ચય પુરવક સ્વીકાર થયો નથી.

જે માણસને સુચના કરવામાં આવી હોય તે માણસે સ્વીકાર કરવો જોઈએ. જ્યાં આ એ બ પાસ 'માલ મંગાવ્યો અને તેની સાથે તેને લેવડ દેવડ ચાલતી હતી અને ક કે જણે બ ની ગુડવીલ' ખરીદ કરી તેણે આ ફરફારની આ ને ખજાર આપ્યા શીવાય માલ મોકલ્યો. તે કાગમાં એમ ઠરાવવામાં આવ્યું કે આ અને કની વચે કરાર થયો નહોતો કારણ કે આ નો કની સાથે લેવડ દેવડ રાખવાનો કદી ઇરાદો નહોતો પણ તેનો ઇરાદો બ ની સાથે રાખવાનો હતો. (બેલટન વી. જોન્સ, લા જનરલ આકસચેકર વા. ૨૭, પા. ૧૧૭)

સુચનાની અને સ્વીકારની સરતો વચે જરા પણ ફરફાર હશે તો સ્વીકાર સુચનાને વચનનું રૂપ આપી શકશે નહીં. અનીશ્ચિત સ્વીકાર ખરેખર એક નવી સુચના છે. જ્યાં તા. ૨૫ મી જુલાઈથી આ એ બ ના ધરનો કબજો લેવાની સુચના કરી અને બએ કબજો તા. ૧ અગષ્ટથી આપવાનું કહી એ સુચના સ્વીકારી (રૂટલેન્. વી. આનટ; બીંગહામ. વા. ૪ પા. ૬૧૦ અથવા જ્યાં બ એ ઘોડો હારનીસમાં તોફાન નહીં કરવાની ખાતરી આપવાની સરતે અએ તેનો ઘોડો રાખવાની સુચના કરી અને બ એ એવી મતલબની ખાતરી આપી સ્વીકાર કર્યો કે ડગલ હારનીસથી તે તોફાન નહીં કરે. જોરડન. વી નો-રટ; મીશન એનડ વેલ્સથી. વા. ૪ પા. ૧૫૫. આપ્પોપાય વી. જોનસન; લા. રીપોરટસ કોમનવેલ્થ વા. ૯ પા. ૧૫૮ કરોસલી. વી. મેકોક; લા રીપોરટસ ઇકવીટી. વા. ૧૮ પા. ૧૮૦) આ બેમાંથી એકે પ્રસંગે સ્વીકાર થયો નથી એમ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું.

જેવી કરારની લાંબગડો પુરી થાય અને સરતો કબુલ કરવામાં આવે એટલે તે સરતોને રીત પ્રમાણે લખીતવાર કરવાનો પક્ષકારનો ઇરાદો હોય તે ઉપરથી કરાર જરાકે ઓછો બંધન કારક નથી. “ જો કોઈ કબુલાતમાં બધી સરતો આવી ગઈ હોય તો તેને ચોગ્ય કરારના રૂપમાં મુકવાને કોઈ શખસ ઉપર સુચના દાખલ તે મોકલવામાં આવેતો તે પ્રમણે મોકલવું એ એક કબુલાતમાં વધારો કરવાનો નહીં પણ માત્ર સાંકેતીક ભાષામાં તે લખવાને માટે મોકલવાનો ઇરાદો ગણાશે, અને એટલા માટે તે કબુલાત જો પુત્તી

૧. ટીપ 'ગુડવીલ' એ શબ્દ અંગ્રેજી છે. અને તેનો અર્થ નાંચે આપ્યો છે “કાંઈ ધંધો ચાલતો હોય તેમાં જે પુણ અથવા મીલકત નાંખી હોય તેની કીમત સીવાય હ-મેશા ઇરાકોની તરફથી, તે ધંધો જે ઠેકાણે ચલાવવામાં આવતો હોય તે ઠેકાણાના લાંધે, કીંવા કુશળતાની અથવા દોઢત મંદીની અથવા વખતસર બરોગર કામ કરવામાં આવતું હોય તેની કીરતીને લાંધે, કીંવા બીજી કાંઈ આકસમીક જીનાઓને લીધે, કીંવા પ્રાચીનકાળની મેહુરમાની ભરેલી નજરને લીધે ઉત્તેજન ગળતું હોય તે ઉપરથી જે ફાયદો અથવા નફો ઉત્પન થતો હોય તેને 'ગુડવીલ' સમજવી. (વારટનના કાયદા કેસની ત્રીજી આવૃત્તી જો-વી) વીર પ્રસાદ તાપી પ્રસાદ ખ. ૩, ઠાનાવાળા.

હશે તો તે જાંધન કારક થશે.” (ફાકલ. વી, ફીમન, વેઝી વા. ૯ પા. ૩૫૧) પણ આ ચારાએલો સામાન્ય નીયમ રીડગવે વી. વારટનના કાગમાં હાઉસ ઓફ લેરડસમાં થયેલા ફેંસલાથી ધણે અસંતોષ થયો છે (હાઉસ ઓફ લોર્ડસ કેસીસ વા. ૬ પા. ૨૬૮; સગડણુસ વેનડરસ એન્ડ પરચેસર્સ પા. ૧૪૧) આ કાગમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે ક્યુલાયતને કરારના રૂપમાં મુકવાને માટે સોલીસીટરને મોકલીએ એ એવો પુરાવો છે કે તે લખીતરવાર થાય ત્યાં સૂધી પક્ષકાર પોતે જાંધનમાં આવવા ઈરાદો રાખતા નથી રીડગવે, વી. વારટનના કાગમાં લારડ ક્રાન્સવર્થે બોલ્યા કે “ જો ક્યુલાયત થઈએ એમ સ્પષ્ટ હોય તો પક્ષકારોએ ક્યુલાયત કરારના રૂપમાં લખીતરવાર કરાર કરાવવાની ઇછા રાખે છે એટલાજ ઉપરથી તેઓ પેસતરની ક્યુલાયતથી જાંધનમાં આવી શકતા નથી એમ ધારવાથી મારો મત વિરૂધ્ધ છે, પણ પેસતરની બાંજગડ કરાર થાય એમ પક્ષકારોનો ઇરાદો નથી એમ ખતાવવાને પક્ષકારો પછાડેથી કરાર કરવાનો ઈરાદો રાખે છે એ બીના મજબુત પુરાવો છે” લોરડ સેનટલીઓડસ એ મતથી જુદા પડ્યા ને તેમનો મત એવો થયો કે કરાર થઈ ગયેલો છે અને સોલીસીટર કે જે તેનો એકે સરત ફેરવી શકતો નથી તેને તે મોકલવા ઉપરથી તેમાં કાંઈ ફેરફાર થઈ શકતો નથી.

યોગ્ય નીયમ એ જણાય છે કે સરતોને પધતી પ્રમાણે લખીતરવાર કરવાનો ઇરાદો કેટલોક પુરાવો જે ઉપરથી એમ જણાય છે કે પક્ષકારોએ કરાર પુર્ણ થયો એમ સમજતા નથી. તે આ ધોરણ ઉપર કેટલાક મુકરદમાના ફેંસલા) થયેલા છે. જ્યાં બે દલાલો વેચાણના કરારની સરતોમાં એકમત થયા અને તેમની વચે જે લેખ થયો તેમાં છેવટ પધતી પ્રમાણે કરાર એવા શબ્દો લખ્યા હતા. તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે પદ્ધતિ પ્રમાણે કરાર લખાઈને સ્વાધીન કરવામાં આવે ત્યાં સૂધી કરાર થયો નથી એવો અર્થ આ શબ્દો ઉપરથી નીકળતો નથી પણ તે ઉપરથી જાસ્તી જામીનગીરીને વાસ્તે એ સરતો વધારે પુરણુ રીતે ખતાવવાનો માત્ર ઇરાદો નીકળે છે અને તેટલા માટે આવો ઇરાદો છતાં પણ પક્ષકારોને એ કરાર જાંધન કરતા છે (હેવર્થ વી. નાન્ટ લા જનરલ કોગન પ્લીઝ વા. ૩૩. મા. ૨૯૮) પક્ષકારની સરતોને એક પધતી પ્રમાણે આકારમાં લાવવાની ખુશી હોય તેટલીજ વાત ઉપરથી એમ સુમાન કરવું કે આ સરતોથી પોતે જાંધાએલા છે એમ માનવા તેમનો ઇરાદો નથી એ ગેરવ્યાજબી જણાય છે પણ જો સરતો નકી ન થઈ હોયતો ક્યુલાયત થતી નથી એ ખુલ્લું છે કારણ કે પાછળથી નકી કરવાની ક્યુલાયત વચન વીરૂધ્ધ થાય છે (હનીમેનવી. મારીઆત હાઉસ ઓફ લારડસ કેસીસ વા. ૧ પા. ૧૧૨) કંઈક મીલકત વેચવાની સૂચના કોઈ માણસને મળી જોના જવાબમાં તેણે લખ્યું કે મારા સોલીસીટર અને તમારી વચે કરારની જે સરતો થાય તે લાચુ રાખીને તમારી સૂચના હું સ્વીકારું છું. તેમાં એમ ઠરાવામાં આવ્યું કે કરાર થયો નથી. (વુડ. વી. મીડનેલીડી જેક્સ ગાકનાગટન એન્ડ ગોરડન વા. ૫ પા. ૪૧)

(૨) તે સૂચના અમુક રીતે સ્વીકારવી જોઈએ એવું તેમાં ન ખતાવ્યું હોય તો, તેનો સ્વીકાર કોઈ હમેશા મુજબની તથા યોગ્ય રીતે ખતાવેલો હોવો જોઈએ. સૂચના મજબુર કેવી રીતે સ્વીકારવી જોઈએ તે તે સૂચનામાં ખતાવ્યું હોય, અને તે રીતે તેનો સ્વીકાર થયો ન હોય, તો સૂચના કરનારને સ્વીકાર મજબુર જણાયા પછી પોતાની સૂચના તેમાં ખતાવેલી રીતેજ સ્વીકારવી જોઈએ બીજી રીતે સ્વીકારવી જોઈએ નહીં, એવો આગ્રહ સૂચના કરનાર મજબુર યોગ્ય મુદતમાં ખતાવી શકે છે પરંતુ તે જો એ પ્રમાણે ન કરે તો તેણે તે સ્વીકાર માન્ય કર્યો એવું સમજવું.

ટીકા—જેની સૂચના સ્વીકારવામાં આવી છે પણ તે ફરમાવેલી રીત પ્રમાણે સ્વીકારવામાં આવી નથી તે સૂચના કરનાર ઉપર આ ઠરાવ સદરહુ સ્વીકાર ઉપર ફરમાવેલી રીતે કરાવવાનો બોલો નાંખે છે; ‘કેવી રીતે સૂચના સ્વીકારવી બંધાશે’ એ શબ્દોનો અર્થ આગળ પાછળના સખંધ ઉપરથી ખુલી રીતે એવો થાય છે કે કેવી રીતે સ્વીકાર દર્શાવવો બંધાશે. આ કલમની પેઠેલી રકમથી જે અનીશ્ચીત સ્વીકાર સ્પષ્ટ રીતે નામજુર થાય છે તેવો અનીશ્ચીત સ્વીકાર આ રકમથી મંજુર થઈ શકતો નથી. દરેક પ્રસંગે સ્વીકાર બીન શરતનો તથા નિશ્ચય પૂર્વક હોવો બંધાશે. અને જે તે સ્વીકાર સૂચનામાં દર્શાવ્યો હોય તેથી જુદી રીતે કરવામાં આવ્યો હોય એટલે કે લખીતવાર હોવાને બદલે મુખજુબાનીથી અથવા સ્ટાંપ ના કાગળનેબદલે સાદા કાગળ ઉપર કરવામાં આવ્યો હોય તો સૂચના કરનારને એ સ્વીકાર બીજી કાંઈ રીતે નહીં કરતાં સૂચનામાં બતાવેલી રીતે કરાવવાનો યોગ્ય મુદત સુધી હક છે. જે તે તે વંશ કાંઈ બોલે નહીં તો સ્વીકાર કરવાની રીત તેને કયુવ છે એમ મળ્યું અને તેને બંધનકારક છે.

એક કેસમાં સૂચનાની સરતોમાં તાર કરવામાં ચુક થઈ હતી. જેને સૂચના કરવામાં આવી હતી તેણે એ સૂચનાનો ધરાદો પોતાને સમજાયો તે અર્થમાં તેણે તે સૂચનાનો સ્વીકાર કયો પણ એકજ સરતોમાં સમંતી નહોતી થઈ તેથી કરાર ઉત્પન્ન થયો નહોતો (હિન્ડકલ વી. પેપ લો રીપોર્ટસ એક્સચેન્જ વા. ૬ પા. ૭ આપ્લીગાય. વિ. બનસન; લો રીપોર્ટસ કોમન પ્લીઝ વા. ૯ પા. ૧૯૮.)

એક કરારની રૂબરૂ દાવો કરવામાં આવ્યો હતો તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે ઇમેજ “લા” પ્રમાણે હાંશીયામાં લખવાથી તેમાં કાંઈ ફેરફાર થયો એમ થતું નથી. ફેરફાર થવાને એવું બંધાશે કે તે ઉપર સદા થયેલી બંધાશે અમર તે દસ્તાવેજના રૂબરૂ તેથી કાંઈ ફેરફાર થવો બંધાશે. એ. ડી. વિ. ક્યાંચેનાથ ઇ. લા. રી. ક. વા. ૩. પાનુ ૨૨૦

સરતો પુરી કી- ૮. સૂચનાની સરતો પુરી કરવાથી, અથવા પ્રસ્થર વચનનો કાંઈ ધાથી કિંવાચવે- અવેજ આપવાનું સૂચના સાથે જણાવ્યું હોય તે અવેજ લીધાથી, સૂચન લીધાથી સ્વી ના સ્વીકારી એમ થાય છે. કાર થાય છે.

ટીકા—પક્ષકારો વચે પ્રસ્થર લખાવટ ચાલ્યા વગર સૂચના સ્વીકારી શકાય. પરંતુ જે સખસ સરત પુરી કરે તેને સૂચના જણાવ્યા વગર તે સખસનું કુલ સ્વીકાર થશે નહીં. જ્યાં એક કામમાં એક બહેરખરના જવાબમાં પ્રતિવાદીએ વાદીઓને બંધતો સામાન “કંપનીનો કાઠારી વખતો વખત જેટલો સામાન મંગાવે તેટલો સામાન” પુરો પાડવાનું ટેંડર મોકલ્યું. અને કંપનીએ તે ટેંડર સ્વાકાર્યું તે કામમાં એવો વાંધો લેવામાં આવ્યો હતો કે પ્રતિવાદીના વચનને સાર કાંઈ અવેજ નહોતો કારણ કે વાદીઓ માલ મંગાવવાને બંધાએલા નહોતા. આ વાંધો રદ કરતાં જસ્ટીસ એટ બોલ્યો કે “ધણાક કરારો એકજ ફરીવાદીને લાયુ થાય છે. જે હું સામાને એમ કહું કે “જે તમે ચોર્ક જશોતો હું તમને સો પૌંડ આપોશ” આ અમુક અર્થમાં એક તરફી કરાર છે. તેણે ચોર્ક જવાનું વચન આપ્યું નથી. પણ જે તે જા્ય તો બેશક સો પૌંડ મેળવવાને હકદાર થશે. મારા કહેવા ઉપરથી તેનું ચોર્ક જવું થાય એ મારા વચનને માટે પુરતો અવેજ છે. એવી રીતે એક સખસ બીજા સખસને કહે કે “જે તમે મારી પાસેથી લોખંડ અથવા બીજો સામાન મંગાવશો તો હું તમને એટલી કીમતે સદરહુ માલ મોકલોશ.” જે માલ મંગાવવામાં આવેતો કરાર પુરો થાય છે. જે કરાર વચનનાર પુરો કરવાને બંધાએલો છે.” (એટ નોરથન રેલવે કંપની. વી. વોમાથ; લા. રીપોર્ટસ કોમન પ્લીઝ વા. ૯ પા. ૧૯)

વચનોસ્પષ્ટ ૯. કોઈ વચન પછીની સૂચના અથવા સ્વીકાર જેટલે દરજ્જે શ- તથા ગરલિત બંદો વડે કર્યો હોય તેટલે દરજ્જે તે વચનને સ્પષ્ટ વચન કહેવું. એવી હોય છે. સૂચના દીવા એવો સ્વીકાર શબ્દો શીવાય બીજી રીતે જેટલે દરજ્જે કર્યો

હોય તેટલે દરજ્જે તે વચનને ગરભીત વચન કહેવું.

ટીકા—મુદ્રાપત્રે કદાચજ અને ફક્ત ધણા ઊંચા વરગના કામેમાંજ કોઈ વચન ખ-
આ સ્વીકાર આપો સ્પષ્ટ રીતે લખાંતે કરવામાં આવેછે. કેટલીક વખત કાંઈ પણ કહેવા-
માં આવતું નથી. કેટલીક વખત ફક્ત કરારની મુખ્ય સરતો દરશાવવામાં આવેછે. ને આ-
કીની પક્ષકારોની પરતણુંક ઉપરથી તથા કામના સ્વરૂપ ઉપરથી સમજી લેવી પડે છે. જે કોઈ
માણસ એક દુકાનમાં પેસે અને ત્યાં વેચવા મુકેલી કાંઈ જાણુસ ખાઈ જાય તો તેની અને એ
દુકાનના માલીકની વચે પરસ્પર વચનો થાય છે પણ એકે જણુ તરફથી કાંઈ પણ શબ્દ
કહેવામાં ન આવ્યો હોય તો તેની ચિંતા નહી. દુકાનના માલીક તરફથી એવું વચન થાય
છે કે ધરાકને જણાવેલી કીમતે અથવા બ્યાજથી કીમતે તે જણુસ આપવી. ધરાકની તર-
ફતું વચન એવું થાયછે કે તે જણુસની કીમત આપવી. એવીજ રીતે કોઈ માણુસ કોઈ
બાડુતી ગાડીમાં ખેસે તો એક તરફથી એ ગાડીના માલીકો તરફતું અમુક રીતે અને અ-
મુક જગાએ તેને લઈ જવાનું વચન થાયછે અને બીજી તરફથી તેની કીમત આપવાનું તે-
નું વચન થાયછે. આ પ્રસંગે આખું વચન ગર્ભીત છે. પરંતુ ધણું કરીને કાંઈક લખવા-
માં અથવા કહેવામાં આવેછે એટલે સુધી કરાર સ્પષ્ટ છે. પણ કાંઈક વધારે ગર્ભીત રહેવા
દેવામાં આવેછે. કણુલાયતો સાબીત કરવાના દસ્તાવેજોના સળંગમાં લોડ કામપોલ કહેછે
કે વેપારીઓ તથા સોદાગરોને ધણું કામે હોવાને લાધે અને તેમની થોડી સંખ્યામાં લે-
વડદેવડ ચાલતી હોય ને એક બીજાને દરરોજ મળવું થતું હોય તેને લીધે થોડુંક લખી
લેવાની ખાએશ રાખેછે. ને ખાકીતું લખવું સુકી દેછે. જે દરેક કરારમાં તેઓ માની લેછે.
જડજોના પોકાર છતાં તેઓ એ પ્રમાણે કરેજ નયછે. અને ધણીક વખતે તે વીશે કોર-
ટમાં કશી ફરીયાદ આવતી નથી. અને એ પ્રમાણે બીન હકતે અને બીન નુકશાનીએ તે-
ઓ કરે જાય છે. અને વખતે તેઓને ફરીયાદ કરવી પડેછે. તોપણ એકંદરે આ પ્રમાણે
કામ કરવાની રીત ફાયદાકારક માલમ પડેછે.” (હફે. વા. ડેલ. અલીસ એન્ડ પ્લાકમ
ને વા. ૭ પા. ૨૬૬).

ગર્ભીત કરાર શો છે તે વાત દરેક પ્રસંગે આસપાસની હકીકત ઉપરથી સમજી
લેવો જોઈએ. ધણું કરીને કાંઈક શીરસ્તો અથવા રીવાજ હોય છે જેથી કરીને પક્ષકારના
ધરાદા વિશે કંઈ પણ અદેશો રહેતો નથી અને જ્યારે આ પ્રમાણે ન હોય ત્યારે ગર્ભીત
રાખેલું વચન ધણું કરીને કેફીયત જોતાં પક્ષકારે કેવું વચન આપ્યાનું સંભવીત
માલમ પડે છે તે ઉપર વીચાર કરી સમજવું જોઈએ. જ્યાં એક સખસ બીજા સખસે
પોતાને પૈશા આપવાના બદલામાં નોકરી કરવાનું કણુલ કરેછે ત્યાં એ બીજા સખસની ત-
રફતું તેને કામે લગાડવાનું અને પૈસા મેળવવા દેવાનું ગર્ભીત વચન થાયછે (ચર્ચિયાડ.
વી. રાણી; લો રીપોર્ટસ કવીન્સમેચ. વા. ૧ પા. ૧૭૩) એવીજ રીતે જ્યાં ખરીદીના
પૈશા થોડા ધણા આયદે ભરવામાં આવે તે પ્રમાણે નકી કરવાના હોય ત્યાં વેપાર ચલાવ-
વાનો ગર્ભીત કરાર થઈ શકે. (ટેલીગ્રાફ કંપની. વી. મેક્લીન; લો રીપોર્ટસ ચાન્સરી અ-
પીલ. વા. ૮ પા. ૬૫૬)

પરંતુ ગર્ભીત કરાર એવો હોવો જોઈએ કે ગમે તે એક પક્ષકારની ધારણા અથ-
વા ઈરાદો ગમે તેવો હોયતે એક બાજુ ઉપર રાખતાં પ્રકરણની કેફીયત ઉપરથી
બ્યાજથી અને સ્વભાવિક રીતે ઉત્પન્ન થતો હોય. જે પ્રસંગે કોરટે એક ગર્ભીત કરારને
એક કાર્યના અર્થમાં લેવા ના પાડી તેના દાખલા સાર થોર્ન વી. લાંડના મેચરનો કેસ
જુઓ (લા રીપોર્ટસ એક્સચેર વા. ૬ પા. ૧૬૩)

આ કલમમાં ખ્યાન કરેલા ગર્ભીત વચનોની બાબતમાં એ ગર્ભીત તથા સ્પષ્ટ વચ-
નોની તે વચે વચનો સાબીત કરી આપ્રવાની રીતમાંજ ગાત્ર ફેરફારછે. સ્પષ્ટ વચનોની બાબતમાં
એવું વચન દર્શાવનાર સ્પષ્ટ બોલેલા અથવા લખેલા શબ્દોનો બનેલો હોયછે. હવે ગર્ભીત
વચનોની બાબતમાં પુરાવો પક્ષકારોની વર્તણુક તથા સ્થાંતી જે જે એ પ્રમાણે વચન
ચોક્કસ હતું એમ બતાવે છે તે વર્તણુક અથવા સ્થાંતીને લગતી હકીકતોનો બનેલો હોયછે.
બ્યાજ આપવાનો કરાર ધણી વખત રીવાજ ઉપરથી ગર્ભીત રહેલો હોયછે પણ

આવે રીવાજ ન હોય ત્યારે વ્યાજ લેવાને સારૂ સ્પષ્ટ કરારની જરૂર છે. આ સાધારણ કાયદાને નીચગણે. અને તે હીંદુસ્તાનની અપીલોના ફેંસલાઓમાં પ્રીવી કાઉન્સીલે લાગુ કર્યો છે. (જગે મોહન ગોસ્ વા. કેસરીચંદ મુશી ઇંડીઅન અપીલ્સ. વા. ૬ પા. ૨૫૬)

હુંડી પત્રીઓ તથા વાયદા ચીટીઓ (પ્રોમીસરી નોટ) જેવા દસ્તાવેજોમાં વ્યાજ આપવાના વેહેપારીઓમાં શીરસ્તો હોય છે અને બીજે પ્રસંગે પણ પક્ષકારોની વચ્ચે લેવડ દેવડનો જે શીરસ્તો હોય તે શીરસ્તા ઉપરથી વ્યાજ આપવાની જવાબદારી સાબીત કરી શકાય. (અરૂંસ વી. હાટર કમ્પએલ્સ રીપોર્ટસ વા. ૩ પા. ૪૬૭) વળી ચક્રવૃદ્ધિ વ્યાજનો પણ એ રીતે દાવો કરી શકાય. વળી મુદ્દલ કરતાં દાવાનું વ્યાજ વધી ગયું હોય તો તેથી સને ૧૮૮૫ નો આક્ટ ૮ મો યથા પછી તે વ્યાજ વસુલ લેવાનો પક્ષકારનો હક જતો નથી. (આનાજી રાવ. વી. રઘુગાઈ મક્સ હાઈ કોર્ટ રીપોર્ટસ. વા. ૬. પા. ૪૦૦) કેટલીક વખતે લેણાના ભાગ તરોડે વ્યાજનો દાવો નથી કરી શકાતો પણ નુકશાન તરીકે વસુલ લેઈ શકાય છે. જ્યાં એક ગૌરા લેનારે અમુક દીવસે વ્યાજ મુદ્દલ આપવાની સરત હતી પણ તે દસ્તાવેજમાં એ નીમેત્રા દીવસ પછી વ્યાજ આપવાનો કાંઈ કરાર નહોતો. તે કામમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે તે દીવસ પછી ચડેલું વ્યાજ એ કરાર ઉપરથી લેણાના ભાગ તરીકે વસુલ કરી શકાતું નથી પણ લેણું રોકવાના નુકશાન દાખલ તે અપાવી શકાય, (માઝીનસન વી. રેડશા, સાનડર્શ રીપોર્ટ એડીટેડ બાય વુડ્રોઅમ્સ વા. ૧ પા. ૨૦૧) પ્રથમ દર્શની એ વ્યાજનો દર એ નુકશાનોનું ધોરણ થાય પણ બે એ દર ઘણાજ હદ ઉપરાંત હોય તો તે કોર્ટ ધોરણ તરોડે કમુત્ર રાખતી નથી. (કુક વી. ફાઝિર લા રીપોર્ટસ હાઉસ ઓફ લોરડસ કેસીસ. વા. ૭ પા. ૨૭) જ્યાં એક ગૌરા લેનારે અમુક દીવસે વ્યાજ મુદ્દલ આપવાનો કરાર કરેલો પણ તે નીમેત્રા દીવસ પછી વ્યાજ આપવાના કરારમાં કાંઈ પણ સરત ન હોતી. એ કામમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે નુકશાન દાખલ વ્યાજ વસુલ લેઈ શકાય છે. કારણ કે દસ્તાવેજ ઉપરથી પક્ષકારોનો ઇરાદો એવો જણાય છે કે લેણાના રકમ ઉપર વ્યાજ ચડતું હોતું જોઈએ. સાનડર્શ રીપોર્ટસ એડીટેડ બાય વુડ્રોઅમ્સ વા. ૧ પા. ૨૦૧) વેચાણ પુરું નહીં કરી આપવામાં કરાર તોડ્યા બાજન મુકેલા અનામત રકમનો ઉપયોગ નહીં થયા બાબત જમીન વેચાનાર પાસેથી વિશેષ નુકશાન વસુલ કરી શકાય (મોળરજી. વી. રોળીન્સ, ટાન્ટન. વા. ૫ પા. ૬૨૫)

બાબ ૨ જો.

કરાર, તથા નીચેક થવા થાગ્ય કરાર તથા

નીચેક કમુલાયત વિશે.

કથી કમુલાય ૧૦. કરાર કરવાને લાયક હોય એવા પક્ષકારોની રાજી ખુશીથી તોફારથાય છે. આપેલી સંમતીથી કરેલી તથા કાયદેસર આવેજને માટે અને કાયદાસર ઉદેસ માટે કરેલી તથા આ આક્ટમાં સ્પષ્ટ રીતે નીરથક ઠરાવી નથી એવી સરવે કમુલાયતોને કરાર સમજવા.

કોઈ કરાર લખેલો અથવા સાક્ષી દારોની રૂબરૂ થવો જોઈએ એવું બ્રીટીસ ઈંડીઆમાં અમલમાં હોનારા તથા આ આક્ટ ઉપરથી સ્પષ્ટ રીતે રદ નહીં કરેલા જે કાયદામ ફરમાવ્યું હોય તે કાયદામાં અથવા દસ્તાવેજ નોંધવા વિશે જે કાંઈ કાયદો હોય તેમ આ આક્ટમાંના કોઈ પણ નીમથી કંમપેસ થતું નથી.

ટીકા:—આ કલમ મુજબ કોઈ કમુલાયત કાયદા પ્રમાણે અગત્યમાં આણી શકાય તેવી છે અથવા બીજી રીતે કહીએ તો તે કરાર છે કે નહીં તેનો નિચાર કરવામાં પક્ષકાર

રેની યોગ્યતા, રાજી ખુશીથી આપેલી સંમતી, કાયદેસર અવેજ તથા કાયદેસર ઉપદેશ એ આર બાળતો જોવાની છે. કલમ ૨. (હ) ને કમુલાયત આ બાળતોમાં આ આકટની જરૂરીઆતો પુરી પાડે છે તે કમુલાયત જો ખસુસ કરીને રદ ઠરાવી ન હોય તો અમલમાં આણી શકાય છે યોગ્યતા વીશે નીચેની એ કલમોમાં ઠરાવ્યું છે; સંમતી જોને જુદી જુદી હકીકત મુજબ બાધ લાગે છે તે વિશે કલમો ૩૩ ૨૨ માં ઠરાવ્યું છે અવેજ અને ઉપદેશ વિશે ૨૩-૨૫ કલમોમાં છે. આ બાળના બાકીના ભાગમાં અમુક કમુલાયતો ખસુસ કરીને નીચેના ઠરાવી છે તે જતાવી છે બીજી જાતની નીચેના કમુલાયતો એટલે ને કમુલાયતો અશક્ય છે અથવા થાય છે અથવા ને થયા પછીથી ગેર કાયદેસર થાય છે તેમના વીશે કલમ ૫૬ માં ઠરાવ કર્યો છે.

ને કમુલાયતોનું કાયદેસર પણ બતાવવાને લેખ અથવા સાક્ષીઓની અવશ્ય જરૂર હોય એવી હિંદુસ્તાનમાં થોડીજ કમુલાયતો છે. ચીફ્જસ્ટીસ સ્કોટલાંડ કહે છે કે “ એક પ્રસંગે હિંદુ લો એવો માલગ પડતો નથી કે જેમાં લખાણ વગર ચાલેજ નહીં. પરંતુ પુરાવા દાખલ લખાણને વધારે વળન આપનાર તથા કીમતી ગણે છે.” (માનટીના રાય-પરાજ વી. ચુકુરી વંતરાજ, ગદ્રાસ હાઈકોર્ટ રીપોર્ટસ વા. ૧ પા. ૧૦૦)

કરારકરવાને ૧૧ પોતે ને કાયદાને તાબે છે તે કાયદા મુજબ ને રાખસ લાયક ઉકાચુલાયક છે. ગરે પોહોચેલા હોય તેવા તથા જેની સાવધ ખુદા હોય તેવા તથા પોતે ને કાયદાને તાબે છે તે કાયદા મુજબ જેને કરાર કરવાની અશક્તતા ન હોય તેવા સરવે સખસો કરાર કરવાને લાયક છે.

કરારકરવાને ૧૨. ને રાખસ કરાર કરતી વખતે તે કરાર સમજવાને તથા પોતાના સાવધખુદીનો નફા નુકશાન ઉપર તે કરારથી શું પરીણામ થશે એ વીશે કોઈ સમજદાર કોનેસમજવો માણસ માફક નીરણુય કરવાને શકત છે તે રાખસ કરાર કરવાના કારણસર સાવધ બુદ્ધિનો છે એમ સમજવું.

ને રાખસ ધણું કરીને હમેશાં દીવાનો રહેતો હોય પણ કોઈ કોઈ સમયે સાવધ બુદ્ધિનો થતો હોય તે રાખસ સાવધ બુદ્ધિમાં હોય તે વખતે કરાર કરી શકે છે.

ને રાખસ ધણું કરીને હમેશાં સાવધ બુદ્ધિમાં હોય પણ કોઈ કોઈ સમયે દીવાનો થતો હોય તે રાખસ દીવાનો હોય તે વખતે કરાર કરી શકતો નથી.

દષ્ટાંતો

(અ) દીવાનાના દવા ખાનામાં રાખેલો એક દીવાનો આંતરે આંતરે સાવધ બુદ્ધિનો હોય છે એ દીવાનો સાવધ બુદ્ધિમાં હોય તે વખતે કરાર કરી શકે છે.

(બ) એક સાવધ બુદ્ધિનો માણસ તાવ આબ્યાને લીધે એ જાન થયો છે, અથવા દારૂ પીને એટલો છાટકો થયો છે કે કરારની સરતો સમજી શકતો નથી કીંવા તે કરારથી પોતાના નફા નુકશાન ઉપર શું પરીણામ થશે એ બાળત સમજદાર માણસ માફક તે નીરણુય કરી શકતો નથી; એ માણસ સદરહુ બેમાંની અથવા કેદ રહે ત્યાં સુધી કોઈ કરાર કરી શકતો નથી;

ટીકા:—“પોતાના નફા નુકશાન ઉપર તે કરારથી શું પરીણામ થશે એ વિશે કોઈ સમજદાર માણસ માફક નીરણુય કરવો” એ વાક્યનો અરથ એવો છે કે સાવધ બુદ્ધિ થવાને માટે કરારની સરતો સમજવા ઉપરાંત વિશેષ સમજ હોવી જોઈએ; કરાર કરનાર પક્ષકારો ઉપર તેનો કેવો પરીણામ થશે તે ખરે ખર સમજવાને તથા એ પ્રમાણે સમજના પરીણામ વીશે કોઈ સમજદાર માણસની માફક નીરણુય કરવાની શક્તી હોવી જોઈએ.

પ્રથમ તો સાવધ બુદ્ધિનું અનુમાન થાય છે પણ સામાન્ય દીવાનગી સામીત કરવા પછી જે પક્ષકાર હાપણુ આવ્યાની વાત કહેતો હોય તેના ઉપર ગાંડાના ચીન્હો બંધ પડ્યાં હતાં એટલુંજ સામીત કરવાનો નહીં, પણ પોતાના કૃત્ય વીશે શુદ્ધ રીતે નીરણ્ય કરી શકે એવા એ શખશમાં સાવધ બુદ્ધી આવેલી એમ બતાવી આપવાની સામીતીનો બો નો રહે છે (હોલ વી. વારન્ટ, વેસી વા. ૯ પા. ૧૧૧)

સંમતી એ ૧૩. બે કીંવા વધારે સખસો કાંઇ એકજ વાતનો એક સરખો કહે શું. અરથ સમજીને તેમ કયુલ હોય તો તે વાતમાં તેઓની સંમતી છે એમ સમજવું.

ટીકા:—સમંતીની આવશ્ય સરતોમાં પ્રથમ તો કયુલાગતની બાબત એકજ હોવી જોઇએ અને બીજું કયુલાયત કરનાર પક્ષકારોમાં તેનો અર્થ એકજ હોવો જોઈએ. તેઓ માત્ર એકજ જાતના શખ્દોમાં કયુલ હોવા જોઇએ એટલુંજ નહીં. પણ ‘એકજ અરથ’ માં કયુલ હોવા જોઈએ. એ સગળથી જ્યાં એમ માલગ પડે કે જો કે એક સરખી ભાષા વાપરેલી છે તોપણ ખરું જોતાં દરેક પક્ષકારે જુદી જુદી વાત વીશે કયુલાયત આપી છે તો તે સંમતી થતી નથી. જ્યાં પ્રતીવાદીએ “મુબાઇથી ઉપડેલા પીઅરલેસ નામના વહાણમાં આવવાના સૂરતીરની ૧૨૫ ગાંસડીઓ” ખરીદ કરવાનો કરાર કર્યો અને તેના ઉપર નહીં સ્વીકારવા બાબતનો દાવો કરવામાં આવતાં તેણે એવી તકરાર લીધી કે જે ૩ ખરીદ કરવાનો મેં કરાર કર્યો હતો તે ૩. મુબાઇથી અકટોબર મહીનામાં ઉપડેલા પીઅરલેસ નામના બીજા વહાણમાંનું હતું અને જે ૩ નહીં સ્વીકારવા બાબતમાં વાદીએ મારા ઉપર દાવો કરેલો છે તે ૩ ડીસેમ્બર મહીનામાં ઉપડેલા પીઅર લેડસ નામના વહાણ ઉપરનું છે તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે એકજ અરથ સમજી ને તેમની સંમતી થએલી નથી દરેક પક્ષકાર ‘પીઅરલેસ’ એ નામથી કાંઇક જુદુ જુદુ સમજ્યો જો કે શખ્દો ઉપર વીચાર કરતાં તેઓ એકજ વાત ઉપર કયુલ થયા તોપણ એવો એકજ અરથ સમજી કયુલ થયા નથી. (રાફ્દશ વી. વેચેલહોશ લા જનરલ એક્શચેકર વા. ૩૩ પા. ૧૬૦)

જ્યાં પક્ષકારોની વચમાં સમજ ફેર થવાથી તેઓ જુદા જુદા કરારમાં સંમતી આપેતો ખરેખરી પરસ્પર સંમતી થતી નથી જેમકે જ્યાં સુધ્ય વેપારને લાયક સણના દશ ટનના વેચાણની બાબત વેચનાર સેંટ પીટરસપરગનું શણ વેચવાનું સમજ્યો હતો અને ખરીદદાર રાઇગાનું શણ જે ઉચી જાતનું કહેવાતું હતું તે લેવાને સમજ્યો હતો ખરીદદારને શણની હકીકત કહેવામાં દલાલે ચુક કરી હતી તે કામમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે કરાર થયો નહોતો કેમકે પક્ષકારોની સંમતી ખરેખર વેચાણની એકજ ચીજ વીશે થઇ નહોતી (થોરનટન વી. કમ્પસ્ટોર ટાન્ટન વા. ૫ પા. ૭૮૬.)

સ્મીડ વી. ટાઇડનના કામમાં પક્ષકારોએ એક દલાલની મારફતે કરાર કર્યો હતો જેણે દરેક પક્ષકારની સાથે જુદો જુદો વહાણ ભાડે રાખ્યા બાબતનો કરાર કર્યો હતો. ભરતીયું દરેક કરારને સરખીજ રીતે લાગુ થતું હતું તે કામમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે એકજ અર્થ સમજીને કરાર થયો નથી ને એટલા માટે ભરતીયા ઉપરથી દાવો થઇ શકતો નથી (લા. રીપોરટસ ક્વીનસ બેચ વા. ૯ પા. ૪૪૬)

જો પક્ષકારો જણસનો બાબતમાં કયુલ થયા હોય તો નામની ચુક કાંઇ અગત્યની નથી એક વીમાના કામમાં જ્યાં વીમા ખતમાં જે વહાણમાં માલ મોકલવામાં આવ્યો હતો તે વહાણનું ખોડું નામ લખેલું હતું ત્યાં જુદી રીતે ઠગવ્યું કે વહાણનું નામ ગમે તે હોય તે બાબત એકે પક્ષકારને દરકાર નહોતી કારણ કે જે વહાણમાં તે માલ ખરેખર ચઢાવેલો હતો તે વહાણમાંના માલનો વીમો ઉતરાવવાનો તેમનો ધરાદો હતો એટલા માટે ચુક છતાં પણ એ કરાર બ્યહવાર ઉપયોગી ઠરાવવામાં આવ્યો હતો. (આયેનાઇડસ વી. પાસીફીક ઇનસ્યુરન્સ કંપની; લા રીપોરટસ ક્વીનસ બેચ વા. ૪ પા. ૧૭૪)

એકજ અર્થ સમજીને કયુલ કરવાને માટે એવું જરૂરનું નથી કે કરાર કરનાર

પક્ષકારોનાં મન ફરારના પેટાની દરેક યાગત ઉપર એક સરખાં હોવાં જોઈએ જેમકે કોઈ માણસ એક ચીજ ખરીદ કરે. ને જે ચીજ તેને ખરીદ કરવાનો વીચાર હોય તે તેને મળેતો જે કામમાં તે આવશે એમ ધારી તે ચીજ તેણે લીધા હોય તે કામને માટે સદરહુ ખરીદ કરેલી ચીજ નકામી માલમ પડે તેથી તે એમ તકરાર નથી કરી શકેતા કે મેં એ ચીજ ખરીદ કરવાની સંગતી આપી નથી (ચાન્ટર વી. હોપકીન્સ, માંશન એન્ડ વેલ્સ ગાય વા. ૪ પા. ૩૯૯)

જે દરેક પક્ષકાર માલની એકજ ગાંસડી ઉપર વીચાર કરતા હોય તો તેની જાત વિશે તેમની ધારણાઓ જુદી જુદી હોય તે ઉપરથી તેમની સંમતી ગેર કાયદેસર થતી નથી. જેમકે સ્મીથ. વી. હ્યુજસના કામમાં એમ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે જુના ઓટસ (એક જાતનું વીજાવતો ધાન) લેવાને પ્રતીવાદીનો ધરાદો હતો અને વાદીનો નવા ઓટસ વેચવાનો ધરાદો હતો તેથી કરીને એકજ અર્થ સમજીને સંમતી આપાએલી નહોતી અને તેટલા માટે કરાર થયો નહોતો. પણ ચીફ જસ્ટીસ કોકબરન જોલ્યા કે “ખરીદ-દાર ખરીદ કરવાને જે હેતુથી લલચાયો હતો તે હેતુને કરારની એક અવસ્થા સરતની સાથે જોડી દેઈને કાઢેલા પ્રમાણને આધારે આ તકરાર કરવામાં આવી છે. જાને પક્ષકારો ઓટસની અમુક થેલાના વેચાણ તથા ખરીદીનો યાગતમાં કબજા થયા હતા. ફક્ત એટલુંજ કહી શકાય કે તે જાને પક્ષકારો ઓટસ કેટલા વખતના છે તે વીશે એક અર્થ સમજીને કબજા થયા નહોતા. પણ ખરેખર તેઓ સદરહુ ઓટસની ખરીદી તથા વેચાણની યાગતમાં એક અર્થ સમજીને કબજા થએલા હતા.” (લા રીપોર્ટ્સ ક્વિન્સમેચ. વા. ૬ પા. ૫૯૭) જે તેજ દાખલામાં ઓટસના બે થેલા હોત તેમાં એક નવાનો ને બીજો જુનાનો અને બે માંથી કોયો વેચવાનો છે તે વીશે કાંઈ જણાવ્યું નહોત તે આવે પ્રસંગે જો વાદીને નવા ઓટસ વેચવાનો ધરાદો હોત અને પ્રતીવાદીનો ધરાદો જુના ખરીદ કરવાનું હોત તો તેમાં સંમતી થઈ ગણાત નહી.

રાજ ખુશી ૧૪. નીચે લખેલી રીતે સંમતી ઉત્પન્ન થઇ ન હોય ત્યારે તે સંમતી આપેલી શ મતી રાજ ખુશીથી આપી એમ સમજવું—એટલે, મતીએટલેશું

- (૧.) પંદરમી કલમમાં જતાવેલાં લક્ષણો મુજબની સખતીથી અથવા,
  - (૨.) સોળમી કલમમાં જતાવેલાં લક્ષણો મુજબના ગેરવાજબી દાખથી અથવા,
  - (૩.) સતરમી કલમમાં જતાવેલાં લક્ષણો મુજબના કપટથી અથવા,
  - (૪.) અઠારમી કલમમાં જતાવેલાં લક્ષણો મુજબની ગેર સમજીતી કરવાથી અથવા,
  - (૫.) ચુકથી, પરંતુ કલમ ૨૦ મી ૨૧ મી તથા ૨૨ મી માંના ઠરાવ કાયમ સમજના,
- ઉપર લખેલી રીતે સંમતી ઉત્પન્ન થઇ એમ ક્યારે સમજવું કે જ્યારે સદરહુ મુજબની સખતી કીંવા ગેરવાજબી દાખ કીંવા કપટ કીંવા ગેરસમજીતી કીંવા ચુક ન હોત તો સંગતી આપવામાં આવત નહી એવું હોય ત્યારે.

ટીકા;—આ કલમમાં લખેલી સખતાઇ તથા બીજો ઇલાજ હોય તેથી તદ્દન ખુશીનહોતી. એમ નીકળતું નથી. એ પ્રમાણે થએલું કાયદેશર કાઢવા સરખું છે તો પણ તેટલામાટે અવશ્ય કરીને નીરર્થક નથી. હવે બીજી તરફ એવી તરફનો જણાવકાર અથવા દગો થઇ શકે કે જેથી ખુશીની ધારણા જાતલ થઇ શકે. અને સદરહુ કાર્ય ફલાણા સખસે કરચું એમ કહેવામાં આવ્યું હોય તે સખસનું તે કાંઈ નથી એમ ગણી નીરર્થક થઇ શકે. જેમકે કોઈ સખસ ઉપર પ્રત્યક્ષ શરીરનું જોર વાપરી કોઈ દસ્તાવેજ કરવાની તેને ફરજ પાડી હોય અથવા જ્યાં તે દસ્તાવેજ ઉપર તેની સહી જતાવી હોય તો કાંઈ ખુશી તેણે તે કરવામાં વાપરી નથી અને તેટલા માટે કાયદેસર કાર્ય થતું નથી. જે કાર્ય ત-

દન નીરરથક છે અને જે નીરરથક થવા યોગ્ય છે તેની વચ્ચે બેઠા એછેકે પેહેલી જાતનું કા-
ર્ય મંજુર કરી શકાય નહીં પણ બીજી જાતનું કાર્ય મંજુર થઈ શકે (ફેસ્ટર વી. માકી-
નોન. લા. રીપોર્ટસ કોમનવેલ્થ વા. ૪ પા. ૭૦૪.)

“કાર્ય જાતે નીરરથક છે કે નહીં ? જે નીરરથક થવા યોગ્ય હોયતો તે મંજુર થઈ શ-
કે નહીં પણ જે કાર્ય કુદત કેફીયતને લીધે નીરરથક થવા યોગ્ય હોય પછી તે કેફીયત ગ-
મેતેવી મંજુર હોય તોપણ તે કાર્ય જે પક્ષકારને નીરરથક ઠરાવવામાં પ્રથમ કુતેહ પામ્યો
હોય તે પક્ષકારના પાછળના વિચાર પુર્વક કૃત્યથી બેશક મંજુર થઈ શકે. (ડીમેન્ટમોરન્સી
વા. ડેવેરોકશ કલાર્ક એન્ડ ફ્રીનલી. વા. ૭ પા. ૧૮૮ ચેસ્ટરફોલ્ડ વી. જનસેન. વાઇટ એ-
ન્ડ ટ્યુડસ લોર્ડીંગ કેસીશ વા. ૧ પા. ૪૮૩)

ગેર કાયદેશર કરાર નીરરથક છે કપટથી મેળવેલો કરાર નીરરથક કરવા યોગ્ય છે.

એક લખેલો દસ્તાવેજ રજીસ્ટર થએલો હતો તેમાં પોતાના બે ભાઈઓ અવિભક્ત
કુટુંબના ત્રણ ભાઈઓના હક્ક કમ્પુલ કરેલો, તેના બદલામાં એક સખસે કમ્પુલ કરેલું કે. મા
રો પોતાનો હિસ્સો તમારા વિચાર બીજા કાષ્ટને વેચવો નહીં, આપવો નહીં; અગર ગીરો
આપવો નહીં, અને જે તેની વ્યવસ્થા કરવાની મારી મરજી હોયતો, તમારી પાસેથી અ-
મૂક રકમ લેઈ વ્યવસ્થા કરે. આવો કરાર છતાં તે સખસે પોતાનો હિસ્સો બીજા સખસને
ગીરો આપ્યો. તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે બીજા સખસે તે ગીરો અમલમાં લાવવાને દાવો
કરેલો તેમાં શરદહુ કરાર બળવાન છે. અને તે ગીરો આપનારના ભાઈઓ વિરૂદ્ધ આપેલું
ગીરો બરેશર નથી. લખગીચંદ વિ. તોરીલાલ. ઇ. લો. રો. અ. વા. ૧ પા. ૬૧૮

સખતીનાં લ ૧૫. એકાદ માણસને કાંઈ કમ્પુલાયત કરવાની જરૂર પાડવાના ઇ-
ક્ષણે. રાદાથી હીંદુસ્તાનના ફ્રેન્દારી કાયદામાં જે કૃત્ય કરવાની મનાઈ કરી છે તેવું કો-
ઈ પણ કૃત્ય કરવું કીંવા કરવાની ધાસતી આપવી અથવા ગમે તે કોઈ માણ-
સનો હાની થાય એવી રીતે કોઈ પણ મીલકત કાયદા વીરૂદ્ધ અટકાવીને રાખવી કીંવા અ-
ટકાવીને રાખવાની ધાસતી આપવી. એને સખતી કહેવી.

ખુલાસો.—જે ઠેકાણે સખતી કરવામાં આવે તે ઠેકાણે હીંદુસ્તાનનો ફ્રેન્દારી કાય-
દો અમલમાં છે કીંવા નથી એ વાત જરૂરની નથી.

ક્રષ્ટાત.

અ મોટા સમુદ્રમાં એક અંગરેજી વાહાણ ઉપર બે પાસેથી એવું કૃત્ય કરીને એક
કમ્પુલાયત કરાવેલું કે, તે કૃત્ય હીંદુસ્તાનના ફ્રેન્દારી કાયદા પ્રમાણે સાપ્રાધ ધમકી થાય.

પછી કરાર તોડ્યા બાજતનો દાવો અ કલકત્તામાં બે ઉપર માંડેલું,

અ એ કરેલું કૃત્ય ઈંગ્લેન્ડનાં કાયદા પ્રમાણે ગુન્હો થતો નથી અને તે કૃત્ય કર્યું
તે વખતે તથા તે ઠેકાણે હીંદુસ્તાનના ફ્રેન્દારી કાયદાની કલમ ૫૦૬ અમલમાં નોહાતી
તો પણ અ એ સખતી કરી એમ સમજવું.

ટીકા:—માલ ચોરાઈ જશે અથવા તેને નુકશાન થશે એવી ધાસતીથી કાયદા પ્રમાણે
જેટલી હામત વાપરવી જરૂર છે તેટલા દરજ્જાની સાધારણ હામત જેનામાં હોય છે તેવા કોઈ
પણ સખસનું સ્વ અખત્યારપણું જતું નથી. (સ્કીટ વી. બીલ આડોલફસએન્સ એલીસ વા.
૧૧ પા. ૬૮૩.)

જે કૃત્યને સખતાઈ કહેવામાં આવી હોય તે કાયદા વીરૂદ્ધ હોવી જોઈએ “કોઈ મા-
ણસને કાયદાના દરજ્જાનું મુજબ કેદમાં રાખવામાં આવ્યો હોય તે માણસ પાસેથી વાદી
તેની સ્થાવર મીલકતનો દસ્તાવેજ અથવા પોતાનું લેણું પતાવવાને શરૂ તથા પ્રતીવાદી-
ના છુટ કરારને સારૂ ખત કરાવી લેઈ શકે છે (જસ્ટીનીઅનસ ઇનસાઇડયુક્ટ વા. ૨ પા. ૪૮૨)

ગેરવાજખીદા ૧૯. નીચે લખેલે પ્રસંગે દાખ વાપરયો હોય તેને ગેરવાજખી દાખનાં લક્ષણો. ખ સમજવો.

(૧) જે સખસ ઉપર ખીજ કોઇ સખસે વિશ્વાસ રાખ્યો હોય, કિંવા જે સખસને ખીજ કોઇ સખસ ઉપર કોઇ ખરેખરો કિંવા દેખાઇતો અધીકાર હોય તે સખસ શદરહુ ખીજ સખસ કરતાં પોતાની સ્થિતી એવી તો વધારે કાયદાવાળી કરવા સાર તે વિશ્વાસનો અથવા અધીકારનો ઉપયોગ કરે. કે વીશ્વાસ અગર અધીકાર મજકુર તેને ન હોતતો સદરહુ સ્થિતી તેને પ્રાપ્ત થાત નહીતો તે પ્રસંગે.

(૨) ઘડપણ કીંવા મંદવાડ, કીંવા મનના કીંવા શરીરના દુખથી જે સખસનું મન અશક્ત થયું છે તેવા સખસ જોડે એવી કાંઇ વરતણુક ચલાવવામાં આવે કે વરતણુક મજકુર થઇ ન હોતતો જે વાતની સંમતિ પોને ન જતાવત તે વાતની સંમતિ તે વરતણુક ઉપરથી સખસ મજકુર જતાવેતો તે પ્રસંગે; પછી તે વરતણુક સખતી થતી ન હોયતો ચિંતા નહીં.

ટીકા:—આ કલમમાં ખ્યાન કરેલા દાખો કલમ ૧૫ માં ખ્યાન કરેલા સખતાઇ જેવા શારીરીક પ્રકારના દાખોથી ઉત્પટ્ટા એના સદસત દાખોએ શદસત દાખો એવા છે કે જ્યાં પક્ષકારો વચ્ચેના સખંધ તેમાંના એકને માટે લાભ મળે એવી રીતે વાપરવામાં આવ્યો હોય કે જે લાભ તે સખંધ ન હોયતો મળત નહીં ખીજ વરગના એટલે શારીરીક પ્રકારના દાખો એવા છે કે જ્યાં ઉપર મુજબનું કામ સારવાને એકાદ પક્ષકારની માનશીક અથવા શારીરીક અશક્તતાનો ઉપયોગ કર્યો હોય પેહેલા વર્ગના દાખોમાં આટરની તથા અસીલ, દાકતર તથા દરદી, વાકી તથા સગીર ટરસ્ટીઓ તથા જેમની તરફના ટરસ્ટીઓ હોય તેમના ધર્મ ગુરૂઓ તથા તેમના ભક્તો વચ્ચેનાં કાર્યોનો સમાવેશ થાય છે એટલે ખરું જોતાં જ્યાં જ્યાં ખરેખરા અથવા દેખીતા અખતીઆરથી કાર્યના એક પક્ષકારને ખીજ પક્ષકારની ખુશીની ખુર્ણ સ્વતંત્રતા હીનચીકેઈ તેને સરતો ફરગાવ્યાનું સાધન મળ્યાનું ગણવામાં આવે તેવાં કાર્યોનો સમાવેશ થાય છે. આવા બધા કેસોને પ્રસંગે કોઈ પણ કાર્યમાં કાયદો કપટનું અનુમાન કરે છે અને જે સખસ ઉપર વીશ્વાસ રાખવામાં આવ્યો હોય તે સખસ ઉપર પોતે શુદ્ધ ખુધીથી ચાલ્યો છે એવું સાબીત કરવાનો બોજો નાંખે છે. (ઈડીઅસ એવીડેન્સ આક્ટ કલમ ૧૧૧.)

જ્યાં ફરીયાદના વીશયની ખાખતમાં કોઈ આટરની પોતાના અસીલ સાથે કરાર કરે ત્યાં ગેરવાજખી દાખ વાપરવાનું અનુમાન કરવામાં આવે છે અને કરારની બધી સરતો વ્યાજખી ન્યાયપુર્વક તથા યોગ્ય છે. એમ જતાવવાનો બોજો ખરીદદારને માંયે છે. (આર. એ. પુર્ણાગ વી. મનીઆ હેત રાવી ખંગાળા લા રીપોર્ટસ એપીલ કેશીશ વા. ૧ પા. ૬૫.)

વસીઅતનામું કરી આપનારનો ખાખતમાં કેવા કેવા દાખ વ્યાજખી છે તે વીશેના સવાલની હાલ વી. હાલના (લા રીપોર્ટસ પીર એન્ડ વીલીઅમરા વા. ૧ પા. ૪૮૧) કામમાં લોર્ડ પેનઝાનસે ચરચા કરી હતી. અને તેની ટીકા કરનારને લાગુ પડતા ધોરણો ખુલા કરી આપે છે.

“એવી તરેહનો અગત્યાગ્રહ અથવા ધમકી જતાવવામાં આવી હોય કે જેની સામે થવા વસીઅતનામું કરનારની હાંમત ચાલે નહીં એવો સદસત હુકમ કરવામાં આવ્યો હોય અને સુલેહ તથા શાંતીને માટે અથવા માનશીક દુઃખ અથવા કુટુંબ કળેશ ટાળવાને માટે તે હુકમને તાંબે થવું પડ્યું હોય ત્યારે આ અખતીઆર ધમકી અથવા હુકમ એટલે દરજે ચલાવવામાં આવ્યા હોય કે તેથી વસીઆતનામું કરનારની વીચાર સક્તી, સ્વપ્ત અખતીઆર, અથવા ઇચ્છા દાખી ન જાણ હોય તો જે કે કંઈપણ જળ વાપરવામાં આવ્યું નથી અથવા તે વાપરવાની ધમકી આપવામાં પણ આવી નથી તો પણ તે ગેરવ્યાજખી દાખ થશે. સારાંશમાં વસિયતનામું કરનારને લલચાવી શકાય પણ તેને ફરજ પાડી શકાય નહીં.

અને તેની ખુશી પોતાના મનના વીચારથી ઉત્પન્ન થયેલી જોઈએ, ખીન્નનું મન રાખવા સાર થયેલી ન હોવી જોઈએ.”

વાદી ધરડી ઉમરની એક વિધવા હતી, અને તેની પ્રકરતી તુરંગબાજ હતી; પ્રતીવાદી જે પોતે મરનાર અને આ વિધવા વચ્ચે ધર્મ સમ્બંધી વચ્ચે પુરૂષ હતો, તેણે તેણી ને પાસે એવું મનાવ્યું કે તેના મરહુમ ધણીની ખુશી એવી હતી કે મને (પ્રતિવાદીને) તમારા દત્તક પુત્ર દાખલ ગણવે જોઈએ; આ અને આના જેવી બીજી વાતો કહીને પ્રતિવાદીએ મોટી મોટી રકમો પોતાને નામે કરી આપવાના દસ્તાવેજ કરી આપવાને વાદીને લલચાવી આ દાવો આ દસ્તાવેજ રદ કરવાનો હતો. વી. શી. ગીફરડે ઠરાવ કર્યો કે “એક તરફવાર બક્ષીસ” અથવા બક્ષીસ વગર કોઈ પણ “વચલા પુરૂષે” આવી તરફથી મેળવેલા પર્ણશા રાખવાની મના કરવાને તથા તેનો અટકાવ કરવાને કાંઈ પણ સાક્ષીઓ ઉધારો કાયદો અને ઉઘાડી સમજ છે. લાયન વી. હોમ. લા. રીપોર્ટસ. અકસ. એકર વા. ૬ પા. ૬૫૫.

કરાર કરનાર પક્ષકારો પછી એક પક્ષકારના ગાનસીક દુઃખ વડે ધારેલો મતલબ પાર પાડનાર “ગેરવાજ્જી દાખ”નો એક સાદો દાખલો વુધ્ધી ચાશ વી. એબ્સોના કામમાં આપેલો છે જે કામની હાઉસ આફ લાર્ડશિપમાં ઘણું ચર્ચાયું હતું. આ કામમાં એક છોકરાએ તેના આપના નામની શદી બનાવી હતી, અને એ બનાવટી દસ્તાવેજો તેણે કોઈ શાહુકારને ત્યાં અનામત રાખ્યા હતા; એ બનાવટની વાત માત્રમ પડવા ઉપરથી એ શાહુકારએ આપના ઉપર દયાળુ મુક્યું હતું તોપણ ફ્રેન્ચદારીમાં ફરીઆદ કરવાની સ્પષ્ટ રીતે ધમકી આપી નહોતી, અને આ પ્રમાણે દાખમુકી તેના કાંકરાના દેવાને માટે તેની પાસે બગીચા ખત કરાવ્યું. હાઉસ આફ લાર્ડશિપમાં આ બગીચાખત ગેરકાયદેશર કરાવવામાં આવ્યું; (લા રીપોર્ટસ હાઉસ આફ લાર્ડશિપ કેસીસ વા. ૧ પા. ૨૧૯).

કપટનાં લક્ષ ૧૭. કોઈ કરારનાં કોઈ પક્ષકારને કીવા તેના મુખત્યારને ફરેખ દેખાવો. વાના તથા કરાર મજકુર કરવાને લલચાવવાના ધરાદાથી, સદરહુ કરારના બીજા પક્ષકારે કરેલા, અથવા તેણે આંખ આડા કાન કરવાથી થયેલાં, અથવા તેના મુખત્યારે કરેલાં, નીચે લખેલાં કૃત્યોને કપટ સમજવું. તથા કપટ એ શબ્દમાં સદરહુ નીચે લખેલા કૃત્યોનો સમાવેશ થાયછે એમ બાણવું.

ટીકા—જો કૃત્ય આવા પક્ષકારને કરાર કરવા લલચાવવાના ધરાદાથી થયું હોય તો આ કલમની લખાવટથી ફરેખ દેવાના ધરાદાથી જરૂર રહેતો નથી.

વળી જોકે હરેક કામમાં કપટ થવાને સાર કૃત્ય “સામા પક્ષકારને કરાર કરવાને લલચાવા”ના ધરાદાથી થએલું હોવું જોઈએ તોપણ કપટના સળગથી કરાર નીરર્થક થવા યોગ્ય કરવાને સાર કૃત્ય સદરહુ મુજબના ધરાદાથી થએલું હોવું જોઈએ એમ જરૂરનું છે. કલમ ૧૯ માં ઉપરનો ખુલાસો તથા તે ઉપરની ટીકા જોવી એટલા માટે જો કપટ અગત્યનું સાબીત કરવામાં ન આવેતો તેથી કરાર નીરર્થક થવા યોગ્ય થતો નથી. “જે વાત ઉપર કરાર કરનાર શખસ તેવા કરાર કરત નહીં એવું અનુમાન કરવું યોગ્ય હોય તેવી વાત કહેલી હોવી જોઈએ, અથવા જે વાત તે બાણવું હોતતો સદરહુ કરાર કરવાથી તે તદ્દન દુર રહેત એમ અનુમાન કરવું યોગ્ય હોય તેવી વાત દબાવી રાખેલી હોવી જોઈએ.” (પલ્સ ફોરડ વી. રીચરડ; બીવનસ રીપોર્ટસ વા. ૧૭ પા. ૮૭) જો ઉપર પ્રમાણે વાત કહેવાથી અથવા તે દબાવી રાખવાથી આ બનાવ ન બન્યો હોય તો તેથી કરાર નીરર્થક થશે નહીં; પછી પક્ષકારનો ધરાદો ગમે તે હોય તેનીચીંતા નહીં.

લારડ બ્રાજી હામ મુકરદમાઓના પરીણામ વિશે બોલતાં કહે છે કે “કપટ ભરેલી વસ્તુઓ કાંઈજ નહીં એમ બતાવેછે, સામાન્ય બદલાવને એ પણ કાંઈજ નહીં એમ બતાવેછે; ફરેખ દેવાની કોશીસો એ પણ એવુંજ બતાવેછે; પણ જો આ બધી બદલાવને,

આ બધું કપટ, આ બધો ધરાદો તથા હેતુ એ સરવેને એ અમુક કાર્યની સાથે જોડી શકાય અને એ અમુક કાર્યની સાથે જોડી શકાય એટલુંજ નહીં પણ જે આધાર ઉપરથી એ કાર્ય બન્યું તે એજ આધાર છે એમ કહી શકાય અને તેને લીધેજ આ કરાર ઉત્પન્ન થયો છે એમ હોય તો ઉપર પ્રમાણે થતું નથી. (આટલુડ વી. સ્ગાલ કલાર્ક એન્ડ કોનેલી વા. ૬ પા. ૪૪૭.)

વળી કરાર નીરર્થક થવા યોગ્ય કરવાને માટે કપટવાળું કૃત્ય કરનારના પક્ષકારથી અથવા તેણે આપાડા કરવાથી અથવા તેના મુખતીયારથી થયેલું હોયું જોઇએ જેમકે જ્યાં એક બાપ દીકરા વચ્ચે થએલો કરાર બાપે તથા એક ત્રીજો શખસ જે એ કાર્ય બનાવવામાં મદદગાર હતો તેમણે કરેલા કપટના આધાર ઉપરથી નીરર્થક થવા યોગ્ય છે એમ તકરાર કરવામાં આવી હતી તે કાગમાં કહેવામાં આવ્યું કે “ એફજ કાગમાં બીજા ભાગ નીરર્થક થવા યોગ્ય હોય તોપણ થોડોક ભાગ કાયદેસર હોઈ શકે. પોતાને લાભ કરવાને કપટ ભરેલા ધરાદાવાળો કોઈ પક્ષકાર એવા ધરાદાથી બે પક્ષકારો વચ્ચે કરાર કરવામાં સામેલ હોઈ શકે અને તે વાત ઉપર વાંધો ઉઠાવી શકાય. ધારો કે પાછળથી દિકરાની સાથે મી. સાબીનસનો વેહેવાર ચાલે તેટલા માટે બાપ દિકરા વચ્ચે કાંઈ બદોષતર કરાવેલો એવો તેનો કાંઈક ઈરાદો હતો. આ પ્રસંગે જો કે હેતુ ઘણોજ અયોગ્ય હોય પરંતુ બાપ દીકરા વચ્ચેના બદોષસ્તનો તેના ગુણ દોષ ઉપરથી નિરણય થશે” એમાંથી વિ. સાબીન ફિલીપ્સ રિપોર્ટસ વા. ૨ પા. ૪૩૮ વાત કહેનાર સખસને જે પક્ષકાર તે વાત થી પોતે ઠગાયો એમ ફરિયાદ કરતો હોય તેની સાથે જોડવાને કાંઈક હોયું જોઇએ અને તેટલા માટે જ્યાં એક પરોસ્પેક્ટસ શર ભરાવવાને સારૂ લોકો ઉપર મોકલવામાં આવ્યું હોય અને જે લોકો તે પરોસ્પેક્ટસ ઉપર ભરસો રાખીને ચરણ કરી શર લે તે લોકો ને પ્રોસ્પેક્ટસમાં લખેલી વાતના ખરાપણને માટે એ પરોસ્પેક્ટસ કાઠનારને જવાબદાર ગણી શકે. પણ જે પરોસ્પેક્ટસને માટે જે સખસો જવાબદાર છે તેઓ પાસેથી કોઈ અજ્ઞરમાંથી શર ખરીદવાને તે ન ગળ્યું હોય તેના ઉપર ભરસો રાખીને શર રાખવાથી પોતાનો સંબંધ તે લોકોની સાથે એવો થઈ શકતો નથી કે તે પરોસ્પેક્ટસ જાણે પોતાના ઉપર મોકલવામાં આવ્યું હોય તેવી રીતે તેની અંદર આવેલી ખોટી હકિકતને માટે તે લોકો પોતાને જવાબદાર થઈ શકે. (પીક. વિ. ગરની. લા રીપોર્ટસ હાઉસ એન્ડ લારડસ વા. ૬ પા. ૩૬૯.) કરારની સાથે નિસળત નહીં રાખનાર સખસનું કપટ કાંઈ ઉપયોગ નું નથી. જેમકે કંપનીની તરફથી કાગ નહીં કરનાર એવા કોઈ બીજા સખસની કપટ ભરેલી વાતથી કોઈ શખસ તે કંપનીના શર લેવા લલચાયો હોય તો એ કપટના આધારે એકરાર જે તે ઇનકાર કરી શકતો નથી. (નીકલ્સ કેશ, લા જનરલ ક્રાઉન કેસીસ. વા. ૨૮ પા. ૨૫૭) તેમજ વળી કોઈ શખસ કંપનીએ કપટ ભરેલી વાત જાહેર કરવાથી ફરિયાદ ખાધ કોઈ શેર હોલ્ડર પાસેથી શેર રાખે તો કંપનીના કપટના આધારથી તે સાટામાંથી નીકળી શકતો નથી. (ડયુકાવર્ટીસ કેસ. લા. જનરલ ક્રાઉન કેસીસ. વા. ૨૮ પા. ૩૭.)

(૧) એકાદી વાત ખરી નહીં છતાં તે ખરીછે એવું જે માનતો નથી તે શખસ તે વાત ખરી છે, એ મુજબ સુચવે, એ કલ્પ.

ટીકા:—પેહેલા વર્ગના જે કૃત્યોથી કપટ થાયછે તે સ્પષ્ટ અથવા સુચવેલી જુદી વાતો છે અહીંયાં માત્ર એટલોજ સવાલ રહેછે કે એ જુદા અગત્યની છે કે નહીં એવા ઘણા મનકુરો હોય છે કે સાચા ન હોય તોપણ તેના શબ્દે શબ્દનો અર્થ કરાવવાનો હેતુ નથી હોતો તેમ તેવા અર્થથી તે સગજવામાં આવશે એમ પણ ધારવામાં નથી હોતું અને તેથી કરીને તેનાથી આશિ અસર થતી નથી. જેમકે પ્રોસ્પેક્ટસમાં વધારીને કરેલાં વખાણ તથા વધારે વાત લખી કાઢેલી જાહેર ખબરોથી તથા કોઈ વેચવાની ચિજના ગુણ ગાવામાં હરાજ કરનારની ગિઠી બાપાથી સદરહુ બાળતનો જેટલો કસ હોય તેટલાજ કસની સમજવામાં આવેછે ને તેથી કરીને કોઈ ફરિયાદ ખાતું નથી. (જેનીંગ્સ વિ. આઉટન, બીવન્સ રિપોર્ટસ વા. ૨ પા. ૩૬૫) પણ કોઈ હકિકત એકસ રિતે કહેવા જેવી કે કોઈ જગા

ઉપરનું લાકડું અમુક જિંચારીનું છે તે જો ખોટું હોય અને જે સખસ તે ખોટું છે એમ જાણતો હોય અથવા એ વિષે કાંઈ પણ જાણતો ન હોય તે શખસે કહ્યું હોય તો એ શક તેથી કપટ જાણે છે. (૧૩૬ વી. રાઉન્ડવેટ. હેર. વા. ૫ પા. ૨૯૮) એક કંપનીના આગેવાનોની સાથે થએલો કરાર તે કંપનીના આગેવાનો તરફથી કપટ ભરેલી ખોટી વાત જાહેર કરવામાં આવ્યાને લીધે નિરથક કરવામાં આવ્યો છે (લીન્ડેસેપ્રેટાલીઅમ કંપની વિ. હર્ડ, લા રીપોરટસ પ્રિવી કાઉન્સિલ કેસીસ વા. ૫ પા. ૨૨૧)

(૨.) કંઈ એક વાત કાંઈ શખસના જાણવામાં કીંવા માન્યામાં હોય તે શખસ કાંઈ કંઈ કરીને તે વાત છુપાવે, એ કલ્પ.

ટીકા:—કાંઈ કૃત્ય કરીને છુપાવવું એનો અર્થ પ્રથમથી ફરેજ એટલે માત્ર મુખ્ય એ-શી રહેવાથી ઉત્પન્ન છુપાવવાના હેતુથી પક્ષકારે ખરેખર કરેલું કાંઈ કલ્પ. કાંઈ સખસ પોતાના જાણવામાં કાંઈ હોય તેટલી જાણ જરૂરી વાતો કહી દેવાને જાંધાચો નથી પણ સામા પક્ષકારથી તે વાતો છુપાવવાને તેણે કાંઈપણ તદ્દનીર વાપરવી નહીં જોઈએ. જેમકે જ્યાં એક વહાણ જાંધા આગોળો સાથે વેચવામાં આવ્યું હતું પણ વેચાણ થતાં પહેલાં વેચનારે તેને જે રસ્તે પડેલું હતું તે રસ્તેથી લઇને તેનો તળેનો ભાગ જે એખવાળો હતો તે માલગ ન પડે એટલા માટે તેને તરતું મુક્યું અને એવું ખોટું કહ્યું કે “આ-ગળ પાણીમાં તેને ઉતારેલું તે વખતે જેવું સારું તળીયું હતું” આ કપટ કર્યું એમ દરાવામાં આવ્યું હતું (સ્નાઈડર વી. હીથ. કામ્પબેલ્સ રીપોરટસ. વા. ૩ પા. ૫૦૬) મા-હોધની લાકડાનો એક કડકો તેની એક જાણુની એજ ઢાંકવાને સાર ફેરવવો એ કૃત્ય કરીને છુપાવવા જેવું છે (યુડેલ વી. આથરટન. લા જનરલ એક્સ ચેન્જ વા. ૩૦ પા. ૩૩૭) તેવીજ રીત ઘોડાઓની ઉમર છુપાવવાને માટે કરેલી જુદી જુદી તદ્દનીરોનો પણ સમાવેશ થાય છે.

જ્યાં એક જગાની વરસ દહાડે ૯૦) પાઉન્ડની ચોખી ઉપજ થાય છે. એમ જતાવવા માં આવેલું અને કરાર ચાલતાની દરમીઆન દરમીઆઈ કોટની મરામરત કરવાની જરૂર તે ઘણી યુક્તીથી છુપાવી રાખી હતી તે કાગમાં ખરીદદાર ઉપરનું બીલ કાઢી નાંખવામાં આવ્યું હતું (શરલી વી. સટાટન, જરાઉન્સ ચન્સરી કેસીસ વા. ૧ પા. ૧૪૦) એવીજ રીતે જ્યાં એક ઘર વેચવાની જાળમાં લીંતમાં ખાગી હતી, વેચનારના જાણુ છતાં તે માટીથી લીંપી લીધી અને તે ઉપર કાગળ ચોટી દીધા તે કામમાં દરાવવામાં આવ્યું કે વેચનારે તે ખામી જાણી જોઈને છુપાવેલી તેથી કરીને ખરીદદાર ખરીદના પછશા વસુલ કરી શકે છે. (ટાનટન વા. ૪ પા. ૭૮૫) પીક વિ. ગરની (લા રીપોરટસ હાઉસ એન્ડ લારડ કેસીસ વા. ૬ પા. ૩૯૦) ના કાગમાં લારડ એલ્મ્સ ફોરડ જોલ્ડો કે “ જે જરૂર ની વાત પોતે નીતી પુર્વક કહેવાને જાંધાએલો હોય પણ કાયદા પ્રમાણે કહેવાને જાંધાએ-લો ન હોય તેવી વાત માત્ર છુપાવવાની કહેવાતી ફરેજને માટે કાંઈ સખસ ઉપર ફરી-યાદ સંભળાયાનું મારા જાણવામાં નથી. પણ જ્યાં તે વાત એવી હોય કે જનતી સાવ-ચેતી છતાં પણ માલગ પડી ન આવે એવે પ્રસંગે માત્ર મુખ્ય એસી રહેવું એ કપટ ભરેલું ધરાય કે નહીં એ શક પડતું છે આવા કામમાં તદ્દનીર વાપરવાની જરૂર નથી અને વેચનાર જે ખામીની વાત જાણે છે અને તેની સાથે એમ પણ જાણે છે કે ખરીદદારને જનતા સુધી તે ખામી માલગ પડશે નહીં તેમ છતાં તે ખામી છુપાવે છે તે વેચનાર જે સખસ કાંઈ ચીજ જેમાં માલગ પડી આવે તેવી હોય તે ચીજ વેચતી વખતે તે ખામી છુપાવવાને કાંઈક તદ્દનીર કરે તેના જેવોજ છે લારડ સેન્ટલી ઓન્ડસ કહે છે કે જે સખસે મોટી દીવાલની અંદરની ફાટ લીંપી પુરી લે છે અને પછી આ નાશકારક ખામી જે તે જતાવતો નથી તે ખરીદદારને માલગ પડશે નહીં એમ જણ્યા છતાં જાંધા આ કાયમ રાખી તે વેચાણ કરે તે શખસ તથા જે શખસ એમ જાણતો હોય કે તે ખામી આ પ્રમાણે છુપાવે છે છતાં જગા મજકુર આ વાત તે જાણે છે કે માલગ પડશે

નહીં તેમ છતાં જાહેર કર્યા વગર તે જાધી ખામીઓ કાયમ રાખી વેચે તેઓ વચ્ચે તફાવત બહોલ થોડો છે. જાંનેમાં ખરીદદારને ફરેજ દેવામાં આવી છે. (સગડન્સવેન્ડર્ષ એન્ડ પરચેસર્સ પા. ૩૩૩)

જો ખરીદદાર તજવીજ ન કરે તો ખામી છુપાવી રાખ્યાની વાત જરૂરની નથી કારણ કે કરાર થવાનું તે કારણ નથી (હોર્શ ફેલ વી. ટોમસના કામમાં (લા જનરલ એક્સચેન્જર વા. ૩૧ પા. ૩૨૨) વાદી પાસેથી પ્રતીવાદીએ લીધેલી એક જાંદુકને માટે આપેલી હુડી ઉપરથી પ્રતીવાદી ઉપર દાવો માંડતાં તેણે તકરાર કરી કે મારા ઉપર કપટ કરવામાં આવ્યું છે તે જાંદુક તેના કહેવા પ્રમાણે જનાવવામાં આવી હતી અને તજવીજ કર્યા વગર તેણે તે લીધી હતી કેટલીક વખતે તે છોડ્યા પછી તેમાં ખામીને લીધે તે ફાટી ગઈ. તે ખામીને ડાટા મારીને એવિ રિતે છુપાવી હતી કે તે જાંદુક તપાસે તોપણ કોઈ માણસને માલમ પડે નહીં આ કામમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે એ તદ્દનીય કરવાથી પ્રતિવાદીએ તે જાંદુક લીધી નહોતી તથા જે વાત કહેનાર પક્ષકારના જાણવા પ્રમાણે ખરી નહોતી તેવી વાત ખરી છે એમ કહેવામાં આવ્યું નહોતું તેમજ જે વાત ખરી હતી અને તે જણાવવાનો જે પક્ષકારનો ધર્મ હતો તે પક્ષકારે તે વાત છુપાવી એમ નહોતું તેથી કરીને જાણ થતો નથી.

(૩) વચન પુર કરવાનો ઇરાદો ખોલકુલ નહીં છતાં વચન આપવું, એ કૃત્ય.

(૪.) ફરેજમાં નાણે એવું બીજી કાંઈ પણ કૃત્ય.

(૫.) જે કૃત્ય કરવું કીંવા ન કરવું. એ કપટ છે એમ કાયદામાં વિશેષે કરીને ફરમાવ્યું હોય તે કૃત્ય કરવું કીંવા ન કરવું.

ખુલાસો—કોઈ સખસે કરાર કરવાની ઇચ્છા રાખવી કે ન રાખવી એનો જે વાત ઉપર આધાર હોવાનો સંભવ હોય તેવી વાત વીશે માત્ર મુગા બેશી રહેવું એ કપટ થતું નથી; પણ જ્યારે તે તે કામની હકીકત એવી હોય કે તે ઉપર વીચાર રાખતાં મુંઝું બે શનારે બોલવું જોઈએ. એ તેનો ધરમ છે. ત્યારે, કીંવા કાંઈ ન બોલવું એજ બોલ્યા જેવું હોય ત્યારે માત્ર મુંઝું બેસવું એ પણ કપટ છે એમ સમજવું.

દ્રષ્ટાંત.

(અ) અ હરરાજમાંથી એક ઘોડો અને વેચે છે અને તે ઘોડો એજ વાળો છે એવું અ ને માલમ છે, ઘોડો એજ વાળો હોવા વીષે અ જ ને કાંઈ કહેતો નથી એમાં અ એ કપટ કરવું એમ થતું નથી.

(બ) જ અ ની છોકરી છે તે હમણાંજ લાયક ઉમરે પોહોચી છે હવે એ પક્ષકારનો સખધ એવો છે, કે ઘોડો એજ વાળો હોય તો તે જ ને કહેવું એ અ નું કામ છે.

(ક) જ અ ને કહે છે કે “ઘોડો એજ વીનાનો છે એ વાતની તુ ના નહીં પાડે તો તે એજ વીનાનો છે એમ હું સગજી” અ કાંઈજ બોલતો નથી અ કાંઈ બોલ્યો નહીં એ વાત એ પ્રસંગે બોલ્યા બરાબર છે.

(ડ) અ અને જ વેપારી છે. તેઓ એક કરાર કરે છે. બાવ ફેરફાર થયા વીશેની ખા નગી ખબર અ ને મળી છે. અને તે એવી છે કે તે ઉપર કરાર કરવાનું કામ અગાડી ચલાવવું કે નહીં એ ખાખનની અ ની ઇચ્છાનો આધાર રહ્યો છે. જ ને તે ખબર અને કહેવાની ફરજ નથી.

ટીકા:—કાંઈ કૃત કરીને છુપાવ્યું અને માત્ર મુગા બેશી રહેવું તે વચેનો તફાવત બો-

૬ માન્સફીલ્ડે આ પ્રમાણે ખુલ્લો કરી બતાવ્યો છે. ‘ગમે તે પક્ષકાર જે વાત ખાનગી રીતે પોતાના જાણવામાં હોય તે વાતથી સામા પક્ષકારને અજાણો રાખી કરારમાં દોરવાને તથા તેથી ઉલટી ધારણા કરાવી શુધ્ધખુધીથી તે તેની પાસે કરાર કરાવી લઇ શકતો નથી જે કારણો ઉપર બંને પક્ષકાર વીચાર કરી શકે તેવી રીતે તે ખુલાં હોય તે વીશે ગમે તે પક્ષકાર મુજો બેશી રહે તો તેથી કપટ થતું નથી’ (કારટર વી. બોએમ બરોઝ વા. ૩ પા. ૧૯૦૫) કીટીઝ વી. કારોગન. લા જનરલ કોમન પરીઝ વા. ૨૦ પા. ૭૬)

કાંઈ ખોટી વાત અજાણપણથી કહેવાઇ ગઇ હોય ને જે સખસે તે કહી હોય તે સખસને સદરહુ વાત ખોટી છે એમ માલમ પડ્યા પછી પણ સામા માણસને તેની ખબર ન આવે અને તેને અજાણ્યો રહેવા દેતો સદરહુ ખોટી વાત કપટ ભરેલી થાય છે ‘ખોટી વાત પ્રથમ અજાણ્યથી કહેવાઇ હોય તેથી કેસમાં જરા પણ ફેર થતો નથી. જે ચુક માલમ પડ્યા પછી જે સખસે સરત ચુકથી એ ખોટી વાત કહી હોય તે સખસ સામા પક્ષકારને ભુલમાં રહેવાદે અને કાંઈ પણ ભુલ થઈ નથી એવી ધારણા ઉપર તેને ચાલવા દેતો સદરહુ વાત ખોટી છે એમ માલમ પડ્યા પછી તે વાત કોરટના વીચારમાં કપટ ભરેલી ખોટી વાત થાય છે’ (રેનડ વી. સ્ટ્રાય ડી. જેક્સમાકના ઘટન એન્ડ ગોરડન વા. ૧ પા. ૭૦૮)

તેવીજ રીતે એક માણસ અમુક હકીકત એમ કહીને બીજાને કાંઈક કરાર કરવાને લલચાવે અને એ હકીકત પોતાના જાણવા પ્રમાણે જવાબદારી ચોટવા પહેલાં પાછળથી બદલાય તો સામા માણસને ખબર આપવાનો તેનો ધર્મ છે. નહીં તો આ સામા માણસ જવાબદાર નથી. ટ્રેઇલ વી. બેરીંગ લા જનરલ ચાનસરી આપીલ્સ વા. ૩૩ પા. ૫૨૧).

પક્ષકારો વચ્ચેના કરાર બંધન કારક થઇ ચુક્યા પછી કોઈ શખસના જાણવામાં કાંઈક વાત આવે તો તે જાણાવવી તેની ફરજ નથી જેમકે કોઈ વીમો ઉતારાવનાર પોતે સહી કર્યા પછી પણ વીમાખત થતાં પેહેલાં જોખમને અગત્યના હકીકત તેના જાણવામાં આવી તે કામમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે તે હકીકત વીમો ઉતારનારને જાણાવવાને તે બંધાએલો ન હોય (કોરી. વી. પોટાન લા રીપોર્ટસ ક્વિન્સ બેચ વા. ૭ પા. ૩૦૪)

જે બક્ષીસનામું કાયદેસર અને ઉદ્યુક્ત છે તે જુદા પક્ષકારની વચ્ચેના બીજા દાવામાં લેણદાર વીરધ કપટ ભરેલું ઠરાવવામાં આવે તેથી તે નીરરથક થઇ શકતું નથી (તારીણા ચરણ બાનરજી વી. મેટલાન્ડ બંગાળા લા. રીપોર્ટસ વા. ૧૨ પા. ૪૩૩ મુરસ ઇંડીઅનઅપીલ્સના વા. ૧૧ પા. ૩૧૭ શા વી. જેફ્રી મુરસ પ્રીવીકાઉનશીલ કેસીસ વા. ૧૩ પા. ૪૩૨)

કોઈ માણસ પોતે કપટ કર્યું છે એમ બતાવી પોતે કરી આપેલો દસ્તાવેજ નીરરથક કરી શકતો નથી (ડોડ રોબર્ટસ વિ. રોબર્ટસ બાર્નવોલ એન્ડ આડોલફસ વા. ૨ પા. ૩૬૭)

ગેરસમજુતી ૧૮. ગેર સમજુતી કરવી તેનો અર્થ નીચે મુજબ થાય છે. તથા કરવી એના લ તેમાં નીચે લખ્યા મુજબની વાતોનો સમાવેશ થાય છે.—

ક્ષણો.

(૧.) કાંઈ વાત ખરી નહીં છતાં તે ખરી છે એવું કાંઈ સખસ માનતો હોય તો પણ જે ખબર તેને મળી છે તે ઉપરથી જેટલી ખાત્રીથી તે વાત કહેવી યોગ્ય હોય તેથી વધારે ખાત્રીથી નીશ્ચય પુર્વક કહેવી.

(૨.) જે કામ કરવાનો પોતાનો ધરમ છે તેમાં કાંઈ સખસ એવી કાંઈ કસુર કરે કે તેનો ફરજ દેવાનો ધરાદો ન હોય તો પણ તે ઉપરથી બીજા કોઈ સખસ અથવા તે સખસથી પોહોચેલા હક ઉપર દાવો રાખનાર કોઈ સખસ કાંઈ ભુલ થાપમાં પડ્યાથી તેને કાંઈ હાની થાએ એવી રીતે સદરહુ કસુર કરનારને અથવા તે કસુર કરનારથી પોહોચેલા હક ઉપર દાવો રાખનાર કાંઈ શખસને કાંઈ કાયદો થાય તો તે કસુર.

ટીકા:—કોઇ એક પક્ષકારનો મુખત્યાર કપટ કરે ને તે વાતની એમુખીને કાંઇ પણ ખબર ન હોય તો પણ તે સામા પક્ષકારથી નીરરથક થવા યોગ્ય થઇ શકે છે (રોલીન્સ વી. વીકહામ, ગીફર્ડ વા. ૧ પા. ૩૫૫)

(૩) જે વસ્તુ બાળત કબુલાયત થાય તે વસ્તુના તત્વવાને સારરૂપી પ્રકાર વીસે તે કબુલાયતના એકાદ પક્ષકારને એકાદી ચુક કરાવવી; પછે તે ચુક અમે તેવે નીષ્કપટ પણે થઇ હોય તેની ચીંતા નહીં.

સંમતીરાજી ૧૯. જ્યારે સખતીથી કીંવા ગેરબ્યાજગી દાખયો કીંવા કપટથી કીં-
ખુશીથીનઆ વા ગેરસમજુતી કરવાથી કંઈ કબુલાતમાં કોઇની સંમતી થઈ હોય ત્યારે જે પેલી હોયતોક • પક્ષકારની સંગતી સદરહુ પ્રકારે થઇ હોય તે પક્ષકારની ઇચ્છા ઉપરથી ક-
બુલાયતોનીર ખુલાયત મજકુર નીરરથક થવા યોગ્ય કરારછે એમ સમજવું.
ચક્રવાયોગ્યછે.

કોઈ કરારના કોઇ પક્ષકારની સંગતી કપટથી અથવા ગેરસમજુતી કરવાથી મેળવેલી હોય તો પક્ષકાર મજકુરને યોગ્ય લાગેથી તે એવો આગ્રહ બતાવી શકે છે. કે કરાર મ-
જકુર અમલમાં લાવવો જોઈએ તથા બતાવેલી વાત ખરી હોતો જે સ્થિતીમાં પોતે હોત તે સ્થિતીમાં પોતાને મુકવો જોઈએ.

ટીકા:—જે ગાણસે કબુલાયતમાં કાંઇ સંગતી સખતાઈથી કીંવા ગેરબ્યાજગી દાખયી કીંવા કપટથી કીંવા ગેરસમજુતીથી મેળવી હોય ત્યારે તેને નીચેના રસ્તા ખુલાછે.

અપવાદ—અગર જે એવી સંગતી સત્તરમી કલમ મુજબની કપટ યુક્ત ગેરસમજુ-
તીથી કીંવા મુગા બેશી રહેવાથી મેળવવામાં આવી હોય તો પણ જે પક્ષકારની સંગતી સદરહુ મુજબ મેળવવામાં આવી છે તે પક્ષકારને ખરૂં શું છે એ વાત સાધારણ ઉદ્યમવડે સોધી કાઢવાના સાધનો હતાં એમ હોય તો. કરાર મજકુર નીરરથક થવા યોગ્ય છે એમ સમજવું નહીં.

ખુલાસો.—કોઈ એક પક્ષકાર સાથે કપટ કર્યું હોય કીંવા તેને ગેરસમજુતી કરી હોય તો પણ તેણે કરારમાં સંમતી આપી તે જે શદરહુ કપટ કીંવા ગેર સમજુતીને લીધે આ-
પી ન હોય તો કરાર મજકુર શદરહુ કપટ કીંવા ગેર સમજુતીના કારણથી નીરરથક થવા યોગ્ય છે. એમ જાણવું નહીં.

દ્રષ્ટાંતો

(અ) જ તે ફરેજ દેવાના હેતુથી તેને અ એવું ખોટું બતાવે છે કે મારાં કારખા-
નામાં દરસાલ પાંચશો મણુ ગળી થાયછે, અને તેમ કરીને તે કારખાતું વેચાતું લેવાને જ ને લક્ષ્યાવે છે. બની મરજીમાં આવેતો તે કરાર નીરરથક થવા યોગ્ય છે.

• ટીકા:—તે કબુલાયત નીરરથક કરે અને નુકશાનીને સારૂ દાવો કરે અથવા જરૂર પડે તો તે રદ કરાવવાને અરજ કરે અને વળી નુકશાનીનો દાવો બાંધે.

(બ) અ ગેરસમજુતી કરીને જ ના મનમાં એવું ખોટું આણેછે કે અ નાં કારખા-
નામાં દરસાલ પાંચશો મણુ ગળી તદ્દયાર થાયછે જ કારખાનાના હીસાબ તપાસી જુવેછે, અને તે ઉપરથી એવું દેખાયછે કે તેમાં ફક્ત ચારસો મણુ ગળી તદ્દયાર થતી આવીછે એ પછી જ તે કારખાતું વેચાતું લેછે. અ એ ગેરસમજુતી કરવાને લીધે તે કરાર નીરરથક થવા

યોગ્ય છે એમ જાણવું નહીં.

ટીકા:—નુકશાનીને માટે અથવા અમુક રીતે કબુલાયત પુરી કરી આપવાને માટે કબુલાયત ઉપરથી પોતાના ઉપર કરેલા દાવાનો તે જવાબ આપી શકે.

(૬) એ કપટથી જ ને કહેણે કે મારી મીલકત ઉપર કોઈ જવાબદારી નથી. તે ઉપરથી જ તે મીલકત વેચાતી લેણે પણ મીલકત મજકુર ગીરો મુકેલીછે. જ તે કરારને નીરરથક કરાવી શકેછે, કીંવા એવો આગ્રહ કરી શકેછે કે કરાર મજકુર અમલમાં આણવો જોઈએ અને ગીરોમાંથી મજકુર મીલકત છોડાવી આપવી જોઈએ.

ટીકા:—એક કબુલાયતને કાયદેસર ગણી તે અમુક રીતે જાળવી આપવાને ફરીઆદ કરે અને વળી જે જાળવત વીશે જોટી વાત કહેવામાં આવી હોય તે જાળવત, કરાવવાનો અથવા તેની નુકશાનીનો દાવો જાહેર.

અ તથા જમાં કબુલાયત રદ કરવાનું તે પસંદ કરેછે ને એટલા માટે તે કબુલાયતથી જે કંઈ લાભ તેને મળ્યો હોય તે લાભ તેનાથી અને તેટલો પાછો આપવો જોઈએ (કલમ ૬૪) અને તેનું પરીણામ એ થશે કે પક્ષકારોને અને તેટલે દરજે એ કબુલાયત ન થઈ હોય તંવે પ્રસંગે જે સ્થિતીમાં તેઓ હોત તેવી સ્થિતીમાં તેમને લાવા.

જે સખસથી ઈચ્છા ઉપરથી કરાર નીરરથક થવા યોગ્ય છે તે સખસ ક્યારે ક્યારે આ પ્રમાણે ઈચ્છા ચલાવી શકે તે વીશે આ આકટમાં ઠરાવ્યું નથી એ પણ એમ બા. એજ ધારી શકાય કે જ્યાં જે સખસ પોતાના ઉપર કપટ થવાનું કહેતો હોય તે સખસની મફલત થઈ હોય અથવા તે કરાર રદ થવાથી ત્રીજા પક્ષકારના હક સખસને નુકશાન પહોંચતું હોય ત્યાં કોરટો કરાર મજકુર નીરરથક કરે પા. ૩૯૦)

જે સખસ પોતાને કપટ માલગ પડ્યા પછી કરાર પુરો કરાવવાનો આગ્રહ કરે અથવા તેની અંદર પોતાનો ભાગ કરે અથવા તેની રૂએ કંઈ પણ લાભ લે અથવા શામાન્ય રીતે જાણે તે કરાર હજુ પણ ચાલુ કાયદેસર હોય તેવી રીતે વસ્તે તે સખસે કપટ ઉપરથી ફરીઆદ કરવાનો હક છોડી દીધેછે એમ સમજવું જમકે જ્યાં એક શેરના ખરીદદારને એમ માલગ પડ્યું કે વેચનારે કહેલી હકીકત કપટ ભરેલી છે તોપણ હજુ તે શેર પોતાના મણો તે શેરમાં કાળજી રાખતો રહ્યો તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે એ કપટમાં કંઈ નવી વાત પાછળથી તેના જાણવામાં આવી હોય તોપણ એ વેચાણુ નિરરથક કરાવવા તેને પ્રતિજ્ઞા છે (કામખેલ લીફેલેર્ગિંગ આડોલફશ એન્ડ એલીસ વા. ૧ પા. ૪૦૧ બ્રોગ્સ-કેસ, લા રીપોર્ટસ ઈકવીટી વા. ૧ પા. ૪૮૩) વળી વાદીએ અમુક કામ અમુક કીમતે કરવાનું ગાયે લીધું અને કેટલું હતું તે વિશે પ્રતિવાદીએ પોતાને ફરેજ દીધેલી એમ માલગ પડ્યા પછી પણ તે કામ તેણે પુરું કર્યું ત્યાંસુધી તેણે તે કયાં કર્યું તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે કરારની સરતો મુજબ તે ફક્ત વસુલ કરી શકેછે કારણ કે કરાર હજુ ચાલુ છે એ પ્રમાણે માનવાનું તેણે પસંદ કર્યું હતું. (સેલવે. વી. ફ્રાગ મીસન એન્ડ વેલસની વા. ૫ પા. ૮૩)

“આવા મુકદમાઓમાં સ્વાલ એછે કે જે સખસ ઉપર કપટ કરવામાં આવેલું હતું તેણે તે કપટની વાત પોતાના જાણવામાં આવ્યા પછી કરાર નિરથક ન કરવાનું પસંદ કર્યું છે કીંવા તેણે તે નિરથક કરવાનું પસંદ કર્યું છે? કીંવા તેણે ખેમાંથી એક કરવાનું પસંદ કર્યું નથી? હમારી નજરમાં એમ આવેછે કે જ્યાં સુધી તેણે આ ખેમાંથી એક કરવાનું પસંદ કર્યું નથી ત્યાં સુધી તેને એ ખેમાંની એક વસ્તુ નહીં કરવાનો હક રહેછે પણ તે વિચાર કરતા હોય તે દરમ્યાન એ મીલકતમાં કોઈ ત્રીજા નિરઅપરાધી સખસને કંઈ હક સખસ મળ્યો હોય, અથવા તેની હાલને લીધે એ અપકાર કૃત્ય કરનારની સ્થિતીમાં પણ ફેરફાર થયો હોય તો ઉપર પ્રમાણે કરાર મજકુર નિરરથક કરવાનો તેનો હક જાળવવાનો તેને પ્રતિજ્ઞા થશે; અને કરાર નિરથક થવા સીવાય વખત વહીજ

વાથી તેણે કરાર મળકુર બહાલ રાખવાનું નકી કરવું છે એવો પુરાવો થશે.” (કં. લાઉ વી. એલ એન્ડ એન ડેવલ્યુ આર કંપની લા રીપોર્ટશ. એકશ એકર વા. ૭ પા. ૩૫).

કોઇ પક્ષકારે કપટ કરાની વાત સાબીત થયા પછી. સામા પક્ષકારની મફલત થયાનું તે કહેતો હોય તો, એ સામા પક્ષકારને ખરી વાત ક્યારે માલમ પડી એ બતાવો આ પત્ર તથા તેણે બાણી બુઝને તેના હક બજાવવાનું બંધ રાખ્યું એમ સાબીત કરી આપવું એ કપટ કરનાર પક્ષકારનું કામ છે (લીન્ડેસ પટોલીબમ કમપની વી. હર્ડ લા રીપોર્ટ-સ વેસી પ્રિવિકાઝિન્સીલ કેસીસ પા. ૨૨૧)

ઠરાવવામાં આવ્યું કે આ કામમાં જે ખાસ હકીકત છે, તે પ્રમાણે અમુક સખસે એજન્ટોને ફારગતીની બાબતથી બાણીતા કરવાને સદરહુશખસની કરાર આકટ (સને ૧૮૭૨ ના આકટ ૯ મની) કલમ ૧૮ ની રકમ ૨ ના હેતુ પ્રમાણે ફરજ હતી, પણ તેણે તે મ ના કર્યું તે તેણે તેની ફરજ તોડી છે. વળી ઠરાવવામાં આવ્યું કે ખાસ હકીકત પ્રમાણે હુશિયારી રાખ્યા છતાં પણ અમુક દસ્તાવેજ ઉપર સહીયો કરનારને સાચીવાત માલમ પડવાનું સાધન નહીં હતું સખખ કરાર આકટની કલમ ૧૯ નો અપવાદ તેને લાગુ થતો નથી. ધી એરીએટલ એક કારપોરેશન વિ. બહાન ફ્લેગીંગ વિગરે. ઇ. લા. સુ. વા. ૩ પાનું ૨૪૨.

કાળીમંજમાં અમુક “ગોળા”માં બધા મળી ૯૫૦ મણુ ચોખા હતા, તે બંને અમુક દરથી વેચાણુ આપવાને અ એ તેની સાથે કરાર કર્યો. તે બંગોની નજીકમાં બ રહેતો હતો, અને તેણે એવું કયુલ કર્યું હતું કે અમુક તારીખ પહેલાં તે ચોખા હું ત્યાંથી તોળી લેઇશ. બ એ આ કરાર ક ને આપ્યો. તેથી ક એ ૧૩૦ મણુ ચોખા લીધા, અને ૩૧૦૦૦ આપ્યા. પણ પાછળથી તેણે બાકીના ચોખા લેવાની ના કહી, એવા કારણથી કે જેવા ચોખા બાબત કરાર કરવામાં આવ્યો છે તેના કરતાં તે ઉતરતો બતના છે તેટલામાં “ગોળા” અકસમાત બળી ગયું અને ચોખાનો પણ નાશ થયો. પછી વસૂલ આપેલાં નાણા કાપી બાકીની કિમતનાં નાણાં લેવા અ એ બ ઉપર દાવો કર્યો. તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે તે વેચાણુ સંપૂર્ણ છે. અને વેચેલા ચોખાને નોખમ લાગે તેના બોબ સાથે તેનું માલેક પછું કરાર આકટની કલમ ૭૮ અને ૮૬ પ્રમાણે બ ને મળ્યું છે, કારણ કે તે કરાર નકી કરેલા માલ બાબત હતો. અને તે બદલ બ એ બાકીનું આપેલું છે અને ચોડાક ચોખા લેવામાં આપેલા છે અને બ્યાં સુધી કલમ ૧૯ માં સમાસ થાય નહીં ત્યાંસુધી જેવી ખાત્રી કહેવામાં આવી હતી તેવી ખાત્રી લાયક ચોખા નથી એમ સાબેત કરી બ ને કરાર રદ કરી શકતો નથી. પણ તેને તો તે પ્રમાણે કરવાને અટકાય થયેલો છે કેમકે જે તેણે ચોખ્ય હુશિયારી રાખી હોતતો. તે ચોખા નિચો બતના છે એવું તેને માલમ પડી શકત. શોશી. મોહનપાળ ચોખી વિગરે વિ. નોબો ફિસ્ટો પોડોર ઇ. લા. રી. ક. વા. ૪ પાનું ૮૦૧

જે પક્ષકાર અવેજ જોઈએ તેટલો નથી એવા સખખથી અમુક વેહેવાર રદ કરવાને માગે તેણે એમ બતાવવું જોઈએ કે તે કરાર કરતી વખતે શું થાયછે તે તેના સમજવામાં નહીં હતું અથવા તેના ઉપર કાંઈ દબાણ કરવામાં આવેલું હતું બંગાળના આદમીની સ્ટેસન જનરલ વિ. જોગેસ્વરરાય. ઇ. લા. રી. ક. વા. ૩ પાનું ૧૬૨

અપવાદ—એ વાત ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ કે આ અપવાદ ફક્ત જે પ્રસંગે સંમતી કપટ યુક્ત ગણાએલી ગેર સમજાતીથી કીંવા મુંગા બેશી રહેવાથી મેળવવામાં આવી હોય તે પ્રસંગે લાગુ છે એટલા માટે બ્યારે બ્યારે કાંઇ પણ ખરેખરી ફરેખ અથવા બદલાવ હોય ત્યારે ફરેખમાં પડેલા પક્ષકારની પાસે ખરી વાત શોધી કહાડવાના સાધનો હતા એ હકીકત સંમતી મળકુર ખરેખર ફરેખથી થએલી નથી એ વાતનો પુરાવો છે તે શિ

વાય કાંઈ જરૂરી નથી જેમકે જ્યાં એક જાહેર ઘરના વેચનારે જેની ઉપજ વિશે કાંઈકળો ટો મજકુર કહેવાય તે ઘર રાખવાને ખરીદદાર લક્ષ્યાયો તે કામમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે ખરી વાત શોધી કઢાડવાના સાધનો ખરીદદારના હાથમાં હતા તોપણ તે કારાર નિરથક કરી શકે છે (ડોમેસ વિ. સ્ટિવનસ, બાર્નોલ્ડ એન્ડ કેસ વેલ વા. ૩ પા. ૬૨૩)

(૩) અ ની મિલકતમાં કાચી ધાતુની ખાણ લાગી છે એવો જ ને શોધ લાગ્યો છે. ધાતુની ખાણ લાગી છે એ વાત જ અ થી છુપાવાના ઉપાય કરે છે તથા છુપાવે છે અ ને તે વાત માલમ ન હોવાને લીધે જ ને તે મીલકત કર્મી કીમતે વેચાણ મળી શકે છે અ ની મરજીમાં આવેલ તે કારાર નિરથક થવા ચોગ્ય છે.

(૪) જ મરયા પછી કાંઈ મીલકત અ ને મળવાનો અ નો હક છે જ મરણ પામે છે જ ના મરણની ખબર ક ને પડી છે અને ક તે ખબર અ ન જાણે એવું કરીને મીલકત મજકુર ઉપરનો અ નો હક સંજ્ઞા પોતાને વેચવાને અ ને લક્ષ્યાયે છે. એ વેચાણ અની મરજીમાં આવેથી નિરથક થવા ચોગ્ય છે.

હકીકત વિશે ૨૦. કોર્ટ કમ્યુલાયતમાં અવશ્ય જરૂર હોય એવી કોઈ હકીકતની વા જાને પક્ષકારો ત વિશે કમ્યુલાયત મજકુરના જાને પક્ષકારોની ચુક થઇ હોય તો તે કમ્યુનીચુકથા હોય લાયત નિરથક છે.

તેતકમ્યુલાયત નિરથક છે.

ટીકા:—દ્રષ્ટાંતોમાં આપેલા દાખલાઓમાં કમ્યુલાયત એટલા માટે નિરથક છે કે તે કમ્યુલાયત ચીજની હયાતી પ્રથમથી ધારી લે છે એ કમ્યુલાયતનું બદલાર ઉપયોગીપણું હકીકતની ધારેલી સ્થિતિની હયાતી ઉપર રહેલું છે અને જો તે ધારેલી સ્થિતિ ન હોય તો આ ખુ કાંઈ વ્યવસ્થ થાય છે પરોથીઅર કહે છે કે “વેચેલી ચીજ કે જે વિશે કારાર થયેલો છે તે વસ્તુ હોવી જોઈએ ત્યારે જો મારો ઘોડો મરી ગયાની વાત મારા જાણવામાં ન હોય તે હું ઘોડો વેચું તો વેચેલી વસ્તુની હયાતી ન હોવાને લીધે વેચાણ થતું નથી” સ્ટીક્લન વિ. ટરનર (કોનટાટ ડીવેન્ડી નંબર ૪) ના કામમાં અમુક જાહેરાતી ચાલે ત્યાં સુધીની આન્યુઈટનો ખરીદદાર જો એમ ખામી થાય કે કમ્યુલાયતની તારીખે જાહેરાતી મજકુર ક્યારની-એ જાંધ પડેલી હતી તો તેણે આપેલી કીમત પાછી મળવાને તે હકદાર છે (એક્સ એકર વા ૭ પા. ૨૦૮) એવીજ રીતે જ્યાં કોઈ પક્ષકારોએ જે માણસની જાહેરાતીનો વીમો ઉતાર્યો તે માણસ તે વીમાખન નવું થતાં પહેલાં ક્યારનો એ મરી ગયેલો એ વાત માલમ ન હોવાથી તે ખત નવું કરેલું તે કામમાં તે નવું ખત નિરથક જાણવામાં આવ્યું હતું (પ્રીન્સલ વિ. મરમન્ટસ લાર્ડ્સ ઇનસ્યુરન્સ સોસાઈટી લા જનરલ કોમન પ્લીઝ વા. ૨૭ પા. ૧૬૬)

કોઈ કંપનીના શર ખરીદ કરવાની કમ્યુલાયત કરવામાં આવી હોય અને તે કંપની જાંધ કરવાની અરજ અપાયાનું જાને પક્ષકારના જાણવામાં ન હોય ત્યાં એ કમ્યુલાયત ખરીદદાર વિરુદ્ધ અમલમાં આણી શકાય નહીં એમ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું (ઈયરસન્સ કેસ. લા. રીપોરટસ ચાનસરીસ પીલ્સ વા. ૧ પા. ૪૩૩).

કોઈ કમ્યુલાયતમાં ચુક એવી હોય કે દસ્તાવેજ સુધારવાથી તેનો ઇલાજ થઈ શકતો હોય તે કમ્યુલાયત નિરથક નથી આવે. પ્રસંગે કમ્યુલાયતનો થાય છે પરંતુ જે શબ્દોમાં તે સુકેલી છે તે શબ્દો પક્ષકારોનો અર્થ બરોબર રીતે દરશાવતા નથી (હુઇક વિ. પારકરલા. રીપોરટસ ઇકવીટી વા. ૫ પા. ૧૩૧ માકેનઝી વિ. કોલસન લા રીપોરટસ ઇકવીટી વા. ૮ પા ૩૭૨) ખીજી તરફ જ્યાં ચુક શબ્દોની લખાવટમાં થઈ હોય એટલે જે ફરજ ઉત્પન્ન કરવાનો પક્ષકારોનો મિલકુલ ધરાદો ન હોય તે ફરજ સદરહુ શબ્દોની લખાવટથી ઉત્પન્ન થતી હોય

ચુકની તકરાર કરવાનો પુરેપુરો જવાબ થશે. વેક વિ. હારેપના કામમાં પ્રતિવાદીએ એવી તકરાર કરી કે મારે મુખ્યાર દાખલ સહી કરવાનો ધરાહો હતો અને ચુકથી મારિ પોતાની તરફથી સહી થઇ ગઈ છે કારણે ઠરાવ કરો કે આ કાયદેસર વાજબી તકરાર છે કારણ કે આવે પ્રસંગે ઈકવીટી તેને કરારમાંથી બાંન સરતે મુક્ત કરશે. (જા જનરલ એક્સચેન્જરવા. ૩૦ પાનુ ૨૭૩ ખુલ્લન એન્ડ લીક્સ પ્લીડિંગ પા. ૫૬૯.

ખુલાસો—જે વસ્તુ વીશે કબુલાયત થઈ છે તે વસ્તુની કીમત વિશે ખોટા અભી-પ્રાય ઠરાવ્યો હોય તો તે અભીપ્રાયને હકીકતની વાત વિશેની ચુક સમજવી નહી.

ટીકા:—કોઇ ચીજની ધારેલી કીમત કબુલાયત કરવા લગ્નચાવનો કોઇ હેતુ હોય, પણ તે કબુલાયત કરવાને અવશ્ય જરૂરની બાબત તે બાબતે થઈ શકે. આ તકાવતનું દ્ર-ષ્ટાંત બાર વી. ગોળસના કામમાં સારૂ મળી આવે છે. આ કામમાં પ્રતિવાદીએ કબુલાયત કરી કે મને એક વાહાણુ વેચવાનો અખિતયાર છે. જે વાહાણુને પછવાડેથી જાણવામાં આ વ્યા મુજબ વેચાણુ કરતી વખતે નુકશાન પોચેલું હતું કારણે ઠરાવ કર્યો કે એ વાહાણુની વાહાણુ તરીકે હયાતિ ણંધ પડી હોત તો કબુલાયત તુટત પણ જે તે હજુએ વાહાણુ દા-ખલ હયાત હોય તો, પછી ગમેતો તેને નુકશાન પોચ્યું હોય તો પણ કબુલાયત તુટતી નથી કારણ કે કબુલાયત ઉપરથી તેની સ્થિતિ વીશેની કંઈ પણ ફરજ નિકળતી નથી (ગીરાન એન્ડ વેલ્સની વા. ૩ પા. ૩૯૦)

દષ્ટાંતો.

(અ) ઈંગ્લંડથી મુખ્ય આપતો કોઈ માલ રસતામાં છે એવું ધારીને તે માલ બને વેચવાની કબુલાયત આ કરે છે. પછવાડેથી એવું માલગ પડે છે કે જે વાહાણુમાં તે માલ આવતો હતો તે વાહાણુ કરાર થયો તે દીવસના અગાડીજ ભાગોને તે માલ સમુદ્રમાં ગ-યો આ હકીકતની ખચર બંનેમાંથી એક પક્ષકારને નોહોતો સદરહુ કબુલાયત નિરરથક છે.

(બ) બ પાસેથી અમુક ઘોડો વેચાતો લેવાની કબુલાયત આ કરે છે પછાડીથી એવું મા-લમ પડે છે કે કરાર તે થયો તે વખતે તે ઘોડો જીવતો નોહોતો, અને તે હકીકત બંને-માંથી એક પક્ષકારને માલમ નોહોતી, એ કબુલાયત નિરરથક છે.

(ક) બ હયાત છે ત્યાં સુધી આ નો કોઇ મીલકત ઉપર હક છે. તે મીલકત ક ને વે ચવાની કબુલાયત આ કરે છે. કબુલાયતની વખતે બ જીવતો નોહોતો અને તેના મરણની ખચર એક પક્ષકારને નોહોતી. એ કબુલાયત નિરરથક છે.

કાયદા વીશે ૨૧. બ્રિટિસ ઈંડીયામાં ચાલુ હોય એવા હરકોઇ કાયદા વીષેની કં-ની ચુકનું પરી ઇ એક ચુક થયાને લીધે કોઇ કરાર થયા એ સળખ ઉપરથી તે કરાર નિ-જામ.

૨૫. રથક થયા મોગ્ય થતો નથી; પરંતુ બ્રિટીશ ઈંડીયામાં ચાલુ ન હોય એવા કોઇ કાયદા વીશે ચુક થઈ હોય તો તેનું પરીણામ હકીકતની ચુકથી જે પ-રીણામ થાય છે તેવું જ થાય છે.

ટીકા:—કુપરની. ફીજસના કામમાં પક્ષકારો કોઈ એક માછલાં પકડવાની જગાની બા-બતમાં જાણે તે જગા વાહીના કાકાની હોય અને એટલા માટે તેના મરણ પછી તે તેની છોકરીએને પોચતી હોય તેવી રીતે ઠેકથો વરત્યા હતા. વાદીએ આ પ્રમાણે જીલયાપમાં પડીને તથા પોતે ખરેખર જીવતા સુધી બાકુન દાખલ છે એવા અભાણુપણામાં તે ભાગ તેના કાકાની છોકરીએ પાસેથી બાકે રાખવા કબુલાયત કરી પાછળથી તેને માલમ પડ્યું કે એ માછલાં પકડવાની જગા ખરેખર પોતાની છે તે ઉપરથી તેણે એ કબુલાયત પાછી ગ-ળવાનો હુકમ કરાવા અરજ કરી. ફેંસલો આપતી વખતે લોર્ડવેસ્ટ બરીએ કહ્યું કે “કાય-

દાના અબજાણીયથી કોઇ માણસ તેની જવાબદારીમાંથી મુક્ત થતો નથી એવી કહેવત છે. પણ આ કહેવતમાં કાયદો એ શબ્દ દેશમાં જે સાધારણ કાયદો ચાલતો હોય તેવા સામાન્ય કાયદાના અર્થમાં વપરાયેલો છે. પણ જ્યારે કાયદો એ શબ્દ ખાનગી હક જતાવવાના અર્થમાં વાપર્યો હોય ત્યારે આ કહેવત લાગુ નથી. ધણીઆપાનો ખાનગી હક એ હકીકતની જાણત છે; તે કાયદાની જાણતનું પરીણામ પણ થઇ શકે. પણ જ્યારે પક્ષકારો એક બીજાના સંબંધમાં તથા પોતપોતાના હકો વિશે પરસ્પર ચુક અને ગેર સમજાતથી કરાર કરેતો તેનો પરીણામ એ થાય છેકે સાધારણ ભુત્તથી થએલા કબુલાયત નિરરથક થવા યોગ્ય છે. હવે આ પક્ષકારોની જાણતમાં પણ એજ પ્રમાણે જાનેલું છે. અપીલના પ્રતિવાદી-યણો એ મીલકતની હકદાર છે એમ માનતી અને વાદી એમ માનતો કે હું એક ત્રાડીત છું. એ ચુક માલમ પડો અને તેથી કબુલાયત ચાલી શકે નહીં” (લા રીપોર્ટ્સ હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સ કેસીસ વા. ૨ પાનું ૧૪૬)

એક ખતની રૂબરૂ દાવો કરવામાં આવ્યો પ્રતિવાદીએ તકરાર કરી અમુક હુકમનામુ થએલુ પણ તે હુકમનામા તે થયા પછી વાજ આપવાનો ઠરાવ નહી છતાં વાજ સાથે વાદીએ જાળવેલું અને તે ઠરાવ હુકમનામામાં નથી એ વાત બદલાયતથી છુપાવી અમે નહાનીવચના હતા તે વખતે તે વ્યાજ સાથે આ ખત લખાવી લીધું. તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે આ ભુત્ત એવી નથી કે કરાર રદ થઇ શકે પણ હીસાગ દુરસ્ત થઇ શકે છે એકબાદાસ ગોપક્ષદાસ વિ. મરલી વિગરે છ. લા. રી. ૬ વા. ૩ પાનું ૬૦૨

દ્રષ્ટાંતો.

હીંદુસ્તાન મધ્યેના કાયદા મુદતના કાયદા મુજબ અમુક એકંકરજ રદ થયું છે. એવી ખોટી ધારણાને લીધે અ તથા જ કાંઇ એક કરાર કરે છે તે કરાર નિરરથક થવા યોગ્ય નથી. ફ્રાન્સ દેશમાં હુડી જાણત જે કાયદો ચાલે છે તે વીશેની ખોટી ધારણા ઉપરથી અ તથા જ કાંઇ એક કરાર કરે છે. તે કરાર નિરરથક થવા યોગ્ય છે.

હકીકત વીશે ૨૨. કરારમાંના કોઈ એક પક્ષકારની કોઇ હકીકતની વાત વીશેમુકરારના એક પ ક થવાને લીધે કોઇ કરાર થયો તેટલાજ કારણથી કરાર ગજકુર નિરરથક પક્ષકારનીચુકથ થવા યોગ્ય થતો નથી.
છેલ્લેપતો માત્ર તેજ કારણથી કરાર નિરરથક થવા યોગ્ય થતો નથી.

ટીકા:—જ્યાં કબુલાયતની મરતો અથવા પક્ષકારના સ્પષ્ટ ધરાદા ઉપરથી અમુક એકજ ચીજ જતાવવામાં આવતી હોય ત્યાં એકે પક્ષકારને એમ કહેવાનો છુટ નથી કે હું મારા મનમાં કોઈક જુદા ચીજ હતી. જે એક પક્ષકારને માત્રમ હોય કે બીજો પક્ષકાર ભુત્તમાં ભમે છે અને તેને તે ભુત્ત જણાવે નહીં તો તેથી કપટનો અથવા તે વાત જણાવવાની ફરજ તોડવાનો સવાલ ઉત્પન્ન થાય. તે શીવાય દરેક માણસ પોતાના સ્પષ્ટ ધરાદાથી બંધનમાં છે જે આગ ન હોયતો કરારનો ગમેને પક્ષકાર ચુકનું જલાતું જતાવી તે કરાર હમેશ રદ કરાવી શકે એવી રીતેજ કોઈ ખરાદદાર ધારે કે કોઈ ચીજ ફલાણુ કામ સારસે જેને માટે તે ખીન ઉપયોગી માલમ પડે અથવા તેનામાં અમુક માલ છે તો એ કરારમાં આપેલા પોતાની સ્પષ્ટ સંગતી જરેખરી નહોતી એમ તે કહી શકતો નથી (આનટર વિ. હોપકીન્સ મીસન વિ. વેલ્સખી વા. ૪ પા. ૩૯૯)

કોઇ વેચનાર ખોટો નમુનો જતાવવાની ચુક કરે તેથી તેણે કરેલો કરાર નિરરથક થ

વા યોગ્ય થતો નથી કારણ કે તેનું પોતાનું કૃત્ય જે અર્થે શમજી ખરીદદારે કરાર કરેલો તેથી જુદા અર્થથી તેણે કરાર કર્યો છે એમ કહેવાને તેને અટકાવ કરે છે. (સ્કોટ વી. લીટલ રેલ. લા જનરલ ક્વીન્સબેચ વા. ૨૭ પા. ૨૦૧.) પણ જે ખરીદદારને માલમ હોય કે વેચનારની ભુલ થાય છે તો કરાર નિરરથક થવા યોગ્ય થઈ શકે (સ્મીથ. વિ. યુલસ લા રી પોર્ટસ ક્વીન્સબેચ વા. ૬ પા. ૬૧૦)

જે હેતુથી કોઈ સખસ કરાર કરવાને લલચાય તે હેતુમાં થએલી સુધ્ધી તે કરાર નિરરથક થઈ શકતો નથી જ્યાં પ્રતિવાદીઓએ પોતાની કંપની બીજી કંપનીની સાથે જોડી દેવાની જોઈવળો પુરી થઈ છે એમ સમજી વાદીને આ બીજી કંપનાને તેનું દેવું હતું તે દેવાને પેટે એક હુડી આપી તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે એ બીજી ઉપરના દાવામાંથી રેલું જોડાઈ જવું ન બનવાથી પ્રતિવાદીઓએ હુડી મળકર સુધ્ધી આપી એ જવાબ આલસે નહીં (બાલપુર વિ. ધર્મી કાચર એન્ડ લાઇફ આસ્યુરન્સ કંપની લા જનરલ કો-મનપ્લીઝ વા. ૨૭ પા. ૧૭)

કહી જતનો ૨૩. કોઈ કમુલાતનો આવેજ કીંવા ઉદેશ નીચે લખ્યા મુજબનો ન આવેજતથાકા હોય, તો તે આવેજ કીંવા ઉદેશ કાયદેશર છે.

રજો કાયદેશર છે તથા નથી.

ટીકા:—કોઈ કમુલાયતનો ઉદેશ જે જમીનનું વચન આપ્યું હોય તે ચીજ છે જેમકે જો આ પોતાનું ઘર વેચવાનું કમુલ કરે તો એ કમુલાયતનો ઉદેશ ઘરનું વેચાણ છે જો આ જ ને પરણવાની કમુલાયત કરે તો એ કમુલાયતનો ઉદેશ આ જો જ ને પરણવું એ છે ઉદેશ અને આવેજ એ પક્ષકારોની જુદી જુદી વીચારવાની રીતોથી જેતાં એકજ ચીજનાં જુદાં જુદાં નામ છે જે એક પક્ષકારના સખંધમાં કરારનો ઉદેશ છે તે બીજા પક્ષકારના સખંધમાં તેનો આવેજ થાય છે જે આ બેમાંનું એક પણ કાયદા વિરૂધ્ધ હોયતો કરાર નિરરથક છે એમ માલમ પડશે કે આવેજનું કોઈ પણ ગેર કાયદેસર પણું જે પ્રોસીડીંગ ઉપરથીજ માલમ પડતું હોય તે ધ્યાનમાં લેવાને કોરટનો હક છે એટલુંજ નહીં પણ તેની ફરજ છે પછી પક્ષકારોએ તે વાતની તકરાર કરી હોય ઈઆ નહીં તેનો ચીંતા નહીં ફીશર વિ. કમાલ નૈકરના કામમાં લાર્ડેસ બોલ્યો કે પ્રોસીડીંગ ઉપરથીજ ખુશો માલમ પડતો કાંઈ પણ વાંધો જે ઉપરથી એમ માલમ પડતું હોય કે કરાર નિતી અથવા રાજ્યનિતિ વિરૂધ્ધ છે તો તે વાંધાની તજવીજ કરવા કોરટનો હક છે એટલુંજ નહીં પણ તેની ફરજ છે” (મુર્શી ઇંડીઅન આપીલસ વા. ૮ પા. ૧૮૭).

જે આવેજ કીંવા ઉદેશની કાયદામાં મનાઈ કરી હોય તેવો કીંવા

ટીકા:—કલમ ૨૬ તથા ૩૦ જે કરારની કાયદામાં મનાઈ કરી છે તે કરારના નમુના છે વળી વીકટોરીના ૩૩ તથા ૩૪ મા વરસમાં થએલા આક્ટનો બાળ ૯૦ મો તથા સને ૧૮૮૬ નો આક્ટ ૧ (મદ્રાસ) જુઓ કાયદામાં ઘણું કરીને સ્પષ્ટ ભાષામાં કોઈ ચીજ કરવાની મના કરવામાં આવતી નથી પણ તે કરવાને માટે કાયદામાં સખ ઠરાવી હોય છે આવી સખ ઠરાવી હોય તે ઉપરથી ગર્ભીત મના ગણાય છે અને આવી ગર્ભીત રીતે મના કરેલી ચીજ કરવાની કમુલાયત એ કાયદા વીરૂધ્ધ યશે ફોરસ્ટર વી ટેલર બાર્નેવેલ એન્ડ આડોલફસ વા. ૫ પા. ૮૮૭.)

જેનો પ્રકાર એવો હોય કે તેને મંજુર રાખ્યો હોય તો કોઈપણ કાયદાનો ઠરાવ મર્થ થઈ પડે તેવો; કીંવા

ટીકા:—આ રકમનો દાખલો આઈ (i) દૃષ્ટાંતમાં આપેલો છે જે કમુલાયતનો હેતુ કાયદાના પોતાનાજ ઠરાવોને નિરરથક કરવાનો છે તે કાયદાથી તે કમુલાયતો અગલમાં આવે શકશે નહીં જેમકે જે ઘણા કેસોમાં અમુક પુરૂષો, અમલદારો અને બીજાઓને

અમુક વેચાણમાં ખરીદી કરવાની મનાઈ છે તેવે પ્રસંગે આવા કોષ્ટ પુરૂષ ખરીદદાર થઈ શકે તેને સાફ કરેલી કચુકાયત નિરરથક થશે. એક કાગમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે કોષ્ટના સગા માળાપને વરસે દહાડે કોષ્ટક રકમ આપવાની અવેજીમાં તે છોકરાને દત્તક આપવાનો કરાર કોષ્ટક હોદ્દા ધર્મે શાસ્ત્રના ઠરાવોને બાધક આપવાને લીધે તે કોષ્ટક એ છોકરાને હાની પોહોચવાને લીધે નિરરથક ઠરાવવામાં આવ્યો હતો (એશાન આચારજી યોધરો. વિ. હરીસચંદ્ર યોધરો બંગાળા લા રીપોર્ટસ આપ. વા. ૧૩ પા. ૪૨)

જેમાં કપટ હોય તેવો; કીંવા,

ટીકા:—વાદીએ જ્યાં સરકારની સાથે લશ્કરને સાફ કેટલાક ઘોડા રાખવાનો કરાર કર્યો હતો અને પ્રતિવાદીએ એ ઘોડાઓને સાફ ધાસ દાણો પુરો પાડવા સરકારની સાથે કરાર કર્યો હતો અને વાદી જો પ્રતિવાદી પાસેથી એ ધાસ દાણો ન લે તો તેના અવેજીમાં વાદીને જેટલી નેમણુંક તે ન લે તે દરેક નેમણુંકે આટલું આપવું એવી પ્રતિવાદીએ કચુકાયત કરી હતી, એ કચુકાયત સરકાર ઉપર કપટ દાખલ ગણી નિરરથક ઠરાવવામાં આવી હતી. (બુધ્ધીસ વિ. બાલુવીન હુગ્ગસ વા. ૨ પા. ૪૫૦)

જે બીજા શખસના શરીરને કીંવા મિલકતને હાની કરતા હોય કીંવા જેનો અરથ સદરહુ મુજબની હાની કરવાનો થતો હોય તેવો; કીંવા.

ટીકા:—જેમકે વેપારી પોતે વેચેલા પ્રતિષ્ઠાદારી ચોપાનીઆની કીંમત વસુલ કરી શકતો નથી; છાપનાર પ્રતિષ્ઠાદારી પુસ્તકની કિંમત વસુલ કરી શકતો નથી. (પોપલેટ વિ. રટોકડેલ. રાયનએન્ડસુનીસ રીપોર્ટસ વા. ૧ પા. ૩૩૭) તેમજ પ્રતિષ્ઠાદારી પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવાને લીધે પ્રસિદ્ધ કરવાને નુકશાન થાય તે નુકશાન તેને માથેથી ઉતારવાની કચુકાયત અગલમાં આણી સકાય નહીં વળી નિચેના કેસ ઉપરથી એક બીજો દાખલો મળે છે. જ્યાં એક મહેતાએ પોતાના શેઠના દલાલોની સાથે એ દલાલોને કામ બતાવવા પોતાના શેઠને સમજાવવા બદલ પોતાના શેઠનો તરફથી જે કંઈ કાગકાજ થાય તે કામો ઉપર ચઢેલી દલાલોમાં સેકડે કોષ્ટક રકમ ગળવાની કચુકાયત કરી તે કચુકાયત કાયદા વિરૂધ્ધ ઠરાવવામાં આવી. (વી. ગણુપતરાવ વિ. ર. પ્રાણુવનદાસ મુબાઈ હાઇકોર્ટ રીપોર્ટસ વા. ૭ પા. ૯૧.)

પ્રતિવાદીના કહેવા ઉપરથી વાદીએ કોષ્ટ લાખગલ પ્રસિદ્ધ કરી તે બાબત તેના ઉપર માંડેલી ફરિયાદનો બચાવ કરવાનું જોખમ વાદીને માથેથી ઉતારવાનું વચન નિરરથક છે (શાકલ વિ. રોઝીઅર વા. ૨ પા. ૬૩૪.)

જેને કોર્ટ અનીતીનો અથવા રાજનીતી વિરૂદ્ધ ગણુતી હોય તેવો.

ઉપલો દરેક બાબતમાં કચુકાયતનો અવેજ કીંવા ઉદેશ ગેરકાયદે છે એમ સમજવું, જે કચુકાયતનો અવેજ કીંવા ઉદેસ ગેરકાયદે હોય તે દરેક કચુકાયત નિરરથક છે.

દ્રષ્ટાંત.

(અ) અ પોતાનું ઘર દશ હજાર રૂપિયાને માટે બ ને વેચાતું આપવાની કચુકાયત કરે છે અ એ ઘર વેચવાનું જે વચન આપ્યું તેનો અવેજ બ એ દશહજાર રૂપિયા આપવા કચુક કર્યા છે, અને બ એ દશ હજાર રૂપિયા આપવાનું વચન આપ્યું તેનો અવેજ અ એ ઘર વેચવાનું વચન આપ્યું એ થાય છે, એ અવેજ કાયદેસર છે.

(બ) ક ને બ ના એક હજાર રૂપિયા દેવા છે તે ક છ મહિનામાં ન આપે તો બ ને તે રૂપિયા આપવાનું વચન અ આપે છે. એટલી સુદત ક ને આપવાનું બ વચન આપે છે. એમ એકે આપેલું વચન બીજાએ આપેલા વચનનો અવેજ થાય છે અને તે અવેજ કાયદેસર છે.

(ક) જ એ અ ને કાંઈક રકમ આપીએ તે બદલ અ એવું વચન આપેએ કે જ નું વહાણ એક અમુક સફરમાં ભાગી જાય તો તેની કિંમત જ ને હું ભરી આપીશ. અહીં જ એ જે રકમ આપી તેનો અવેજ અ નું વચન છે અને અ એ જે વચન આપ્યું તે નો અવેજ જ એ આપેલી રકમએ; અને એ અવેજો કાયદેસર છે.

(ડ) જ ના છોકરાનું પ્રતિપાલણ કરીશ એવું વચન અ આપેએ. અને જ તે બદલ અ ને દરસાલ એક હજાર રૂપિયા આપવાનું વચન આપેએ; એમાં એક પક્ષકારનું વચન બીજા પક્ષકારના વચનનો અવેજ થાયએ, અને એ અવેજો કાયદેસર છે.

(ઈ) પોતે કપટથી જે મિત્રકત મેળવી છે કીંવા મેળવે તે પોતપોતામાં વેહેલી લેવા બાબત અ જ તથા ક એઓ કમુત્રાયત કરે છે. એ કમુત્રાયત નિરરથક છે, કારણ કે તેનો ઉદ્દેશ ગેર કાયદે છે.

(ફ.) અ એવું વચન આપે છે કે જ ને સરકારમાં નોકરી અપાવીશ. અને જ તે બદલ અ ને હજાર રૂપિયા આપવાનું વચન આપેએ એ કમુત્રાયત નિરરથક છે કારણ કે તેનો અવેજ ગેરકાયદે છે.

ટીકા:—રાજ્યનિતીના સમજાથી નિરરથક એવી એક ઘણા ઉપયોગી વરગની કમુત્રાયતો બતાવે છે. એટલે એવી કમુત્રાયતો જ્યાં સરકારી ઓધા આપવા અપાવામાં વેપાર રહેલો છે જેમકે પ્રતિવાદીએ રૂ.૫૦૦૦ પાંડિડના અવેજમાં ઇસ્ટઈન્ડીયા કંપનીની નોકરીમાં ના એક વહાણનો અધિકાર બીજાને આપવાને અને બીજાને કોઈ સખસ નિમાય ત્યારે એ ૫૦૦૦ પાંડિડ પાછા આપવાને ‘વચન આપેલું’ તે વચન નિરરથક ઠરાવવામાં આવ્યું હતું તેથી એ ૫૦૦૦ પાંડિડ પાછા મળવાને સાફ પ્રતિવાદી ઉપરનો દાવો ચાલે નહીં. (બ્લાચફોર્ડ વિ. ગ્રેસટન. ટર્મ રીપોર્ટસ વા. ૮ પા. ૮૯) એવીજ રીતે સરકારી ઓધાનું રાજનામું આપવાની કમુત્રાયતો તથા આ રાજનામાઓના અવેજમાં આપેલા વચનો નિરરથક ઠરાવવામાં આવ્યાં છે એવીજ રીતે વળી જ્યાં વાદીને ગોદીમાં નોકરી હતી અને કમુત્રાયત એવી કરવામાં આવી હતી કે વાદી જ્યક્ષીના સમજાથી ના લાયક થઈ ઘેર બેસે તો તેના અવેજમાં પ્રતિવાદી જે તેને વાદીની જગીયા મળે તો વાદીને તે જગીયાની વારશીક ઉપજમાંથી દિરસો આપે તે કમુત્રાયત નિરરથક ઠરાવવામાં આવી હતી. (પારસન્સ વિ. થોમપસન હેનરી. બ્લાકસ્ટન વા. ૧ પા. ૩૨૨.)

રાજનિતીના સમજાથી નિરરથક એવી બીજા વરગની કમુત્રાયતો એ છે કે જે પરરાજના દુશ્મન સાથે ઇંગ્રેજ સરકારની પરવાનગી વગર કરવામાં આવી હોય વળી એવીજ રીતે કોઈ પરરાજના દુશ્મનની તરફથી કેઈ મુખતિયારે કરેલી કમુત્રાયત નિરરથક છે એટલે કમુત્રાયત મજકુર એ મુખતિયારના નામથી હોય તોપણ તે ઉપર એ મુખતિયાર વસૂલ કરી શકે નહીં. (આનડન વિ. નેસબીટ ટર્મ રીપોર્ટસ વા. ૬ પા. ૨૩) અને ઇંગ્રેજ સરકારની રૈયત અથવા મધ્યસ્થ લોકો જે પોતાની ખુશીથી દુશ્મનના દેશમાં રહેતા હોય તે લોકો તેમની સાથે કરેલા કરારોને સંબંધે પરરાજના દુશ્મન જેવા છે અને એટલા માટે તેમની સાથે કરેલા કરારો ગેરકાયદેસર થશે. (બુધલીસન વિ. પાટીસન ટાનટન વા. ૭ પા. ૪૩૯) પણ લકાઈનો ફેદી કેદમાં હોય તે વખતે કરેલી નોકરીને માટે દાવો કરી શકે તથા કેદમાં હોય તે વખતે તેણે આપેલા સ્વિકારને માટે તેના ઉપર દાવો થઈ શકે. (સ્પાનર બરથ વિ. બાનાટાઇન બોસાનકવેટ એનડ પુલર વા. ૧ પા. ૧૬૩; એનટોઈન વિ. મોરશીડ ટાનટન વા. ૬ પા. ૨૩૭) પરરાજનું વાહાણ અથવા ગાલ ઇંગ્રેજ સરકાર તરફથી લેઈ લેવા વિરૂધ્ધ વીમાનો કરાર ઘેરકાયદેસર છે અને આવી રીતે લેઈ લેવું એ હમિશ ગર્ભીત રીતે આવા કોઈપણ દસ્તાવેજમાંથી ખાતલ કરેલું છે જે કરાર અસલ

વહેવાર ઉપયોગી હોય તે કરાર લડાઈ જાહેર થવાથી તે પુરો કરવો એ ગેરકાયદેસર થ-
વાને લીધે નિરરથક થઈ શકે. જેમકે પરરાજના જાંદરમાં વહાણમાં માલ ભરવાનો કરાર
લડાઈ જાહેર થયા પછી નિરરથક ઠરાવવામાં આવ્યો હતો કેમકે દુશ્મનની સાથે વેપાર ચ-
લાવ્યા વગર એ કરાર કરનાર માલ પૂરો પાડી શકતો નથી (એસપોઝીટો વિ. ગાઉડન.
લા જનરલ કવીનસ ખેંચ વા. ૨૪ પા. ૨૧૦) જે રાજ તરફથી પરવાનગી એટલે અ-
મુક જગાઓની સાથે અને અમુક વખત સુધી વેપાર ચલાવવા દેવા કોઈનશીલનો હુકમ
હોય તે એ પરવાનગીની સરતોમાં દાખલ થાય એવો કોઈપણ કરાર અમલમાં આણી
શકાશે. (કલેમેન્ટશન વિ. બ્લેસીંગ એક્સચેન્જ વા. ૧૧ પા. ૧૩૫.)

વર્ગી રાજનીતીના આધારથી નિરરથક કરેલી બીજી એવી જાતની ક્યુલાયતો એવી
છે કે જેથી કોઈ સખસ જે દાવામાં પોતાનો હક સંબંધ નથી તે દાવો ચલાવવાનું
કયુક્ત કરે તથા જે ક્યુલાયતમાં કોઈ સખસ કોઈ દાવો ચલાવવામાં મદદ આપવાના
અવેજમાં તે દાવામાં છેવટે જે હુકમનામું થાય તેમાં ભાગ લેવાનું સાદુ કરે આ જાને
જાતનાં પ્રોસીડીંગો સામાન્ય કાયદા પ્રમાણે ગુન્હો છે અને જે ક્યુલાયતમાં તે આવેલા
હોય છે તે ગેરકાયદેસર છે જેમકે ઈંગ્લાંડમાં એક ખલાસીએ પોતાના ઇનામ જાગતનો દા-
વો ચાલતાની દરમિયાન પોતાના ઇનામના પદશામાંથી થોડો ભાગ પોતાના ઇનામ ખા-
તાના આડતીઆએને એ દાવો ચલાવવા તથા એ દાવાના ખર્ચ તથા લાગતનું જોખ
મ પોતાને માથેથી ઉતારવાના અવેજમાં આપવાનો કરાર નિરરથક ગણવામાં આવ્યો હતો
(સ્ટીવન્સ વિ. ડાગવેલ વેસી વા. ૧૫ પા. ૧૩૯) એજ કારણથી કોઈ આટરની તેના
અસીલની સાથે દાવામાં જેટલું હુકમનામું થાય તેનો કાંઈ હિસ્સો પોતાને મળવા ક્યુલાયત
કરે તે ક્યુલાયત ગેરકાયદેસર છે (અલ્લી વિ. હાપ્પુડલા જનરલ કોમન પલીઝ વા. ૩૦ પા. ૨૧૭)
એવીજ રીતે વર્ગી કોઈ ક્યુલાયત એવી હોય કે પ્રતિવાદીએ અમુક મિલકત વસુલ કરવા
નો દાવો જાંધવો અને વાદીએ એ વસુલ લેવાને પ્રતિવાદીને જોઈએ તેટલો પુરાવો પુરો
પાડવો અને વાદીને તેના અવેજમાં એ વસુલ થએલી મિલકતનો હિસ્સો મળે એ ક્યુ-
લાયત ગેરકાયદેસર છે. (સ્પ્રાય વિ. પોરટર લા જનરલ કવીનસખેંચ વા. ૨૬ પા. ૬૪ (સે
સાનાચેટ્ટી વિ. રામાસ્વામીચેટ્ટી મદ્રાસ હાઇકોર્ટ રીપોર્ટસ વા. ૪ પા. ૭ જુઓ બીજી
તમ્મ ક્રેટલાએક સખસો વચે એવી ક્યુલાયત કરવામાં આવે કે ઉપરના જેવા હક ઉપ-
રથી તેમાંના દરેક જે કાંઈ દાવો કરવામાં આવે તે દાવા રદ કરાવવામાં જાધાએ એક સં-
પ કરવો એ ક્યુલાયત ગેરકાયદેસર નથી તેમજ કોઈ મિલકતનું ખરીદદાર તે મિલકતનું
વેચાણ થયા પહેલાં તે કરેલી હામીને માટે દાવો કરવામાં વેચનારનું નામ વાપરે એવી ક્યુ
લાયત ગેરકાયદેસર નથી (વી વુલ્ફઅન્સ વિ. પ્રેયરો. જીંગદામ વા. ૫ પા. ૩૦૯).

એવાજ શયજથી હિસ્સો લેવા જાગતની ક્યુલાયતો ધલાકાના શેહેરોમાંની હાઇકોર્ટ-
ટોની અવલ હકુમતની હદમાં અમલમાં ન આણી શકાય એવો ઠરાવવામાં આવી છે મ-
દ્રાસ હાઇકોર્ટની સને ૧૮૭૨ ની અસન્ન જાણુતા નંબર ૨૬૨માં જસ્ટીસ હોલોવેએ ઇ
ગરેજ મુકદ્દમોએ ધ્યાનમાં લેધને ધલાકાના શેહેરોને લાચુ થાય તેવો નિચે મુજબ કાયદો
ઠરાવ્યો તે બોલ્યો કે “એટલા માટે જ્યાં ઇંગ્લાંડનો કાયદો ચાલતો હોય, અને તે આ
કોર્ટમાં ચાલે, અને જ્યાં હાંદુ તથા મુસલમાનના કરારના કાયદામાં તેને જાધક કરતા
કાંઈ ન હોય ત્યાં આના જેવો કરાર નિરરથક નથી એવો મત રાખવો એ વ્યાજબી છે
એમ જતાવવાને કાંઈ પણ સાધન નથી સામાન્ય કાયદાથી તથા સ્ટાટ્યુટથી એ કરાર ક-
રવા જોખી મના છે અને તે ગુનોહ થાય છે, અને એવો કોઈ પણ કરાર જે વર્ગી-
ખારલામેટના આકટ વિરૂધ્ધ હોય તે કરારના બીન વહેવાર ઉપયોગ પણથી કાંઈ પણ વી
ધારે સ્પષ્ટ નથી” જસ્ટીસ ફીચરે પણ કાયદાનો એજ મતલબ આ સાથેના કેશમાં લી
ધો હતો તે વખતે આ જાગત લાંબાણથી સ્વચ્છ હતી (ઓસ. વિ. અમીરી તયાદે દાસી.
અંગળા લા. રી. અવલ જાણુ વા. ૮ પા. ૧.)

જે મુદ્દશીલ કોરટની આગળ આવી કમ્પ્લેન્ટની ફરીઆદ આવે તેમને માટે નિમમ એજે કે તેમણે ફોરર વિ. કમ્પ્લેન્ટનાયકરના કામમાં (મુરસ ઈડીઅન અપીલ્સ વા. ૮ પા. ૧૮૭) પ્રીવીકાઉન્સીસે ઠરાવેલું ધોરણ તેને લગાડવું અને જોવું કે કમ્પ્લેન્ટ મજ કુરમાં એવું કાંઈ આવેલું છે કે જે “સારી રાજ્યનીતિ તથા ન્યાય વિરૂધ્ધ છે અને જેથી ખોટી લડાઈ ચાલે અને જે કાયદાના અર્થમાં અનીતિવાળું છે અને જે ખતાવવામાં એવી જ મતલબનો ખરાબ હેતુ જરૂર છે” અને એના જેવું જ ધોરણ પ્રીવીકાઉન્સીસે ચોક્કસ રા એટી વિ. રેન્ગાકીરના મ્યુથ્યુ વેરા પનચાયા નાયકના કામમાં પણ ઠરાવ્યું હતું (બંગાલા લા રિપોર્ટસ વા. ૧૩ પા. ૫૦૬)

જ્યાં કોઈ નાદાર કેટલાક લેણદારોની સાથે ફડચો કરે અને તેજ વખતે એ લેણદાર પછકી એકાદની સાથે એવા ખાનગી બંદોબસ્ત કરે જેથી બીજા લેણદારો કરતાં આ લેણદારને વધારે લાભ થાય, જેમકે તેના લેણાની વધારે આની મણે અથવા તે લેણુ આપવાને વધારે સારી જામિનગીરી આપે તો આ ખાનગી બંદોબસ્ત કપટ યુક્ત છે તથા નિરરથક છે આવે પ્રસંગે હરેક લેણદાર તેના લેણાનો ભાગે આવતો હિસ્સો છોડી દેવાને સમતી આપે એમ ગણાય છે, અને એ પ્રગણ્યમાં ફરિદાર કરવાની કે ઈ પણ કોસીસ એ બાકીના લેણદાર ઉપર કપટ છે. (માલાલીયુ વિ. હોગશન લા જનરલ કવીનસ બેંચ વા. ૨૦ પા. ૩૩૬) એટલા માટે આવે કોષપણુ પ્રસંગે કોષ લેણદારને પુરેપુરે આપવાની અથવા બીજા કરતાં વધારે આની આપવાની અથવા પેટા બાંહેધરી આપવાની કમ્પ્લેન્ટ અમલમાં આણી શકાતી નથી પણ જ્યાં લેણદારો સાથે કાંઈ સામાન્ય બંદોબસ્ત ન થયો હોય ત્યાં જે કમ્પ્લેન્ટનો હેતુ તથા અસર કોષ લેણદારને બીજા કરતાં વધારે આપવાનો હોય અથવા કાયદાની બાંધવણી વ્યરથ કરવાનો હોય તેથી તે કમ્પ્લેન્ટ અવશીય કરાને નિરરથક નથી (સંકાપા વિ. રાગાયા મદ્રાસ હાઈ કોરટ રિપોર્ટસ વા. ૩ પા. ૨૩૧ મુંબાઈ હાઈકોર્ટ રિપોર્ટસ વા. ૧૦ પા. ૨૬૬) પોતાના લેણદારે કરી આપેલું ટરાન્સફર જે લેણદાર એમ ખતાવી શકે કે ફરેખમાં નાંખવાને સારૂ આ એક ગાત્ર ખતાવટો તદ્દબાર છે અને ખ રેખરો દસ્તાવેજ નથી અથવા તેણે તેનો ખુશીથી અને લેણદારને રડાવવાના ઈરાદાથી આ કરેલું તોજ તે ટરાન્સફર (મિલકત બીજાને લખી આપવાનો દસ્તાવેજ) લેણદાર રદ કરવા હકદાર છે (આનાભાઈ વિ. સી. સ્ત્રીનવસા પીલાઈ મદ્રાસ હાઈકોર્ટ રિપોર્ટસ વા. ૪ પા. ૮૪)

મુંબાઈ સુપ્રીમ કોરટમાં દાવો ચાલતો હોય તે વખતે તે દાવાના પ્રતિવાદીએ કરેલું તેની સ્થાવર મિલકતનું વેચાણ ખત ખરીદદારે શુખબુધીથી અવેજ આપેલો એવું સાબીત કરવાને સંતોશકારક પુરાવ નહીં હોવાને લીધે તે વેચાણ ખત એ વેચનારના લેણદારો વિરૂધ્ધ કપટયુક્ત તથા નિરરથક અને કલમબંધી વ્યરથ કરવાના કારણસર કરેલું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું (મુસદી મહમદ કાઝમ શીરાત્રી વિ. મીરમઅલી મહમદ સુસતરી વિ. જેરે મુરસ ઈડીઅન અપીલ્સ વા. ૬ પા. ૨૭)

(ગ.) આ એક જમીનનો મુનીમ છે, અને પોતાના ધણીના એક ખેતરનો પટો બ પાસેથી પછા લઈને બ ને આપવાનું પોતાના ધણીને ન જણાવતાં, કમ્પ્લેન્ટ કરે છે આ તથા બ વચેની કમ્પ્લેન્ટ નિરરથક છે, કારણ કે તેનો અર્થ એવો થાય છે કે આ એ એ વાત છુપાવીને પોતાના ધણીની જોડે કપટ કર્યું.

(ઘ) આ બ ને એવું વચન આપે છે કે અપહરણ કરવાના તોહમત બદલ તારા ઉપર મેં મુકદ્દમો ચલાવેલો છે. તે હું બંધ પાડીશ અને તે બદલ ચોરેલા માલની કીમત પાછી આપવાનું વચન બ આપે છે. એ કમ્પ્લેન્ટ નિરરથક છે કારણ કે તેનો ઉદ્દેશ જેર કાએદે છે.

(આઈ.) કાયદા કરનાર મંડળીએ કરેલા એક આટકના ઠરાવ મુજબ આ ની મીલ-

કન ધારાની બાકીને સારૂ વેચવામાં આવેછે, જેની પાસે બાકી રહીછે તેણે તે મીલકત વેચાણુ લેવી નહીં એવી આકટ મળકુરમાં મનાઇછે. આ બેડે બંદોબસ્ત કરીને બ તે મીલકત વેચાણુ લેછે અને બ એ જે કીમત આપી તે આ પાસેથી મળેલી મીલકત મળકુર આ ને આપવાનું બ કબુલ કરેછે. એ કબુલાયત નિરરથક છે કારણ કે જેની પાસે બાકી રહી તેણેજ મીલકત મળકુર વેચાણુ લીધી એવું એ કાર્યનું પરીણામ કબુલાયત મળકુર ઉપરથી થાયછે. અને એમ થવાથી સદરહુ કાયદાનો હેતુ વ્યરથ જાયછે.

(જ.) આ બે નો મુખતીઆરછે એવું વચન આપેછે કે મુખતીઆરખાણના સખધથી પોતાનું બ ની બેડે જે વજનછે તે ક ના હોતને વાસતે વાપરીસ અને તે બદલ આ ને રૂ-પીઆ એક હજાર આપવાનું વચન ક આપેછે એ કબુલાયત નિરરથક છે કારણ કે તે અનીતીની છે.

(ક.) આ પદશા લખને પોતાની છોકરી બ ને રાખવા તરીકે આપવાનું કબુલ કરેછે. એ કબુલાયત નિરરથકછે કારણ કે એવે પ્રકારે પદશા લેખને છોકરી આપવી એ વાત હો-દુસ્તાનના મ્હેન્દારી કાયદા મુજબ સીક્ષાને પાત્ર ન હોય તો પણ તે કબુલાયત અનીતીનીછે.

વાદીએ શિયાગના મુલકમાંથી કાઢ ખરીદ કરવાને એક સખસને એજેન્ટ નીમેલો હ-તો તે સખસને શિયાગની સરકારે કાઢ ચોરાવાનો આરોપ રાખી કેદ કરેલો હતો તેથી તે સખસે કેદમાંથી છુટવાને જે કાઢ ચોરવાનો પોતાના ઉપર આરોપ રાખવામાં આવ્યો હતો તે કાઢની કીમત કરતાં વધારે કીમતથી તે ખરીદ કરવાને પ્રતિવાદી સાથે કરાર કર્યો તે-માં ઠરાવવામાં આવ્યું કે આ કરાર સદરહુ સખસ કેદમાં હતો અને તેમાંથી છુટવાના કા-રણસર કરેલોછે માટે વાદી તે રદ કરી શકેછે. મૈસોય આટ વિ. કોખ્યા. ઈ.લા. રી. ક.વા. ૧૫.૩૩૦

સગીરનો સને ૧૮૫૮ ના આકટ ૪૦ પ્રમાણે નિમાયલો સગીરની સ્થાવર મીલકત મીરો આપે તે આકટની કલમ ૧૮ તથા કરાર આકટની કલમ ૨૩ પ્રમાણે તે રદ છે. ચી-મનસીંગ વિ. સુખરાનકુવર. ઈ. લા. રી. આ. વા. ૨ પાનુ ૬૦૨

એક કુટુંબની મીલકતના દરેક માલેકો તરફથી તે કુટુંબનો વહીવટ સખસ વહિવટદાર-તરીકે બ્યવહાર કરે અને તેથી તે કુટુંબનો બીજો સખસ ઠગાય તો તે ઠગનાર સખસનો સદરહુ બ્યવહાર વિસે પુછવાનો હકકછે વહીવટદાર અને ત્રીજા પક્ષકાર વચ્ચે જે કરાર થાય તેથી જે સખસ ઠગાય તેનો તે કરાર રદ કરવાનો હકકછે. શવજી જનારદન સારંગપાણી વિ. ગંગાધર ભટ વિગરે ઇ. લા. રી. સુ. વા. ૪ પાનુ ૨૬

એક એવો કરાર હતો કે પ્રતિવાદીઓએ વાદી કે જે ન્યાતનો શેઠ છે તેમના હુકમ પ્રમાણે રહેવું, અને પોતાનો કામ ધંધો તેમણે પોતાની ન્યાતના માણસો શિવાય બીજા કો-ઇની મદદમાં કરવો નહીં, અને અમુક માસીક રકમ પોતાના કુટુંબની કુળદેવોમાં આપવી તથા તે કર સદરહુ પાગોડાને માટે તમો ઠરાવો તે આપવો તથા તમો જે ગોઠવણુ કરો તે પ્રમાણે ચાલવું, કરાર પ્રમાણે ચાલવામાં આવે નહો તો અમુક ગુન્હેગારી ઠરાવવામાં આવી છે. આ કરારનો અમલ કરવો એ સુનિતી વિરૂધ્ધ છે માટે તે કરારનો અમલ કાયદેસર રીતે થઇ શકતો નથી વાઇચેલીગા વિ. સામીનાડા. ઇ. લા. રી. મ. વા. ૨ પાનુ ૪૪

પ્રતિવાદીએ વાદીને અમુક ગામના “ટાલનો” એક વર્ષનો ઇજારો લઈ કરારકરી આ-પો હતો. તે કરાર ઉપર પ્રતિવાદીએ સહી કરી હતી. પરંતુ મદ્રાસના સને ૧૮૭૧ ના આ-કટ ૩ પ્રમાણે કમીશનરોનો તે ઉપર શિક્કો નહીં હતો. સદરહુ વર્ષ પુરૂ થયા પછી કમીશ-નરો તરફથી પ્રેસીડેન્ટે બાકી લેહેણુ રહેણુ તે લેવા પ્રતિવાદી ઉપર દાવો કર્યો તેમાં ઠરાવ-વામાં આવ્યું કે વાદીએ કરારમાં પોતાની તરફ જે કરવું બોધવું હતું તે તમામ કરેણું.

હતુ અને તે કરાર જો કે કમીશનરોએ રીતસર કરી આપેલો નહીં હતો, તોપણ તે પ્રમાણે જે ઉપક્ષકારો ચાલેલા હતા, માટે પ્રતિવાદી પોતાના જવાબમાં કહેકે કાયદા પ્રમાણે તે કરાર નહીં હતો એ “ઇકવીટી” અને શુદ્ધ અંતઃકરણ વિરૂદ્ધ છે. વિજયનગરની મ્યુનીસીપાલિટીના પ્રસીડેન્ટ ગુડરીય વિ. વેકાના ઈ. લા. રી. મ. વા. ૨ પાંતુ ૧૦૪

૧ વકીલના ઇનામના દસ્તાવેજ વિશે કરપ ની નિચે રામચંદ્ર ચીન્તામણ વિ. કાળુ-રામ્પુનો કેસ જુઓ.

૨ રાજેશી ચોરતની સાથે હવે પછી વ્યવહાર ચલાવવાને માટે નહીં પણ આગળ તેની સાથે જે વ્યવહાર ચાલી ગયેલો તેના અવેજમાં કાંઈ વાર્ષિક રકમ આપવાને તે રાખનારે કરાર કરી આપેલો હોયતો તે અનિતિ ભરેલો અવેજ ગણાય નહીં ઇ. લા. રી. અ. દહાબાદ ૪૭૮

૩ એક ફોલોસિંગ નામના સખસના સારી ચાલના એક વર્ષ સુધીના માહિતે ૩ (૧૦૦) ના જામિન માંગ્યા તેમાં એક સાલ નવલસિંગ તેનો જામીન થયો, તે વર્ષ પુર થયા સુધી તે ફોલોસિંગ સારી ચાલતો વરતો હતો પણ તે જામિન થવાના અવેજમાં ૩. (૧૦૦) ફોલોસિંગે તે સા નવલસિંગને ત્યાં અનામત મુકેલા તે લેવાને ફોલોસિંગે દાવો કર્યો તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે આ કરારનો અવેજ એવો છે કે તેથી કાયદાનો હેતુ પાર પડે નહીં સખખ તે કાયદા વિરૂદ્ધ અવેજ છે. ફોલોસિંગ વિરૂદ્ધ સા નવલસિંગ ઇ. લા. રી. ૧ અ. દહાબાદ ૭૫૧

નિરથક કમ્પુલાયતો.

અવેજ તથા ૨૪ એક કીંવા વધારે ઉદેશ બદલ એકજ અવેજ હોય સારે તે ઉદેશ કાંઈ ભાગ અથવા એકજ ઉદેશ બદલ કેટલાએક અવેજ હોય જે ગેરકાયદેહો તીયારે તે અવેજોમાંનો કોઈ પણ એક અવેજ કીંવા તેમાંના કોઈ પણ એક ય તો કમ્પુલાય અવેજનો કોઈ ભાગ ગેરકાયદે હોય તો તે કમ્પુલાયત નિરરથક છે. ત નિરરથક છે.

દ્રષ્ટાંત.

ગળીના એક કાયદેશર કારખાના ઉપર તથા બીજા પદારથોનાં એક ગેરકાયદે વચાપર ઉપર બ ની તરફથી ઉપરી તરીકે નજર રાખવાનું અ વચન આપે છે આ ને દર વરસે દશ હજાર રૂપીઆ પગાર આપવાનું વચન બ આપે છે, એ કમ્પુલાયત નિરરથક છે કારણ કે આ એ આપેલા વચનના ઉદેશનો તથા બ એ આપેલા વચનના અવેજનો એક ભાગ ગેરકાયદે છે.

અવેજશીવા ૨૫. વગર અવેજ કરેલી કમ્પુલાયત નિરરથક છે, પરંતુ યની કમ્પુલાય ત નિરરથક છે.

ટીકા:—જો કાંઈ કરવાને કોઈ માણસ કાયદેસર રીતે બંધાએલો છે તે કરવાને સારતે ને આપવાનું વચન એ વગર અવેજ આપેલું છે જેમકે જ્યાં બલાસી તેમના કરારની સરતાથી આખી સફર થાય ત્યાં સુધી નોકરી બજાવવા બંધાએલા હતા તેઓને તે નોકરી કરવી ચાલુ રાખવા બદલ વધુ પગાર આપવાને આપેલું વચન નિરરથક છે (સ્ટીક્ક (વ. મી-રીક કામપ બેશલ રીપોર્ટસ વા. ૨ પા. ૩૧૭) માદા ઉપર લાયક દીકરાની આગળ કોઈ એ ચાકરી કરી હોય તે બદલ તેને આપવાનું વચન (ઇસ્ટયુક વિ. કેનીઅન, આરોબક્સ

એન્ડ એક્ઝીસિટ વા. ૧૧ પા. ૪૩૮) અથવા વચન આપનારની સાથે લગ્ન કરવા પહેલાં કો-
ઈ બંધારને કાંઈક આપવાનું વચન (જેનીંગ્સ વિ. બ્રાઉન. મીસન એન્ડ વેલ્પ બી. વા. ૯
પા. ૪૯૬) એ અવેજ વગરનું છે કારણ કે તે ઉપરથી ઊત્પન્ન થતી ફરજ (વચન આપ-
નારને સાફ) અથવા તેના કહેવાથી ચાકરી કરી હોય તે શિવાય ફક્ત નિતિ સુચક છે. પણ તે
કાંઈ અવગણી ફરજ હોય તો વચન જ્યારે ઉપયોગી થશે જેમકે પોતાના નાના છોકરાને પે-
સ્તર પુરાં પાડેલાં કપડાં વીગેરેને માટે પછશા આપવાનું બાપે આપેલું વચન તેના ઊપર
બંધન કારક છે એવીજ રીતે જે દેવું આપવાની કાંઈ ગાણુસની આગળની ફરજ હોય તે
દેવું આપવા બદલ આપેલું વચન વગર અવેજનું છે (જેન્સ વિ. વેઇટ. બીંગહામ વા. ૫
પા. ૩૪૧). એવીજ રીતે વળી કોઈ સાક્ષીને કોરટમાં આવતાં તેને જે વખતનું તુકશાન
થાય તેને માટે બદલો આપવાનું વચન પણ વગર અવેજનું છે કારણ કે કાંઈ પણ વચન
આપ્યા વગર એ સાક્ષી કોરટમાં હાજર થવાને બંધાએલ છે (કોલીન્સ વિ. ગોડ ફારર બા
નવેલ એન્ડ આડોલફ્સ. વા. ૧ પા. ૯૫૦)

પરંતુ ખેત્રી (૧) તે લખેલી હોય તથા દસ્તાવેજ નોંધવા બાબત જે કાયદો વ-
તથા નોંધેલી ખતે વખત અગત્યમાં હોય તે મુજબ નોંધેલી હોય, તથા જે પક્ષકારો પ-
હોય તો, રસ્પર નજદીકના સબંધમાં હોય તે પક્ષકારો વચેસ્વભાવિક પ્રિતી તથા મા-
યાના સગળથી થયેલી હોય તો. અથવા,

કાંઈ વસ્તુકરી (૨) જે સખસે પોતાની મેજે ખુશીથી કોઈ બીજા સખસને માટે
હોય તેના બદલ કાંઈ વસ્તુ કરી હોય કીંવા કાયદાથી સદરહુ બીજા સખસે કરવાની ફરજ
હોય એવી વસ્તુ પોતાની મેજે ખુશીથી સખસ મજકુરે તેને માટે કરી હોય
વચન હોયતો, તે સખસને પુરાં કીંવા થોડે ભાગે બદલો આપવાને સાફ વચન તરીકે સદ-
રહુ બીજા સખસે યાને વચન આપનારે તે ફરજી હોય તો, અથવા.

મુદતના કાય (૩) દાવો ચાલવા બાબતની મુદતના કાયદાને લીધેજ માત્ર જે દે-
દાથીરદ થયેલું ન કોઈ રૂબીઆ ધીરનારથી વસુલ કરી સક્ષત નથી તે દેન તમામ્મ કીંવા થો-
કરજ આપવા કે ભાગે આપવાને સાફ કાંઈ વચન આપવામાં આવ્યું હોય અને તે વચ-
નું વચન હોય ન લખાણને રૂપે આપીડ હોય, તથા વચન મજકુરની જવાબદારી જે સ-
તો. ખસના ઉપર રહેવાની હોય તે સખસે કીંવા તેના કુલ મુખતીયારે કીંવા તે
ટલાજ કાગ સાફ અધીકાર આપીઓ હોય તેવા મુખતીયારે લખાણ મ-
જકુરના ઉપર સહી કરી હોય તો.

કબુલાયત મ સદરહુ વગર અવેજ ફરજી કબુલાયત નિરરથક થતી નથી ઉપર કો
જકુર નિરરથક ઇ પણ પ્રસંગે કબુલાયત મજકુર કરાર થાય છે એનું સમજવું.
થતી નથી.

ખુલાસો ૧. કાંઈ બક્ષીસ ખરેખરી આપવામાં આવી ચુકી હોય તો તે આપનાર ત-
થા લેનાર મધે તે બક્ષીસ કાયદેસર હોય તેને આ કલમના કોઈ પણ મજકુરથી બાધ પોં-
હોયતો નથી.

ખુલાસો ૨. વચન આપનારે જે કબુલાયતમાં પોતાની સંમતી રાજી ખુશીથી આપી
હોય તે કબુલાયતનો અવેજ પુરતો નથી એટલાજ કારણ ઉપરથી કબુલાયત મજકુર નિર-
રથક થાય છે એમ સમજવું નહીં, પરંતુ વચન આપનારે પોતાની સંમતી રાજીખુશીથી
આપીડે કે કેમ એ તકરારનો નીકાલ કરતી વખત અવેજ અ પુરતો છે એ વાત મુજરે
પકડવાને કોરટ મુખતીયાર છે.

દ્રષ્ટાંત.

(અ) અ કાંઈક અવેજ શીવાએ જ ને એક હજાર રૂપીઆ આપવાનું વચન આપે છે એ કબુલાયત નિરરથક છે.

(બ) સ્વભારીક પ્રિતીથી તથા માયાથી પોતાના છોકરા જ ને રૂપીઆ એક હજાર આપવાનું વચન આપે છે, અ જે વચનનો લેખ કરીને નોંધવે એ કરાર છે.

(ક) અ ને જ ના પઈશાની કાચળી જડી અને તે તેણે જ ને આપી જ અ ને રૂપીઆ પચાસ આપવાનું વચન આપે છે. એ કરાર છે.

(ડ) જ ના બાળક છોકરાનું અ પ્રતીપાલન કરે છે તેથી અ ને થતો ખર્ચ આપવાનું વચન જ આપે છે એ કરાર છે.

(ઈ) અ ને જ ના હજાર રૂપીઆ દેવા છે પરંતુ તે કરજ મુદતના કાયદાને લીધે વસુલ કરી શકાતું નથી. તે કરજ ખાતે પાંચશો રૂપીઆ જ ને આપીસ એવા વચનના લેખ ઉપર અ સહી કરે છે. એ કરાર છે.

(ફ) એક હજાર રૂપીઆની કીંમતનો ઘોડો દશ રૂપીએ વેચવાનું અ કબુલ કરે છે, કબુલાયતમાં અ એ પોતાની સંમતી રાજપુશીથી આપો છે અવેજ મજકુર અપુરતો છે તો પણ તે કબુલાયત કરાર છે.

(ગ) એક હજાર રૂપીઆની કીંમતનો ઘોડો દશ રૂપીએ વેચવાનું અ કબુલ કરે છે, કબુલાંતમાં પોતાની સંમતી રાજપુશીથી આપી નથી એમ અ નું કહેવું છે અ ની સંમતી તેણે પોતે રાજ થઈને આપી હતી કે નહીં એનો વીચાર કરતી વખતે અવેજ મજકુર અપુરતો છે એ વાત કોરંટે મજરે પકડવી જોઈએ.

એક ગરનાર ગંગાધરસિંગે એક સ્ત્રી નામે માનકુવરને રાખેલી, તેણે પોતાની હયાતીમાં તે સ્ત્રીને એવો કરાર લખી આપેલો છે કે દર વર્ષે તને રૂ ૮૦૦) આઠશો આપવા અને તેની જમાનીમાં એક ગામ લખી આપ્યું. તે ગંગાધરસિંગના મરણ પછી તે માનકુવરે તેની પરણેલ સ્ત્રીને જોસાદા કુવર ઉપર તે કરારનો અગમ કરાવવાને દાવો કર્યો તેમાં પ્રતિવાદીએ એવી તકરાર કરી કે હિંદુસ્થાનના કરાર આકટની કલમ ૨૩ પ્રમાણે તે કરાર રદ છે, કારણ કે તે અનિતીના કારણસર લખી આપ્યો છે, અને જે એમ નહીં તો તે આકટની કલમ. ૨૫ પ્રમાણે તે રદ છે કારણ કે તે અવેજ વિના લખી આપવામાં આવ્યો છે, અ ને વડિલો પારજીત મીલકત એટલી બધી જેખમમાં છે કે તે મિલકતમાંથી થતો નફો, વ્યાજ આપવાને પણ બસ નથી. તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે તા. ૨૮ મારચ સને ૧૮૬૯ ના રોજ હિંદુસ્થાનનો કરાર આકટ મંજુર ઠરાવમાં આવેલો નહીં હતો, માટે તેનો વિચાર કરવાની જરૂર નથી. જે વાર્ષિક રકમ આપવાને ઠરાવેલી તે હવે પછીના વ્યવહાર કરવા આપવાને ઠરાવેલી નથી, માટે તે અનિતીનો અવેજ નથી. જે હવે પછીના વ્યવહાર બાબત હોય તો તે અનિતીનો અવેજ થાત. પરંતુ જે માણસે તે સ્ત્રીને રાખેલો તેના નિર્વાહ સાથે તે સખસની આગર પ્રમાણે જંદોગસ્ત કરવો જરૂર હતો, તેમ આ દસ્તાવેજ થયો તે વખત ફાયદો હતો તે પ્રમાણે અવેજ નહીં હોવાના કારણથી તે રદ બાતમ છે એમ ઠરાવી શકાતું નહીં હતું. પરંતુ પ્રતિવાદી પાસેથી વાદી દાવાવાળાં નાણાં લઈ શકે ત્યાર પહેલાં એમ જોયું જોઈએ કે સદરહુ લખી આપેલા ગામ અગર બીજી ગાલ મિલકતમાંથી જોઈતી થાપણ, તે નાણા આપવાને પ્રતિવાદીને મળેલી છે કીંવા નહીં. ઈ. લા. રી. અ. વાં ૧ પાતુ ૪૭૮

૧. કેટલીક હુડીઓ કબુલ કરનારે તેના કબજેદારને હુડીયો લખનાર કાચો પડવાથી હુડીયોના નાણાનો જમાનામાં કેટલીક મીલકત ગીરો આપી. ગીરો ખતની રીઠએના દાવામાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે હુડીયો શિકારવામાં આવી નહીં અને સને ૧૮૭૨ ના આક્ટ ૬ ની ક. ૨૫ પ્રમાણે તેને અવેજ નથી અને તે આક્ટની કલમ ૨૫ પ્રમાણે તે રદ થાય છે. મનાલાલ વિરૂધ્ધ બેંગાલ બેંક ઈ. લા. રી. ૧ અલ્હાબાદ ૩૦૬.

૨ સ્વભાવીક પ્યાર અને હેતુ શિવાય અમુક કરારનો બીજો અવેજ ન હોયનો તે કરાર તુટવાથી કાંઈ નુકસાની લેવાતું કારણ બનતું નથી રાજ્યુના વિ. કૃષ્ણરાવ રામચંદ્ર ઈ. લા. રી. ૧ મુંબાઇ ૨૭૩.

૩. એક શમ્સે પોતાના એક કામમાં વકીલ નિમ્નો ત્યારપછી તે કામના સબધમાં એ વકીલને એવો કરાર કરી આપ્યો કે, જે તે કામ જીતવામાં આવશે તો વકીલની બર ફી સાથે વધારાની રકમ તે વકીલને આપવામાં આવશે તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે આ કરારનો કાંઈ અવેજ નથી. માટે તેની રીઠએ આ દાવો ચાલી શકતો નથી. રામચંદ્ર વિ. તામણ વિ. કાળુ રાજુ ઈ. લા. રી. ૨ મુંબાઇ ૩૬૨.

૪. રામ્બેલી ઓરતને કરી આપેલા કરાર બાબત ક ૨૩ નીચે ઈ. લા. ૧ અલ્હાબાદ ૪૭૮નો ફેસલો બતાવ્યો તે જુઓ.

૫. વિભાવતી બેગમનો આઠ વર્ષથી મીલકતનો કબજો અને તેણીને બક્ષિસ આપવાનો અવેજ કાયદા વિરૂધ્ધ અને અનિતી બરેલો છે એમ ધારીએ એ પણ તેમાં કાંઈ કપટ છે નહીં યા તે બક્ષિસ રદ થઈ શકતું નથી. ઈ. લા. રી. ૨ અલ્હાબાદ. ૪૩૩

૬. એક શમ્સ ઉપર પોતાના કરજતું હુકમનામુ થયું તેમજતાં તેણે પોતાના દીકરાને અમુક મિલકત બક્ષિસ આપી પણ તેને તે હુકમનામુ પતીશકે તે પ્રમાણે બાજુ મિલકત રાખી હતી તોપણ તે મિલકત તેણે તે હુકમનામુ કરનારી કોર્ટની અંદર રાખી નહીં હતી તે કામમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે હુકમનામાના હેતુદારે પોતાના દીકરાને બક્ષિસ મિલકત આપી છે તેનો અવેજ સ્વભાવીક હેતુ અને પ્યારને લીધે અને પોતાના વંશજનો ભાવ થાય તે સાથે આપી છે માટે તે સારો અવેજ છે. નાસીર હુસેન વિ. માતા પ્રસાદ ઈ. ગ. રી. અલ્હાબાદ ૮૯૧.

૭. એક હુકમનામાનો ફેસલો કરી એક કરારનામુ કરવામાં આવ્યું હતું તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે જે વખત કસી જમીની કરી આપવામાં આવી તે વખતે હુકમનામુ તે વખતના ચાલુ કાયદા પ્રમાણે મુદતની અંદર હતું તેથી તે કિસ્તખંધીનો કાયદાસર અવેજ હતો. વળી ઠરાવમાં આવ્યું કે તે કિસ્તખંધીનો કાયદાસર અવેજ ના હોય તોપણ સ. ૧૮૭૨ના આક્ટ ૬ ની ક ૨૫ની કલમ ૩માં ઠરાવેલા નિયમ પ્રમાણે તથા તે અવલપણ તે નિયમ ચાલતો હતો, તે પ્રમાણે અવેજ નહીં હોવાથી તે કિસ્તખંદ રદ થઈ શકતું નથી હીરાલાલ મુખોપાધ્યાય વિગરે વિ. ધનપતસીંગ ઈ. લા. રી. ક. વા. ૪ પાનું ૫૦૦

૮. કરારની સરતો ઉલટાવવા અગર ફેરફાર કરવાના કારણસર પુરાવ આક્ટની કલમ ૬૨ પ્રમાણે મુખ જુબાનીનો પુરાવ દાખલ થઈ શકતો નથી પણ કરારનો અવેજ નથી અગર જે અવેજ બતાવવામાં આવેલો છે તેથી જુદો છે. એવું બતાવવાને કરારના પક્ષકારને હરકત નથી માટે વેચાણ ખતમાં રૂ ૧૦૦) રોકડા અવેજ તરીકે મળ્યાતું લખેલું છે પણ પુરાવ ઉપરથી રૂ ૬૩-૧૨-૦નું જીતું ખત રૂ ૩૬-૪-૦ રોકડાનો અવેજ છે એમ બતાવવામાં આવેલું છે તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે હીંદુસ્થાનમાં જે રીવાજ છે કે જમીન તમામ

અગર થોડા દેવા બદલ ખત લખી આપવામાં આવે તોપણ અવેજમાં શેકડા નાણા લેવામાં આવ્યાછે એમ લખવામાં આવેછે તે રિવાજ ધ્યાનમાં લેતાં સદરહુ દસ્તાવેજમાં જે હકીકત લખી છે તેમાં અને અવેજ બાબતના પુરાવમાં કાઢ ખરી રીતનો તફાવતથી હકુમચંદ વી. હીરાલાલ ઇ. લા. રી. મુ. વા. ૩ પાનુ ૧૫૯ એક સાદા કાગળ ઉપરની પ્રામેસરી નોટની રૂઢિએ દાવો કરવામાં આવ્યો હતો તેમાં ડરાવવામાં આવ્યું કે આકામમાં અવેજ બાબતનું સ્વતંત્ર પુરાવ આપવાને કાંઈ હરકત નથી. ગોપાલચંદ ગારવાડી. વિ. ઠકરાણી મે. હોકળા કુંવરી ઇ. લા. રી. ક. વા. ૩ પાનુ ૩૧૪

લગનમાં હરક ૨૬ કાચી ઉગરના સખસો સિવાયના બીજા કોઈપણ સખસના લગનમાં ત કરતાકમુકા હરકત કરનારી પ્રત્યેએક કમુકાયત નીરરથકછે.

યતનીરથકછે.

ટીપ્પા:—કોઈ સખસ બીજાને એવો દસ્તાવેજ લખી આપે કેહું તારા શિવાય બીજા કોઈને નહીં પરણું અને આ દસ્તાવેજ લખાવી લેનાર સખસે એ દસ્તાવેજ લખી આપનારને પરણવાની કમુકાયત કરી ન હોય તો તે દસ્તાવેજ નીરરથક થશે. (લે વી પીઅરસ. બરોઝ વા. ૪ પા. ૨૧૨૫) એવીજ રીતે છ વરસની અંદર ન પરણવાની સરતનો કરાર પણ નીરરથકછે (હાન્ટલી વી રાઇસ. ઇન્ટ વા ૧૦ પા. ૨૨) પણ કોઈ સખસને પોતાના જીવતાં સુધી વરસે દહાડે ચાલીસ પાંજિડ આપવાનો ઠરાવ કર્યો હોય, તે તેના સાથે તે જીવતું લગ્ન થાય તો તે રકમ ચાલી કરી વીસ પાંજિડ આપવાનો ઠરાવ કર્યો હોય તે ઠરાવ લગનમાં હરકત કરનાર ગણી નીરરથક થતો નથી (વેબ વી. ગરેસ લા બ્રનરલ ચાનસરી આર્પેલ્સ વા. ૧૮ પા. ૧૮)

વેપારનેહરકત ૨૭. જે કમુકાયત ઉપરથી એકાદ કાયદેસર ધંધો, વેપાર, અગર કોઈ કરતા કમુકા- પણ પ્રકારનો ઉદ્યોગ કરવામાં હરકોઈને હરકત થાય તેવી દરએક કમુ- યત નીરરથકછે. લાયત જેટલી હરકત કરતા છે તેટલી નીરરથક છે.

રોજગારની અપવાદ. ૧ પોતાના રોજગારની “ગુડવીલ” કોઈએક સખસ વચ્ચે ગુડવીલવેચવા તો તે વેચાણુ લેનાર, અથવા તે વેચાણુ લેનારની પાસેથી જે સખસને ગાં આવીહોય “ગુડવીલ”નો હક મળ્યો હોય તેવો કોઈ સખસ જ્યાં સુધી તે રોજગાર તે રોજગાર ન કોઈ જગાએ નીમેલી હદોની અંદર ચલાવે ત્યાં સુધી તે હદની અંદર વે- હીં ચલાવવા ચનાર મજકુરે પોતે તેવો રોજગાર ચલાવવો નહીં એવી કમુકાયત તે વે- બાબતની કમુ ચનાર સદરહુ વેચાણુ લેનાર સાથે કરી શકે છે પરંતુ તે રોજગારના પ્ર- લાયતને ઉપ- કાર ઉપર નજર રાખતાં કોરટને એવું માલમ પડતું જોઈએ કે નીમેજી લો કલમ બા હદો થોગ્ય છે. ધ કરતા નથી.

x ટીપ્પા.—“ગુડવીલ” એ શબ્દ અંગરેજી છે, અને તેનો અર્થ નીચે આપ્યો છે, કાંઈ ધંધો ચાલતો હોય તેમાં જે પુજી અથવા મિલકત નાખી હોય તેની કિંમત સિવાય હમેશના ધરાકોની તરફથી, તે ધંધો જે ઠેકાણે ચલાવવામાં આવતો હોય તે ઠેકાણાને લીધે કિંવા કુશળતાથી અથવા હોલતમંદીની અથવા વખતસર બરોબર કામ કરવામાં આવતું હોય તેની કિંમતે લીધે, કિંવા બીજી કાંઈ આકસ્મિક બીજાઓને લીધે કિંવા પ્રાચીનકાળની મેહુરયાની ભરેલી નજરને લીધે ઉત્તેજન મળતું હોય તે ઉપરથી જે કાયદો અથવા નફો ઉત્પન્ન થતો હોય તેને ગુડવીલ સમજવી. (હાર્ટનના કાયદા કોશની ત્રીજી આવૃત્તિ જોવી.)—વીરપ્રસાદ તાપીપ્રસાદ. ખં. ૩૦ કાંચુવાળા.

પંત્યાળુતુટયા અપવાદ ૨—પંત્યાળુ તુટતી વખતે અથવા તુટવાનું છે એવા વિચારથી અગાઉ પંત્યા પંત્યાળાં ગજકુરના રોજગાર જેવો રોજગાર પંત્યાળાંઓ પછડી કાઢએક ળાંઓએ કરે- અથવા સઘળાઓ, ઉપલા છેવટના અપવાદમાં કલા મુજબની હદોની અ- લી કમુલાતને દર ચલાવવો નહીં, એવી કમુલાયત સદરહુ પંત્યાળાંઓ કરી શકે છે. પણ કલમ મ જકુર બાધ ક રતા નથી.

અથવા પં- અપવાદ ૩—પંત્યાળુ ચાલતું હોય તે દરગીયાન પંત્યાળાના રોજગાર ત્યાળુ ચાલતું સિવાય બીજા રોજગાર અમુક એક પંત્યાળાંએ કિંવા સઘળા પંત્યાળાંએ હોય તે દરમિ કરવો નહીં એવી કમુલાયત પંત્યાળાં ગજકુર કરી શકે છે. યાન પંત્યાળાં ઝોએ ફીમેલી કમુલાયતને પ ળુ કલમ મ જકુર બાધ ક રતા નથી.

૩ તથા ઈ એ ઇજ્જાંડમાં રહી મદ્રાસમાં વહેપાર ચલાવનારી એક પહેડીના ભાગીઆ અ. બ. અને ક ની સાથે મદ્રાસમાં જઈ તે પહેડીની નોકરી કરવાનો કરાર કર્યો તે નો- કરી પાંચ વર્ષ સુધી અગર હરકોઈ વખતે નોટીસ આપી છોડી દેવાનો કરાર હતો, અને તેની સાથે એવો કરાર કરવામાં આવેલો કે, પાંચ વર્ષ પછી અગર ત્યાર પહેલાં નોકરી છોડવામાં આવે તો જે વ્યાપાર સદરહુ પહેડી ચલાવે છે તે વ્યાપાર મદ્રાસથી ૮૦૦ મા- ઈલની અંદર તેઓ કરશે નહીં અને નોકરીની મુદત પુરી થયે અગર ત્યાર પહેલાં છોડી દેવામાં આવે, અને પહેડી તેમને ઇજ્જાંડ પાછું જવાનું કહેતો તેમણે જવું. આ કરાર પ્રમાણે ૩ તથા ૪ મદ્રાસ નોકરી ઉપર ગયા અઢી વરસ નોકરી કર્યા બાદ પહેડીમાંથી નોટીસ મળવાથી નોકરી બંધ થઈ પણ કરાર પ્રમાણે ઇજ્જાંડ જવાની ૩ તથા ઈ એ ના કહી અને જે વ્યાપાર સદરહુ પહેડી કરતી હતી તે વ્યાપાર તેમણે પોતાને હિસાબે ચલાવ્યો તેથી તે પહેડીએ તેમના ઉપર નુકશાનીનો દાવો કર્યો એવું કહીને કે તેમણે કરાર તોડ્યો છે તેથી થયેલું નુકશાન અપાવે તથા મદ્રાસમાં અને ત્યાંથી ૮૦૦ માઈલની અંદર સદરહુ પ્રકારનો વેહેપાર તેઓ કરે નહિ એવો કાયમ તાકીદો હુકમ આપેો તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે આ કરાર બહેપાર અટકાવવા બા- બતતો ઇજ્જાંડમાં થયેલો છે. માટે જે તેઓ ઇજ્જાંડના કાયદા પ્રમાણે અમલમાં લાવવા લાયક હોય તો પણ તેનો હિંદુસ્તાનમાં અમલ થઈ શકતો નથી. કારણ કે તેથી હિંદુ- સ્તાનના કાયદા (સન ૧૮૭૨ ના આક્ટ ૬ માની કલમ ૨૭) વિરૂદ્ધ થાય છે. વળી ઠરાવ વામાં આવ્યું કે તે કરાર ઇજ્જાંડના કાયદા પ્રમાણે રદ પણ થઈ શકે તેવો છે કારણ કે જે હદ આપવામાં આવી છે તે ગેરવ્યાજબી છે અને કરારમાં ઝોછી હદ બતાવેલી નથી માટે તે કરારનો અમલ ઝોછી અને વ્યાજબી હદનો થઈ શકતો નથી. વળી ઠરાવ વામાં આવ્યું કે ઇજ્જાંડ પાછું જવાનો કરાર છે તે વહેપારને અટકાવવાના કારણે શિ- વાય તે દુટવાથી બીજી કોઈ બાબતમાં પહેડીને નુકશાન થતું નથી. માટે તે દુટવાથી પહે- ડીને નુકશાન લેવાનો હક નથી. ઝોકસ અને કંપની વિ. બકસન વિગરે. ઈ. લા. સી. મ. વા. ૧ પાનુ. ૧૩૪.

કાયદા મુજબ ૨૮ કમ્પુટાઇટના કોર્ટ પક્ષકારને કોર્ટ કરારની રૂએ, અથવા તે સંજોગે રકમ ચલાવવા પ્રાપ્ત થએલા હકો ન્યાયની સાધારણ કોરટોમાં સિરસ્તા પ્રમાણેનું કાયદેવામાં હરકત સર કામ ચલાવિને અમલમાં આણવાને પક્ષકાર મજકુરને જે કમ્પુટાઇટ કરતા કમ્પુટાઇટન હરકત થતી હોય તેવા દરએક કમ્પુટાઇટ અથવા પક્ષકાર મજકુરે યતનીરથક છે. પોતાના હકો અમુક મુદતની અંદરજ સદરહુ પરમાણે અમલમાં આણવા એવું જે કમ્પુટાઇટ ઉપરથી થતું હોય તો તેવી દરેક કમ્પુટાઇટ તેટલીજ પુરતી નીરરથક છે એમ સમજવું.

તકરાર ઉત્પન્ન અપવાદ ૧ જે બે અથવા વધારે સખસો પોત પોતામાં એવો કરાર ન થાય તે લ કરે કે કોઇપણ અમુક વીષય જાળત અથવા અમુક જાતના વીષયો જાળત વાદને સોંપવા આપણા મધ્યે તકરાર ઉત્પન્ન થાય તેનો નીકાલ કરવાનું લવાદને સોંપવું, વીશેનો કરાર અને જે તકરાર એ રીતે લવાદને સોંપવામાં આવે તે જાળત લવાદ મકામ છે. જકુર ઠરાવે તેટલીજ રકમ વસુલ કરવા એમ સમજવી, તો તે કરાર આ કલમ ઉપરથી ગેરકાયદે છે એમ જાણવું નહીં.

ટીકા:—પણ જોકે આવી તરેહની કમ્પુટાઇટ કરાર તોડવાને સાફ ફરીઆદ કરવાને પ્રતીજ્ઞ કરે છે એવી તકરાર ન કરી શકાય તોપણ કરારની સરતો મુજબ લવાદને સોંપવા ના પાડવી એ દાવાનું કારણ થાય છે (લીવીંગ્સ્ટન રાલી. લા જનરલ કવીનસ બેંચ વા. ૨૪ પા. ૨૬૯)

એવા કરારોથી કોઇ કરારની રૂએ ઉત્પન્ન થતા હકો શિવાયના બીજા હકો વીશેની કેવા દાવાચાલતા તકરાર જાળતના કરારો આ કલમના અર્થમાં આવતા નથી અને તેટલા અટકશે. માટે રાજનીતીને જાણ કરતા કરતા હોય એવા સળખ શીવાયના સળખથી

તે ગેર કાયદે નથી આવા કરારો જેટલે સુધી રખતની સ્વતંત્રતામાં અચોગ્ય હરકત કરતા નહીં હોય. તેટલે સુધી વહેવાર ઉપયોગી ગણાશે. (મુર્શિ ઇંડોઅન અપીલ્સ વા—૧૨—પા. ૧૩૧)

જે તકરારઉત્પન્ન બ્યારે એવો કરાર થયો હોય તીયારે તેમાં લખ્યા પ્રમાણેનું અમુક કામ પન થઈ પેકી કરાવવા સાફ દાવો માંડી શકાય છે; અને તેમાં લખ્યા પ્રમાણે અમલ કરાવવા હોય તે લવાદ વવાને જાહેરે જીજી કોઇ જાળત કરાવવા સાફ કિંવા લવાદે ઠરાવેલી રકમ સોંપવા વિશે શિવાય જીજી રકમ વસુલ કરવા સાફ કરાર મજકુરનો એક પક્ષકાર બીજા નો કરાર કોઇ પક્ષ પક્ષકાર ઉપર જે વિષય જાળતની તકરાર લવાદને સોંપવાનું કાયમ છે. બુલ કરવામાં આનું હોય તે વિષય સંજોગી દાવો માંડે તો, સદરહુ મુજબ કરાર થયો છે એ વાતથી તે દાવો ચાલતો અટકશે.

અપવાદ ૨—વળી બે કિંવા વધારે સખસ મધ્યે કોર્ટ તકરાર ઉત્પન્ન થઈ ચુકી હોય તે તકરાર લવાદને સોંપવાનું જે લખેલા કરારથી સખસો મજકુર કરતા હોય તે લખેલો કરાર પણ આ કલમ ઉપરથી ગેરકાયદે થતો નથી, અથવા કામ લવાદને સોંપવા જાળત જે કાયદો વખતે વખત અમલમાં હશે તેમાંજ કોઇ પણ ફરાવને આ કલમથી જાણ થતો નથી. વાહી તથા પ્રતિવાદી વચે કરાર થયેલો છે તેમાં એક એવો ફરાવ હતો કે ઇંગ્લાન્ડ-

માં એ લવાદોને તકરાર સોંપવામાં કાંઈ વાંધો પડે તો, દરેક પક્ષકારે એક એક લવાદા નિ-
મ્ને અને તેઓ જે ઠરાવ કરે તે આખરનો સમજવો; તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે સન
૧૮૭૨ ના આક્ટ ૬ માની કલમ ૨૮ મીમાં આ કરારનો સમાસ થતો નથી. તે કલમના
૧ અપવાદની અંદર આ કરારનો સમાસ કરવાને લવાદાના ઠરાવના પરિણામની બાબત
શિવાય તમામ બાબતમાં કોર્ટની હકુમત બાતલ કરેલી જોઈએ. કોગલર વિગરે વિ.
કોરીંગા ઓઇલ કંપની લીમિટેડ, ઇ. લા. રી. ક. વા. ૧ પાનું ૪૨.

સન ૧૮૭૨ ના આક્ટ ૬ માની કલમ ૨૮ મીનો જે કરારથી પક્ષકારોને થોડા અ-
ગર તમામ કાયદાની કોર્ટની મદદ લેવાને મનાઇ કરવામાં આવેલા હોય તેને લાગુ થાય
છે સદરહુ કલમનો પહેલો અપવાદ જે કરારમાં પક્ષકારોએ એવી શરત કરેલી હોય કે
લવાદો પ્રથમ રકમના સ્વાક્ષરો નિર્ણય કરે ત્યાં સુધી દાવો કરવો નહીં. તે કરારોને લાગુ
થાય છે. ધી કોરીંગા ઓઇલ, કંપની લીમિટેડ વિ. કોગલર વિગરે, ઇ. લા. રી. ક. વા.
૧ પા. ૪૬૧.

અનું બ ઉપર હુકમનામું થયેલું હતું. તે હુકમનામું પતાવવાને અ એ બ ને મુદત
આપી, તેથી બ એ એવું કયુલ કર્યું કે મારે તે હુકમનામા વિરુદ્ધ અપીલ કરવી નહી,
તેમ છતાં તેણે અપીલ કરી. તમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે તે કરારની સન ૧૮૭૨ ના આ-
ક્ટ ૬ માની કલમ ૨૮ થી મનાઇ કરવામાં આવેલી નથી, અને ઈનસાફ, ઇક્વીટી અને
શુદ્ધ અંતઃકરણના નિયમથી તે કરારનો અમલ કરવાને તથા સદરહુ કરારના વિરુદ્ધ બ
એ જે અપીલ કરેલી તે અપીલ નામંજુર કરવાને અપીલકોર્ટ બંધાયેલી છે. અનંતદાસ
વિ. આશબરનર અને કંપની, ઇ. લા. રી. અ. વા. ૧ પાનું ૨૬૭.

સન ૧૮૭૭ ના આક્ટ ૧૦ માની કલમ ૨૧ ઉપર આધાર રાખતા પહેલાં એમ
બતાવવું જોઈએ કે વાદીએ તે બાબત પંચને સોંપવાની ના કહી છે. અને દાવાની અ-
રજી ફાઇલ કરવાથી જે તે ના કહી ચતી નથી. કુમદચંદ્રદાસ વિ. ચંદ્રકાંત મુકરજી. ઇ. લા.
રી. ક. વા. ૫ પાનું ૪૯૮.

કયુલાયત નહીં ૨૬. જે કયુલાયતનો અરજ નહીં નથી કિંવા નહીં કરી શકાય એવો
ન હોવાને લી- નથી તેવી કયુલાયતો નિરરથક છે.

ધે તે નિરર-
થક છે.

ટીકા:—શીરસ્તાથી પક્ષકારોએ કયુલાયતો કરી છે તે સુગતું ન હોય ત્યારે ખરું
જોતાં સ્પષ્ટ સંગતી થતી નથી અને તેટલા માટે અમલમાં આણી શકાય એવો કરાર
થતો નથી જેમકે. ઘોડો વેચતાં આપેલી ખાતરી ઉપરથી કરેલા દાવામાં એમ સાબીત થ-
યું હતું કે ઘોડો સાઠ મીનીની કીમતે વેચવામાં આવ્યો હતો અને જો ઘોડો વાદીને બા-
અક્ષાણી નીકળે તો તેણે પાંચ પૌંડ વધારે આપવાના હતા. આ બાબતે ઘોડો લેઈ આપ-
વાનો હતો આ પુરાવા ઉપર કાંઈ પણ નબર રાખવા કોર્ટે ના પાડી કારણ કે એ ક-
હેવાતી કયુલાયત શમજાય તેવી નહોતી. અને તે પક્ષકારો વચ્ચે કાંઈક માનસૂચક સમ-
જુતી દાખલ ગણાય તેવી હતી, (ગયાંગ વી. લીન, બાર્નવોલએન્ડ આડોલફસ વા. ૨
પાનું ૨૬૨.)

પરંતુ જે કયુલાયતના સ્વરૂપ ઉપરથી કાંઈક ઉધાડી ચુક અથવા કસૂર માલમ પ-
ડતી હોય તો એ કયુલાયત નહીં કરવા માટે કોર્ટ તેમાં ફેરફાર કરી શકે જેમકે. એક
ખતની સરતમાં એમ હતું કે જો તે ખત કરનારે જે કાંઈ આપવાનું વચન આપેલું તે
ના આપે તો તે ખત નીરરથક થાય તે શરતમાંનો શબ્દ કોર્ટે કાઢી નાંખ્યો. (વીનસન
વી. વીલસન હાઉસ ઓફલોડસ વા. ૫ પાનું ૪૦)

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) અ. એક સો ટન તેલ ય ને વેચાતુ આપવાનું કયુલ કરે છે. કઇ જાતનું તેલ આપવાનો વિચાર હતો તે જતાવવાને માટે કાંઇ આધાર નથી. એ કયુલાયત નહીં ન હોવાને લીધે નિરરથક છે.

(બ) અ. એક સો ટન અમુક એક પ્રકારનું તેલ કે જે વેપારની જાણીશ તરીકે ઓળખાય છે તે ય ને વેચાતુ આપવાની કયુલાયત કરે ને. એના અરથ વિશે સંશય ન હોવાને લીધે એ કયુલાયત નિરરથક થતી નથી.

(ક) ક. ફક્ત કોપરાના તેલનો વેપાર કરે છે. તે ય ને ‘સો ટન તેલ આપીશ’ એવું કયુલ કરે છે. અ ના વેપારના સ્વરૂપ ઉપરથી સ્પષ્ટતાનો અરથ સમજવાનું બની આવે છે, માટે અ ને સો ટન કોપરેલ આપવાની કયુલાયત કીધો એમ સમજવું.

(ડ) ‘રોમન નગર મધ્યે માહારી કોટીમાં જેટલું અનાજ છે તે સરવે’ ય ને વેચવાનું અ કયુલ કરે છે. અતરે કયુલાયત નિરરથક હોવા જેવો કાંઇ સંશય નથી.

(ધ.) ‘ક ઠરાવે તે કિંગમે એક હજાર ગણુ ચોખા ય ને વેચવાનું’ અ કયુલ કરે છે. કિંગમે નહીં ઠરાવી શકાય છે માટે એમાં કયુલાયત મજબૂર નિરરથક થાય એવો સંશય નથી.

(ર) મહારો સફેત ઘોડો પાંચસો રૂપિએ કિંગમે એક હજાર રૂપિએ ય ને વેચીશ એવું અ કયુલ કરે છે જેમાંથી કઈ કિંગમે લેવાનો વિચાર હતો એ માલમ પડતું નથી. સમજ એ કયુલાયત નિરરથક છે.

સરત તરીકે ૩૦ શરત તરીકે કરેલી કયુલાયતો નીચે છે, અને એકાદી વસ્તુ કોઈ કરેલી કયુલાયત સરતમાં જીતી છે એમ કહીને તે વસ્તુ મેળવવા સારૂ. અથવા કોઈ ખેલ વિશે અથવા બીજી સુકરર ન હોય એવી બીજી બીના વિશે કાંઈ શરત કરવામાં આવી હોય તે ખેલ અથવા બીજાનું પરીણામ થાય તે પ્રમાણે વ્યવસ્થા થાય તેને સારૂ એકાદી વસ્તુ કોઈને સોંપી હોય તે મેળવવાને સારૂ દાવો મંડાઈ શકતો નથી.

ઘોડાની શરત કોઈ પણ ઘોડાની સરત જીતનારને અગર જીતનારાઓને આપવાની તમાં જીતેલાં પાંચસો રૂપિયા કિંગમે તેથી વધારે કીમતની અથવા રકમની રીકાળી ઈ ઈનામો વિશે નામ, કીંગમે રોકડ રૂપિયા એકઠા કરવા સારૂ, કીંગમે તેની ભરતીમાં ટીપમાં આપવાદ. કાંઈ ભરીને અથવા મદદ દાખલ આપ્યું હોય તે અથવા ટીપમાં ભરીને અથવા મદદ દાખલ આપવાની કાંઈ કયુલાયત કરી હોય તો તે આ કલમ ઉપરથી ગેરકાયદે થાય એમ સમજવું નહીં.

આ કલમ ઉપરથી હિંદુ-સ્તાનના ફોજદારી કાયદાની કલમ ૨૯૪ અ ગાંત્રા ઠરાવ ઘોડાની સરત સંબંધીના જે કાર્યને લાયુ હોય તેવું કોઈ પણ કાર્ય આ કલમ ઉપરથી કાયદેસર થાય છે એમ સમજવું નહીં.

બાબ ૩ નો.

અવલંબી કરાર વીશે.

અવલંબી ક. ૩૧. કોઈએક બીના કોઈ કરાર સાથે સહગામી હોય તે બિના બને રાર એટલે શું કિંવા ન બને તો અમુક કાંઈ વસ્તુ કરવાનો કીંવા ન કરવાનો જે કરાર હોય તેને અવલંબી કરાર કહેવો.

ટીકા:—એ અવલંબી બાબત વચન આપનાર સખસની માત્ર ઇચ્છા ના હોવી જોઈએ. જાણે કે મારી મજબૂતાં આવે તો દશ રૂપઈઆ આપું એ સ્પષ્ટ રીતે જરાએ વચન થતું નથી (ફિક્શનર વા. લો એક્સચેન્જર વા. ૨ પાતું ૫૯૫) પણ જે કલ્પ તદ્દન વચન આપનારની ઇચ્છા ઉપર રહેલું હોય તેવા કલ્પ ઉપર અવલંબી વચન થઈ શકે, જેમકે, કોઈ સખસ એવું વચન આપે કે, હું કલકતે જઈશ તો દસ રૂપઈઆ આપીશ એ વચનનો સ્પષ્ટ રીતે અવલંબી કરારના લક્ષણોમાં સમાવેશ થાયછે જે બનાવ ઉપર કરાર અવલંબી હોય તે બનાવ બનાવવાની ખબર આપવી એ કોનું કામછે એવો સવાલ ધણી વખતે ઉઠેછે જેમકે સામાનીય નીયમ એછેકે જ્યાં કોઈ પક્ષકાર કોઈ અમુક બનાવ જેમાં તે પોતે પોતાની મેજે જાણીતો થઈ શકે તેવા બનાવમાં કાંઈક ચીજ કરવાનો કરાર કરે તો નોટીસ આપવા બાબતમાં એથી સરત કરી હોય તે શીવાય નોટીસ આપવી એમ નથી પણ જ્યાં સ્થગા પક્ષકારના ખાતરી જાણપણામાં આવે એવો બનાવ હોય ત્યારે કરાર કરનારને નોટીસ આપવાની જરૂર છે. (વી સી વી વેઈક ફ્રીડડ, મીસન એન્ડ વેલ્સની વા. ૬ પા ૪૫૩.) જેમકે કોઈ બાડા ચીઠી કોઈ અમુક ઇમારત મરામત કરવાની સરત તોડયા બાબતની ફરીઆદમાં મરામતની જરૂર વીસે વાદીએ બાડે આપનારાઓને ખબર આપી નહોતી એ તકસર કાયદેસર કારાવામાં આવી હતી. કરાવેલું ધોરણ એછે કે કોઈ ચીજ વાદીના જાણવામાં આવે એવા હોય પણ પ્રતીવાદીના જાણવામાં આવે એવી ન હોય અને તે ફક્ત તે બાબત પ્રતીવાદી ઉદાંગ બાંધી શકે અથવા કલ્પના કરી શકે એવું હોયતો તેને નોટીસ આપવાની જરૂર છે. (મેકીન વી. વાટકીનસન લા રીપોર્ટસ એક્સચેન્જર વા. ૬ પા. ૨૫.) જે એ બનાવ બને પક્ષકારની જાણમાં સરખી રીતે આવી શકે તેવા હોય તો નોટીસ આપવાની જરૂર નથી. (વીસી. વી. વેરફ્રીડડ, મીસન એન્ડ વેલ્સની વા. ૬ પા. ૪૫૩)

દ્રષ્ટાંત.

બનું ધર બળી જાયતો બને દશ હજાર રૂપઈઆ આપવાનો કરાર આ કરેછે એ અવલંબી કરાર છે.

કાંઈ બીના ૩૨ કોઈ અનીચ્છિત ભવીષ્યની બિના બનેતો કંઈ અમુક વસ્તુ કરવા બનાવ ઉપર નો કીંવા ન કરવાનો અવલંબી કરાર જે તે બીના બની નહી હોય તો જે કરાર અવલંબી તથા જ્યાં સુધી બીના મજબૂર બને ત્યાં સુધી કાયદાની રૂએ અમલવાળી હોય તે માં આણી શકાતો નથી.

અમલમાં લાવવા બાબત.

ટીકા:—વેચાણના કરારો ધણી વખતે સરતિ હોય છે. જેમકે જ્યાં કોઈ અમુક વહાણે માલ આવેથો તે માલ વેચવાનો કરાર હોય, અને જે તે વહાણે ભાગી જાય અથવા માલ વગર આવે તો વેચનાર બંધાએસો નથી. (બાયડ વી. સીફ્રીડ, કમ્પએલ્સ રીપોર્ટસ વા. ૨ પા. ૩૨૬)

વચન ત્રીજા સખસના કામની સરતે હોષ શકે; એવી રીતે કે જ્યાં માલની કિંમત કિંમત કરનારાઓથી ઠરાવવાની હોય (ચરનેલ વી. ખાલખીરની મીસન એન્ડ વેલ્સની. વા. ૨ પા. ૭૮૬) અથવા ઇમારત કોઈ મોજણીદાર પસંદ કરવાનો હોય (કલાર્ક વી. વા ટસન લો જનરલ કોમન પ્લીઝ વા. ૩૪ પાનું ૧૪૮) આવે પ્રસંગે સરત પુરી કરવામાં આવે ત્યાં સુધી પૈસા અપાવી શકાય નહીં.

તે જીના ખનવી અશક્ય થાય તો એવો કરાર નીરરથક થાય છે.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) અ, ખ સાથે એવો કરાર કરે છે કે જો હું ક ના પછી જીવતો રહ્યો તો તારો ઘોડો વેચાતો લઈશ. આ કરાર અની હયાતીમાં ક ન ગરે તો તથા અ ની હયાતી માં તે ગરે ત્યાં સુધી કાયદાની સહાયથી અમલમાં લાવી શકાતો નથી.

(ખ) અ ખ નો સાથે એવો કરાર કરે છે કે ક ને પોતે એક ઘોડો વેચાતો આપવાનું કહ્યું છે તે ક ન લેતો તે અમુક કીમતે તને વેચાતો આપીશ એ કરાર ઘોડો મન્જુર લેવાની ક. ના ન કહું તો તથા એવું કહે ત્યાં સુધી કાયદાની રૂઢિએ અમલમાં લાવી શકાતો નથી.

(ક) જ્યારે ખ નું ક સાથે લગ્ન થાય ત્યારે ખ ને એક રકમ આપવાનો કરાર અ કરે છે ક નું લગ્ન ખ જોડે થયા વગર ક ગરણ પામે છે સદરહું કરાર નીરરથક થયો.

કાંઈ ખીના ન ૩૩. કાંઈ અનીશીત ભવિષ્યની ખીના ન ખને તો અમુક કાંઈ પણ વખતવાઉપર અ સ્તુ કરવાનો કીંવા ન કરવાનો અવલંબી કરાર તે જીના ખનવી જ્યારે અવલંબી કરાર શક્ય થાય ત્યારેજ અમલમાં લાવી શકાય છે, તે અગાઉ અમલમાં લાવી કર્યો હોય તો શકાતો નથી.

તેને અમલમાં લાવવા વિશે.

દ્રષ્ટાંત.

ફલાણું એક વાંહાણું પાણું ન આવે તો ખને અમુક રકમ આપીશ એવું અ ક-ખુદ્ર કરે છે તે વાહાણું હુખી ગયું જ્યારે વાહાણું મન્જુર હુખી ગયું ત્યારે કરાર મન્જુર અમલમાં લાવી શકાય છે.

જે જીના ઉ ૩૪. જે ભવિષ્યની ખીના ઉપર કાંઈ કરાર અવલંબી હોય તે ખીના પર કોઈ કરાર જે કોઈ સખસ કોઈ નહીં ખતાવેલે વખતે કાંઈ કૃત્ય જે પ્રકારે કરવાનો હોય તે પ્રકારને રૂપે હોય તો તે જીના ખનવી અશક્ય થઈ એમ કમારે મ તે ખીના સમજવું કે જ્યારે સખસ મન્જુર એવી કાંઈ વસ્તુ કરે કે તે ઉપરથી કોઈ હયાત હો સદરહું કૃત્ય સદરહું પ્રકારે કોઈ મુકરર વખતમાં કરવું અશક્ય થાય ત્યારે ય એવા સખ અથવા ખીજી ભવિષ્યની ખીનાઓ બન્યા શિવાય તે કૃત્ય તે પ્રકારે કરી સની ભવિષ્ય નીવરતણુંકને રૂપે હોય તો ખીના મન્જુર ખનવી અશ-

કય થઇ એમ
કયારેસમજવું

ટીકા:—આ કલમનો અર્થ એવો છે કે જે સખસનું કૃત્ય જેના ઉપર કરારનો આધાર હોય એવી બવિષ્યની બીના હોય ત્યારે તે સખસ જો એવું કાંઈ કરે કે જેથી કસરીને આટલા વખતમાં તે કૃત્ય બની શકશે એવો કાંઈ પણ મુકરર વખત બતાવવાને તે અશક્ય થાય, અથવા જે કૃત્ય કરવાથી સદરહુ પોતાને કરવાનું કૃત્ય બની શકે તે પહેલાં પોતાના અખત્યાર બહારનો બીજો કાંઈ બનાવ બનવો જરૂરનો થાય ત્યારે એ કૃત્ય અશક્ય ગણાશે આ પ્રમાણે થવાથી કરાર મજકુર નીરરથક થયો, એમ ગણવાને બીજા પક્ષકારને હક થશે, માલગ પડશે કે, આ કલમનું દૃષ્ટાંત એક અવલંબી કરારનો દાખલો છે, જેમાં બવિષ્યની બીના પક્ષકારો પછકી એક પક્ષકારે કરવાનું કૃત્ય છે એટલે કે ની સાથે બનું લગન આવા કાગમાં જ કને પરણ્યો કે તરત. વચન આપનારની ઇચ્છા ઉપરથી કૃત્ય કરીને એ કરાર અગલમાં આણી શકવાને જરૂરી અવેજ પુરો પાડે છે એટલા માટે કે ની સાથેનું તેનું લગન જે ઉપર કરારના આધાર છે એવી બવિષ્યની બીના છે એટલુંજ નહીં પણ કરાર મજકુરને વહેવાર ઉપયોગીપણું આપનાર તે અવેજ છે, ચાન્સરી કોર્ટની નજરમાં એમ આવે છે કે, બીજા કાંઈ સખસની સાથે લગન થવાથી નામ આ પેલા સખસનું લગન થાય એ બનાવ અશક્ય થતો નથી અને એટલા માટે આવો બનાવ બનવાની સરતે કરેલી બક્ષીસ બીજુ લગન થવાથી ગુમાવાતી નથી પણ. માત્ર મોકૂફ થાય છે (સવડલ વી. પેઈન બ્રાઉન્સ ચાન્સરી કેસીસ વા. ૧ પાનું ૫૫.)

દૃષ્ટાંત.

બનું કે જોડે લગન થાય તો બને કાંઈ પછશા આપવાની કમુત્તાયત અ કરે છે.

(૬) જોડે લગન કરે છે. હવે જો એવું બની શકે કે ડ મરણ પામે અને ત્યારપછી કે કદાચીત બ જોડે લગન કરે તો પણ બનું કે જોડે લગન થવું અશક્ય છે એમ હાલ સમજવું જોઈએ.

અમુક બીના ૩૫. કાંઈ અમુક બતાવેલી અનીશ્ચિત બીના નીમેલી મુદતની અંદર નીમેલાવખત બને તો કાંઈ વસ્તુ કરવાનો કાંઈ અવલંબી કરાર તે નીમેલો વખત પુરો ની અંદરબન થાય ત્યારે બીના મજકુર જો ન બની હોય તો અથવા નીમેલો વખતની અવા ઉપરકરેલો ગાડી તે બીના બનથી અશક્ય થાય તો નીરરથક થાય છે.

અવલંબી કરાર નીરરથકયારે થાય છે.

નીમેલી મુદત કાંઈ અમુક બતાવેલી અનિશ્ચિત બીના નીમેલી મુદતની અંદર ન બને તથીઅંદર અ તો અમુક કાંઈ વસ્તુ કરવાનો અથવા ન કરવાનો અવલંબી કરાર, તે ડમુક બીના ન રાવેલી મુદત પુરી થઈ હોય. પણ તે બાના બની નહીં હોય ત્યારે, અથવા બનવા ઉપર કે તે બીના બનનાર નથી એવું નકી થાય તો નીમેલો વખત પુરો થયાની પેરેલોઅવલંબી હેલાં કાયદાની રૂઢએ અગલમાં બાની શકાય છે.

કરાર કયારેકા
મદાની સહાય
થી અંમલમાં
આણી શકાય
છે.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ.) અમુક એક વાહાણુ એક વરસની અંદર પાછું આવે તો જાને કાંઈ અમુક રકમ આપીશ એવું વચન આ આપે છે. વાહાણુ વરસની અંદર પાછું આવે તો કરાર અમલમાં લાવી શકાય છે અને જો તે વાહાણુ વરસની અંદર જાણી ગયું તો કરાર મજબૂર નીરરથક થાય છે.

(બ.) અમુક એક વાહાણુ એક વરસની અંદર પાછું ન આવે તો જાને કાંઈ અમુક રકમ આપવાનું વચન આ આપે છે વાહાણુ વરસની અંદર પાછું ન આવ્યાથી કિંવા વરસ પુરૂ થયાની અગાઉ જાણી ગયાથી કરાર અમલમાં આણી શકાય છે.

અશક્ય જી ૩૬. કોઈ અશક્ય જીના જાને તો અમુક કાંઈ વસ્તુ કરવી અથવા ના ઉપર કરે કરવી એવી અવલંબી કબુલાયત નિરથક છે, પછી કબુલાયત મજબૂર કરી લા અવલંબી તે વખતે પક્ષકારોને તે જાના જાનરી અશક્ય છે એવું માલમ હોય કિંવા કબુલાયતો ની ન હોય તેની ચિંતા નહિ.

રરથક છે.

દ્રષ્ટાંત.

(અ) જો સીધી લીંટીઓથી કંઈ જગા ચારે જાગુએ બંધ થાય તો જાને હજાર રૂપિયા આપવાનું આ કબુલ કરે છે, એ કબુલાયત નીરરથક છે.

(બ) આ પોતાની ક નામની છોકરી જોડે જો જા લગ્ન કરે તો તે જાને એક હજાર રૂપિયા આપવાનું કબુલ કરે છે કરાર થયો તે વખતે ક મરણ પામેલી હતી. એ કબુલાયત નીરરથક છે.

બાબ ૪ થી.

કરારો પુરા કરવા વિશે.

જો કરારો પુરા કરવા જોઈએ તે કરારો વિશે.

કરારના પ- ૩૭ આ આક્ટમાંના કીંવા જાળ કોઈ કાયદાના ઠરાવ મુજબ કોઈ એક્સકારોની ક- ક કરાર પુરા કરવાની જરૂર ન હોય કીંવા તે પુરા કરવાની માફી હોય, રજ. તે સીવાયને જાને પ્રસંગે કરારના પક્ષકારોએ પોત પોતાના વચનો પુરા કરવાં જોઈએ, કીંવા. પુરા કરવાને તબયાર છત્રએ એમ કેહેવું જોઈએ.

ટીકા:—જો કરાર કોઈ ચીજોની ચાલુ સ્થિતીના સમયમાં હોય તો જ્યાં સુધી એ ચીજો હયાત હોય ત્યાં સુધી વચન આપનાર તેમાંથી નીકળી શકતો નથી જેમકે એક કાકાએ તેનો ભત્રીજોને જો અમુક ચીજો પરણે તો તેને કાંઈક વર્ષોપન આપવાની કબુલાયત કરી તે કામમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે એ વર્ષોપન આપવાનું વચન ચાલુ છે અને તે રદ કરી શકાતું નથી (શાડવેલ વી, શાડવેલ, લાં, જનરલ કોમનપ્લીઝ વા. ૩૦—પા. ૧૪૫.)

વચનો પુરા કરવાની અગાઉ વચન આપનારાઓ મરણ પામે તો તેમાંના પ્રતીનીધી કરાર મજબૂર ઉપરથી જુદોજ હેતુ ન દેખાતો હોય તો તે વચનો પુરા કરવાને બંધાયલા છે.

ટીકા:—જે પ્રસંગે કરારના કરાર કીવા સરતો ઉપરથી જુદોજ હેતુ ન દેખાતો હોય તેવા બધે પ્રસંગે (કરારની) ફરજ વચન આપનારના મરણ પછી પહેલેથી અને મરનારના પ્રતીનીધીઓને બંધન કરતા થાય છે જ્યાં જે કલ કરનારનો ઉદ્દેશ હોય તે એવું હોય કે તે વચન આપનારથીજ થઇ શકે તો તેના મરણથી તે ફરજ અવસ્ય કરીને બંધ પડે છે જોગરેજ કાયદાનો નીચમ એ છે કે મરનાર વચન આપનારના પ્રતીનીધીઓ સામાન્ય રીતે મરનારના જે કરારો તેના જીવન વખતે પુરા કર્યા વગરનાં રહ્યા હોય તે કરારોમાં મરનારની જેટલી મીલકત તેમના હાથમાં આવે તેટલી મીલકતના પૂરતા જવાબદાર છે (નીન્ડસ રીપોર્ટસ બુલીઅમસ વા. ૧ પા. ૨૧૬) પણ જ્યાં એ વચન આપનારના પંડના ગુણોનો કુશળતા કીવા ધારીની જરૂર હોય ત્યાં અપવાદે રહેલો છે. એજ પ્રમાણે મુખીના મરણથી આડતના કરારો ભાગદારના મરણથી પંચાળાના કરારો અને શેઠના મરણથી પોતાના ઉમેદવારને શીખવવાનો શેઠે કરેલો કસ્ટર બંધ પડે છે (સ્ટેન્જરસ રીપોર્ટસ વા. ૨ પા. ૧૨૧૬ વીલીઅમસ આન એક્સીક્યુટરસ પા. ૧૩૫૪) વેન્ટવર્થ વી. કોકસના કાગમાં (આડોલફસ એન્ડ એલીસ વા ૧૦ પા. ૪૨.) મરનારે બતાવેલી તારીખોએ સ્વાધીન કરવાની સરતે રહેતો પથર ખરીદ કરવાનો કરાર કર્યો હતો તે પથર સ્વાધીન કરી લેવાની દરમીયાન તે મરણ પામ્યો અને તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે એ કરાર મરનારની જીતને લાગતો નહોતો તેથી તેના વહીવટ કરનાર ઉપર તે પથર રાખવાનું ખાળવાને માટે દાવો થઈ શકે. પણ આ કાગમાં જસ્ટીસ પાટીસને એક એવો દાખલો આપ્યો કે જ્યાં એક દીવા દાંડી બાંધવાનો કરાર કરનારની જીતની કુશળતા તથા જીવનપણીની બાબત ગણી તે કરાર કરનાર મજબૂરના મરણથી બંધ પડે છે એમ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું (વીલીઅમસ આન એક્સીક્યુટરસ પા. ૧૨૫૩.)

વચન લેનારનો હક તેના પ્રતીનીધીઓને આપવા વીરો આ આકટમાં કંઈ ઠરાવ્યું નથી. તેને માટે પણ ઉપર બતાવ્યું તેજ ધોરણ છે. પંડના ગુણોના વાત્સર ઉપરથી કરેલા કરારના સંબંધો મરણ થવાથી બંધ પડે છે. પણ સાધારણ લેણદાર અથવા દેણદારના સંબંધોને મરણથી બાંધ આવતો નથી એટલા માટે જે કોઈ ગુમાસ્તાનું મૃત્યુપત્ર ચલાવનાર શેઠને તે નોકરી જરી રાખવાની ફરજ પાડી શકતો નથી તો પણ વસીયતનામું કરનારના મરણ પહેલાં તે વસીયતનામું કરનારને માગણીનાજ હકો ઉત્પન્ન થયા હોય તે હકો તેનું મૃત્યુપત્ર ચલાવનાર અગતમાં આણી શકે. (વેન્ટવર્થ વી. કોક આડોલફસ એન્ડ એલીસ વા. ૧૦ પા. ૪૫)

પ્રતીવાદીઓએ ‘સઇ’ ને સજાહકાર ઇજનેર દાખલ કેટલુંક કામ પુરૂ કરવાને સાઈ પંદર ગહીના સાઈ રાખ્યો. તેની નોકરી બદલના પાંચસો પાઉંડ તેને ત્રણ ત્રણ ગહીને સરખે હકતે બરવાના હતા કામ પુરૂ થતાં પહેલાં અને જ્યાં એચદી ગમેલા હકતા હજી બાકી છે તે પહેલાં તે મરણ પામ્યો. તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે તેનો પ્રતીનીધી તે બાકીના હકતા વસુલ કરવાને હકદાર છે. (સ્ટેન્જરસ વી. હોલીવેલ રેલવે કંપની લા રીપોર્ટસ એક્સ ચેકર વા. ૨ પા. ૩૧૧) એકહામ વિ. ડેકના કાગમાં (હાઉસ ઓફ લોર્ડસ કેસીસ વા. ૨ પા. ૬૨૨) સવાલ એ હતો કે કરાર તોડ્યા બાબત આપવાના દંડને માટે દાવો કરવાનો હક દેવાદારના મુખત્યારોને પહોંચતો હતો કે નહીં અને એ સવાલનો આધાર એવા વિચારો ઉપર રહે છે કે જે વિચારો જ્યાં મરણ થયું હોય તેવા પ્રકરણને સરખી રીતે લાગુ છે કારણ કે જે હકો દેવાળું નીકળ્યા પછી મુખત્યારોને (આસાઈની ઓને પહેલેથી તેજ હકો મરનાર સખસના પ્રતીનીધીઓને પહેલેથી એમ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે ‘એ કાગમાં દાવો કરવાનો હક મુખત્યારોને પહોંચતો હતો, કારણ કે ખરૂં જોતાં તે પૈસા આ-

પવાના ક્રાર ઉપરથી કરેલો દાવો હતો, અને એ રીતે દેવાદારની મીલકતનો તે ભાગ થતો હતો. આ દાવો લગનનું વચન તોડ્યા બાબતનો દાવો મૃત્યુપત્ર ચલાવનારને પહોંચતો નથી તે દાવાથી જુદો પાડવામાં આવ્યો હતો કારણ કે એ વચન તોડવાથી મરનારની મીલકતને હાની થતી નથી પણ તેના મનને દુખ લાગે છે અને એટલા માટે એ દુખ લાગ્યા ને માટે નુકશાનીનો દાવો બાંધી શકાય છે જસ્ટીસ ગાલ પોતાનો અભીપ્રાય જણાવતાં બોલ્યો કે, “જો કે લગન કરવાની કીંવા મટાડવાની કબુલાવત તોડવામાં લગન કરવા માટે કીંવા ન મટાડવા માટે દાવો બાંધવાનો હક ધણું કરીને મુખતીઆરોને પોહોંચતો નથી તો પણ કાંઈ પછશાની રકમ લગન ના થાય અથવા મટાડવામાં ના આવે તો આપવાની ખસુસ કરીને કબુલાવત કરી હોય પછી રકમ નકી કરી હોય કે નહિ તે રકમ લેવાનો હક (મુખતીઆરોને) પહેલે વળતર દાખલ પછશા આવશે એવી રીતની પક્ષકારોની કબુલાવતથી મને સમજાય છે કે, એ દેવાદારની જંગમ મીલકતના ભાગ દાખલ એ પછશા વસુલ કરવાનો હક ઉત્પન્ન થાય છે” એજ ધોરણ ઉપરથી યોગ્ય સંભાળ રાખવાનો કોઈ આટરનીએ કરેલો ક્રાર દુટયા બાબતનો દાવો કરવાનો હક જે તેની ગફલતથી મરનારની મીલકત જસતી હરકત બોગવવી પડી હોય. જેમકે, કેદ બોગવવી પડી હોય તો મૃત્યુપત્ર ચલાવનારને પોચતો નથી. પણ જેને ગફલતથી તેની મીલકતને નુકશાન થયું હોય તો સદરહુ હક મૃત્યુપત્ર ચલાવનારને પહેલે છે (ચામ્બર લેન વી. વીન્સી, અમસન, ગાંલ એન્ડસેલવીન વા. ૨—પાનુ ૪૧૫.)

દષ્ટાંતો.

(અ) જ એક હજાર રૂપીઆ આપેતો અમુક દીવસે કાંઈ ગાલ જ ને સ્વાધીન કરવાને અ વચન આપે છે તે દીવસના પેહેલાં અ મરી ગયો અ ના પ્રતીનીધીઓ તે ગાલ જ ને સ્વાધીન કરવાને બંધાયલા છે, અને અ ના પ્રતીનીધીઓને સદરહુ એક હજાર રૂપીઆ આપવાને જ બંધાયેલો છે.

(ખ) અમુક કીંગત લેધને અમુક દીવસ સુધીમાં એક તરણીર જ ને રંગીને આપીસ એવું વચન અ આપે છે અ નીમેલા દીવસના પેહેલાં મરણ પામે છે તે ક્રાર અ ના પ્રતીનીધીથી કીંવા જ થી અમલમાં આણી સકાતો નથી.

વચનપુર ૬૩ ૩૮. વચન આપનારાએ વચન પુર કરવાની ઇચ્છા વચન લેનારને છડંએવુંકલા જતાવી હોય અને તે નિજે સ્વીકારી નહી હોય તો વચન પુર ન થવાનો છતાંકબુલન કે જવાબદારી વચન આપનાર ઉપર નથી. અને એ પ્રમાણે થવાથી તે ક્રાર રચુ તોતેનું પ રની રએ વચન આપનારના જે હુકો હોય તે પણ જતા નથી. રીચુમ.

ટીકા:—સામાન્ય રીતે વચન લેનારની ખુશી વગર વચન પુર થઈ શકતું નથી. અને એ વચન લેનાર પોતાને જે કાંઈ કરવાનું હોય તે બીલકુલ કરે નહીં. તો વચન આપનાર પોતાની તરફનું વચન પુર નહીં કરવાની જવાબદારીમાંથી મુક્ત થાય છે એટલુંજ નહીં પણ તેણે તેનું વચન ખરેખર પુર કર્યું એમ સમજવું. સ્ટાટ્ય વી. માકડોનાલ્ડના કામમાં (મયાનાંગ એન્ડ ગરેનજર વા. ૬ પા. ૫૯૩) રેલ્ફ બા. એ એ બાબતનો નીચે પ્રમાણે ખુલાસો કર્યો.—

“કોઈ પક્ષકાર જે ક્રારથી બીજાને ગાલ સ્વાધીન કરવાને કીંવા પછશા આપવાને પોતે બંધાતો હોય તેવા દરેક ક્રારમાં તે ખર જેતાં એવું કતીય કરવાને કબુલ થાય છે કે જે હરત જે પક્ષકારને ગાલ સ્વાધીન કરવાનો હોય અથવા પછશા આપવાના હોય તે પક્ષકાર

ની સંમતી વગર તે પુરેપુરું કરી શકતો નથી. જોને મળવાનું હોય તે સખસ તરફના સ્ત્રી-કાર વગર જે પક્ષકાર સ્વાધીન કરવાનો કીંવા પદશા આપવાનો હોય તે પક્ષકારનું કૃત્ય માત્ર ટેંડર થઇ શકે પણ જે પક્ષકારે બીજાને માલ સ્વાધીન કરવાનો કીંવા પદશા આપવાનો કરાર કર્યો હોય તે પક્ષકારે જે પક્ષકારને તે માલ સ્વાધીન કરવાનો હોય કીંવા પદશા આપવાના હોય તેને તે માત્ર પદશા કીંવા આપવા માંડ્યા હોયતો તે કરાર વાસ્તવી કરીતે પુરો કર્યો એમ કાયદાની સમજ છે” પણ જો વચન લેનાર વચન આપનારને એમ જણાવે કે પોતે ગેરબાજબી રીતે જેટલી માગણી કરે છે તેથી કાંઈ પણ ઓછું આપવા માંડ્યું એ નકામું છે તો વચન આપનારને આપવા માંડવામાંથી માફો મળે છે. (ધોતારવે બ્રાઉએન્ડ બશ પા. ૪૧૦)

વચન પુરું કરવાને સારૂ તદ્યાર છઉં એમ કહેવામાં આવે તેની સાથે નીચે મુજબની સરતો પુરી પાડવી જોઈએ.

૧૦ સદરહુ મુજબનું કહેવું બિન સરતનું હોવું જોઈએ.

ટીકા:—પોતાના લેણુદાર પાસેથી પાવતી મળેથી આપવાની ઇછા દેણુદારે બતાવવી એ બીજી સરતનું ટેંડર નથી. (લેઈંગવી. મોડર, ક્યારીગટન એન્ડ પેઈન. વા. ૧ પા. ૨૫૭).

૨. તે યોગ્ય વખતે તથા યોગ્ય ઠેકાણે અને એવે પ્રસંગે કહેવું જોઈએ કે કહેનાર સખસ પોતાના વચન મુજબ જે કાંઈ કરવાની તેની ફરજ હોય તે સરવે તે ઠેકાણે તથા તેજ સમયે કરવાને સક્તીમાન તથા ખુશી છે કે નહીં એ મુકરર કરવાને યોગીય સંધી જે સખસને તે કહ્યું હોય તે સખસને મળી આવે.

૩. સદરહુ મુજબ કહેવું જો વચન લેનારના સ્વાધીનમાં કાંઈ પણ વસ્તુ આપવા વચન આપનારને ફરજ છે તેજ વસ્તુ આપવાનું સદરહુ વચન આપનાર કહે છે કે નહીં એ જોવાની યોગ્ય સંધી વચન લેનારને મળવી જોઈએ.

ટીકા:—વચન આપનારાઓ સમસ્ત તથા એક કરતાં વધારે હોયતો તે સરવે જણાવે એ સદરહુ મુજબ કહેવાથી કાયદા મુજબ જે પરીણામ થાય તેજ પરીણામ તેમાંના એ કે જણે તે પ્રમાણે કહેવાથી થાય છે.

વચન લેનારાઓ સમસ્ત તથા એક કરતાં વધારે હોય તો સરવે જણાવે એ સદરહુ મુજબ કહેવાથી કાયદા મુજબ જે પરીણામ થાય તેજ પરીણામ એક જણને તે પ્રમાણે કહેવાથી થાય છે.

દ્રષ્ટાંત.

અ અમુક એક જાતનું સો ગાંસડી ૩ તારીખ પેહેલી મારચ સને ૧૮૭૩ને રોજ બ ની વખારમાં બ ને સ્વાધીન કરાવવાનો કરાર કરે છે. કરાર પુરો કરવાને તદ્યાર છઉં એ કહ્યાથી આ કલમમાં કહેલું ફળ ક્યારે મળે કે જ્યારે અ બ ની વખારમાં તે ૩ નીમલે દીવસે લાવે અને તે એવે પ્રસંગે કે કરાર કરેલા ૩ની જાતનુંજ આણેલું રહે તથા તે સો ગાંસડી છે એ બાબતની બ ને પોતાની ખાત્રી કરી લેવાની યોગ્ય સંધી મળે ત્યારે.

પક્ષકાર પો ૩૯ કરારના એકાદ પક્ષકારે પોતાનું વચન તમામ પુરું કરવાની ના ક-તાનું વચન હી હોય કીંવા પોતાથી પુરું કરવાનું નહીં બની શકે એવું તેણે કાંઈ કર્યું તમામ પુરું હોય તો તે કરાર ચાલુ રાખવાનું પોતાનું અનુગત શખ્દોથી અથવા વર-કરવાની ના તણુકથી વચન લેનારે બતાવ્યું ન હોય ત્યારે વચન લેનાર મજકુર સદરહુ કહેતો શું પણ કરાર બંધ પાડી શકે છે.

રીણામ થાય.

કથાંતો.

(અ) અ એ કોઇ ગાયન કરનારી છે, અને બ એક નાટકશાળાનો અધીપતી છે અ એ બ સાથે એવો કરાર કર્યો છે કે હું બ ની નાટકશાળામાં આવતા બે મહીના સુધી દર અઠવાડીયામાં બે રાત ગાદશ અને બ એવી બોલી કરેછે કે અ ગાય તે દર રાતરે અ ને સો રૂપીઆ આપવા. છઠી રાતરે નાટકશાળામાંથી અ બાણી બોલેને ગેહર હાજર રહે-છે, બ એ કરાર બંધ પાડવાને મુખતીઆર છે.

(બ) અ એક ગાયન કરનારી એક નાટકશાળાના અધીપતી બ સાથે એવો કરાર કરેછે કે હું બની નાટકશાળામાં આવતા બે મહીના સુધી દર અઠવાડીયામાં બે રાત ગા દશ, અને બ એવી બોલી કરેછે કે અ ગાય તે દર રાતરે સો રૂપીઆ અને આપવા. છઠી રાતરે નાટકશાળામાંથી અ બાણી બોલેને ગેહર હાજર રહેછે પછી અ બ ના અનુમત-થી સાતમી રાતરે ગાયછે. કરાર મજબૂર ચાલુ રાખવાનો અનુમત બ એ આ ઉપરથી આ-પ્યો એવું થયું અને તેનાથી કરાર બંધ પાડી શકતો નથી, પરંતુ અ એ છઠી રાતરે ગાયું નહીં તેથી તેને નુકશાન થયું તેનો બદલો મળવાનો બ નો હક છે.

ટીકા:—બંધાં એવો કરાર હોય કે “અમુક વહાણુ અમુક જગોની બે મુસાફરીઓ કરવા પછી બે અગર જુન માસમાં નોટીસ આપે આપવાનું છે” પણ વાદીએ ફક્ત એ-કજ મુસાફરી વહાણુ મોકલ્યું તેથી પ્રતિવાદીને વહાણુમાં ગાલ ચઢાવવાની ના કહેવાનો હ ક છે. (ફલેમિંગ વિ. કોયલર. ઈ. લા. રી. ક. વા. ૪ પાનું ૨૩૭)

જે કરાર પક્ષકારોએ કરેલો હોય તેની જગોએ પક્ષકારોની કબુલત સિવાય કોરટની નજરમાં આવે તેવો ઠરાવ કરવાને કોરટને અખત્યાર નથી. રાધા ગોવીંદયારાન વિ. દીપ-ચંદ. ઈ. લા. રી. મુ. વા. ૪ પા. ૯૬.

મુંબાઇના ફ. મ. અને કંપની પાસેથી તા. ૧૬ મી અપ્રેલ સન ૧૮૭૮ ના રોજ “ગુલબનમાં” ૯૦૦ ટનના સુગારનો કાફલો દર ટને ૩૧૮) ના દરથી ખરીદ કરવાને કરાર કર્યો આ કરાર તા. ૧૮ મી અપ્રેલ સને ૧૮૭૮ ના રોજ પ્રતિવાદીઓને તથા એક નાના ભાઇ બગનશાને આપ્યો અને નિચેની શેરો કરી આપ્યો “૩૨૦૧ ના દરથી આ કરાર મી. તલકચંદ તથા શાપુરજી અને ન્હાનાભાઇ બગનશાને આપવાનો છે. સી. એચ. બી. ફારગસ તથા પોતાની તરફથી ડગલ્યુ ટેનટ અને કંપની” આ શે-રા નિચે તે કરાર લેનારે નિચે પ્રમાણે લખ્યું. ૩૨૦૧ ના દરથી ૪૫૦ ટન કબુલ છે ન-હાનાભાઈ બગનશા. ૩૨૦૧ ના દરથી ૪૫૦ ટન કબુલ છે, તલકચંદ અને શાપુરજી મુળા ઈમાં “ગુલબાન” આવી પોહોચ્યું તેમાં ૨૧૬૭ ટન કાફલો હતો, તેમાં ૧૩૦૦ ટન તો બી. બી. સી. આઇ રેલવે કંપની ઉપરનો હતો અને ૮૬૭ ટન વહાણુપર ચઢાવનાર હુક મ કરે તેને આપવાનો છે. તે વહાણુ ઉપર ચઢાવનાર તરફથી મુળાઇમાં ફ. મ. અને કંપની એજંટોએ. પ્રતિવાદીઓએ તે કાયલા લેવાની ના કહી. એવા સંબંધથી કે તેમને તથા નહાનાભાઇ બગનશાને જે કરાર કરી આપવામાં આવ્યો છે તે તમામ આપવામાં આવ્યો છે. પ્રતિવાદીઓએ તે કબુલ કર્યો નહીં તેથી વાદીએ તેમના ઉપર દાવો કરી એ વી તરાર કરી કે, અસલ કરાર પ્રતિવાદીઓને તથા ન્હાનાભાઇ બગનશાહાને આપવામાં આવ્યો નથી પણ તે કાફલાના જુદા જુદા ભાગનો જુદો નવો કરાર આપવામાં આવ્યો છે તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે તમામ ૯૦૦ ટનના સુગારના કાફલામાંથી ૪૫૦ ટન પ્રાત વાદીઓએ ખરીદ કરવાને કબુલ કર્યું છે. પણ “ગુલબનમાં” તો તમામ કાફલો ૨૧૬૭ ટનનો હતો. માટે કાફલામાંનો કાંઇ ભાગ કબુલ કરવાને પ્રતિવાદીઓ બંધાએલા નથી. સંબંધ આ દાવો અસલ શકતો નથી. શી. એમ. બી. ફારગસ વિગરે વિ. તલકચંદ ગાણુ

કચ્છ વિગરે ઇ. સ્થા. રી. મુ. વા. ૩ પા. ૩૮૬.

કરાર કોણે પુરા કરવા જોઈએ.

વચન કયા ૪૦ જો કોઈ કરારના સ્વરૂપ બિપરથી એવું સમજાય કે તેમાં ક-
સખસે પુર જોડું વચન ખુદ વચન આપનારે પોતે પુર કરવું જોઈએ. એવો તે કરાર
કરવું જોઈએ. રના પક્ષકારોનો ધરાદો હતો તો તે વચન, વચન આપનારે પુર કરવું જો-
ઈએ તેમ ન હોય તારે વચન આપનારો કિંવા તેના પ્રતીનીધીઓ તે પુર
કરવા સાર લાયક માણસ નીમવાને મુખતીઆર છે.

દ્રષ્ટાંતો

(અ) અ જને કાંઈ એક રકમ આપવાનું વચન આપે છે તે પછી જાને પેલો આ-
ધીને અથવા જીભ કોઈ પાસેથી આપાવીને તે વચન પુર કરવાને અ મુખતીઆર છે અ-
ને પછી આપવાને નીમેલો વખત આવવાની પેહેલાં અ મરી જાયતો તેના પ્રતીનીધીઓ-
એ પોતે વચન મજકુર પુર કરવું જોઈએ કિંવા જીભ કોઈ યોગ્ય માણસને તે વચન
પુર કરવા સાર નીમવો જોઈએ.

(બ) અ જ ને એક તસ્ખીર રંગી આપવાનું વચન આપે છે એ વચન અ એ પો-
તે જાતે પુર કરવું જોઈએ.

કોઈ ત્રાહી- ૪૧ કોઈ ત્રાહીન સખસને હાથે કોઈ વચન પુર કરી લેવાનું વચન લે-
ત સખસ પા નારે કમુત કરચું હોયતો તે વચન વચન આપનારે પુર કરવું જોઈએ
સેથી વચન પુ એવી ફરજ તે વચન આપનાર મજકુરને પાછળથી વચન લેનાર મજકુર
કરી લેવાનું પાડી શકતો નથી.
કમુત કરચું તો
તેનું પરોણામ.

ટીકા:—જો કોઈ દેણુદારનું દેવું તેનો મુખતીઆર અથવા તેનો જામીન આપે તો
તે મુખ્ય દેણુદાર ઉપર દેવું આપવાનો ફરજ રહેતો નથી. દાનો મંડાયા પ્રહી પણ કોઈ
ત્રાહીન સખસે દેવામાં આપલા પછી દેણુદાર કમુત કરી શકે છે અને તેથી પોતાના ઉ-
પરથી દેવું આપવાની ફરજ ઉતારે છે એવી તકરાર કરી શકે છે. (સીમ્પસન વી. એલ-
નટન, લા જનરલ એક્સચેન્જ વા. ૨૪ પા. ૩૧૨.)

જો આપનાર તથા લેણુદાર આપેલા પછી દેણુદારે કમુત રાખ્યા પેહેલાં રદ કરેતો
દેવું જારી રહે છે (વોલટર વી. જેમ્સ લા રીપોર્ટસ; એક્સચેન્જ વા. ૬ પા. ૧૨૪.)

એકમતે જ ૪૨. જ્યારે જો અથવા વધારે સખસોએ એકે મતે એકાદ વચન આ-
વાળદારી હોય પ્યું હોય ત્યારે કરાર ઉપરથી જીભ રીતનો હેતુ ન દેખાયતો તેઓ સ-
તોતે કોહોની રવે હયાત હોય ત્રીયાં સૂધી તે સરવે સખસોએ અને તેમાંથી કોઈ પણ
ઉપર શી તરે એક યુજરી જાય તો જો મરનારના પ્રતીનીધીઓ તથા જાકી હયાત રહે
હ પડે છે. જો અથવા રહેલા સદરહુ સગરત વચન આપનારા સખસો એમણે એકે

મતે મળીને તથા જાકીનો છેલો હયાત રહેલો સખસ યુજરી ગયા પછી
તે સરવેના પ્રતીનીધીઓએ એકમતે મળીને તે વચન પુર કરવું જોઈએ.

એકમતે વચ ૪૩. જ્યારે જો અથવા વધારે સખસોએ મળીને એકમતે કાંઈ વચન

ન આપનારા આપ્યું હોય ત્યારે બીજી રીતની સ્પષ્ટ કબુલાયત ન હોય તો સદરહુ સ
ઓ પઈકી કો મસ્ત વચન આપનારાઓમાંથી કોઈપણ એક સખસને સદરહુ તમાગ વ
ધ પણ એકને ચન પુર કરવાની ફરજ વચન લેનાર પાડી શકે છે.
તે પુર કરવાની
ફરજ પાડી શ
કાય છે.

પ્રતેક વચન કરાર ઉપરથી બીજી રીતનો ઈરાદો ન માલમ પડેતો બે અથવા વધારા
આપનાર બા રે સમસ્ત વચન આપનારાઓમાંથી વચન આપનાર પ્રત્યેક એક સખસ
ગ આપવાની વચન મજકુર પુર કરવામાં પોતાના જેટલે સરખે હીસ્સે ભાગ આપવાની
ફરજ પાડી શ ફરજ સદરહુ પઈકી પ્રત્યેક બીજા વચન આપનારને પાડી શકે છે.
કે છે.

ભાગના આપે બે કીંવા વધારે સમસ્ત વચન આપનારા પછકી કોઈ એક સખસ
તોટોટો સરખે સદરહુ ભાગ ન આપેતો તેથી જે તોટો થાય તે બાકી રહેલા સદરહુ શમ-
ભાગે ખમવા સ્ત વચન આપનારાઓએ સરખે ભાગે ખમવો જોઈએ.
ખાખત.

ખુલાસો.—કોઈ મુળ જવાબદાર તરફથી તેના જગીને જે રકમો ભરી હોય તે રકમ
જમીન મજકુરે સદરહુ મુળ જવાબદાર પાસેથી વસુલ કરવામાં આ 'કલમમાંના કોઈ પણ
મજકુરથી હરકત થાય છે. એમ સમજવું નહીં. અથવા મુળ જવાબદારે જે રકમો ભરી હો
ય તે બાળતે જમીન પાસેથી કાંઈ વસુલ કરવાનો હક આ કલમમાંના કોઈ પણ મજકુર-
થી મુળ જવાબદારને થતો નથી.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ.) અ બ તથા ક એઓ ડ ને ત્રણ હજાર રૂપીઆ આપવાનું એકે મતે વચન
આપે છે, અ એ કીંવા બ એ કીંવા ક એ ત્રણ હજાર રૂપીઆ પોતાને આપવા એવી ફ
રજ ડ પાડી શકે છે.

(બ.) અ બ તથા ક એ ડ ને ત્રણ હજાર રૂપીઆ આપવાનું એકે મતે વચન આપીયું
છે સદગણ રૂપીઆ આપવાનો ફરજ ક ને પાડવામાં આવે છે, અ નાદાન છે પરંતુ તેની
મીલકત તેનું નીમે કરજ વાળવા જેટલી છે ક ને અ ની મીલકત મધ્યેથી રૂપીઆ પાંચસે અ
ને બ પાસેથી ખારસોપચાસ લેવાનો હક છે.

(ક.) અ બ તથા ક એ ડ ને ત્રણ હજાર રૂપીઆ આપવાનું એકે મતે વચન આ-
પ્યું છે, ક કાંઈજ રકમ આપી શકતો નથી. અને અ ને સદગણ રકમ આપવાની ફરજ
ખડવામાં આવી છે. અ ને બ પાસેથી પંદરશો રૂપીઆ લેવાનો હક છે.

(ડ) અ બ તથા ક એ ડ ને ત્રણ હજાર રૂપીઆ આપવાનું એકે મતે વચન આપ્યું
છે, અ તથા બ એઓ ક ના માત્ર જમીન છે. અને ક રૂપીઆ મજકુર આપતો નથી,
અ તથા બ ને સદગણ રકમ ભરવી પડી તેઓને તે ક પાસેથી વસુલ કરી લેવાનો હક છે.

ટીકા.—ઠસવવામાં આવ્યું કે એક પ્રામીસરી નોટ કરી આપવામાં જે પક્ષકારો હતા તેમાં-
ના એક પક્ષકાર ઉપર તે પ્રામીસરી નોટની રઈએ હુકમનામું મેળવવામાં આવ્યું છે, તેથી

બાકીના પક્ષકાર ઉપર તે જાળતનો દાવો ચાલવાને હરકત છે. કરાર આકટની કલમ ૪૩ પ્રમાણે આવા કામમાં એકામતે એકાનુને તેના જવાબદારી ઉત્પન્ન થતી નથી. હેમચંદ્રાવ કુમાર મલ્લીક, રૂપલાલ મલ્લીકનો દીકરો વિ. રાજેન્દ્રલાલ મુનસી. વિગરે. ઇ. લા. રી. ક. વા ૩ પાનુ ૩૫૩.

એકમતે કરા ૪૪. જ્યારે બે અથવા વધારે સખસોએ એકમતે વચન આપ્યું ર કરનાર એક હોય ત્યારે સદરહુ સમસ્ત વચન આપનારાઓ પછી એકને વચન લેનારે સખસ છુટોય મોકળો કર્યો હોય તો તે ઉપરથી બાકી રહેલો સમસ્ત વચન આપનાર કોઈ યો તોતેનુંશું વા વચન આપનારાઓ જવાબદારીમાંથી છુટા થતા નથી, અને સદરહુ પ્ર-પરીચાગ થાય માણે મોકળા કરેલા સમસ્ત વચન આપનારની બાકીના સમસ્ત વચન આ પનાર અથવા સમસ્ત વચન આપનારા બેડે જે જવાબદારી હોય તે જ-વાબદારીમાંથી સદરહુ પ્રમાણે મોકળો કરવાથી સદરહુ મોકળો થયેલો સખ સ છુટો થતો નથી.

ટીકા—વેચેલા માલની કીમત તથા નહીંકયુત્ત કરવાથી થયેલુ નુકશાન લેવાને દાવો કરવામાં આવેલો છે. દાવો કર્યા પછી પ્રતિવાદોઓમાંથી એક પ્રતિવાદો સાથે વાદીએ બંદોબસ્ત કરી દસ્તાવેજ કર્યો. તે દસ્તાવેજમાં પોહોચ હતી. આ દસ્તાવેજની જાળતમાં ઇંગ્લેશ “લા” ગ મે તેવો હોય, પણ આ કામનો તો કરાર જાળતનો આકટ લાયુ થાયછે. સદરહુ દસ્તાવેજમાં કેટલાએક એકત્ર રીતે દેવાના જવાબદારછે, તેમાંના એકની પોહોચછે. તે આકટની ક ૪૪ મંછિ તે કરાર દુટતા અવલની પોહોચનેજ ફક્ત લાયુછે. અને તે દુટયા પછીની તે લાયુ નથી. પણ ઘણું કરીને તેનો અર્થ એવો છેકે ઘણાક સહકરાર કરનાર હોયતો, તેમાંનો એક બીજા સહકરાર કરનારાઓને મુક્ત કરી શકતો નથી. કોરતીચંદ મીતર વિ. રટરજર્શ. ઇ. લા. રી. ક. વા. ૪ પા. ૩૩૬.

એકમતેઉત ૪૫. જ્યારે એકાદ સખસ પાસેથી બે અથવા વધારે સખસોએ એ પનાયત્તાહક કેમતે કાંઈ વચન લીધુ હોય તીયારે તે કરાર ઉપરથી બીજી રીતે ઈરાદોન કેવી રીતે કો દેખાયતો વચન મજકુર પુર કરાવવાનો હક સદરહુ હરદો પક્ષકારોને સખધે હોને પોચેછે. સદરહુ સમસ્ત વચન લેનારા સખસો હયાત હોય ત્યાં સુધી તેમનો છે. અને તેમાંથી કોઈ એક ગુજરી ગયા પછે હક મજકુર મરનાર પ્રતિનિધિ તથા બા કી હયાત રહેલા કિંવા રહેલો સદરહુ સમસ્ત વચન લેનાર એમનો સમસ્તછે, અને બાકી-નો છેલો હયાત રહેલો સખસ ગુજરી ગયા પછી સદરહુ હક તે સરવેના પ્રતિનિધિઓનો સમસ્ત છે.

દ્રષ્ટાંતો.

અ ને બ તથા ક એ પાંચ હમ્મર રૂપીઆ કરજાઉ આપ્યા છે તે તથા બ બદલ ક એ બેઉને એકમતે અ એવુ વચન આપેછે કે તે પછશા બ્યાજ સુધાં એક નીમેલે દીવસે તમેને આપીશ એટલામાં બ મરી જાય છે, વચન પુર કરાવવાનો હક બ નો પ્રતિનિધિ તથા ક હયાત હોય ત્યાં સુધી ક એઓનો સમસ્તછે અને ક મરણુ પામ્યા પછી બ તથા ક ના પ્રતિનિધિઓનો સમસ્ત છે.

ટીકા:—બ્યાં કનટાકટરોએ અનુમતે એક બંદર બાંધવાનો કરાર કર્યો બાંધતા ઓછા માં ઓછા પાંચ વરસ થાય તેવું હતું; પછી તરતજ તે કનટાકટરો પૈકી એક જણ મરી ગ યો; ઈરાવવામાં આવ્યું હતું કે કરારની ઉપજમાંથી તે મરનારની ગીલકતને હિસ્સો મળવા-

નો હક છે, અને ઉપર પ્રમાણેની કરારની ઉપજ કરાર પુરો થયા પછી જે ખરેખરી ઉપજ નહીં થાય તે ઉપજ છે, અને સદરહુ ઉપજ કરારની કિંગત કરાવતાં અથવા તે વેચતાં જે ઉપજે તે ઊપજ નથી. (મ્યાકલીન વી. કેનાર્ડ, લા રીપોર્ટ્સ ચાનસરી વા. ૭ પા. ૩૩૬)

કેટલાક એકઠા વચન લેનારા પૈકી એક જણની ફારગતી તે બધાનું દેવું વાળવા પુરતી છે. જેમકે વોલ્સ વી. ફેલસાલના કાગમાં એકઠા લેખા ઉપરથી ત્રણ વાદીઓએ કરેલા દાવામાં પ્રતિવાદીએ તેમાંના એકની ફારગતી મળવાની તકરાર કરી અને તેમાં ઠરાવમાં આવ્યું કે બાકીના બે વાદીઓ તરફથી ફારગતી આપવાનો અખતિઆર વગર પણ એ ફારગતી કાયદેસર છે. (મીસન વી- વેલ્સસી, વા. ૭ પા. ૨૬૪).

કરાર પુરો કરવાનો વખત તથા ઠીકાણું.

વચનપૂર કર ૪૬. વચન પૂર કરવાની વિનંતી વચન લેનાર તરફથી થવા સીવા બાકીના વખતની ય વચન આપનારે વચન પૂર કરવું જોઈએ એવો જ્યારે કોઈ કરાર હોય, અને એલેન હોય ત વચન પૂર કરવાને સાર કાંઈ વખત નીમ્યો ન હોય ત્યારે વચન મજબુર થા અગાઉથી યોગ્ય મુદતમાં પૂર થવું જોઈએ.

તે પૂર કરવાની
વીનંતી પણ કર
વાની નહોતી
વાંચનકારે
પૂરા કરવાં

ખુલાસો—“યોગ્ય મુદત એટલે શું” એ વાત દરેક કામની હકીકતની વાત એમ સમજવું.

ટીકા.—વેચાણ વખતે જે હકિકત બની હોય તે હકિકતનો પુરાવો યોગ્ય મુદત એટલે કેટલો વખત તે નહીં કરવામાં અંગીકાર કરવા જોગ ઠરાવામાં આવ્યો છે. જેમકે, એલીસ વિ. થોમસનના કાગમાં (મીસન એન્ડ વેલ્સસી, વા. ૩ પા. ૪૪૫) જ્યાં વહાણે મોકલી સ્વાધિન કરવાના સીસાનું વેચાણ થયું હતું, તેમાં વેચાણ પેહલાં સીસા વાહાણમાં ચઢાવવાને તથ્યાર છે કે નહીં એમ પ્રતિવાદીએ પૂછેલું અને તેને જણાવવામાં આવેલું કે સીસું તથ્યાર છે એવું બતાવવાનો પુરાવો અંગીકાર કરવામાં આવ્યો હતો, અને એમ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે વહાણે ચઢાવવામાં થયેલી દીઝ થવાના સમયથી સ્વાધિન લેવાની ફરજમાંથી પ્રતિવાદી મુક્ત થાય છે. (હારીસ વિ. ડીરીસમન, લા જનરલ, એક્સચેન્જ વા. ૨૩ પા. ૨૧૦) એવીજ રીતે કોઈ કારખાનાવાળાએ કોઈ માલ “બનતી તાકીદથી” સ્વાધિન કરવાનો કરાર કર્યો હોય તો તેનો અરથ એવો થાય છે કે તે કાગ આશપાસની કેફીયત ઉપર નજર રાખતાં “યોગ્ય મુદતની અંદર” તે માલ સ્વાધિન કરવાનો છે (ચાટવુડ વિ. એગરો, કોમન બેન્ચ, ન્યુસીરીઝ વા. ૧ પા. ૧૧૦.) “તાબડોળ” કંઈ એ જ કરવાનો કરાર હોય તો તેનો અરથ પણ તેવોજ છે. પાઇયસ વિ. મીટફોર્ડ, લેવીન્ઝ વા. ૨ પાનુ ૭૭) જ્યાં કોઈ અમુક કોલસાની ખાણ આગળ કોલસા ભરવા વહાણ બાઉ રાખવાનો કરાર કરવામાં આવ્યો હતો, અને તે વખતે બંને પક્ષકાર જાણતા હતા ખાણ ખોદવાનું કામ ચાલતું નહોતું, પણ થોડા વખતમાં તે કામ ચલાવવાની વકી હતી, તેમાં ઠરાવામાં આવ્યું હતું કે કોલસા ભરનાર કોલસા ભરવામાં દીઝ થવાને સાર જવા બદાર નોહાતો, અને તે ખાણ કામ ચાલવા પછી યોગ્ય મુદતમાં તે ભરવા હોય તો બસ છે. પણ જ્યાં કરાર પુરો કરવામાં કાંઈ અડચણ બંનેના જાણવામાં ન હોય તો સાધારણ કેફીયત ઉપર નજર રાખી મુદત ગણવી જોઈએ; અને કોઈ આકાસ્મિક અડચણ બને તેથી વચન આપનારને માફી મળશે નહીં.

કંઈ જગીઆએ વચન પૂર કરવું જોઈએ તે વિશે કલમો ૪૬ તથા ૬૪ જોવી.

વચન પુર કર ૪૭. જ્યારે કોઈ વચન કોઈ અમુક દિવસે પુર કરવાનું હોય
 વાનો વખત ની અને વચન લેનાર તરફથી વિનંતી આવ્યા શીવાએ તે પુર કરવાનું
 મેલો હોય પરંતુ વચન આપનારને પોતાને માથે રાખ્યું હોય ત્યારે સદરહુ દિવસે કામ
 પુર કરવાની વિ- કાજ કરવાનો જે સાધારણ વખત હોય તે દરમીયાન કોઈ પણ સ-
 નંતી કરવાની ન મળે તથા જે ઠેકાણે તે વચન પુર કરવું જોઈએ તે ઠેકાણે વચન આ
 હોય તો વચન પનાર વચન મજકુર પુર કરી શકે છે.
 ક્યારે તથા કયે
 ઠેકાણે પુર કરવું
 જોઈએ.

દ્રષ્ટાંત.

જ ની વખારમાં તારીખ પેહેલી જાનેવારીને દિવસે કાંઈ માલ સ્વાધિન કરીસ એવું
 વચન આ આપે છે, તે દિવસે વખાર બંધ થવાનો રોજનો વખત થઈ ગયા પછે આ
 એ સદરહુ માલ જની વખાર પાસે આણ્યો તે માલ લેવામાં આવ્યો નહીં આ એ પોતા
 નું વચન કરવું એમ સમજવું નહીં.

પુર કરવાની વી ૪૮. જ્યારે કોઈ વચન કોઈ અમુક દિવસે પૂર કરવાનું હોય
 નંતી યોગ્ય વખ અને વચન લેનારની તરફથી વિનંતી આવ્યા સીવાય તે પુર કરવાનું
 તે તથા યોગ્ય ઠે વચન આપનારે પોતાને માથે ન રાખ્યું હોય ત્યારે તે વચન પુર કરવા
 કાણે થવી જોઈ ની વિનંતી યોગ્ય ઠેકાણે તથા કામ કાજ કરવાના સાધારણ વખતના
 એ. દરમીયાનમાં કરવાની સદરહુ વચન લેનારની ફરજ છે.

ખુલાસો.—યોગ્ય વખત તથા ઠેકાણું ઓઠલે શું એ વાત દરેક કામની હકીકતની
 વાત છે એમ સમજવું.

વિનંતી કરવા ૪૯. જ્યારે વચન લેનારા તરફથી વિનંતી આવ્યા સિવાય કોઈ
 ની ન હોય અને વચન પુર કરવાનું હોય અને તે પુર કરવાનું ઠેકાણું નિમ્ન્યું ન હોય
 ઠેકાણું નિમ્ન્યું ન ત્યારે વચન મજકુર પુર કરવાને સાર યોગ્ય ઠેકાણું નિમ્નવાની વિનંતી
 હોય ત્યારે વચન વચન લેનારને કરવી, તથા તેવે ઠેકાણે તે પુર કરવું, એ વચન આ-
 પુર કરવાના ઠે- પનારની ફરજ છે.
 કાણા વિશે.

દ્રષ્ટાંત.

કોઈ નિમેલે દિવસે એક હજાર મણુ જુટ જાતનું સણુ જ ને સ્વાધિન કરવાનું આ
 પોતાને માથે લે છે. તે લેવાને સાર યોગ્ય ઠેકાણું નિમ્ન્યું એવી આ એ જ ને વિનંતી
 કરવી જોઈએ તથા તે ઠેકાણે તે તેને સ્વાધિન કરવું જોઈએ.

વચન લેનારા ૫૦. જે રીત તથા જે વચન લેનારો નિમે અથવા ગંજુર કરે,
 એ નિમેલી અથ તેવી હરકોઈ રીતે તથા વખતે કોઈ પણ વચન પુર કરી શકાય છે.
 વા પસંદ કરેલી
 રીતે કીંવા વખતે
 વચન પુર કરવું.

દ્રષ્ટાંત.

(અ) બ પાસે અ ના એ હજાર રૂપિયા લેણા છે. અ બ ને વિનંતી કરે છે કે મારા શાહુકાર ક ને ત્યાં તે પદશા મારે ખાતે ભરવા. ક ની પેહેડીમાં બ નું પશુ ખાતુ છે અને તેથી કરીને બ પોતાના નામ ઉપરના તેટલા રૂપિયા કહાડીને અને નામે જમે કરવા એ વેા હુકમ આપે છે અને ક તે પ્રમાણે કરે છે. ત્યાર પછી તથા પદશા મજકુર પોતાને ખા તે જમે થયાની વાત અ એ જાણ્યા પહેલાં, ક એ દેવાળું કહાડયું. બ એ યોગ્ય રીતે પદશા આપ્યા એમ સમજવું.

(બ) અ તથા બ એઓને પરસપર રૂપિયા દેવા છે. અ તથા બ એક રકમ બીજી રકમને પેટે મજરે આપીને હિસાબ નકી કરે છે. અને તેમાં બ પાસે બાકી નિકળી તે બ અ ને ભરી દે છે. હવે આ ઉપરથી એમ સમજવું કે અ એ બ ને તથા બ એ અ ને રૂપિયા આપવાના તે આપ્યા છે.

(ક) અ પાસેથી બ ને બે હજાર રૂપિયા લેવાના છે એ કરજને પેટે અ નો કાંઈ માલ અ ના આપ્યા ઉપરથી બ લે છે. માલ સ્વાધિન કર્યો તેથી કરીને કરજનો તેટલો ભાગ અદા થયો એમ સમજવું.

(ડ) બ પાસેથી અ ને સો રૂપિયા લેવાના છે તે બાબે સો રૂપિયાની નોટ ટપાલ મારફત પોતાને મોકલવી એવી અ બને વિનંતી કરે છે. બ એ નોટ અંદર મુકીને અ ઉ પર બરાબર સરનામા સાથે એક કાગળ લખ્યો. એ કાગળ ટપાલમાં નાંખતાંજ કરજ અ દા થયું એમ સમજવું.

ટીકા:—ઠરાવવામા આવ્યું કે વાદીએ પોતાની તરફનો કરાર પુરો કરવાને એવી રીતે ના કહી નથી કે જેથી કરાર આકટની કલમ ૩૯ પ્રમાણે વાદીને તે કરાર રદ કરવા નો હક થાય. ચીફ જસ્ટીસ ગાંધી સાહેબે ઠરાવ્યું કે તે આકટની કલમ ૫૧ લાગુ નથી, કારણ કે જે માલ પ્રતીવાદી આપવાને ના કહેતો હતો તેના નાણા વાદી આપવાને ના-ખુશી હતો એમ જણાવુ નથી અને તે આપવાની મુદત કરારની એવી અગલની બાબત નથી કે જેથી એ આકટની કલમ ૫૫ માં આ કામનો સમાવેશ થાય. જસ્ટીસ માર્કેન્ડી સા હેબે ઠરાવ્યું કે બ્યારે પ્રતીવાદી માલ આપવાને આવ્યો તે વખતે કરાર બરાબર અમલ-માં લાવવાને તથા માલ આપવામાં આવે એટલે નાણા આપવાને પ્રતીવાદીએ આગ્રહ કર્યો હોત તો કલમ ૫૫ પ્રમાણે મુદત એ તે કરારમાં અગલની બાબત થાત. સુલતાન અંદ વિગેરે વિ. ચાલર વિગેરે છ. લા. રી. ક વા. ૪ પા. ૨૫૨

પરસ્પરનાં વચનો પુરાં કરવા બાબત.

પરસ્પર વ ૫૧: બ્યારે એકાદો કરાર એકજ વખતે પુરાં કરવાનાં પરસ્પર વચનો અન લેનારયો ને રૂપે હોય ત્યારે કોઈ વચન લેનાર પોતાનું પરસ્પર વચન પુરૂ કરવા તાનું વચનપુ ને તદ્યાર તથા રાજી ન હોય તો વચન આપનારને પોતાનું વચન પુરૂ કરવાને ત કરવાની જરૂર નથી.
ઈયાર તથા રા
જી ન હોય તો
વચન આપના
રને પોતાનું વ
ચન પુરૂ કર

વાની જરૂર
નથી.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ). અ તથા બ એઓ એવો કરાર કરે છે કે અ એ કાંઈ માલ બ ને સ્વાધીન કરવો, અને તે સ્વાધીન કરેથી બ એ તેની કીમત આપવી.

માલ સ્વાધીન કરેથી બ તેની કીમત આપવાને તથ્યાર તથા રાજી ન હોય, તે: અ એ માલ સ્વાધીન કરવાની જરૂર નથી.

કીમત આપેથી અ માલ સ્વાધીન કરવાને તથ્યાર તથા રાજી ન હોય તો, બ એ કીમતના પદસા આપવાની જરૂર નથી.

(બ). અ ને બ એવો કરાર કરેછે કે અ એ કાંઈ માલ બ ને સ્વાધીન કરવો, અ ને તેની કીમત હકતે બંધીએ આપવી તથા પેહેલો હકતો માલ સ્વાધીન કરી વખતેજ આપવો.

માલ સ્વાધીન કરેથી પહેલો હકતો આપવાને બ તથ્યાર તથા રાજી ન હોયતો અ એ માલ સ્વાધીન કરવાની જરૂર નથી.

પેહેલો હકતો આપેથી માલ સ્વાધીન કરવાને અ તથ્યાર તથા રાજી ન હોય તો બ એ પહેલો હકતો આપવો જરૂર નથી.

ટીકા:—આ કલમ તથા કલમ પર તથા ૫૪ ત્રણ જાતના કરારો વિશે તેમાં કરારો કરે છે. આ ત્રણ જાતના કરારો તેમાં આવેલા પરસપર વચનોનો એક બીજા સાથે જે સંબંધ હોયછે તે સંબંધ વડે એક બીજાથી જોળાયા છે. લારડ માન્સફીલ્ડ જોલ્યો કે “કરારો ત્રણ જાતના છે (૧) પેહેલી જાતના કરારો પરસપર અને સ્વતંત્રજે જેમાં બેમાં નો ગમે તે પક્ષકાર સામા પક્ષકાર પસંથી પોતાના લાભના કરાર તુટ્યાથી જે હાની પોતાને થઈ હોય તે હાનીને માટે નુકશાનીનો દાવો કરી શકે, અને જેમાં વાદીની તરફના કરાર તુટ્યા છે એવી પ્રતિવાદીની તકરાર ચાલે નહીં. (૨) બીજી જાતના કરારો સરતો રૂપે અને આસરીત છે અને તેમાં એક પક્ષકારની સરત પુરી થવાનો આધાર બીજા પક્ષકારે સરત પ્રથમ પુરી કર્યા ઉપર રહેલો છે, અને એટલા માટે પ્રથમની સરત પુરી થાય ત્યાં સુધી બીજો પક્ષકાર તેની સરત માટેના દાવાને પાત્ર થતો નથી. (૩) ત્રીજી જાતના કરારો એવા છે કે જેમાં એકજ વખતે પુરી કરવાની પરસપર સરતો હોયછે અને આ સરતોમાં જો એક પક્ષકાર પોતાની સરત પુરી કરવાને તથ્યાર હોય અને પોતાની ઇચ્છા જણાવે અને બીજા પક્ષકારે તેની સરત પુરી કરવાને ગફલત કરી હોય અથવા ના પાડી હોય તો જે પક્ષકાર તથ્યાર હોય અને જેણે ઈચ્છા જણાવી હોય તેણે પોતાની તરફની સરત પુરી કરી છે અને તે બીજા પક્ષકારની કસુરને માટે દાવો બાંધી શકે પછી એમ નહીં ન હોય કે પેહેલું કલ્પ કરવાને કાંચો પક્ષકાર બંધાએલોછે તેની ચીંતા નહીં”

(જનશ વિ. બાકલી ડાઉલીંગ પા. ૬૮૪) આ ત્રણ જાતના કરાર મધ્યે પેહેલી જાતના કરારોમાં દરેક પક્ષકાર સામા પક્ષકારના વચન ઉપર ભરસો રાખેછે એકે પક્ષકારને બીજા પક્ષકારનું વચન પ્રથમ પુરૂ કરવાની માગણી કરવાને કીંવા બીજો પક્ષકાર તેની તરફનું વચન પુરૂ કરવાને તથ્યાર તથા ખુશી હોવાં જોઈએ એવી પણ માગણી કરવાને હક નથી બીજી જાતના કરારોમાં એક પક્ષકારને પોતાનું વચન પુરૂ કરવાની જરૂર પડતાં પહેલાં સામા પક્ષકારનું વચન પુરૂ થવું જોઈએ છાંએ, ત્રીજી જાતના કરારો જે વિશેની આ કલમ છે તે કરારોમાં દરેક પક્ષકારને સામી બાબતનું વચન લગોલગ પૂરૂ કરાવાની બાંદરી છે બેમાંથી એકે પક્ષકાર સામા પક્ષકાર તેના ભાગનો કરાર પુરૂ કરવાને તથ્યાર તથા

ખુશી હોય તે શીવાય તેનું વચન પુરૂ કરવાને જાંધાએલો નથી જે વેચાણના કરારોમાં વાયદો રાખ્યો ન હોય અને પઈશા આપવાને કે સ્વાધીન કરવાને માટે મુદત ઠરાવી ન હોય તે કરારો આ પ્રકારના છે વેચાણનું તથા તેની કીમત આપવાનું એ બે કૃત્યો એક જ વખતે થવાનો ધરાદો રાખવામાં આવે છે એટલા માટે જ્યાં કેટલીક ખાણોની વેચાણની કીમતના દાવામાં એમ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે “ કયુલાયત મુજબ પ્રતિવાદીને એ ખાણો વેચાણ કરી આપવાની વાદીએ કદી તદ્દયારી કીંવા ઇછા જણાવી નહોતી ” એ દલીલ કાયદેસર ઠરાવવામાં આવી હતી (મારસડન વી. મુર, હરવર્સ્ટન એન્ડ નોરમ

ન વા. ૪—પા. ૫૦૦) અને એકજ વખત પૂરા કરવાના કેટલાક પરસ્પર વચનો હોય ત્યાં દરેક પક્ષકારે દરેક વખતે પોતાનું વચન પુરૂ કરવાને તદ્દયાર રહેવું જોઈએ તથા ઇછા જણાવવી જોઈએ અને કોઈ પણ પક્ષકાર તે પ્રમાણે કરવાની ના પાડે તો સામા પક્ષકારને તેની તરફનું વચન પુરૂ કરવાને હક છે. જેમકે વુધધરસ વી. રેનોલ્ડસના કાગમાં (ખારનવોલ્ડ એન્ડ આટોલક્રુસ વા. ૨—પા. ૮૮૨) એક પખવાડીઆમાં પરાલના ત્રણ પોટલા આપવાનો પ્રતિવાદીએ વાદીની સાથે કરાર કર્યો હતો. અને વાદીએ ‘ દરેક પોટલો સ્વાધીન થયે ’ અમુક રકમ આપવા કયુલ કર્યું હતું આનો અર્થ એવો ઠરાવવામાં આવ્યો હતો કે દરેક પોટલો સ્વાધીન કરેથી તેની કીમત આપવાની હતી, અને જે કોઈ

પણ વખત કીમત આપવાની ના પાડવામાં આવે તો સ્વાધીન ન કરવાનો તેને હક હતો, એવા રીતે વળી જ્યાં કેટલીક જમીન તે નીચેની કોલશાની ખાણો સાથે (અ) એ (ખ)ને વેચાતી આપવી, તથા (ગ) તેને જોઈએ તેટલા કોલસા (અ) ખાણેથી વેચાતા લેવા એવો કરાર થયો હતો, તથા ઠરાવવામાં આવ્યું હતું એ જમીન વેચાતી રાખવાને તેની તદ્દયારી તથા ઇછા ખાતરી પુર્વક જણાવ્યા વગર કોલસા વેચાતા તે લેવાને સાફ (ખ) ઉપર (અ) દાવો કરી શકતો નથી, એન્કાર્ટ વી. બાવરશ. લા રીપોર્ટ, કામન પક્ષીઝ વા. ૧—પા. ૪૮૪ શેરો સ્વાધીન કરવાની “તદ્દયારી તથા ઇછા” ક્યારે થઈ કહેવાય તેને સારૂ

આ કેસ બુઓ (ઇમ્પીરીઅલ એન્કીંગ એન્ડ ટરેડીંગ કંપની વી. આતમારામ માધવજી મુંબઈ હાઇકોર્ટ રીપોર્ટ વા. ૨—પા. ૨૫૧ ઇમ્પીરીઅલ એન્કીંગ એન્ડ ટરેડીંગ કંપની વી. પ્રાણજીવનદાસ હરજીવનદાસ, મુંબઈ હાઇકોર્ટ રીપોર્ટ વા. ૨—પા. ૨૫૮)

ટીકા:—ઠરાવવામાં આવ્યું કે વાદીએ પોતાની તરફનો કરાર પુરો કરવાને એવી રીતે ના કહી નથી કે, જેથી કરાર આકટની કલમ ૩૯ મી પ્રમાણે વાદીને તે કરાર રદ કરવાનો હક થાય. ચીફ્જસ્ટીસ ગાર્થ સાહેબે ઠરાવ્યું કે તે આકટની કલમ ૫૧ લાગુ નથી, કારણ કે જે માલ પ્રતિવાદી આપવાને ના કહેતો હતો તેના નાણા વાદી આપવાને ના ખુશી હતો એમ જણાતું નથી. અને તે આપવાની મુદત કરારની એવા અગત્યની બાબત નથી કે જેથી તે આકટની કલમ ૫૫ માં આ કામનો સમાસ થાય. જસ્ટીસ માર્કીથી સાહેબે ઠરાવ્યું કે પ્રતિવાદી માલ આપવાને આવ્યો તે વખતે કરાર બરોબર અમલમાં લાવવાને તથા માલ આપવામાં આવે એટલે નાણા આપવાને પ્રતિવાદીએ આગ્રહ કર્યો હોતો, કલમ ૫૫ પ્રમાણે મુદત એ તે કરારમાં અગત્યની બાબત થાત. સુલતાનચંદ વિગરે વિ. ગીલર વિગરે ઈ. લા. રી. ક. વા. ૪ પાનુ ૨૫૨

પરસ્પર વચ ૫૨. પરસ્પર વચનો કયે અનુક્રમે પુરાં કરવાનાં છે એ વાત બ્યારે નો પુરાં કરવા કરારમાં સ્પષ્ટ રીતે ઠરાવી હોય; ત્યારે તે વચનો તે અનુક્રમ પ્રમાણે પુરાં નો અનુક્રમ. કરવાં જોઈએ; અને જે કરારમાં અનુક્રમ સ્પષ્ટ રીતે ઠરાવ્યો ન હોય તો તે કાર્યના સ્વરૂપ ઉપરથી જે અનુક્રમ યોગ્ય હોય તે અનુક્રમે તે વચનો પુરાં કરવાં જોઈએ.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) અ અને બ કરાર કરે છે કે કંઈએક ઠરાવેલી કીમતે અ એ બ સારૂ એક ધર

ખાંધનું. અ એ ઘર ખાંધવાનું આપેલું વચન જ એ કીમત આપવાના વચનના પહેલાં પુરૂ કરવું જોઈએ.

(૧). અ અને જ એવો કરાર કરે છે કે અ એ પોતાના વેપારનો તમામ સામાન કાંઈએક ઠરાવેલી કીમતે જ ને હવાલે કરવો, અને જ કીમતના પછાત બાજત જમીન આપવાનું વચન આપેછે. જમીન આપવામાં આવે ત્રીયાં સુધી અ ને પોતાનું વચન પૂરૂ કરવાનો જરૂર નથી કારણ કે એ કાર્યનું સ્વરૂપ એવું છે કે અ પોતાના વ્યાપારનો માલ સ્વાધીન કરે તે પહેલાં તેને જ એ જમીન આપવો જોઈએ.

જે બીના જ પૃ. ૩. બ્યારે કોઈ કરારમાં પરસ્પર વચનો હોય તથા કરાર મજકુર નવા ઉપરકરા નો એક પક્ષકાર બીજા પક્ષકારને પોતાનું વચન પૂરૂ કરવામાં અટકાવ કરે રતો અમલ થ ત્યારે જે પક્ષકારને સદરહુ મુજબ અટકાવ થયો તે પક્ષકારની ઈછા ઉપરથી વાનો હોય તે. તે કરાર નિરચક થવા યોગ્ય છે, અને કરાર મજકુર પુરો ન થયાને લીધે બીના બનતી તેને જે નુકશાન થાય તે નુકશાનનો બદલો સદરહુ અટકાવ કરનાર પક્ષકાર કોઈ પક્ષકાર પાસેથી ભરી લેવાનો તેનો હક છે.

અટકાવે તો તે
પક્ષકારની જ
વાગદારી બા
બત.

દ્રષ્ટાંત

અ અને જ કરાર કરેછે કે જ એ અને માટે અમુકે એક કામ એક હજાર રૂપીઆ લઈને કરવું તે પ્રમાણે કામ કરવાને જ તઈઆર તથા રાજી છે. પણ અ તેને તે કરવામાં અટકાવ કરેછે. એ કરાર જ ની મરજીમાં આવે તો નીરચક થવા યોગ્ય છે. અને જો તે કરાર મજકુરને બંધ પાડવાનું પસંદ કરે તો તે પુરો ન થયાને લીધે તેને જે કાંઈ તોટા આવ્યો હોય તેનો બદલો અ પાસેથી ભરી લેવાનો તેનો હક છે.

પરસ્પર વચ પૃ. ૪. બ્યારે એકાદ કરાર પરસ્પર વચનોનો હોય અને તે વચનો નોના કરારમાં એવાં હોય કે તેમાંનું એક વચન પૂરૂ થાય ત્યાં સુધી બીજું વચન પૂરૂ જેવચન પ્રથમ થઈ શકતું નથી અથવા તે પૂરૂ કરાવવાનો દાવો કરી શકતો નથી. તથા મ પૂરૂ થવું જો સદરહુ એક વચન જે સખસે આપ્યું હોય તે સખસ તે પૂરૂ કરવામાં ક- ધએ તેપુરૂ ન સુર કરે ત્રીયારે સદરહુ એક વચન આપનાર સખસ સદરહુ બીજું પરસ્પર થયાનું પરીણા વચન પૂરૂ કરાવવાનો દાવો કરી શકતો નથી અને કરાર મજકુર પુરો ન મ. થયાથી તે કરારના બીજા પક્ષકારને જે કાંઈ નુકશાન થાય તે નુકશાનનો જ બદલો તેણે સદરહુ બીજા પક્ષકારને ભરી આપવો જોઈએ.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ). અ એ કાંઈ માલ કલકનેથી મોરીશ ટાપુએ ભરીને મોકલવા સાર જ નું વ- હાણ બાકે ધર્યું છે વાદાણ ઉપર ભરવાનો માલ અ એ આપવાનો છે. અને માલ મજ- કુર લઈ જવા બાજત જ ને કાંઈ નુર મળવાનું છે અ વાદાણ ઉપર ભરવાને કાંઈ માલ આપતો નથી જ નું વચન પૂરૂ કરાવવાનો દાવો અ કરી શકતો નથી અને કરાર પુરો ન,

થયાથી જ ને નુકશાન થાય છે તેનો જદલો અ એ જ ને ભરી આપવો જોઈએ.

(૫) કોઈ નીમેલી કીમતે ઘર વિગરે બાંધવાનો વેપાર કરનારનું કાંઈ કામ કરી આપવાનો અ જ જોડે કરાર કરેછે અને તે કામને સારૂ જે પાત્રક તથા લકડની જરૂર પડે તે પુરૂ પાડવાનું જ કમુલ કરેછે પાત્રક કીંવા લકડ પુરૂ પાડવાની જ ના કહેછે અને તેથી કરીને કામ થઈ શકતું નથી અ એ તે કામ કરવાની જરૂર નથી; અને કરાર પુરો ન થયાથી અ ને કાંઈ નુકશાન થાય, તેનો જદલો જ એ અ ને ભરી આપવો જોઈએ.

(૬.) એક વાહાણુ એક ગદીના પછી આવવાનું છે તેમાં કાંએ અમુક એક વેપારની જીનસ જ ને સ્વાધીન કરવાનો અ કરાર કરેછે, અને જ કરારની તારીખથી એક અઠવાડીઆની અંદર સદરહુ માલની કીમત આપવાની જોડી કરેછે, જ એ અઠવાડીઆની અંદર પછશા આપ્યા નહીં અ એ માલ સ્વાધીન કરવાનું વચન પુરૂ કરવાની જરૂર નથી; તથા જ એ નુકશાનનો જદલો ભરી આપવો જોઈએ.

(૭) અ જ ને એવું વચન આપેછે કે કાંઈ માલની સો ગાંમડી જ ને વેચાતી આ પત્રી અને તે બીજે દીવશે તેને સ્વાધીન કરવી જ તેની કીમત એક ગદીનામાં આપવાનું વચન આપે છે અ પોતાના વચન પ્રમાણે માલ સ્વાધીન કરતો નથી જ એ પોતાનું વચન પુરૂ કરવાની જરૂર નથી અને અ એ નુકશાનનો જદલો ભરી આપવો જોઈએ.

જે કરારમાં પપ. જ્યારે કરારનો કોઈ પક્ષકાર નીમેલે અમુક એક વખતે અથવા તે વખત એ અ પેહેલાં અમુક એક વસતુ કરવાનું અથવા નીમેલે અમુક એક કરતાં વધા વચનની વાત રે વખતે અગર તે પેહેલાં અમુક એક કરતાં વધારે વસતુઓ કરવાનું વચ હોય તે કરાર ન આપે અને નીમેલે વખતે અથવા તે પેહેલાં એવી કોઈ વાત તે ન ક માં ઠરાવેલી રે તીયારે તે કરાર અથવા તેનો જેટલો ભાગ પુરો થયો ન હોય તેટલો મુદતના અંદ ભાગ વચન લેનારની ઇજા ઉપરથી નીરચક થવા યોગ્ય થાયછે પણ તે દર કરાર પુરો એવે પ્રસંગે કે જે પ્રસંગે પક્ષકારનો ઇરાદો એવો હોય કે વખતે એ ક ન કરયો તોતે રાર મજકુરની આવશ્ય સરત હોવી જોઈએ.

તું શું પરીણુ

મ થાય છે.

વખત એઅ વખત એ કોઈ કરારની આવશ્ય સરત હોવી જોઈએ એવો ઇરાદોતે વસયની વાત કરારના પક્ષકારનો ન હોય તો નીમેલે વખતે અથવા તે પેહેલાં એવી વાત નહોતો નીમે ન કર્યાથી કરાર નીરચક થવા યોગ્ય થતો નથી; પરંતુ તેવો વાત ન થ-લેવખતે કરાર થાયી વચન લેનારને જે કાંઈ નુકશાન થયું હોય તેનો જદલો વચન આપ-પુરો ન થવાનું નાર પાસેથી ભરી લેવાનો તેનો હક છે.

પરીણામ.

નીમેલા વખ નીમેલે વખતે વચન આપનારે પોતાનું વચન પુરૂ ન કર્યાથી જે ક-તશીવાયબીજે રાર નીરચક થવા યોગ્ય થતો હોય તેવા કરારના નીમેલા વખત શીવાય વખતે વચન બીજે વખતે તે વચન પુરૂ કરવાની વાત વચન લેનાર કમુલ રાખેતો પ-જરૂર કરવાનીવા છી નીમેલે વખતે વચન મજકુર પુરૂ ન થવાને લીધે જે કાંઈ નુકશાન થાય

ત કબુલ રાખ તેનો ખદ્દો ભરી લેવાનો વચન લેનાર દાવો કરી શકતો નથી; પરંતુ વચન ગ-
વામાં આવેતો. જકુર પુર કરવાની વાત સદરહુ મુજબ કબુલ રાખતી વખતે વચન લેનારે
તેનું પરીણાગ. નુકશાનનો ખદ્દો ભરી લેવાનો દાવો રાખવાનો પોતાનો રીવાજ છે. એવી
ખચર વચન આપનારને જો આપો હોય તો સદરહુ નુકશાનનો ખદ્દો ભ-
રી લેવાનો તેનો દાવો રહેશે.

ટીકા:—ઠરાવવામાં આવ્યું કે વાદીએ પોતાની તરફનો કરાર પુરો કરવાને એવી રીતે
ના કહી નથી કે, જેથી કરાર આકટની કલમ ૩૯ પ્રમાણે વાદાને તે કરાર રદ કરવાનો હક્ક થા-
ય. ઓફિસીસ ગાર્ડ સાહેબે ઠરાવ્યું કે તે આકટની કલમ ૫૧ લાગુ નથી, કારણ કે જે
માલ પ્રતિવાદી આપવાને ના કહેતો હતો તેના નાણા વાદી આપવાને ના ખુશી હતો એ-
મ જણાતું નથી. અને તે આપવાની મુદત કરારની એવી અગત્યની બાબત નથી કે જે-
થી તે આકટની કલમ ૫૫ માં આ કાગનો સમાસ થાય. જસ્ટીસ ગાર્ડની સાહેબે ઠરા-
વ્યું કે જ્યારે પ્રતિવાદી માલ આપવાને આવ્યો તે વખતે કરાર બરોબર અગલમાં લાવ-
વાને તથા માલ આપવામાં આવે એટલે નાણા આપવાને પ્રતિવાદીએ આગ્રહ કર્યો હોત
તો, કલમ ૫૫ પ્રમાણે મુદત એ તે કરારમાં અગત્યની બાબત થાત. સુવ્રતાનચંદ વિગરે
વિ. મીલર વિગરે ઈ. લા. રી. ક. વા. ૪ ખાનુ ૨૫૨

અશક્યકલ્પે ૫૬. જે કૃત મુળમાંજ અશક્ય હોય તે કરવાની કબુલાત નીરરથક છે.
કરવાની કબુલા
યતનીરથક છે.

જેકૃત્ય પછી જ્યારે એકાદ કૃત કરવાનો કરાર કર્યો પછી તે કૃત અશક્ય થાય અ
ડીથી અશક્ય થવા વચન આપનારથી અટકાવી શકાય નહીં એવી કોઈ બીના બનવાથી
અગર ગેરકાય ગેરકાયદે થાય, ત્રીયારે તે કરાર જે વખતે સદરહુ કૃતે અશક્ય અથવા જે
દેથાય તે કૃત્ય કર રકાયદે થાય તે વખતે નીરરથક થાય છે એવું સમજવું.

વાનો કરારકયા
રે નીરરથક થા
ય છે.

જેકૃતઅશક્ય જ્યારે કોઈ સખસે એવી કોઈ વસ્તુ કરવાનું વચન આપ્યું હોય કે
યઅગર ગેરકા તે વસ્તુ અશક્ય અથવા ગેરકાયદે એ વાત સખસ ગજકુર બાબતો હતો
યદેછે એવુંજ અથવા ચોગ્ય ઉદ્યમ કીધાથી બાબત, અને વચન લેનાર વાત ગજકુર બા
બાવામાંહતુંતે બાબતો નહોતો ત્રીયારે તે વચન પુર ન થવાના કારણથી વચન લેનારને જે
કૃતકર્તાથી જે કોઈ નુકશાન થાય તેનો ખદ્દો સદરહુ વચન આપનારે સદરહુ વચન લેના
નુકશાન થાય રને ભરી આપવો જોઈએ.
તેભરીઆપવા
વિશે.

દૃષ્ટાંત.

(અ). અ બહુવે ધ્રુવ સોધી કહાડવાનું બ જોડે કબુલ કરેછે. એ કરાર નીરરથક છે.
(બ). અ અને બ એઓ વચે પરસ્પર લગ્ન કરવાનો કરાર કરેછે. લગ્નનો નીમેલો
વખત આવ્યાની પહેલાં અ ગોડો થયો. એ કરાર નીરરથક થયો છે.

(ક). અ તું ક સાથે આગળ લગ્ન થઈ ચુકે અને જે કાયદો અ ને લાગુ છે તે
કાયદો મુજબ એક કરતાં વધારે સ્ત્રી કરવાની તેને છુટ નથી તે છતાં તે બ જોડે લગ્ન ક

રવાને કરાર કરેછે એ નું વચન પુર ન થવાને લીધે જ ને જે નુકશાન થાય તેનો બદલો
અએ બને ભરી આપવો જોઈએ.

(૬) એ બંને સાર પરમુક્તકર્તાના એક બંદરે કંઈ માત્ર લઈ જવા સાર તે માલવા-
હાણુમાં લેઈ જવાનો કરાર કરેછે ત્યાર પછી એ ના દેશની સરકાર તે બંદર જે રાજ્યમાં
છે તે રાજ સાથે લડાઈ કરવાનું જાહેરનામું પ્રગટ કરેછે. લડાઈનું જાહેરનામું પ્રગટ થયું તે
વખતે કરાર મજબૂર નિરરથક થયો.

(૭) એ ને જ એ કાંઈ પરિશા આગળથી આપ્યા છે તેના અવેજમાં છ મહીના સુ-
ધી નાટકશાળા મધ્યે નાટક કરવાનો કરાર એ કરેછે કેટલેએક પ્રસંગે એ ને એટલો મંદ-
વાડ હતો કે તેનાથી નાટક થઈ શક્યું નહીં, તે પ્રસંગે નાટક કરવાનો કરાર નિરરથક થ-
યો એમ સમજવું.

ટીકા:—અશક્યતાની વાત પક્ષકારોના જાણવામાં હોય કીંતુ ન હોય, પરંતુ એ ક-
બુજાયત સરખીમ રીતે નિરરથક થાય છે. જ્યારે અશક્યતાની વાત પક્ષકારોના જાણવા-
માં હોય ત્યારે તો એ ખુદ્દુ છે કે એક તરફ વચન નહીં પુર કરવાનો, તેમ સાગી તરફ
વચન પુર થવાની આશા નહીં તો પછી તેમાં કબુજાયતની જરૂરી સરતોનીજ ખામી રહે-
છે. જેમકે, એક એવી સરતવાળો કરાર તા. ૧૫ મી માર્ચના રોજ કરવામાં આવ્યો હતો
કે વાહાણુ તા. ૧૨ મી ફેબ્રુવારીએ અથવા તે તારીખ પહેલાં હંદરાવનું જોઈએ, તેમાં
હંદરાવવામાં આવ્યું હતું કે એ કરાર થયો તે વખતેજ એ સરત અશક્ય હતી તેથી તે ની-
રરથક ગણવી જોઈએ. (હોલ વી. કાન્ઝેનોવ ઈસ્ટ વા. ૪—પા. ૪૭૭)

જ્યાં એ અશક્યતા કબુજાયતની વખતે બંને પક્ષકારોના જાણવામાં ન હોય ત્યારે
તો ખરું જોતાં કલમ ૨૦ પ્રમાણે તે હકિકતની સામાન્ય ચુક છે એક અમુક વહાણમાં
માત્ર આવતો ધારીને તે માણનું વેચાણુ કર્યું પણ તે વહાણનો નાશ થયો હતો તે વા-
તની એક પક્ષકારને માલમ નહીં, તે કાગમાં હંદરાવવામાં આવ્યું હતું કે કરાર ઉપરથી
એવો અરથ નિકળે છે કે તે માલ તે વખતે હયાત હતો. (કાન્ઝેરીઅર વિ. હેસ્ટી, લા.
જનલર, એકસએકર વા. ૨૫ પા. ૨૫૩, બાર વિ. ગીનસન, મીશન એન્ડ વલ્સલી, વા.
૩ પા. ૩૬૦)

એવીજ રીતે નિમજોક્તું વેચાણુ નિમજોક્ત ખાનાર સખસ જીવતો હોય ત્યાં સુધી-
ની સરતવાળુ ગરમીત રીતે સમજવાનું છે, અને નિમજોક્ત ખાનાર સખસ વેચાણુ થતાં
પહેલાં મંરી ગયો તેથી કરાર નિરરથક હંદરાવવામાં આવ્યો હતો. (પ્રીચરડ વિ. મરચન્ટસ
લાઈફ આરથુન્સ સોસાયટી લા જનરલ, ક્રામન પત્રીઝ વા. ૨૦ પા. ૧૧૯)

જો અશક્યતા એક પક્ષકારના જાણવામાં હોય અને બીજા પક્ષકારના જાણવામાં
ન હોય તો જે પક્ષકારના જાણવામાં તે અશક્યતા હોય છે તે પક્ષકાર તરફનું અવર-
કરીને કપટ અથવા ગેરસમજાવટ થાય છે. આવા કેસોને માટે આ કલમના છલા ફકરામાં
પૂરતી રીતે હંદરાવ કરવામાં આવ્યો છે.

કોઈ કબુજાયત નિરરથક કરવાને માટે જે કૃત્ય કરવાનું કબુજ કરવામાં આવ્યું હોય
તે કૃત્ય “મુજમાન અશક્ય” હોવું જોઈએ, એટલે કે તે કૃત્ય માત્ર કબુજ કરનાર સખ-
શને સંબંધે અશક્ય હોવું જોઈએ. એટલુંજ પણ તદ્દન અને સામાન્ય રીતે અશક્ય હો-
વું જોઈએ ૩૧૦૦૦ આપવાની કોઈ નાદારે કરેલી કબુજાયત તેની આપવતના સંબંધમાં અ-
શક્ય થશે; પણ એ સમજાયું કબુજાયત નિરરથક થશે નહિ, કારણ કે આવી તરેહની ક-
બુજાયતમાં મુજમાની કંઈ અશક્યતા નથી. એ અશક્યતા તેની રથીતી ઉપરથી ઉત્પન્ન થ-
તી આ આકસ્મિક શક્યતા છે.

(રકમ ૧) જ્યારે કચુકાચનો કોઈ અમુક ચીજના સળધમાં કરવામાં આવી હોય ત્યારે તે ચીજનો નાશ થવાથી જાને તરફના વચનો નિરરથક થાય છે. ટેક્સર વિ. કાલ્ડવેલ ના કામમાં (લા જનરલ કવીન્સ બેન્ચ વા. ૩૨ પા. ૧૬૪) કોઈ અમુક મકાનમાં વાદી-એ એક ગાયનનો તમાસો કરાવવા કચુકાચત કરી એ તમાસો કરવાને નિમેષા વખત પહેલાં એ મકાન ખાલી થયું એ મકાન ન પુરૂ કરવા માટે વાદીએ પ્રતિવાદી ઉપર દાવો ખાંધ્યો તેમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે એ મકાન ખાલી જવાથી કરાર બંધ પડ્યો. આ પત્રી બાય વિ. માયરસના કામમાં (લા. રીપોર્ટ કોમન પ્લીઝ. વા. ૨ પા. ૬૫૧ પ્રતિવાદીના એક મકાનમાં વાદીએ સફર્યો ઉભો કરવાનો કરાર થયો હતો એમ કામ ચાલતું હતું તે દરમ્યાન આગથી એ મકાનનો નાશ થયો. કોમન પ્લીઝનો ઠરાવ ફેરવીને એકશયેકર એમના રે ઠરાવ કર્યો કે વાદીને તેના કામને માટે વળતર મળવાનો હક નથી. કારણ કે આખા કરારનો આધાર એ મકાનની હયાતી ઉપર હતો, અને મકાન મજકુરનો નાશ થવાથી જાને તરફના વચનો નિરરથક થયાં હતાં.

જે ચીજનો નિક્ષેપ કર્યો હોય તે ચીજ પાછી આપવા નિક્ષેપીની ફરજ તે ચીજની હયાતી સુધી ચાલે છે. (કલફોર્ડ વિ. વાટસ, લા. રીપોર્ટસ કોમન પ્લીઝ વા. ૫ પા. ૫૫૭)

જે બનાવથી અશક્યતા ઉત્પન્ન થતી હોય તે બનાવ જે પક્ષકારે કરાર પુરો કરવાનો હોય તે પક્ષકારના જાણવામાં હોય ત્યારે તે પક્ષકાર જવાબદાર છે. જેમ કે જ્યાં કો લસાના એજન્ટ પ્રતિવાદીઓએ વાદીનું વાદાણું “સાધારણ તાકીદથી” ભરવાની કચુકાચત કરી, અને પ્રતિવાદીઓને બીજા ત્રણ વાદાણુ ભરાતા હતા. અને દસ ભરવાના બાકી હતા. અને વાદીનું વાદાણુ ભરવા પહેલાં આ વાદાણુ ભરવાનો વારો હતો, તે પોર્ટનો ધારો એવો હતો કે એજન્ટ એક વખતે ફક્ત ત્રણ વાદાણુ ભરી શકે, તેથી વાદીનું વાદાણુ ભરવાની અશક્યતાને માટે જવાબદાર ઠરાવવામાં આવ્યા હતા. કારણ તે અશક્યતા વિશે કરાર કરતી વખતે તેઓ જાણતા હતા. (આશકરોફ્ટ વિ. કોઅરચરડ કંપની, લા રીપોર્ટસ, કવીન્સ બેન્ચ વા. ૯ પા. ૫૪૩)

જે અશક્યતા વચન આપનારે પોતેજ (કલમ ૩૯) ઉત્પન્ન કરી હોય, કીંવા વચન લેનારે (કલમ ૬૭) ઉત્પન્ન કરી હોય તો તેથી સાગા પક્ષકારને એ કરાર રદ કરી તેને પુરો કરવાને માટે નુકશાનીનો દાવો બાંધવા અખતીયાર મળે છે.

ધણું કરીને કરારો જે વખતે જે કાયદો ચાલુ હોય તે સંબંધ કાયદાના કરવામાં આવે છે અને એ અનુમાન ખોટું બતાવી આપવાને માટે ધરાવાનો ધણો સ્પષ્ટ પૂરાવો હોવો જોઈએ. બેઇલી વિ. ડીકરેશ પીંગનીના કામમાં (લા રીપોર્ટ. કવીન્સ બેન્ચ વા. ૪—પા. ૧૮૦; મીક્સ વિ. ઇસ્ટ લંડન યુનીયોન, લા રીપોર્ટ કોમન પ્લીઝ વા. ૮—પા. ૭૯) પ્રતિવાદીએ પોતાની તથા પોતાના મુખતીઆરોની (આસાઇનો) તરફથી કોઈ અમુક જમીનનો બતાવેલી રીતથી જુદી રીતે ઉપયોગ ન કરવો એવી કચુકાચત કરી અને પાછળથી એ જમીન કોઈ રેલવે કંપનીને વેચાણુ આપવાની તેને ફરજ પડી જે કંપનીએ એ જમીન પારકામેઠના એક આક્ટની રૂએ મળેલી સત્તાથી વેચાણુ રાખી. એ કંપનીએ કચુકાચતમાં ઠરાવ્યાથી ઉલ્લંઘિત રીતે એ જમીનનો ઉપયોગ કર્યો અને તે ઉપરથી વાદીએ એ કચુકાચતની રૂએ પ્રતિવાદી ઉપર દાવો ખાંધ્યો. પ્રતિવાદીએ એની દલીલ કરી કે પોતાથી એ કચુકાચત પુરી કરવી એ કાયદાના આક્ટથી અશક્ય થયું હતું અને કોર્ટે એ બચાવ કાયદેસર ઠરાવ્યો, અને કહ્યું કે પ્રતિવાદીને રેલવે કંપની જેવા આસાઇનના કચેરોને માટે જવાબદાર ગણવો એવો તદ્દન નવો કરાર કરવા જેવું થાય, કારણ કે ‘આસાઇન’ એ શબ્દનો અર્થ ઉઘાડો છે અને જે ખરીદદારો એવી કેફીઅતમાં વેચાણુ રાખે કે તેથી માલોફને તે ઉપર કોઈ પણ સત્તા રહે નહીં તેવા ખરીદદારોનો તેમાં સમાવેશ થતો નથી.

કાયદેસર વ ૫૭. જ્યારે કોઇ સખસો પરસ્પર એવાં વચનો આપે કે એક તો
સ્તુ કરવાનાંતે અમુક વસ્તુઓ કાયદેસર હોય તે કરવી, અને બીજી અમુક બીજી વસ્તુઓ
મજૂર કરાયદે ગેરકાયદે હોય તે અમુક હકીકતને સંબંધે કરવી ત્યારે સદરહુ પ્રથમ કહેલાં
વસ્તુ પણ કર વચનો કરારછે એમ સમજવું. પરંતુ સદરહુ બીજાં વચનો નિરરથક કયુ-
વાનાં વચનો સાચત છે.
આપવામાંઆ
વે ત્યારે સદર
હુ પ્રથમનાંઆ
બતનાં વચનો
કરારછે. અને
સદરહુ બીજી
બાબતનાં વચ
નોનિરરથક ક
બુલાયત છે.

દ્રષ્ટાંત.

અ તથા બ એવું કયુલ કહેહે કે અ એ બ ને દસ હજાર રૂપિયા એક ધર વેચાતુ
આપવુ પણ જો બ તે ધરને જુગાર રમવાના અખાડાના કામમાં લેતો બ એ તે ધરના અ
ને પચાસ રૂપિયા આપવા.

એમાં ધર વેચતું તથા તે બદલ દસ હજાર રૂપિયા આપવા એ પ્રથમ કહેલાં પર-
સ્પર વચનો કરારછે એમ સમજવું.

સદરહુ બીજાં પરસ્પર વચનો ગેરકાયદે ઉદ્દેશને સાફ છે તે એ કે બ ધર મજૂરને
જુગારના અખાડાના કામમાં લે સખબ એ વચનો નિરરથક કયુલાયત થાયછે.

વચન બેમાંથી ૫૮. કોઈ બે વાતમાંથી એક વાત કરવી એવું વચન હોય અને
એક વાતકરવાતું તેમાંથી એક વાત કાયદેસર હોય અને બીજી ગેરકાયદે હોય તો સદરહુ
હોય અને એક વા કાયદેસર વાનજ માત્ર અમલમાં આણી શકાયછે.
ત ગેરકાયદે હોય
તોજવાત કાયદેસ
ર હોય તેનોજમા
ત્ર અમલ કરવો.

દ્રષ્ટાંત.

અ તથા બ એવો કરાર કરેહે કે અ એ બ ને હજાર રૂપિયા આપવા અને તે બ-
દલ અ એ પછાડીથી ચોખા આપવા, કીંવા દાણ ચોરીથી લાવેલું અફીણ આપવું.

એ કયુલાયત ચોખા આપવાને સંબંધે કાયદેસર કરાર છે પણ દાણચોરીના અફીણ
આપવાને સંબંધે નિરરથક કયુલાયત છે એમ સમજવું.

આપેલા પદશા કયા લિપયોગમાં લેવા તે બાબત.

અમુક કરજનેપે ૫૯. જે દેણદારને કોઇ એક સખસના જુદાં જુદાં કેટલાંક કર-
ટે કાંઇ આપેલી ર જ હોય તે દેણદાર સખસ મજૂરને જ્યારે કાંઇ રકમ આપે અને તે-
કમમુજરેલેવાની ની સાથે તેને એવું સ્પષ્ટ જણાવે કે રકમ મજૂર કોઇ અમુક ફાલાણી

હોય એવું ખતા કરજને પેટે મુજરે લેવી અથવા રકમ મજકુર તે એવી હકીકતને સંજોગ વચમાં આવ્યું હોય તેને આપે કે તે ઉપરથી એવો અર્થ નીકળે કે તે અમુક ફલાણા અત્યારે રકમકે કરજને પેટે મુજરે લેવાની છે ત્યારે રકમ મજકુર જે લેવામાં આવી હોય વાઉપયોગમાં લેવી ય તો તે સદરહુ કરજને પેટે મજરે લેવી જોઈએ.

દ્રષ્ટાંત.

(અ). અ અને ય નાં ફટલાંએક કરજને છે તેમાં એક પ્રામેસરી નોટ લખી આપીને એક હજાર રૂપિયા લીધેલા છે. તે સદરહુ નોટ મુજળ તારીખ પહેલી જુનને રોજ આપવા જોઈએ, અ ને તેટલીજ રકમનું ય નું ખીજુ કરજ નથી, જુનની પહેલી તારીખે અ ય ને એક હજાર રૂપિયા આપે છે, એ રૂપિયા સદરહુ પ્રામેસરી નોટના કરજને પેટે મજરે લેવા જોઈએ.

(ખ). અ ને ય નાં ફટલાંએક કરજને છે, તેમાં પાંચસેં સડસડ રૂપિયાનું એક કરજ છે. ય અ ને કાગળ લખીને તે રકમની ઉધરાણી કરે છે. અ ય ને પાંચસો સડસડ રૂપિયા મોકલે છે. ય એ જે કરજની ઉધરાણી કરી હતી તે કરજને પેટે સદરહુ રકમ મુજરે લેવી જોઈએ.

ટીકા:—જ્યાં એક હેલુદારને જે કરજ હતું, તેમાંનું એક કરજ આપવાની મુદત થઈ ગઈ હતી, ખીજુ કરજ આપવાની મુદત હજુ થઈ નહોતી; પણ આ ખીજુ કરજમાં હેલુદારના સમ્રાની જમીનગીરી હતી અને એનું જતાવચામાં આવ્યું હતું કે પછશા ભરવામાં આવેલા તે વખતે હેલુદારે મુદત કાપી આપી હતી. તે કાગળમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે આ હકીકત ઉપરથી એ આપેલા પછશા જમીનગીરીવાળા હેવામાં મુજરે લેવાવવાનો હેલુદારનો ધરાદો હતો એવું પુરતી રીતે સાબીત થાય છે. (મારીઅટસ વિ. વાઈટ, સ્ટારકીસ રીપોર્ટ, વા. ૨—પા. ૧૦૧) પરંતુ એક કરજ જમીનગીરી વાળુ હોય અને ખીજુ ન હોય તેટલીજ વાત ઉપરથી આપેલા પર્થસા જમીનગીરીવાળા કરજને પેટે આપ્યા છે એવું અનુમાન થઈ શકતું નથી. (પ્લોમર વી. લોંગ, સ્ટારકીસ રીપોર્ટ વા. ૧—પા. ૧૫૩)

કોઈ સખસને એક પોતાના અંગનું કરજ હોય અને વળી ખીજુ ખીજની તરફનું (દાખલો કે મૃત્યુપત્ર ચલાવનાર તરફનું) કરજ હોય અને તો એ સખસે મોગમ રીતે આ પેલા પછશા પોતાની તરફનું જે કરજ હોય તે કરજને પેટે આપેલા ગણાશે. ગોડરડ વિ. કોકસ, સ્ટરેન્જસ રીપોર્ટ વા. ૨—પા. ૧૧૯૪.

જ્યાં એક પાંડે આટલું આપવું એવો નિશ્ચય હેલુદારે કર્યો હોય તો હેલુદારે એ આપેલા પર્થસા બધા ચાલુ કરજોમાં ફાળા પ્રમાણે વસૂલ કરવા જોઈએ, અને તે પર્થસા જે કરજને નિરચીત કરેલાં ન હોય અથવા અગત્યમાં આખી શકાય ત્યાં ન હોય તે કરજને પેટે વસૂલ કરી શકાય નહીં (પારડવેલ વિ. લર્ઈડાલ, ખીંગડામ વા. ૭ પા. ૪૮૯). જ્યારે હેલુદારના પછશા હેલુદારના જાણપણ વગર હેલુદારના હાથમાં આવે ત્યારે એ પર્થસા ફાળા પ્રમાણે વસૂલ કરવા કહેવાનો હેલુદારનો હક જ્યાં સુધી તે હક જામવવાનો તક આ વે ત્યાંહી સુધી ચાલુ રહે છે, (વાલર વિ. લેસી, માનીંગ એન્ડ એન્ડર વા. ૧ પા. ૫૪)

કયા કરજ પે ૧૦. કોઈ આપેલી રકમ કયા કરજને પેટે મુજરે લેવી એ હેલુટે રકમ મુજરે લેવારે જણાવ્યું ન હોય અને તે સમજવાને સાર ખીજુ કાંઈ હકીકતોનો વીએવું જણાવ્યું આધાર ન હોય તો સદરહુ હેલુદાર પાસેથી જે કાયદેસર કરજ પોતા ન હોય તો આ નું ખરેખર લેહેલું હોય તથા પોતાને આપવા જોગ હોય તેવા હરકોઈ

પેલી રકમ સી રી- પોતાની નજરમાં આવે તે કરજને પેટે રકમ મળકુર મુજરે લેવાને તે મુજરે આપ માગનાર મુખતિયાર છે. પછી તે કરજ દાવાની મુદત વિશેના તે વખ-
વી તે વિશે. તના ચાલુ કાયદા મુજબ મુદતની બહાર મથું હોય કે ન મથું હોય તેની ચિંતા નહી.

ટીકા.—“દેણુદાર પાસેથી જે કાયદેસર કરજ બરેખરું લેણું હોય તથા આપવા ન્ને ગ હોય” તે કરજને પેટે એ આપેલી રકમ માત્ર મળરે લઈ શકાય. (કલેક્ટન્સ કસ, મેરી વેલ વા. ૧ પા. ૫૭૨.)

ને બેમાંથી ૬૧. આપેલી રકમ કોઇ અમુક કરજને પેટે બેમાંથી એકે પક્ષ એકુપક્ષકારે રક કારે મુજરે પકડી ન હોય ત્યારે તે રકમ કાળના અતુક્રમ પ્રમાણે કરજને મ કોઇ અમુક ને પેટે મળરે લેવી પછી તે કરજને દાવાની મુદત વિશે જે કાયદો તે વ કરજને પેટે મુજ બતે ચાલુ હોય તે મુજબ રદ થયાં હોય કે નહીં તેની ચિંતા નહી. રે પકડી ન હોય ન્ને કરજને એકજ કાળનાં હોય તો આપેલી રકમ પ્રતેક કરજને પેટે તો કેમ કરવું. હિસેરસીથી લેવી ન્નેછએ.

ટીકા.—ન્ને કરજને એકજ કાળનાં હોય તો આપેલી રકમ પ્રતેક કરજને પેટે હિસેર સીથી લેવી ન્નેછએ. એવી રીતે જ્યાં એક ખરીદદારને બે જુદા જુદા સખસોની બે ગાં-સડીઓ એક દલાલની દેવી હતી, અને તેણે એક ગાંસડીની કિમત કરતાં વધારે, અને બે ગાંસડીઓની બેગી કિમત કરતાં ઓછી એક રકમ મોગમ આપી; એ દલાલ નાદાર થતાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે આ આપેલી રકમ બંને મુખીઓને હિસેરસીથી આપવી ન્નેછ તો હતી. અને ફક્ત બાકીનું લેણું ખરીદદાર પાસેથી વસુલ કરી લેવા ન્નેવું રાખવું હતું (ફાવેન્ક વિ. બેનેટ, ૪૨૮ વા. ૧૧ પા. ૩૬; સ. મુનીઆ પાઠ વિ. વેનકટરાયાડુ, મદ્રાસ હાઇકોર્ટ રીપોર્ટ વા. ૬ પા. ૩૨; કરી બુસાયા વિ. મદાપા મદ્રાસ હાઇકોર્ટ રીપોર્ટસ. વા. ૬ પા. ૧૯૭.)

જે કરારો પુરા કરવાની જરૂર નથી તે વીશે.

જે કરાર બદલ્યો ૬૨. ન્ને એકાદ કરારના પક્ષકારો તે કરારના બદલામાં બીજાને ન હોય અથવા જરે વો કરાર કરવાને કીંવા તે કરાર રદ કરવાને કીંવા તેમાં ફેરફાર કરવાને દ કર્યા હોય અથ કમુલ કરે તો સદરહુ મુળ કરાર પુરા કરવાની જરૂર નથી.
વા જેમાં ફેરફાર કર્યો હોય તે કરાર પુરા કરવાની જરૂર નથી.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ.) અ ને કોઇ કરારની રૂએ બ ના કાંઈ રૂપિઆ દેવા છે, અ, બ, તથા ક મધે એવી કમુલાયત થાય છે કે અ ને ઠેકાણે ક ને બ એ તે દીવસથી દેણુદાર કમુલ રાખવો બ તું જે જીતું કરજ અ ને દેવું હતું તેનો અંત આવ્યો અને ક ને બ નું એક નવું કરજ ઉત્પન્ન થયું એમ સમજવું.

(બ.) અ ને બના દશ હજાર રૂપિઆ દેવા છે, અ બ ની સાથે બંદોબસ્ત કરેછે અ ને સદરહુ દસહજાર રૂપિઆના કરજને ઠેકાણે પાંચ હજાર રૂપિઆને માટે અ પોતાનું ઇ-સ્ટેટ બ ને બીશે આપેછે. આ નવો કરાર છે અને તેથી જીતો રદ થાય છે.

(ક). અ તે બના એક કરારની રૂએ હજાર રૂપિયા દેવાછે. બ ને ક ના હજાર રૂપિયા દેવા છે અ એ પોતાના હાંસાગમાં હજાર રૂપિયા ક ને નામે જમે કરવા એવો બ અ ને હુકમ આપેછે, પરંતુ તે વાતમાં ક સંમતી આપતો નથી બ ને ક ના હજાર રૂપિયા હજી દેવાછે એમ સમજવું જોઈએ, અને કાંઈ નવો કરાર ઉત્પન્ન થયો એમ સમજવું નહીં.

વાદીએ દાવો કર્યો કે અમુક હુકમનામું અમે પક્ષકારોની વચમાં થયેલું છે તે અમુક હપતેથી પુરૂ કરી આપવું, અને હકૂતો પડેતો વાદી અમુક જમીનના હિસ્સાની ઉપજમાંથી વારંટ કઢાવી રૂપિયા વસુલ કરે એવી અરજી અમેએ આપેલી છે. તેમ છતાં પ્રતિવાદીએ તે આપ્યા નહી તેથી તે અપાવો. તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે તે અરજીથી પક્ષકારોની વચે નવો કરાર કરવતો કાંઈ હેતુ નહી હતો એવું સાફ છે માટે તે દાવો ચાલી શકતો નથી. દારજી વેકાયા વિ. રાયા સુજારાયકુ. ઇ. કા. રી. મ. વા. ૧ પાનુ ૩૮૭.

વચન લેનાર વ ૬૩. હરકોઈ વચન લેનાર ખેતાનું આપેલું વચન પુરૂ કરાવવાનું પુરૂ કરવાની નું માંડીવાળી શકે છે. અથવા તે તમામ કીંવા ભાગ ન પુરો કરવો એ વાત માંડીવાળેકી વી માફી આપી શકે છે, અથવા તે પુરૂ કરવાની મુદત વધારી શકે છે. વા માફી કરેતેજી અથવા તેને યોગ્ય જણાય તે પ્રમાણેનો તેનો ગમે તેવો બદલો તેના બ ખત દલામાં કમ્બલ રાખવાને અખત્યાર છે.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ). અ બ ને એક તસગીર રંગી આપવાનું વચન આપેછે, બ પછવાડેથી એ પ્રમાણે કરવાની ના કહે છે, એ પછી તે વચન પુરૂ કરવાની અ ને ફરજ રહી નથી.

(બ) અ ને બ ના પાંચ હજાર રૂપીયા દેવા છે, જે ઠેકાણે તથા જે વખતે સદરહુ પાંચ હજાર રૂપીયા આપવાના હતા તે ઠેકાણે તથા તે વખતે તે સરવે પાંચ હજાર રૂપા આના તમામ હેણી બે બાકી દાખલ અ બે હજાર રૂપીયા બ ને આપે છે, તે બ પ્રમાણે કમ્બલ રાખીને લેછે. એ રકમથી સદરહુ તમામ હેણ અદા થયું એમ સમજવું.

(ક). અ ને બ ના પાંચ હજાર રૂપીયા દેવાછે. ક બ ને એક હજાર રૂપીયા બ ના માગણીની બે બાકી દાખલ આપેછે તે બ તે પ્રમાણે કમ્બલ રાખીને લેછે. એથી કરીને સરવે કરજનો નીકાલ થયો એમ સમજવું.

(ડ.) કોઈ કરારની રૂએ અ ને બ ના કોઈ પદસા હેણાછે, પણ તે કેટલા એ મુકરર થયું નથી, રકમ મગકુર મુકરર કર્યા શીવાય અ બ ને બે હજાર રૂપીયા આપેછે અને બ પોતાના તમામ હેણની બે બાકી દાખલ સદરહુ રૂપીયા કમ્બલ રાખીને લેછે. એ ઉપરથી કરજ મગકુર ગમે તેટલું હોય તો પણ તે સરવે અદા થયું એમ સમજવું.

(છ.) અ ને બ ના બે હજાર રૂપીયા દેવા છે, અત્રે બીજા માગનારાઓને પણ રૂપીયા આપવાના છે, અ બ સુધાંના પોતાના સાહુકારે જોડે બંદોબસ્ત કરે છે કે તેઓ ના પોત પોતાના કરજને રૂપીએ આઠ આના પ્રમાણે બદલો આપી પતાવવાં બ ને એક હજાર રૂપીયા આપ્યાથી બ નું કરજ અદા થયું એમ સમજવું.

નિરરથક થ ૬૪. જ્યારે એકાદ સખસની ઇજા ઉપરથી એકાદ કરાર નીરરથક થવા વા ચોખ્ખ કરા ચોખ્ખ હોય અને તે સખસ તે કરાર રદ કરે ત્યારે તે કરારનો બીજો પ ર રદ કરવા- કાર તેમાંના જે કાંઈ વચનનો વચન આપનાર હોય તે વચન તેણે પુરૂ

નું પરીણામ. કરવાની જરૂર નથી કોઇ નીરરથક થવા યોગ્ય કરાર જે પક્ષકાર ૨૬ કરે તે પક્ષકારને તે કરારના બીજા પક્ષકાર તરફથી કરાર મજબુરની રૂએ કાંઇ ફાયદો થયો હોય તો તેણે તે ફાયદો જે પક્ષકાર પાસેથી મળ્યો હોય તે પક્ષકારને અપાઈ શકાય તેટલો પાછો આપવો.

૧. ચુકથી નાણા કોઇને આપવામાં આવ્યાં હોય તો જેને તે આપવામાં આવ્યાં હોય તે ગાણુસ એ નાણા પાછા આપવાને જવાબદાર છે. ઇ. લા. રી. ૧ અલ્હાબાદ. ૭૯

૨. આ દાવો લેહણુદારને લેહેણુ કરતાં ભુક્તથી વધારે નાણા આપવામાં આવેલાં તે પાછાં લેવાને ૧૮૭૨ ના હુકમ આક્ટની કલમ ૭૨ મુજબ કરવામાં આવ્યો હતો તેમાં ૩. ૫૦૦) કરતાં ઓછી રકમનો દાવો હેવાથી આ દાવો સમાલકાજ કોર્ટ સાંભળી શકે છે એમ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું. ઇ. લા. રી. ૨ અલ્હાબાદ ૧૭.

૩. એ ખતની રૂએ એ દાવો કરવામાં આવ્યો પ્રતીવાદીએ તકગર કરી કે અમુક હુકમનામું થએલું પણ તે હુકમનામું થયા પછી વ્યાજ આપવાનો ઠરાવ નહીં છતાં વ્યાજ સાથે એ હુકમનામું બાદીએ ગળવેલું અને એ ઠરાવ હુકમનામામાં નથી એ વાત બદ દાનતથી છુપાવી અમે નાની વયના હતા તે વખતે તે હુકમનામાનું વ્યાજ સાથે અમારી પાસેથી આ ખત લખાવી લીધું છે તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે આ ભુલ એવી નથી કે જેથી તે કરાર ૨૬ થઈ શકે પણ હીસાબ દુરસ્ત થઈ શકે છે એકબાદસ એવા બાદસ વિ. મરલી વિગેરે. ઇ. લા. રી. ૩ કલકત્તા ૧૦૨.

નિરરથક ક- ૧૫. જ્યારે કોઇકબુલાયત નીરરથક છે એવું માલમ પડે અથવા જ્યાં બુલાયત અથ- રે કોઈ કરાર નીરરથક થાય ત્યારે તે કબુલાયત કીંવા કરારની રૂએ જે વા નીરરથક થ સખસને કાંઇ ફાયદો થયો હોય તે સખસે તે ફાયદો જેની પાસેથી મ- યેલા કરારની બ્યો હોય તેને પાછો આપવો, અથવા તેને બદલો બરી આપવો એ તે- રૂએ જે સખ ની ફરજ છે.

સને કાંઇ ફાય
દો થયો હોય
તે સખસની
ફરજ શી છે.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ.) અ ની ક નામની છોકરી જોડે બ એ પોતે લગન કરવાનું વચન આપ્યા- થી તેના અવેજમાં અ બ ને એક હજાર રૂપીઆ આપે છે. વચન આપ્યું તે વખતે ક મરી ગએલી હતી એ કબુલાયત નીરરથક છે પણ બ એ સદરહુ હજાર રૂપીઆ અ ને પા- છા આપવા જોઇએ.

(બ.) મે મહીનાની પહેલી તારીખની પહેલાં જસો પચાસ મણુ ચોખા અને આપવા નો કરાર અ બ જોડે કરે છે અ એ તે તારીખની પહેલાં ચોખા એકસો તીસ મણુ માત્ર આપ્યા અને તે પછી કાંઇ ચોખા આપ્યા નહીં, બ એ એકસો તીસ મણુ ચોખા તારી ખ પહેલી મે પછી પોતાની પાસે રાખ્યા એટલાની કીંમત તેણે અ ને આપવી જોઇએ. (ક.) અ એક ગાયન કરનારી છે તે એક નાટકશાળાના અધીપતી બ સાથે એવો કરાર કરે છે કે બ ની નાટકશાળામાં આવતા બે મહીના સુધી દર આઠવાડીએ બે રાતરી એ પર-

માણે પોતે ગાયન કરવું અને બે એવી બોલી કરે છે કે ગાયનની દર રાત્રીના સો રૂપી-આ અ ને આપવા છઠી રાતરે આ જાણી જોઈને નાટકશાળાનાથી ગેરહાજર રહે છે, અ-ને તે કારણને લીધે બે કરાર બંધ પાડે છે. આ એ પાંચ રાતરી ગાયન કરવું તે બદલે બે એ તેને પગાર આપવો જોઈએ.

(૬.) આ એક હજાર રૂપીએ બે સ્મૃત્ત એક ગાયન સમારંભ વખતે ગાયનો કરાર કરે છે; અને તે હજાર રૂપીઆ તેને અગાઉ આપ્યા છે અને એવો મંદવાડ આગ્યો કે તેનાથી ગવાતુ નથી એ અનાથો ગાયન થાત તો બે ને ફાયદો થયો હોત તેનો બદલો આ એ બે ને ભરા આપવાની ફરજ નથી પણ જે હજાર રૂપીઆ આ ને અગાઉથી આપેલા છે. તે તેણે પાછા આપવા જોઈએ.

ટીકા—કોઈ હોંદુ સહભાગીઆએ વડીસોપારજીત મીલકતના કરેના વેચાણો બીજા સહભાગીઆની ફરીઆદ ઉપરથી રદ કરવામાં આવ્યા હોય તેવા કામોમાં ખાત્રી પુત્રક એ-ગ બતાવવામાં આવે કે અરીદોના પદશા કુટંગો ફૂડંગો ગયા છે તે સિવાય વેચાણુ રદ કરાવનાર સહભાગીઆને એ પદશા પાછા આપવા ફરજ પાડી શકાય નહીં, (નથુનાલ એધરી વી. ચદીસાહી, બંગાળા લા રીપોર્ટ એ. સી. વા. ૪—પા. ૧૮)

નીરરથક થ- ૬૬. નીરરથક થવા યોગ્ય કરાર રદ કરવાની વાત કીંગા તે રદ કરવા વા યોગ્ય કરા ની વાત પાછી રદ કરી એ વાત જણાવવી હોય તો સુચના જણાવવાના ર રદ કર્યો અથવા રદ કરવાના જે પ્રકાર તથા નીચમો છે તે પ્રકાર તથા નીચમ મુ એ વાત તથા જગ જણાવી શકાય છે.

તે રદ કરવું
બંધ પાડવું
એ વાત શી
રીતે જણા-
વાય.

કરાર પુરો ૬૭. વચન આપનારને પોતાનું વચન પુરૂ કરવાને કામ સેહેલથી કરવા કરવાને જે યો નાં યોગ સાધન જોઈએ તે તેને આપવામા વચન લેનાર ગફલત કરે કી ગ્ય સોધ વચ વા આપવાની ના કહે તો તે ગફલતને લીધે અથવા ના કહેવાને લીધે જે ન આપનાર- ટલું વચન પુરૂ થવાનું રહ્યું હોય તેટલું વચન પુરૂ કરવા વિશે વચન આ ને જોઈએ તે પનારને સદરહુ ગફલત અથવા ના કહેવાથી માફી થઇ એમ સમજવું.
આપવામાં વ
ચન લેનારે
ફલત કરી હો
ય તો તેનું પ
રીણાગ.

દ્રષ્ટાંત.

આ એ બનું ધર મરામત કરી આપવાનો કરાર બે જોડે કર્યો છે.

ધર કયે કયે ઠેકાણે મરામત કરવાનું છે તે બતાવવામાં બે ગફલત કરે છે કીંગા ના કહે છે.

એ ગફલતને લીધે અથવા ના કહેવાને લીધે કરાર પુરો કરવો રહ્યો તો તે વિશે

ળ ને માફી છે.

ટીકા:—કોઇ સખસે ગંગામત કરવાની કબુલાયત આપી હોયનો મરામતની જરૂર છે એવી પેસ્તરથી ખગર મળ્યા વગર તે કબુલાયત ઉપરથી તેના ઉપર દાવો કરી શકાય નહીં. (માકીન વા. વાટકીસન, લા રીપોર્ટ. એક્સચેન્જર વા ૬—પા. ૨૫) એવીજ રીતે વળી જ્યાં એક શીખાઉપણાના હસ્તાવેજ ઉપરથી કોઇ શેઠ ઉપર તેના શિખાઉ ઉમેદવાર-ને જન શીખવ્યા બાબત કરેલી ફરીઆદમાં તે ઉમેદવારે શીખવાની ના પાડી એ તકરાર કાયદેસર ઠરાવવામાં આવી હતી (રેમેન્ટ વી. મેનટન લો રીપોર્ટ એક્સચેન્જર. વા. ૧ પા. ૨૪૫)

બાબ ૫ મો.

કરારથી ઊત્પન્ન થયેલા સખ'ધો જેવા બીજાકેટલા

એક સખ'ધો વિશે

કરાર કરવા જે ૬૮. જે સખસ કરાર કરવાને અશક્ત હોય તે સખસને અથવા અશક્ત છે તેનેકિં જે સખસનું પાલણુ પોષણુ કરવાની સદરહુ અશક્ત સખસની કાયદા પ્ર-વા તેના તરફથી માણે જરૂર હોય તે સખસને તેની સંસારમાંની સ્થિતિને યોગ્ય હોય એ બીજા કાઈનેજો વી જરૂરી વસ્તુ કોઇ બીજો સખસ પુરી પાડે, તો તેની કિંમત સદરહુ રાકી પોશાકીની પુર પાડનાર સખસને સદરહુ અશક્ત સખસની મીલકતમાંથી મળવાનો જનશ આપી હો તેનો હક છે.

થતેબાબતનોદાવો

દૃષ્ટાંત.

(અ) જ દીવાનોછે. તેને તેની સંસારમાંની સ્થિતિને યોગ્યછે એવી જરૂરી વસ્તુ અ પુરી પાડેછે. જ ની મીલકતમાં અ ને તેની કિંમત મળવાનો અ નો હક છે.

(બ) જ દિવાનો છે તેની સ્ત્રીને તથા છોકરાને તેમની સંસારમાંની સ્થિતિને યોગ્યછે. એવી જરૂરી વસ્તુ અ આપેછે તેની કિંમત અને જ ની મીલકતમાંથી મળવાનો તેનો હક છે.

ટીકા:—પૂરો પાડેલો સામાન તે સખસને તેની સંસારમાંની સ્થિતિને યોગ્ય હોય એ-વી જરૂરી વસ્તુઓ હોવી જોઈએ; અને જ્યાં સુધી આ નીયમને અનુસરીને ચલાવવામાં આ-વ્યું હોય ત્યાં સુધી ઉધાર ખરીદી કરતી વખતે તેની પાસે જરૂરી વસ્તુઓ લેવાને પુરતી રા-કડ હોય તો તેની ચીંતા નહીં. જરૂરી વસ્તુઓ તે કંઈ કંઈ એ સવાલ હકીકતનો સવાલ છે. અને તે ઉપર ધણા ઠરાવો થયા છે. પણ તે ઠરાવોનું મુખ્ય ધોરણુ તો આ કલમમાં બતા-વ્યું છે તેજ છે. આપણ વી. કુપરના કામમાં (મીસન વા. વેલ્સબી વા. ૧૩—પા. ૨૫૬) તથા રાષ્ટર વી. મૂન્ડવેલના કામમાં (લા રીપોર્ટ એક્સ ચેન્જર વા. ૩ પા. ૯૦) તેનો સારો રીતે ખુલાસો કરેલો છે.

“જરૂરી વસ્તુઓ એ છે કે જેના વગર કોઇ માણસ વ્યાજબી રીતે રહી શકે નહીં. પ્રથમતો ખેરાક, પહેરવાનાં લુગડાં, રહેવાનું ઠેકાણું તથા એના જેવી બીજી વસ્તુઓ. આ વી સે કાંઈ શક છેજ નહીં. વળી બુધ્ધિને યોગ્ય કેળવણી આપવી એ શરીરનું પાલણુ પોશણુ કરવા જેટલીજ જરૂરીછે માટે વેપાર કરીવા હુનર શિખવવો, અથવા કાંઈ અકલ સખ'ધી ની તી સખ'ધો, તથા અધરમ સખ'ધી બાણપણુ કરવું એ પણ જરૂરી વસ્તુ છે. વળી માણસ ગંડળીમાં રહેછે તેથી બીજાઓની મદદની તથા આકરની પોતાની સુખાકારીને માટે જરૂર પડે તેથી બાળકના કરારમાં આકરની બાબત હોઈ શકે. તથા વરગોની જરૂરી વસ્તુઓ આ પ્ર

માણે સ્થાપન કરવાપછી હવે કશરના વીરમમાં તથા લાગુપણમાં એ બાળકની સંસારમાં ની સ્થિતિ પ્રમાણે ફેરફાર પડે. તેની સ્થિતિ પ્રમાણે તેનાં કપડાં જીણાં હોય કે બડાં હોય, જે જમીઆ ઉપર તે આવવાનો હોય તે પ્રમાણે તેની કેળવણીમાં પણ ફેરફાર પડે. તેની દવાનો આધાર જે રોગથી તે પીડાતો હોય તે રોગ ઉપર, તથા જ્યારે ઉગર લાયક થાય ત્યારે તેનો પાસે જે સાધનો હોય નો સંબંધ થતો હોય તે સાધનો ઉપર રહેછે. એવીજ રીતે આકર કેવો રાખવો તથા ક્યાં સૂધી રાખવો એનો આધાર મંડળીમાં તેના દરજ્જા ઉપર રહેશે; કોઈ તવંગરનું બચ્ચુ હોયતો તેને સારા પોશાક વાળો નોકર અપાય, કારણ કે સાધારણ રીતે આવી તરેહનો નોકર સંસારમાં તેના જેવી સ્થિતિના સખસોને આપવામાં આવે છે. પણ આ બધી બાબતોમાં પ્રથમ સાળીન કરવાની વાત એ છે કે એ બચ્ચુ એવી સ્થિતિમાં હતુ કે તેને પુરી પાડેલી વસ્તુઓએ બચ્ચાની હયાતીને તથા યોગ્ય લાભને તથા સુખાકારીને માટે અવશ્ય જરૂરની હતી. આ પ્રમાણે માત્ર મોજ સોળની વસ્તુઓ-હમેશા જાતલ કરવામાં આવે છે. પછી કેટલીક વખતે મોજસોળની વસ્તુઓ મજરે આપવામાં આવે છે. એવીજ રીતે બીજાઓને કરેલા ધરગાદા મદદના કરારો જે કે વખાણવા બેગછે તો પણ તેના પોતાના લાભને અરથે નથી એ સમજાયી તે બંધન કારક થઈ શકતા નથી. બધે પ્રસંગોએ કરારમાંથી બાળકને પોતાને પડતો લાભ હોવો જોઈએ" (આ-પણ વી. કુપર, મીસન એન્ડ વેલ્ફેર વા. ૧૩ પા. ૨૫૨).

કોઈ હિંદુ સ્ત્રીએ તેનો ધણી બીજી બધરો પરણ્યો હોય તેથી તેને છોડી દીધો હોયતો ભરણુ પોશણના પદ્ધતિ તેની પાસેથી માગવા તેણીને હક નથી, અને તેણીના ભરણુપોશણને સાફ કરજ કરવા તેની તરફથી ગર્ભીત અખત્યાર નથી. (વેરાસાગી ચેટી વી. આ-પાસાગી ચેટી, મદ્રાસ હાઇકોર્ટ, રીપોર્ટ વા. ૧-પા. ૩૬૫)

એક સખસે આ ૧૯. જે પદ્ધતિ આપવાની કોઈ સખસને કાયદાથી ફજ હોય થવાના પદ્ધતિથી તે પદ્ધતિ આપવાનો વાતમાં કોઈ બીજા સખસને સખંધ હોય અને તે જે સખસને વા કારણથી પદ્ધતિ મજકુર સદરહુ બીજા સખસ આપે ત્યારે તે પદ્ધતિ તે તમાં પોતાનો સ બીજા સખસને પાછા મળવાનો તેનો હક છે.
બંધહોવાથી આ પેતોતેઆપનાર ને પદ્ધતિ પાછા મળવાનો હક છે.

દ્રષ્ટાંત.

બંગાળા મધ્યે અ નામના જમીનદાર પાસેથી બએ જમીન પટે રાખેલી છે આ એ સરકારને જે ધારો આપવાનો તે બાકી રહ્યો તેથી તે જમીનનું લીલામ કરવાને સરકારે બહેરનામું કર્યું છે, એ લીલામ થયું તો મુલકી કાયદા મુજબ બ નો મણોતપટે રદ થાય છે, લીલામ ન થાય તથા તે ઉપરથી પોતાનો પટે ન રદ થાય એવા હેતુથી અને જે પદ્ધતિ સરકારમાં ભરવાના તે બ ભરે છે, બ એ ભરેલા પદ્ધતિ તેને આ એ પાછા આપવા એ તેની ફરજ છે.

સને ૧૮૭૨ ના આક્ટ ૯ માની કલમ ૬૬ માં ફક્ત જાતની જવાબદારીનો સમાસ થાય છે એમ નથી, પણ જમીનનો માલિક આડી રીતે જવાબદાર હોય તે જવાબદારીનો પણ તેમાં સમાસ થાય છે, પણ તે જવાબદારી તે જમીન ઉપરના હોવા જોઈએ. તે કલમમાં પેટા સાથે રાખનાર જમીનના માલિકને જેમ સાંચ આપે અને તે બાબત સાંચે રાખનાર પોતાના કરારથી જવાબદાર હોય છે તેવી બાબતનો સમાસ થાય છે. મથુરાનાથ ચેટો પાલ્યા વિ. ફ્રાન્સેકુમાર ગોંઝ, ઈ. લા. રો. ક. વા ૪ પાનુ ૩૬૬

વાદીઓના વાંટાની જમીન ખાળતની રકમનો ભાગ સરકારે માગેલો હોય એમ તેમને આપવાને કાયદેસર રીતે બંધાએલા હતા એમ ધારીએ તો, પ્રતિવાદીએ જે નાણા સરકારમાં બરેલાં છે, તે બરવામાં હિંદુસ્તાનના કરાર આક્ટની ક. ૧૯ ના અર્થ પ્રમાણે પ્રતિવાદીનું કાંઈ હોત નહીં હતું. વળી કરાવવામાં આવ્યું કે તે નાણા પ્રતિવાદીએ કાયદેસર રીતે આક્ટની કલમ ૭૦ ના અર્થ પ્રમાણે આપેલા નથી, કારણ કે તેણે કપટથી અને બદ દયાનતથી આપેલાં છે. દેમાઈ લાગત સંગથ બેરાવર સંગથ (વિ. ભાવાભાષ. કાયાભાષ વિગરે. ૪૮ લા રી. મુ. વા પાનુ ૬૪૩

ગણત ન કરેલા કે ૭૦. જ્યારે કોઈ એક સખસ જીજ્ઞ સખસને સાર કાંઈ વસ્તુ કાલ્પથી ફાયદો ભોગ લેયે તે સર રીતીએ કરે. અથવા કાંઈ પણ વસ્તુ તેને આવે. પરંતુ તે પ્રમાણે હોયતે વિશે જે ગણત કરવું એવો તેનો ધરાહો ન હોય તથા જ્યારે સદરહુ જીજ્ઞ સખસને ઉપભોગ કરનાર ખસે તે દરેલી કીંવા આપેલી વસ્તુના કોઈ ફાયદાનો ઉપભોગ કીધો હોની જવાબદારી. ૫, ત્યારે સદરહુ જીજ્ઞ સખસે તે વીશેનો બદલો સદરહુ પેહેલા સખસને ભરી આપવો. અથવા સદરહુ દરેલી કીંવા આપેલી વસ્તુ તેને પાછી આપવી એ તેની ફરજ છે.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) અ એક વેપારીએ અને તે ચુકથી કાંઈ માલ જ ને ઘેર મુકી બચાવે. બ તે પોતાનો સમજીને વાપરે. અ ને તેની કીંમત આપવી જોઈએ.

(બ) અ એ જની કાંઈ મીલકત આગથી બચાવીએ. હકીકત ઉપરથી જે એવું માલમ પડે કે અ ના મનમાં તે બદલ કાંઈ લેવાનું નોહોતુ તો અ ને કાંઈ તેનો બદલો મળવાનો હક નથી.

કોઈને કાંઈ ગા ૭૧. કોઈ સખસને જીજ્ઞ કોઈનો કાંઈ માલ જડે અને તેને તે લ જડે તેની જવાબદારી પોતાના હવાલામાં લે તો નિલ્લેખીના ઉપર જે જવાબદારી છે તે જવાબદારી તે સખસના ઉપર છે.

કોઈ સખસને ચુક ૭૨ જે સખસને ચુકના અથવા સખસનીના કારણથી કાંઈ પદશાકથી અગર સખસ આપવામાં આવ્યા હોય, અગર કાંઈ વસ્તુ સ્વાધીન કરવામાં આવી હોતીના કારણથી પદશા ૫ તે સખસે તે પદશા પાછા આપવા જોઈએ, અગર તે વસ્તુ પાછી શાઆઆ હોય અ સ્વાધીન કરવી જોઈએ.

અર કાંઈ વસ્તુ તેના સ્વાધીનમાં આપવામાં આવી હોય તો તેની જવાબદારી.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) અ તથા બ એ બેકો એકમતે કના સો રૂપિયા દેવા છે, અ એકલો જ તે રકમ ક ને આપે છે. અને બ ના બજારમાં તે વાત નહીં હોવાને લીધે બ પણ જીજ્ઞ સોરૂપિયા ક ને આપે છે. ક એ તે સો રૂપિયા બ ને પાછા આપવા જોઈએ.

(બ) કાંઈ એક સખસના નામ ઉપર રેલવે કંપની મારફત કાંઈ માલ આવ્યો છે માલ

લાભા થાક રહેલે કંપની કાંઈ પછશા માગે છે અને તે પછશા માગવા ગેર કાયદે છે; પરંતુ તે પછશા આપ્યા શીવાય માલ મજૂર કંપનીવાળા આપતા નથી. જેનાં નામ પર માલ આવ્યો છે તે સખસ માલ સ્વાધીનમાં લેવાને સાર. માગેલા પછશા આપે છે એટલા પછશા ગેરકાયદે વધારે લીધા હોય તેટલા તેને પાછા મળવાનો હક છે.

ટીકા—ચુકની બાબતનો દાવો કરવાને કાંઈ પણ ફરજ શીવાય અથવા તે ફરજ છે એ વી ભુલ ભરેલી ધારણાથી એવી રીતે પછશા આપેલા બેઠકે કે જેથી તે પછશા લેનારે તે પછશા રાખવા એ ગેરવ્યાજબી જણાય. એટલા માટે જે પછશા વાસ્તવિક ફરજ પુરી પાડવામાં આપવામાં આવ્યા હોય તે પછશા પાછા વસૂલ કરી શકાય નહીં. જેમકે કોઈ લે હોવાને મુદતનો બાધ લાગવાથી તે વસૂલ કરી શકાય તેવું ન હોય તેવું લેહેણ કાંઈ આપે. અથવા જે લેહેણમાં સગીરપણની તકરાર લાવી શકાય તેવું લેહેણ કેઈ આપે તે આપેલા પછશા પાછા વસૂલ કરી શકાય તેના નથી કારણ કે તે લેહેણ વસૂલ કરવાને કાંઈ કાયદાનો બાધ હતો નોપણ તેવું લેહેણ તે લેહેણના પછશા લેનાર ખર્ચા દીઠથી રાખી શકે છે. (મારીઅટ વિ. હામ્પટન, સ્પાટ્સ લોડીંગ કેસાસ. વા. ૨—પા. ૩૨૫) એ ચુક ફરજની હયાતી વિશે હોવા બેઠકે. અને જે બાબત પછશા આપવાના હેતુ દાખલ હોય તેવી કાંઈ પેટાની બાબતમાં માત્ર એ ચુક હોવી ન બેઠકે. જેમકે એક શાહુકારે એક ધરાકર્તાને એક સોકારચું તે એવી ભુલ ભરેલી ધારણાથી કે તે ધરાકર્તા પોતાના હાથમાં માલ છે. તે કામમાં ઠરાવામાં આવ્યું હતું કે આ પ્રમાણે આપેલા પછશા વસૂલ કરવાને તેને હક નથી. (ચેમ્પર્સ વિ. મીલર, લા જનરલ, કોમન પ્લીઝ વા. ૩૨—પા. ૩૦). બાલકુર વિ. શીકાયર એન્ડ લાર્ડ્સ આમ્યુરન્સ કંપનીના કામમાં (લા જનરલ કોમન પ્લીઝ વા. ૨૭ પા. ૧૦) અમુક કાર્યોથી હમારી કંપની બીજી કંપનીને વાદીનું હેતું હતું તે કંપનીની સાથે બેઠકાઈ ગયેલી છે એમ ધારી પ્રતિવાદીઓએ તે વાદીને તેના લેહેણને પેટે એક હુંડા આપી પછી એમ નીકળ્યું કે એ કાર્યોથી ધારેલું કામ પાર પડ્યું નહોતું, પણ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે એ બીજા ઉપરથી કરેલી ફરીઆદનો પ્રતિવાદીઓની ચુક તે જવાબ નથી. કારણ તે ચુક માત્ર હેતુની હતી.

જે બીનાઓથી પછશા લેવાનો પ્રતિવાદીનો હક ન થતો હોય તે હકીકત વિશે વાદીની તરફનું સુધયુક્તિનું અગ્નિપણ્થ અથવા વીરમરતી હોવી બેઠકે. (કેવો વિ. સોલરી, મીસા એન્ડ વેલ્સની. વા. ૯—૫૪), પણ એમ જણાય છે કે આવી ચુકથી આપેલા પછશા બે કે “તે આપતી વખતે માહિતગારી મેળવવાના સાધનો હોય ન તે સાધનોનો લાભ લેવાને વાદીએ ગફલત કરી હોય” તો પણ તે પછશા વસૂલ કરી શકાય. તો પણ માહિતગારીના સાધનો હોવાથી અગત્યત માહિતગારીનું અનુમાન થઈ જશે. (ન્ટાઉનસેન્ડ વિ. કાઉડી, કોમન બેન્ચ, ન્યુસીરીઝ વા. ૮—પા. ૪૯૩.)

લેહેણ કરતાં વધારે નાણા ભુલથી આપવામાં આપેલાં તે પાછાં લેવાને સને ૧૮૭૨ ના હિંદુસ્થાનના કરાર આક્ટની કલમ ૭૨ પ્રમાણે નુકશાનનો દાવો છે માટે તે સ્મારક કાજ કોર્ટનું સાંભળવા લાયક છે, ગદ્દનિસા વિ. મહમદખાન પિમરે ઇ. લા. રી આ. વા. ૨ પાનુ ૬૭૧.

બાબ ૬ ઠો.

કગર તોડવાના પરીણામ વિશે.

કરાર. તોડવાથી ૭૩. બ્યારે કોઈ કરાર તોડવામાં આવ્યો હોય ત્યારે તેથી થએ ઉત્પન્ન થએલાટો લો જે તોટા કિંવા નુકશાન કરાર મજૂર તુટવાથી પદારથોની હમેશ દાના અથવા નુક ની ચીતીને પ્રસંગે સ્વાભાવીક રીતે બિપન્ન થયું હોય તે તોટા કિંવા નુ

શાનના બદલાયા કશાનનો અથવા જે વખતે તે કરારના પક્ષકારોએ કરાર મજબૂર કર્યો હત.

તે વખતે તે કરાર તુટ્યાથી જે ટોટો કીંવા નુકશાન થવાનો સંભવ પક્ષકાર મજબૂરના બાણમાં હતો તે ટોટો કીંવા નુકશાનનો બદલો કરાર મજબૂર તુટ્યાથી જે પક્ષકારને હાનિ થાય તે પક્ષકારને જે પક્ષકારે કરાર મજબૂર તોડ્યો હોય તે પક્ષકાર પાસેથી મળવાનો હક છે.

કરાર ઉપર સદરહુ મુજબ કરાર તોડ્યાના કારણથી જે ટોટો કીંવા નુકશાન દુર ને થી ઊત્પન્ન થયે પરા સળધે થયું હોય તે ટોટો કીંવા નુકશાનનો સદરહુ મુજબનો બદલો ફરજ દસો ભરી આપવાનો નથી.

ના જેવી ફર
જ ન અદાક
રી તો નુકશા
ન ભરી આ-
પવું નેઈએ.

બધારે કરાર ઉપરથી ઉત્પન્ન થતી ફરજોની જેવી ફરજ કોઇ સખસને વીશે ઊત્પન્ન થઈ હોય અને તે ફરજ તેણે અદા કરી ન હોય ત્યારે જે સખસને ફરજ મજબૂર અદા ન થયાથી હાની થઇ હોય તે સખસને જે પક્ષકારે ફરજ મજબૂર અદા ન કરી તે પક્ષકારે જાણે તે ફરજ અદા કરવાનો કરાર કર્યો હોય અને તે કરાર તેણે તોડ્યો હોય તેજ પ્રમાણેનો બદલો સદરહુ પક્ષકાર પાસેથી મળવાનો હક છે.

ખુલાસો.—કરાર તોડ્યાથી થએલો ટોટો અગર નુકશાનનો સુગાર ઠરાવતી વખતે કરાર મજબૂર પુરો ન કર્યાથી જે અડચણ થઈ હોય તેનો ઈલાજ કરવાને કાંઇ સાધનો હતાં એમ હોય તો તે સાધનો મુજબ પાડવાં નેઈએ.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) અમુક એક કીંગત પચાસ ગણ સુરોખાર બ ને વેચવાનો તથા બ ને સ્વાધીન કરવાનો અ કરાર કરે છે. સ્વાધીન કાંધો એટલે કીંગત આપવાનો કરાર છે અ પૈા તાનું વચન તોડે છે, સદરહુ સુરોખાર જે વખતે સ્વાધીન કરવાનો હતો તે વખતે બે કરાર કીંધેલી જતનો પચાસ ગણ સુરોખાર બ એ વેચાણ લીધો હોત તો કરારની કીંગત ના કરતાં વધારે કીંગત બેઠેલી બેઠલા પછશા વધારે પડત તોટલા પછશા નુકશાનના બદલામાં અ પાસેથી લેવાનો બ નો હક છે.

(બ) બ નું વાહાણ મુંગાઇ મોકલ્યાને ત્યાં તારીખ પેહેલી જાનેવારીને રોજ કાંઈ જણસ (અ આપે તે) ભરીને કલકતે લાવવાને માટે અ વાહાણ ભાડે રાખે છે. વાહાણનું ભાડું કામ થયાથી આપવાનું છે બ નું વાહાણ મુંગાઇ જતું નથી પરંતુ જેવી સરતે અ એ વાહાણ મજબૂર ભાડે લીધું હતું તેવીજ ફાગદવાળી સરતે તે જણસ ગંગાવવાનું થોડું સાધન અને મળવાનો લાગ છે. અ તે લાગનો ઊપયોગ કરે છે. પણ તેમ કરતાં તે ને મેહેનત તથા ખર્ચ પડે છે તે મેહેનત તથા ખર્ચનો બદલો અ ને બ પાસેથી મળવાનો હક છે.

(ક) અ એ બ પાસેથી કાંઇ નીમેલી કીંગતે પચાસ ગણ ચોખા વેચાતા લેવાનો હ

રાર કર્યો છે એખા આપવાનો વખત નીમેયો નથી. પછી અ ય ને ખજાર આપે છે કે એખા આપના લાવશો તો તે હું લેનાર નથી અ એ સદરહુ મુજબ ખજાર આપી તે વખત ય એ એખા વેચ્યા હોય તો કરાર કરેલા કીંગતના કરતાં કમી કીંગત ઉપજેથી જે ટકી કીંગત કમી ઉપજે તેટલા નુકશાનનો ખદલો અ પામેથી ય ને મળવાનો હક છે.

(૬) ય નું વાહાણુ સાઠ હજાર રૂપીએ વેચાતુ લેવાનો કરાર અ કરેછે પણ પોતા નું વચન તોડેછે. વચન તોડ્યું તે વખતે ય ને તે વાહાણુની જે કીંગત ઉપજે તે જો કરારની કીંગતથી કમી હોય તો તેટલા નુકશાનનો ખદલો અ એ બંને ભરી આપવો જોઈએ.

(૭) અ એ એક પડાઉનો ધણી છે તે જુટ ભરીને વેચવા સાડ મીરજાપુર લઈ જવાનો ય સાથે કરાર કરેછે અમુક દહાડે નીકળવું એવું કરારમાં કરાવ્યું છે કાંઈ દુર થ ધ શકવા જેવી અડચણને લીધે પડાઉ મજકુર નીમેયે વખતે નીકળતી નથી અને તેથી કરીને કરાર કરેલે દીવસે નીકળા હોય તો જે દીવસે પડાઉ મીરજાપુર પોહોચી હોત તે દી વસ પછી માલ મજકુર મીરજાપુર પોહોચ્યો. દીવસ મજકુરની પછી અને જે દહાડે પડા ઉ મજકુર પોહોચી તેની અગાડી જુટનો ભાવ ઊતર્યો ચોગ્ય વખતે તે માલ રવાને કર ચો હોતનો જે વખતે તે મીરજાપુર પોહોચત તે વખતે ત્યાં ય ને જે કીંગત મક્કી હો ત તે કીમત માલ ખરેખરો જે વખતે પોહોચ્યો તે વખતના ખજારભાવ કરતાં જેટલી જ સ્તી હોય તેટલાં નુકશાનનો ખદલો અ એ ય ને ભરી આપવો જોઈએ.

(૮) અમુક એક રીતે ય ના ઘરને મરાંમત કરી આપવાનો કરાર અ કરેછે અને તે ના રૂપીઆ અગાડીથી લેછે અ ઘરને મરાંમત કરેછે પણ તે મરાંમત કરાર મુજબ નથી. થયેલી મરાંમત કરાર મુજબ કરી લેવાને સાડ જે ખરચ લાગે તેટલા નુકશાનનો ખદલો અ એ ય ને ભરી આપવો જોઈએ.

(૯) એક અમુક કીમતે પોતાનું વાહાણુ પેહેલી જાનેવારીથી બને એક વરસ સુધી ભાડે આપવાનો કરાર અ કરેછે; વાહાણુના નુરનો ભાવ વધ્યો અને તારીખ પેહેલી જા નેવારીએ સદરહુ વાહાણુનું નુર સદરહુ કરારના ભાવ કરતાં વધારે ઊપજેછે અ પોતાનું વ ચન તોડેછે. પેહેલી જાનેવારીને રીજે તથા તયારથી એક વરસ સુધી તેવું વાહાણુ ભાડે રાખતાં બને જેટલા પછશા પડે તેમાં તથા કરારની રકમમાં જેટલો તફાવત હોય તેટલો નુકશાનનો ખદલો અ એ બંને ભરી આપવો જોઈએ.

(૧૦) કાંઈ નીમેયો કીંગતે કાંઈ લોહું ય ને આપવાનો કરાર અ કરેછે તે કીમત લો હુ મેળવાને સવાધાન કરતાં અ ને જેટલા પછશા લાગે તેથી વધારે ય લોહુ લેવાને ગેરવા જખી રીતે ના કહે છે લોહાની કરારમાં લખેલી કીંગતમાં તથા લોહુ મેળવીને સવાધાન કર તાં અ ને જે ખરચ લાગ્યો હોત તેમાં જે તફાવત હોય તેટલો નુકશાનનો ખદલો અ એ અ ને ભરી આપવો જોઈએ.

(ખાસ.) ય માલ મજુરીએ ભાડે લઈ જવા લાવવાનો ધધો કરેછે અ પોતાના અરખાના કારખાનામાં તાખડનોખ લઈ જવા ય ને એક યંત્ર આપે છે તથા ય ને કહે છે કે તે યંત્ર ન હોવાને લીધે મારું ચરખાનું કારખાનું યંધ પડ્યું છે, ય યંત્ર પહોંચ્યા કાગમાં અયોગ્ય રીતની દીક્ષ કરેછે અને તેથી કરીને અ નો ફાયદો થવા લાયક એ

ક સરકારી ઇમ્પરો બનશે. યંત્ર સ્વાધિન થતાં હીલ થઈ તે દરમીઆન ચરખો ગજકુર આ બવાથી જે સરાસરી ફાયદો આ ને થયો હોય તેટલો નુકશાનનો બદલો બ પાસેથી ભરી લેવાનો હક આ નો છે, પણ સરકારી ઇમ્પરો ગયાથી આ ને જે તોટા આવ્યો તેનો બદલો મળનાર નથી.

(જે) દર એક ટને સો રૂપિયા પ્રમાણે હજાર ટન લોહું અમુક એક વખતે આપવાનો કરાર આ બ જોડે કરે છે. અને દર ટને એંશી રૂપિયા પ્રમાણે સો ટન લોહું વેચાતું લેવાનો કરાર આ ક જોડે કરે છે તથા તે કરાર કરતી વખતે આ ક ને કહે છે કે બ જોડે કરેલો કરાર પુરો કરવા સારૂ આ લોહું હું લેઉ છું. કએ આ જોડે કરેલો કરાર કના હાથે પુરો થતો નથી, તથા આ ને બીજું લોહું મળતું નથી અને તેથી કરારને બ કરાર બંધ પાડે છે. ક એ આ ને વીસ હજાર રૂપિયા આપવા જોઈએ. કારણ કે આ એ જોડે કરેલો કરાર પુરો કર્યો હોય તો આ ને તેટલા રૂપિયાનો ફાયદો થાય.

(કે) કોઈએક અમુક યંત્ર અમુક એક કિંગમે અમુક દિવસ સુધીમાં બનાવીને સ્વાધિન કરવાનો કરાર આ બ જોડે કરે છે નિમેલે વખતે આ યંત્ર સ્વાધિન કરતો નથી અને તેથી જે કિંગમે આ ને બ એ આપવાની હતી તે કરતાં બારે કિંગમે આપીને બીજો યંત્ર લેવાની બ ને જરૂર પડી તો પણ આ જોડે કરાર કરતી વખતે એક તરાહીત સખ સ જોડે કંઈ કરાર બ એ કર્યો હતો. (પણ એ કરાર વિશે આ ને તે વખતે કાંઈ જ જાણવામાં આવ્યું નહોતું) તે કરાર સદરહુ કારણથી પુરો કરવાનું બ થો બની આવ્યું નહીં અને તે કરાર તોડવાને લીધે તે તરાહીત સખસને નુકશાનનો બદલો બ ને ભરી આપવો પડ્યો. બ એ લીધેલા યંત્રની જે કીમત બ ને આપવી પડી તેમાં તથા કરાર કરેલી કિંગમેમાં જે તફાવત હોય તેટલો નુકશાનનો બદલો આ એ બ ને આપવો જોઈએ પરંતુ બ એ સદરહુ તરાહીત સખસને જે બદલો ભરી આપ્યો તે આ પાસેથી બ ને મળવાનો નથી.

(લ) આ ધરે વગેરે બાંધવાનો ધંધો કરે છે પહેલી જાનેવારીએ એક ધર બાંધીને પુરૂ કરી આપવાનો આ બ જોડે કરાર કરે છે એટલા માટે કે તે ધર ક ને ભાડે આપવાનો બ એ કરાર કર્યો છે, તેને ધર ગજકુરનો કબજો પહેલી જાનેવારીએ બ આપે. બ તથા ક મધે થયેલો કરાર આ ને સમજાવ્યો છે આ એ તે ધર એવી ખરાબ રીતે બાંધ્યું કે પહેલા જાનેવારીની આગાડીજ તે પડી ગયું અને તે બને પાછું બાંધવું પડ્યું તેથી ક પાસેથી બ ને બાકું મળવાનું હતું તે ગળ્યું નહીં અને ક જોડેનો કરાર તુટ્યો માટે કને નુકશાનનો બદલો બ ને આપવો પડ્યો. ધર ગજકુર પાછું બાંધતાં લાગેલા ખરબચો તથા બાકુ મળ્યું નહીં તેનો તથા કને બદલો ભરી આપવો પડ્યો તેનો નુકશાનનો બદલો આ એ બ ને ભરી આપવો જોઈએ.

(મ) આ કાંઈ વેપારની જનસ બ ને વેચે છે અને તે અમુક જાતની છે એવું બ ખાતરીથી કહે છે તે ખાતરી ઉપર વિશ્વાસ રાખીને બ તે જણસ ક ને વેચે છે તથા પો તે પણ ક ની તેવીજ ખાતરી કરે છે. પછાડીથી તે જનસ ખાતરી કરેલી જાતનો નથી એવું કહે છે. અને નુકશાનનો બદલો ક ને આપવાની બ ને જરૂર પડે છે એ રકમ આ પાસેથી ભરી લેવાનો હક છે.

(ન) અમુક એક દિવસે કાંઈ રકમ જ ને આપવાનો કરાર આ કરે છે, તે દિવસે તે રકમ આ આપતો નથી દિવસ ગળકુરે તે રકમ ન મળ્યાથી જ ને પોતાના કરજો આ પેવાનું જન્યું નહીં અને તેથી તેનો તદ્દન ખરાબી થઇ, પરંતુ આ એ જ રકમ આપવાનો કરાર કર્યો છે તે રકમ મુદ્દલ તથા તે આપે ત્યાં સુધીનું વ્યાજ એ સિવાય બીજું કાંઈ નુકશાન જદલ જ ને આપવાને આજ્ઞાત્ર નથી.

(ઓ) અમુક એક કીમને પહેલી જાનેવારીને રોજ પચાસ ગણ સુરો ખાર જ ને સ્વાધિન કરવાનો કરાર આ કરે છે ત્યાર પછી જ તે સુરોખાર કોઈએક કીમને ક ન વેચવાનો પહેલી જાનેવારીના પહેલાં કરાર કરે છે તે કિમત પહેલાં જાનેવારી ના જખર લાવ ક રતાં વધારે છે આ પોતાનું વચન તોડે છે આ એ જાને જે નુકશાનનો જદલો આપવાનો તે નો આંકડો ઠેરવતી વખતે પહેલી જાનેવારીને રોજ જખર લાવ શો હવો તે ગજરે પકડવો જોઈએ; પણ ક ને વેચ્યાથી જ ને જે ફાયદો થયો હોત તે મજરે પકડવાનો નથી.

(પી) જ ને અમુક એ દિવસે પાંચસો ગાંસડો ૩ વેચવાનો તથા સ્વાધિન કરવાનો કરાર આ કરે છે જ પોતાનો ધંધો કહી રીને કરે છે તે વિશે આ ને કાંઈ ખજર નથી આ પોતાનું વચન તોડે છે અને ૩ ન હોવાને લીધે જ ને પોતાનું ચરખાનું કારખાનું જંધ કરવું પડે છે સદરહુ મુજબ ચરખો જંધ પડવાથી જ ને જે ટોટો થયો તે જદલ આ ઉપર કાંઈ જવાબદારી નથી.

(કચુ) કાંઈ એક પ્રકારનું કાપડ પહેલી જાનેવારીને રોજ જ ને વેચવાનો તથા સ્વાધિન કરવાનો કરાર આ કરે છે. તે કાપડની જ ના ગનમાં એક તરેહની ટોપીઓ કરવાની હતી, અને તે ટોપીઓનો તે મોશમ સિવાય બીજો વખતે ખપ હોતો નથી. નિમેસો વખત ચુકી ગયો ત્યાં સૂત્રી કાપડ સ્વાધિન કર્યું નહીં પછવાડેથી સ્વાધિન કર્યું અને સ્વાધિન કર્યું તે વખતે વરસની મોસમ થઇ ગયાને લીધે ટોપી કરવાના કામમાં આવ્યું ન હી. કાપડ મજકુરની કરારમાં લખેલી કીમતમાં તથા કપડું આપ્યું તે વખતે તેના જખર રમાં જે ભાવ હોય તેમાં જે તફાવત હોય તેટલો નુકશાનનો જદલો જ એ આ પાસેથી ભરી લેવાનો જ નો હક છે પણ ટોપીઓ કરવાથી જે ફાયદો તેને થાત તે અથવા ટોપી બનાવવાનું કારખાનું તખયાર કરવામાં તેને ખરચ થયો હોય તે મળી શકતો નથી.

(ર) આ એ વાહાણનો માલિક છે. અને તે જ ને પોતાના વાહાણમાં કલકતેથી પેહેલી જાનેવારીએ વાહાણ હંકારીને સિડનીમાં લઇ જવાનો કરાર જ જોડે કરે છે, અને જ આજખત દાખલ નુરના રૂપિયા પછી નામે આ ને આપે છે. વાહાણ પેહેલી જાનેવારીએ હંકાર્યું નહીં અને તેથી જ ને કલકતામાં થોડા દિવસ રહેવું પડ્યું, તથા તેને કાંઈ ખરચ થયો તથા બીજા એક વાહાણમાં બેસીને સિડની જવું પડ્યું, એ કારણને લીધે તે ત્યાં મોડો આવ્યો તેથી તેની કાંઈ પછશાની રકમ કુળી ગઇ આ એ જ ને વ્યાજ સુધાં અનાગ તે મુકેલા પછશા, તથા તે કલકતે રહ્યો તેથી તેને ખરચ પડ્યો તે, તથા પેહેલા વાહાણ નું નુર જમસ્તી બેઠું હોય તો જેટલું જમસ્તી હોય તેટલું નુર, એટલું આપવું જોઈએ પરંતુ જ સીડનીમાં મોડો આવ્યો તેથી કરીને તેની જે રકમ કુળી તે આ એ ભરી આપવાની નથી.

ટીકા—૨૬મ ૧) કરાર તુટ્યાથી જે ટોટો ફીવા નુકશાનનો જાહેરો વસુલ કરી શકાય તે ટોટો ફીવા નુકશાન આ બેમાંના એક પ્રકારનું હોયું જોઈએ. (૧) તે ટોટો ફીવા નુકશાન કરાર મજબૂર તુટ્યાથી પસાર થવાની હમેશ પ્રમાણેની ગતિને પ્રસંગે સ્વાભાવીક રીતે ઉત્પન્ન થયું હોય અથવા (૨) કરારના પક્ષકારોના કરાર કરતી વખતે તે કરાર તુટ્યાથી જે ટોટો ફીવા નુકશાન થવાનો સંભવ જાણ્યામાં હોય તેવો ટોટો ફીવા નુકશાન હોય પણ આ બેમાંના એક પ્રસંગે તે ટોટો ફીવા નુકશાન દુરને પરંપરા સંબંધે ન હોયું જોઈએ; અને અને પ્રસંગે કરાર તુટ્યાથી થએલી હરકત મટાડવાને સાર જે સાધનો હોય તે સાધનો ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ.

એક સહેલાણીમાં શેહેરો દાખલો એ છે કે માલ સ્વાધીન કરવાનો કરાર કરવામાં આવ્યો છે અને તે કરાર તુટ્યો છે. આ પ્રસંગે કરાર તુટ્યાથી સ્વાભાવીક રીતે ઉત્પન્ન થતો ટોટો ખુદી રીતે તે માલ જે દીવસે સ્વાધીન કરવો જોઈતો હતો તે દીવસે તેના જામર ભાવ અને તે માલની કરાર પ્રમાણેની ફીમતની વચેનો જે તફાવત હોય તેટલો છે. દ્રષ્ટાંત (અ) એવું જતાવે છે કે જો માલની કીમત એકઠી એકજ હોય અને તેથી કરીને આ સંજયને લાંબા વાદોએ કાંઈ ટોટો ન આવતા હોય તો પણ જે માલ સ્વાધીન કરવો જોઈતો હોય તે માલ ખીજી રીતે મંગાવતાં જે ખરચ તથા મહેનત પડે તેને માટે તે દાવો બાંધી શકે. (દ્રષ્ટાંત) એ એવું જતાવે છે કે જ્યાં માલ સ્વાધીન નહીં કરવાથી કરાર તુટ્યો હોય તો કરારની કીમત તથા જે દીવસે માલ સ્વાધીન કરવો જોઈતો હોય તે દીવસે તે માલનો જામર ભાવ હોય તે વચેનો તફાવત એ નુકશાનીનું માપ છે, અને જે દીવસે માલ સ્વાધીન કરવો જોઈતો હોય તે દીવસ પહેલાં તે માલનું વેચાણ કરવાથી તે નફો થતો હોય તે કંઈ નુકશાનીનું માપ નથી. પરંતુ આવા પ્રસંગે નુકશાની નહીં કરવાનું જામર ભાવ એ એક સરખું માપ નથી જેમ કે જ્યાં એમ માલમ પડયું કે પ્રતિવાદીની ઇચ્છા ઉપરથી નહીં કરેલા વખતની અંદર માલ સ્વાધીન કરવાનો કરાર પ્રતિવાદીએ તોડવાથી ઉત્પન્ન થએલી નુકસાનીનો દાવો વાદીએ કરવો જાંઘ રાખ્યો અને થએલી હીલમાં પોતે સંમતી આપી તેમાં ઠરાવામાં આવ્યું હતું કે વાદી દાવો કરવાથી કરારની કીમત તથા જામર ભાવ વચે તે વખતે (દાવો કરતી વખતે) જેટલો તફાવત હોય તે તફાવત જેટલી રકમ મળવાનો હકદાર છે. આ તફાવત કરાર તુટ્યો તે વખતે જે તફાવત હતો તેના કરતાં ઘણોજ વધારે હતો. (ઓગમ વિ, વેઈન, લા રીપોટ કવીનસ બેંચ વા. ૩—પા. ૨૭૨).

એ કામમાં એક (૧૨૬) લાનસાગરેટ ટીન પ્લેટ કંપની લા. રીપોટ, એકમચેકર વા. ૧૬—પા. ૧૫૮) (અ) એ (૧) ને કેટલીક વખતે લાખંડ સ્વાધીન કરવાનો કરાર કર્યો હતો અને પણ તે પ્રમાણે તેણે કર્યું નહીં (૧) એ ફરીવાર કરી નુકશાનીનો દાવો કર્યો. તે દાવામાં નુકશાની જાહેરો જે દીવસે એ લાખંડ સ્વાધીન કરવું જોઈતું હતું તે દીવસે એ તેનો જામર ભાવ તથા કરારની કીમત વચેનો તફાવત લેવા માત્ર તેણે હક કર્યો એટલું જ નહીં પણ હીલ “પ્રતિવાદીની સગવડ તથા લાભને માટે” થએલી એમ કહીને એ થએલી હીલની દરમીયાન પછવાડેથી લાવમાં જે વધારો થએલો તે નુકશાની મળવાનો પણ તેણે હક કર્યો—ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે ઓગમ વી. અલ્લેવેઈનના કામમાં ઠરાવેલા ધોરણની અંદર આ મુદ્દાનો દાખલ કરવાને એ હીલ પ્રતિવાદીની ઇચ્છા ઉપરથી કરવામાં નહોતી આવી. (લા રીપોટ કવીનસ બેંચ વા. ૨—પા. ૨૭૫)

આ કામમાં જારન મારટીનનીચે પ્રમાણે જોલ્યો.—

માલ પુરો પાડવાનો કરાર પુરો કરવાનો જ્યારે વખત આવે અને વેચનાર કહે કે હું સ્વાધીન કરી શકતો નથી; ત્યારે નુકશાની કરારની કીમત તથા કરાર તુટતી વખતે જે જામર ભાવ હોય તે વચેનો તફાવત જેટલો છે, પણ જો વેચનાર એમ કહે કે હું આગળ ફલાણે દીવસે સ્વાધીન કરાશે અને લેનાર તે ઉપરથી બાટ જોઈ બેસી રહે તો તેથી નવો કરાર થતો નથી, પરંતુ વેચનાર માલ સ્વાધીન કરવાને હવડ અસાધ્ય થવાથી લેનારને જા

ભરમાં તે વખતે જે નુકશાન પડતું હોય તે નકી કરવામાં આ "ગીના ક્યાનમાં લેવાય" આ અભીપ્રાય જ્યુરની જતાવવામાં આવ્યો અને જ્યુરીએ જે વખતે કરાર તુડ્યો તે વખતના જખ્મર ભાવ કરતાં જાહે એવી મોટા રકમ મળવાનો ફેસલો આપ્યો. (લા રીપોર્ટ એકસ એકર વા. ૧૬—પા. ૧૫. ૮—૬)

જ્યારે ફગર પુરે કરવાનો દીવસ અને કરાર તુડવાનો દીવસ વચ્ચન લેનારે કરાર પુ રા કરતા પ્રથમથી ના પાડતાના સળગથી એકજ ન હાય અને કરારની મુદત પુરી થવાનો વાર હોય ત્યારે નીચમ એ છે કે જે દીવસે કરાર કરવાનો હોય તે દીવસના જખ્મર તથા કરારની કીમત વચેના તફાવત પ્રમાણે નુકશાન નકી થવું જોઈએ. જેમ કે પ્રતિવાદીએ પૃ. ૧૦) ટન લોન્ડ સપટેમ્બર, અક્ટોબર તથા નવમ્બર મહીનામાં સરખે ભાડે આપવા- નો ફરેલો. અને તેણે નોટીસ આપી કે જ્યાં એ લોન્ડ આપવા મારો છરાદો નથી તેમાં ઠરાવામાં આવ્યું હતું કે ત્રણ મહીનાની આખરે એ કરારની કીમત અને એ પરતેક મ- હીનાની આખરના જખ્મર ભાવ વચેના તફાવત જેટલું નુકશાન મળવાનો વાદીને હક છે. (પ્રાકિન વી લા રીપોર્ટ એકમએકર વા. ૭—પા. ૩૧૬ રોપર વિ. જનસન, લા રીપોર્ટ કોમન પ્લીઝ વા. ૮—પા ૧૬૭)

દુર અને પરંપરા સંબંધે થએલા ટોટા અથવા નુકશાનના સંબંધમાં દૃષ્ટાંત (અ) એવા દુર અને પરંપરા સંબંધે થએલા નુકશાનનો દાખલો આપે છે કે તે નુકશાનનો જ- હલો મળવાનો હક કરી શકાય નહીં, અમુક એક દીવસે કાંઈ રકમ (ખ) ને આપવાનો કરાર (અ) કરેછે, (અ) તે પ્રમાણે રકમ આપતો નથી. દીવસ મગ્ગકુરે ત રકમ ન મળ્યાથી (ખ) ને પોતાના કરજો આપવાનું જનવું નથી અને તેથી તેની તદ્દન ખરાબી થાયછે. આવીઆં સાધારણ રીતે એ કરાર કરતી વખતે જોકે પક્ષકારને માલમ હોય કે મુકરર કરેલે દીવ- સે (અ) રકમ નહીં આપે તો (ખ) ને દેવાળું આવશે તો પણ (અ) એ રકમ તથા ઉપ- રના જ્યાજનેજ માટે ફક્ત જવાબદાર છે; કારણ કે દેવાળું જો કે એક રીતે તો ર- કમ મગ્ગકુર નહીં આપવાથી નીકળેલું તો પણ રકમ નહીં આપવાનું તે દુર અને પરંપરા સંબંધે થએલું પરીણામ છે. જુદા જુદા ખાસ કેફાઅતના સંબંધે રકમ મગ્ગકુર નહીં આ પવાથી ખાસ પરીણામ નીપજ્યું, પરંતુ કાયદો કૃત્યના સ્વભાવાક અને પ્રતક્ષ પરીણામે ઉપર માત્ર નજર રાખેછે.

ફેરસ્ટોન બુઈઝકીન્સનના કામમાં (લા રીપોર્ટ એકસ એકર વા. ૮—પા. ૧૨૨) પ્રતિ વાદીઓએ વાદાણુ ભાડે રાખ્યાનો દસ્તાવેજ કરી વાદીનો સાથે એવો કરાર કર્યો કે હગા રા વહાણમાં અમુક વખતે ટાઇન નદીમાં વાદીને માટે હાવર લેઈ જવાને સારૂ ૧૩૦૦) ટન કોલસા ભરીશું પ્રતિવાદીઓએ તેમનો કરાર તોડ્યો, અને તેને લાંબે વાદીને પ્રથમતો જનસની નુરથી બીજાં વાંદાણાં ભાડે રાખ્યાં પડ્યાં, અને બીજાં ૧૩૦૦) ટન કોલસા વ- ધારે કીમતે લેવા પડ્યા. ટાઇનમાં કોલસાના વેહપારના સીરસ્તા મુજબ કોલસા ભરાતી લે ઇ જવાને સારૂ વાદાણુ ભાડે રાખે ત્યાં સુધી વાદીને કોલસા મળી શકે તેવું નહોતું. વા દીએ પ્રતિવાદીઓ ઉપર આ જાને નુકશાનનો દાવો જાંધવા ઉપરથી પ્રતિવાદીઓએ જનસ- તી જુર જેઠું તે આપવાની જવાબદારી અંગીકાર કરી, પરંતુ કોલસાની ચહેલી કીમતના પવાની જવાબદારીને ઈનકાર કર્યો આ કામમાં તજવીજમાં ખાણુને માટે કીમ તમાં ચડાવો થયો હતો, એ વાતનો વાંધો લેવામાં આવ્યો નહોતો, પણ એમ પ્રતક્ષ સાંજીત કરવામાં નહોતું આવ્યું, કે હાવરમાં પણ કીમતમાં એટલાજ ચડાવો થયો હતો. આ કામમાં ઠરાવામાં આવ્યું હતું કે વધારે કીમત વાદીને એઠી તે વાત તે વધારા કરતા નુકશાનનો પ્રથમ દરશનાય પુરાવો છે અને તે વિરૂધ કાંઈ પણ પુરાવો ન હોય તો તે નુ કશાન કરવા વાદીનો હક છે.

દૃષ્ટાંત (લ) કરાર તુડવાના એવી જનના પરીણામે જતાવે છે કે જેને માટે જો ક- રાર તોડનાર સખસ પ્રકરણ હકીકતથી માફીત હોય તો તેને પાસેથી જાહેલા માગો શકાય

પરી ગએલું ધર ફરી ગાંધવાની કીમત એ અવગત કરાર તુટ્યાથી સ્વભાવીક રીતે તથા પ્રતક્ષ રીતે ઉત્પન્ન થએલો ટોટોછે, પણ (ક) પાસેથી બાકુ ન મળ્યું તે તથા (ક) કળને ન આપવાથી (ક) ને જે બદલો આપવો પડે તે જે કરાર તોડનાર પક્ષકારને પ્રકરણ એ હકીકત માલમ હોય તોજ બદલો મળવાના સળખો થઇ શકે છે.

વહાણે ચડાવેલા માલમાંનો થોડોક ભાગ ગુગ થવાથી જે પરીણાગ નીપજવાના હોય તેની ખજાર ન આપી હોય અને આ પરીણાગને સાર જાળવવાર થવાનો માંછ પણ સ્પષ્ટ અથવા ગભીર કરાર કર્યો હોયતો આ માલ વહાણે ચડાવનાર એ માલનો થોડોક માત્ર ગુગ થવાથી એ શુભ થએલો પુરો કરવાને જેટલી રકમની જરૂર હોય તેટલી રકમ તે રકમ મ જરૂર આપતા સુધીનું માત્ર બ્યાજ મળવાને હકદાર છે, પછી ગુગ થએલો માલ ભરતાં સુધી ગાકીનો માલ નકામો થઇ ગયો હોય તો તેની ચીંતા નહીં, (શ્રીટીશ કોલમળીઆ સો ગોલ કંપની લી, નેટલશીપ, લા રીપોર્ટ, કોમન પરીઝ વા—પા ૪૬૬).

(ખુલાસો). “અડચણ મટાડવી” એટલે “ટોટો કીવા નુકશાન અટકાવવું” અથવા કમી કરવું” ટ્રપ્ટાંત (ખ) જેવું જ્યાં કરાર તુટ્યાથી થએલો બધો ટોટો અટક્યો હતો, ફક્ત બીજુ વહાણ મેળવતાં (અડને મહેનત તથા ખર્ચ પડ્યું હતું. એવીજ રીતે કોઇ એજન્ટ અથવા નોકરને ગેદવાજગી રીતે ખરતરફ કર્યો હોય તેણે ખાતાં સુધી નવા નોકરો મેળવવા તેની ફરજ છે. અને આ નવી નોકરીથી જે પગાર મળ્યો હોય અથવા ગળે તે પગાર નુકશાન બદલ જે રકમ મળતા તેનો હક હોય તે રકમમાંથી ગાહ કરાય છે. (હોચેરટાર લી ડુગાટુર, લા જનરલ કવીન્સ એન્ડ વા. ૨૩—પા. ૪૫૮)

જે પ્રકરણોમાં એક પક્ષકાર કરાર પુરો ન કરવાનો પોતાનો ઈરાદો પ્રથમથી જણાવે, અને બીજો પક્ષકાર આ કંતને કરાર તોડ્યા બાદગર ગણે તો કોરટે નુકશાનનો સુગાર કરાવતી વખતે વાદીએ જે કાંઇ કર્યું હોય અથવા જે કરવાના તેની પાસે સાધનો હોય અને જે કોઈ સગજદાર આદમીએ વાજગી રીતે કર્યું જેઈતું હોય, અને જે કરવાથી વાદીનો ટોટો એછો થયો હોય અથવા થઈ શકે તેવું કંઈ પણ મજરે પકડ્યું જેઈએ. (ફ્રાઈટ લી. નાઇટ, લા રીપોર્ટ એક્સચેન્જર, વા. ૭—પા. ૧૧૧); પરંતુ જે કરાર તુટ્યો તેના જોડે બીજો તબયાર કરાર જે બખર નરમ પડે અથવા તજ થાય તે પ્રમાણે વાદીના લાભ અથવા નુકશાનનો થઇ પડે તેવો કાંઈપણ કરાર બખરમાં જઈ મેળવવાને વાદી જાં ધાએલો નથી (શ્રાકિન લી. મુલર, એક્સચેન્જર વા. ૭ પાતુ ૩૨૨)

લગ્નનો કરાર અમલમાં લાવવાનો દાવો ચાલી શકતો નથી. સળખ તેવો કરાર તોડવામાં આવે તો તેથી થએલું નુકશાન લેવાનો દાવો ચાલી શકે છે. વિવાહ કરવાનો કીયા હિંદુશાસ્ત્ર પ્રમાણે એવી બંધન કારક નથી કે જેથી તે બાળતનો કરાર કોઈ અગલમાં લેવ રાવી શકે. ગણપત નારાયણસીંગના કાગમાં છ. લા. રી. ક. વા. ૧ પાતું. ૭૪

ફલકતામાં અમુક હિંદુઓની વયમાં સ્પષ્ટ કરાર કરી સાંથનો હક ઉત્પન્ન કરવામાં આવેલો છે તેનો ૩ જર્મના ૨૧ મા વર્ષના બાળ ૭૭ માની કલમ ૧૭ માં સમાસ થાય છે અને હિંદુશાસ્ત્ર પ્રમાણે પક્ષકારોના હક અને સાંથને લગતી બાળતોની બ્યવસ્થા બંધો જેઈએ. થાકુરચંદ પારતીકના કાગમાં ઠરાવ્યું છે કે બીજાની જગીન ઉપર જે સખસ છ મારત કરે તે સખસનો જગીન કળજે રાખવાનો હક પુરો થાય એટલે તે ઈમારત ખસેડનાનો અગર તે બહલ કંપાસેસન મળવાનો હક છે. અને તે નિયમ બ્યારે સાંથના કરારને લાયક કરવામાં આવે ત્યારે તેથી કાંઈ કરાર આકટના વિરુદ્ધ થતુ નથી સળખ તેથી તેને કાંઈ હરફત થતી નથી. રસીકલાલ મુરાદ વિ. લોકનાથ કરમોકાર છ. લા. રી. ક. વા. ૫ પાતુ ૬૮૮.

લગ્નનો કરાર તોડવાથી, તે કરારનો અમલ કરાવવાનો દાવો ચાલી શકતો નથી પણ તે કરાર તોડવાથી થયેલું નુકશાન લેવાનો દાવો ચાલી શકે છે, ગણપત નારાયણસીંગના

કામમાં ઇ-લા-રી-ક-વા-૧ પાત્ર ૭૪

અમુક માલના કાયળા વાદી પાસેથી લેવાને પ્રતીવાદીએ કરાર કરેલો હતો તેમ છતાં પ્રતીવાદીએ તે લીધા નહીં તેથી પ્રતીવાદીએ કરાર તોડ્યો અને પરીણામે વાદીને નુકશાન થયું તે લેવા વાદીએ પ્રતીવાદી ઉપર દાવો કર્યો તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે જે ભાવથી ખરીદ કરવાને પ્રતીવાદીએ કરાર કરેલો તે, અને ઠરાવેલી મુદતે બજાર ભાવ હોય એ જો વચ્ચેના આવાની રકમ નુકશાન તરીકે વાદીને ગણવી જોઈએ. કોહોન વિગેરે વિ. કાશમ નાહાનાભાઈ ઇ-લા-રી-ક-વા-૧ પાત્ર ૨૬૪

નુકશાનીનો દાવો ચાલશે કે નહીં તે અવેજ વગરના કરાર તુટવાથી રાબુળા વિ. કૃષ્ણરાવ રામચંદ્રનો કેશ કલમ ૨૫ નીચે બતાવવામાં આવ્યો છે તે જુઓ.

કરાર તોડ્યો ૭૪ જ્યારે કોઈ કરાર તોડવામાં આવ્યો હોય અને કરાર મજકુર તો તો અમુક ર-ડવામાં આવે તો કોઈ અમુક રકમ આપવી તેવું તે કરારમાં બતાવ્યું હોય કેમ આપવી ય ત્યારે કરાર મજકુર તોડવાની જે પક્ષકાર ફરીઆદ કરતો હોય તે સખ એવું જે કરા સને તેથી ખરેખર નુકશાન અથવા ઠોટા થયાનું સાબીત થાય કીંતુ ન રમાં કરાવ્યું થાય તો પણ કરાર તોડનાર પક્ષકાર પાસેથી તેને યોગ્ય બદલો મળવાનો હોય તે કરાર હક છે પરંતુ એ મુજબ ગણવાનો બદલો સદરહુ કરારમાં સદરહુ બતાવે તોડવાથી બદ લી રકમ કરતાં બસતી હોવું જોઈએ નહીં.

લો મળવાનો

હક.

આપવાદ—જ્યારે કોઈ સખશ કાંઈ બમીનબત કીંતુ મુચલકા કીંતુ તેજ પ્રકારનો જીંજો કાંઈ દસ્તાવેજ લખી આપે, અથવા કાંઈ પણ કાયદાના ઠરાવ મુજબ કીંતુ હિંદુસ્તાનની સરકારના કીંતુ કાંઈ સ્થાનીક સરકારના હુકમ મુજબ જે સરકારી કામ કીંતુ કૃત્યમાં સરવ લોકનો સખંધ છે તેવું કોઈ કામ અથવા ફૂલ કરવાનું કાંઈ ખત લખી આપે, ત્યારે તેવા કાંઈ દસ્તાવેજની સરત તોડેથી તેમાં લખેલી તમામ રકમ આપવાને તે તોડનાર સખસ પાત્ર છે.

ખુલાશો—કાંઈ સખસે સરકાર સાથે કાંઈ કરાર કર્યો તો તેજ બિપરથી અવશ ક રીને તેણે જેમાં સરવ લોકનો સખંધ છે એવું સરકારી કામ કરવાનું કખુલ કર્યું અથવા તેવું ફૂલ કરવાનું વચન આપ્યું એમ સમજવું નહીં.

દ્રષ્ટાંતો

(અ) અમુક દીવશે જો બ ને પાંચશો રૂપીઆ આપવામાં ચુકે તો તેને હજાર રૂ-પીઆ આપીશ એવો કરાર અ બ જોડે કરેછે અ તે દીવશે પાંચસો રૂપીઆ આપતો ન-થી એક હજાર રૂપીઆની અંદર કોરટને યોગ્ય જણાય તેટલો બદલો બ ને અ પાસેથી લેવાનો હક છે,

(બ) અ બ સાથે એવો કરાર કરે છે કે હું કલકત્તા મધે શસ્ત્ર વર્ધનનો ધધો કરે તો મારે પાંચ હજાર રૂપીઆ બ ને આપવા અ તે ધધો કલકત્તા મધે કરેછે પાંચ હજાર રૂપીઆની અંદર કોરટને યોગ્ય જણાય તેટલો બદલો અ પાસેથી ભરી લેવાને બ નો હક છે,

(ક) અમુક રાજે કોરટમાં હાજર ન થાઉ તો પાંચસો રૂપીઆ ચુનોગારી આપવી એવો મૂ

અલકો અ લખી આપે છે; તે હાજર થતો નથી તે તમામ દંડ આપવાને પાત્ર થાયછે.

ટીકા:—જેટલે સુધી આ કલમનો સંબંધ છે તેટલે સુધી આ આક્ટ કોઈ પાછળની તારીખથી લાગુ થતો નથી. (જંગાળા લા રીપોર્ટ વા. ૧૨—પા. ૪૭૨)

એક કરાર એવો હતો કે અમુક તારીખે મુદ્દલ નાણાં ૧૨ ટકાના વ્યાજ સાથે આ પવામાં નહીં આવેતો, તા. ૧૫ નવેમ્બરના રોજ બેવડી રકમ દેણદારે આપવી. આવો કરાર ઈક્વિટી કોર્ટ અમલમાં લાવતી નથી. વેનકીતારાગા પાતાર વિ. કામ બારાથ કેસવા મેનન ઇ. લા. રી. મ. વા ૧ પાતુ. ૩૪૯

સરકાર સાથે કોઈ ખાનગી સંખસ અમૂક કરાર કરે, તેમ છતાં સરકાર પોતાના સરકારી હકથી તે કરાર વિરુદ્ધ કોઈ કામ કરે અને ખાનગી સંખસ તે કરારવાળું કામ સરકારના અખત્યાર વિના પોતાને માથે રાખી શકે તેવું ના હોયતો તે સંખસનો સરકાર ઉપર દાવો ચાલી શકતો નથી. નોખોનચંદ્ર વિ. હિંદુસ્થાનના સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ઇ. લા. રી ક. વા. ૧ પાતુ. ૧૧

વાજબી રીતે કે ૭૫. કોઈએક સંખસ એકાદ કરાર વ્યાજબી રીતે રદ કરે તો તે કરાર રાજ બંધ પાડનાર પુરો ન કર્યોને લીધે તેને જે નુકશાન થયું હોય તેનો બદલો બરી લેવા પક્ષકારને બદલો નો તેનો હક છે.

બરી લેવાનો હક છે

દષ્ટાંત.

(અ) અ એક ગાયન કરનારો છે, તે એક નાટકશાળાના અધીપતિ બ જોડે એવો કરાર કરે છે કે બ ની નાટકશાળામાં આવતા બે મહીના સુધી દર અઠવાડીએ બે રાતરી એ પ્રમાણે પોતે ગાયન કરવું. અને બ એવી બોલી કરે છે કે ગાયનની દર રાત્રીના સો રૂપિયા અને આપવા, છતાં રાતરે અ જાણી જોઈને નાટકશાળામાંથી ગેરહાજર રહે છે અને તે કારણને લીધે બ કરાર રદ કરે છે. કરાર પુરો ન કર્યોથી બ ને જે નુકશાન થયું હોય તેનો બ દલો બરી લેવાનો બ નો હક છે.

બાબ ૭ મો.

માલના વેચાણ બાબત.

વેચેલા માલ ઉપર માલીકી ક્યારે ઉત્પન્ન થાયછે.

“માલ” એ શ ૭૬. આ બાબમાં ‘માલ’ એ શબ્દનો અરથ પ્રતેક જાતની જાંખનો અરથ. ગમ મીલકત સમજવો તથા તેમાં પ્રતેક જાતની જાંખ મીલકતનો સમાવેશ થાયછે.

ટીકા:—“માલ” એ સંજ્ઞામાં હરેક ખ્યાલ કરી શકાય એવા પદારથનો સમાવેશ ન કરવો જોઈએ, કેમકે કેટલાક પદારથો જેવાં કે રત્નો અથવા બીજા પદારથો જે લોકોની પુખ્તને માટે વપરાતા હોય તેવા પદારથો વહેવાર કરવાના પદારથો નથી અને તેથી તે વેચી શકાય તેવી ચીજો નથી. મદ્રાસ હાઈકોર્ટ રીપોર્ટ વા. ૭—પા. ૨૧૯)

‘વેચાણ’ એ શ ૭૭. વેચાણ એટલે કીમતના બદલામાં મીલકત આપવી તે ઉપજનો અરથ. રથી વેચેલી વસ્તુ ઉપરનું સ્વામીત્વ વેચનાર પાસેથી નીકળી ને વેચાણ લેનારને પ્રાપ્ત થાય છે.

વેચાણુ શી રીતે ૭૮. કાંઇ કીમને કોઇ મુકરર કરેલો માલ; કીંવા કાંઇ મુકરર કરે-
થાય. લા માલની કીમત આપવા માંડી તથા સ્વીકારી એટલે તેથી.

અને તેની સાથે કીમત આપ્યાથી અથવા માલ સ્વાધીન કર્યાથી અથવા કીમત આ-
પવા માંડ્યાથી કીંવા માલ સ્વાધીન કરવા માંડ્યાથી કીંવા કીમતનો કાંઈ ભાગ આપ્યાથી
કીંવા બાનું આપ્યાથી કીંવા માલ પછકી કાંઇ ભાગ સ્વાધીન કર્યાથી અથવા કીમત આપવા-
ની વાત અગર માલ સ્વાધીન કરવાની વાત અગર એ બેઉ વાતો મુલતવી રાખવી એવી
કબુલાયત સ્પષ્ટ રીતે કીંવા ધર્ભર્તિ રીતે કર્યાથી.—

વેચાણુ થાય છે એમ સમજવું.

કોઇ મુકરર કરેલા માલના વેચાણુ સાફ જો કાંઇ કરાર કરવામાં આવ્યો હોય તો
જ્યારે તેની સમગ્રી કીમત કીંવા તે કીમતનો કાંઇ ભાગ કીંવા બાનું આપવામાં આવે અથ-
વા જ્યારે તે સમગ્રો માલ કીંવા તે માલનો કાંઈ ભાગ સ્વાધીન કરવામાં આવે તારે તે વે-
ચેલા માલનું સ્વામીત્વ ખરીદદારને પ્રાપ્ત થાય છે એમ સમજવું.

જો પક્ષકારો સ્પષ્ટ રીતે અગર ધર્ભર્તિ રીતે એવું કબુલ કરે કે પરિણા આપવાની
વાત અગર માલ સ્વાધીન કરવાની વાત અગર એ બેઉ વાતો મુલતવી રાખવી તો વેચાણુ
ની સુચના સ્વીકારતાંજ માલની માલિકી ખરીદદારને પ્રાપ્ત થાય છે.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) બ અ નો ઘોડો પાંચસો રૂપિયા વેચાતો લેવાનું કહે છે. અ બનું બોલવું સ્વી-
કારે છે અને ઘોડો બને સ્વાધીન કરે છે ઘોડો સ્વાધીન કર્યો એટલે ઘોડા ઉપર બની માલિકી થઈ

(બ) અ બ ને કાંઇ માલ મોકલે છે. અને તે બ ને પસંદ પડે તો અમુક એક
કીમતે લેવો અને પસંદ ન પડે તો પાછો મોકલવો એવો બ ને સંદેશો મોકલાવે છે.
બ માલ રાખે છે અને પોતાને પસંદ પડ્યાનું અ ને કહેવડાવે છે, બ એ માલ રાખ્યો એ
ટલે તે ઉપર બ ની માલિકી થાય છે.

(ક) તમારા ઘોડાના હું હજાર રૂપિયા આપીશ એવું બ અ ને કહે છે, અને જ-
ણાવે છે કે નીમેસે અમુક એક દીવસે ઘોડો સ્વાધીન કરવો અને કીમત બીજી એક નીમેસે
દીવસે આપવી. અ તેનું કહેવું સ્વીકારે છે. બ એ અ ની સુચના સ્વીકારી એટલેજ ઘો-
ડા ઉપર બ ની માલિકી થઈ.

(ડ) અ ના ઘોડાના એક હજાર રૂપિયા આપવાનું બ કહે છે. અ ને રૂપિયા એક
મહીના પછી આપવાનું જણાવે છે, અ તે કહેવું સ્વીકારે છે કહેવું સ્વીકારતાંજ ઘોડો
બ નો થયો.

(ધ) બ પેહેલી જાનેવારીને રોજ અ ને કહે છે કે તારા એ બા હું હજાર રૂપિયા લે-
વા માગુ છું અને રૂપિયા આવતા મારચ મહીનાની પેહેલી તારીખે આપીશ. તથા કિં-
મત આપતાં સુધી એ બા લઈ જવા નહી. અ એ કહેવું સ્વીકારે છે. તે સ્વીકાર કરતાંજ
એ બા બ ના થયા.

ટીકા:—સ્વાધીન કરવાનું કામ ઈસાદા પૂર્વક થએલું હોવું જોઈએ; માત્ર અકસમાત
થી અથવા રાજપુત્રી વગર બનેલું ન હોવું જોઈએ. જેમકે જ્યાં હુંડીઓ ઉપર (અ) ના

નર્મિતો સ્વીકાર કર્યો અને ફ્રાન્સમાં તેના ઉપર ટપાલ રહેતે મોકલવામાં આવી; પણ તે મોકલતાં પહેલાં વેચનારે તે રદ કરી હતી, જે કરવાનો ફ્રાન્સના કાયદા મુજબ તેને હક હતો. પણ ચુકથી એ હુડીઓ મોકલાઈ ગઈ, તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે એ હુડીઓનું સ્વામિત્વ (અ) ને પ્રાપ્ત થતું નથી, કારણ કે વેચનારને કાગળ રદ કરવાનો ઇરાદો ખતાવ્યો હતો. (એક તરફ કોર્ટ, લા રીપોર્ટ્સ ચાનસરી કેસીસ વા. ૬ પા. ૨૭)

એવી કંઈ પણ ચીજ જે સાટા વિશે બંને તરફની આખરની નિરણીતકારક સંમતી બતાવવાને માટે ખરીદદારે વેચનારને આપી હોય અને વેચનારે તેનો સ્વીકાર કર્યો હોય તેને બાહ્યનું સગળવું (બેનબનમોન પા. ૧૩૭)

(થોડાક ભાગનો માલ સ્વાધીન કરવાથી ન સ્વાધીન કરેલા માલનું સ્વામિત્વ બીજાને પ્રાપ્ત થવા વિશે કલમ ૯૨ જોવી.)

તે કલમમાં આ કલમના ઠરાવોનું ઘણું જ જાણું પરિવિતપણું આપેલું છે. આ કલમના ઠરાવોથી આ બાબત હિંદુ લા ઠરાવોમાં ફેરફાર થતો દેખાય છે. કારણ કે હિંદુના પ્રમાણે વેચાણ પૂર કરવાને ક્યારે આપવાની અવશ્ય જરૂર છે. (કમુ બપાપી વિ. કચોહ વી ચોખા. મુબાઇ હાઇકોર્ટ રીપોર્ટ્સ, વા. ૧૦ પા. ૪૬૧)

કાળીગંજમાં અમુક “ ગોળા ” માં બધા મળી ૬૫૦ મણ ચોખા હતા, તે બંને અમુક દરથી વેચાણ આપવાને અ એ તેની સાથે કરાર કર્યો. તે ગોળાની નજીકમાં બ રહેતો હતો, અને તેણે એવું કયુજ કર્યું હતું કે અમુક તારીખ પહેલાં તે ચોખા હું ત્યાંથી તોળી લેઈશ. બંને આ કરાર કે ને આપ્યો. તેથી કચે ૧૩૦ મણ ચોખા લીધા અને ૩૧૦૦૦ આપ્યા. પણ પાછળથી તેણે બાકીના ચોખા લેવાની ના કહી, એવા કારણથી કે જ્યાં ચોખા બાબત કરાર કરવામાં આવ્યો છે તેના કરતાં તે ઉતરતી બતના છે તેટલામાં “ ગોળા ” અકસગાત બગી ગયું અને ચોખાનો પણ નાશ થયો. પછી વસુલ આપેલાં નાણા કાપી બાકીની કીમતનાં નાણાં લેવા અ એ બ ઉપર દાવો કર્યો. તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે તે વેચાણ સંપૂર્ણ છે. અને વેચેલા ચોખાને જોખમ લાગે તેના બેનબન સાથે તેનું માલિકપણું કરાર આકટના કલમ ૭૮ અને ૮૬ પ્રમાણે બંને મળ્યું છે કારણ કે તે કરાર નકી કરેલા માલ બાબત હતો. અને તે બદલ બંને બાહ્યનું આપેલું છે અને થોડાક ચોખા લેવામાં આવેલા છે અને જ્યાં સુધી કલમ ૧૯ માં સમાસ થાય નહીં ત્યાં સુધી જેવી બાત્રી કહેવામાં આવી હતી તેવી બાત્રી લાયક તે ચોખા નથી એમ સાબિત કરી બંને તે કરાર રદ કરી શકતા નથી. પણ તેને તો તે પ્રમાણે કરવાને અટકાવ થયો છે કેમકે જે તેણે યોગ્ય હુસીઆરી રૂખા હોત તો, તે ચોખા નિચી બતના છે. એવું તેને માલમ પડી શકત. શેસા. મોહનપાળ ચોખી વિગેરે વિ. નોબો કિરેટા પોડીર ઇલા. રી. ક. વા. ૪ પા. ૮૦૧

જેવસ્તુ મુકરર ૭૯. જે વસ્તુ હજી મુકરર કરવાની હોય, કિંવા બનાવવાની હોય કરવામાં કિંવા બંને, કિંવા પુરી કરવાની હોય, તે વસ્તુ વેચવાનો બ્યારે કરાર થયો હોય, નાવવામાં કિંવા પુર ત્યારે વસ્તુ મજકુરનું સ્વામિત્વ તે વસ્તુ મુકરર કરવામાં આવે, બંની-રી કરવામાં આ વવામાં આવે અથવા પુરી કરવામાં આવે ત્યાં સુધી ખરીદદારને પ્રાપ્ત થતો નથી તે વેચી થતું નથી. હોયતો તેનું સ્વામિત્વ ખરીદદારને પ્રાપ્ત કર્યારે થાય છે.

દ્રષ્ટવ્ય.

અ નામના હાડા કરનારન બ પોતાને સાર એક હોડી કરવા કહે છે. કિમત હજી

પ્રમાણે આપવાનું ઠરાવેલું નથી. હોડી બાંધવાનું કામ ચાલ્યાના દરમીયાન તેની કીમત બે દહાસા એ વખતે વખત આ ને રૂબીઆ આપ્યાછે હોડી પુરી થાય ત્યાં સુધી તેના ઉપરનું સ્વામીત્વ બ ને પ્રાપ્ત થતું નથી.

જ્યારે જમીન વ્યાજબી કીમતથી વેચવાનો કરાર કર્યો હોય અને વ્યાજબી કીમત નક્કી કરવાને કોઇ મુશ્કેલી ના હોયતો, કોર્ટે હમેશાંનો રીતી પ્રમાણે તે નક્કી કરવી, અને તે કરારને અમલ કરવાનું હુકમનામું કરવું. પરંતુ જે જમીનમાં કોયલા અગર કીમતી ક્ષણી-જ પદાર્થ હોય જેમકે તેનો ખાસ પ્રકાર લક્ષ્મીરાખતાં કીમત કરવાનું ફક્ત કલ્પના આ ને ધારણા ઉપર હોયતો, કોર્ટે તે કરારનો વિશેષ રીતે અમલ કરવાને હુકમનામું કરવું નહીં, કારણ કે વાદીએ શી કીમત આપવી એ નક્કી કરવાનું કોર્ટ પાસે સાધારણ રીતનું સાધન નથી. નવી બોરલુમ કોલ કંપની લિ. બ્રોસરામ માહતા. ઇ. લા. રી ક. વા પ પાનુ ૧૭૫

ખરીદદારનેસ્થિ ૮૦. જ્યારે કોઇ માલના વેચાણના કરાર મુજબ જે સ્થિતિમાં તિમાં માલ લેવા કોઇ ખરીદદાર માલ મજકુર લેવાનો હોય તે સ્થિતિમાં તે માલને આ-નો હોયતે સ્થિતિ ણુવા સાર માલ મજકુર ઉપર કાંઈ કામ કરવાનું હોય ત્યારે તે કામ ક માં તે માલને વે રવામાં આવે તાંહાં સુધી વેચાણ મજકુર પુર થતું નથી.

ચનાર આણવાનો
હોય ત્યારે માલ મ
જકુરનું વેચાણપુ
ર ક્યારે થાયછે.

દ્રષ્ટાંત.

આ એક વહાણ કરનારછે. તે બ સાથે એક વહાણ અમુક ઠરાવેલી કીમતે વેચવાનો કરાર કરેછે તે વહાણ આ ની ગોદીમાં પડેલું છે વાહાણને શડ દોરડાં ચડાવીને સુસાફરી ઉ પર જવા લાયક સજ કરવું, તથા તેમ કરીને સ્વાધીન કર્યું એટલે કીમત આપવી એવી બો લીછે. વાહાણને સડ દોરડાં ચડાવી સજ કરીને સ્વાધીન કરવામાં આવે તાંહાં સુધી વહાણની માલીકી કરાર મુજબ બ ને પ્રાપ્ત થતી નથી.

ટીકા;—કલમ ૭૯ માં “પુરી કરવાની હોય” એમ જે લખ્યું છે તેનો આ કલમથી ખુલાસો થાયછે. જ્યાં સુધી કોઈ ચીજને ખરીદદાર લેવાનો હોય તેવી સ્થિતિમાં આણવાને કંઈ વસ્તુ કરવાની બાકી હોય ત્યાં સુધી તેનું સ્વામીત્વ ખરીદદારને પ્રાપ્ત થાય તેવા અરથમાં તે “પુરી” થઈ નથી. એ નિયમ જસ્ટીસ બ્રાકચને આ નીચે મુજબ બતાવેલો છે:—“જ્યારે વેચાણના કરાર મુજબ જે સ્થિતિમાં માલ લેવાને ખરીદદાર બંધાએલો છે તેવી સ્થિતિમાં અન્યથા સ્વાધીન કરવા યોગ્ય સ્થિતિમાં માલને આણવાને સાર વેચનારે માત્ર મજકુર ઉપર કાંઈ કામ કરવાનું હોય ત્યારે તે પ્રમાણે કરવાથી ઉલટા ધરાદો દરશાવનારી કંઈ કંઈ કુદ્રીઅત ન હોયતો સ્વામીત્વ પ્રાપ્ત થતાં વેહેલાં એ કામ માત્ર મજકુર ઉપર કરવું એ એક સરત ગણવાની છે” (બ્રાક બરનઆન સેલ્સ પા. ૧૫૧) અક્રમન વી. મોરોસના કાગમાં (કોમન બેન્ચ વા. ૮ પા. ૪૪૯) એમ માલમ પડ્યું કે વેહેવારનો. શોરસ્તો એ-વો હતો કે હમારલી લાકડું વેચનારે ખરીદદારેના પસંદ કરેલા કડકા તેના પોતાના બપરચે વેહેરાવવા બેઠાએ. આ પ્રમાણે કરતાં પહેલાં વેચનારે દેવાણું કહાડ્યું, અને ના પસંદ ક-ડકા ખરીદદારે પોતે વેહેરાવ્યા; અને બાકીના લઈ ગયો, એ દેવાળીઆઓના આસાઇની-ઓએ તેના ઉપર કરેલી ફરીઆદમાં ઠરાવામાં આવ્યું કે ના પસંદ કરેલા કડકાનું સ્વા-મીત્વ તેમ પ્રાપ્ત થયું નહોતું કેમકે વેચનારને તે ઉપર કાંઈક કામ કરવાનું બાકી હતું.

માલની કીંમત
શી થાયછે તે ઠરાવ
વાસાં વેચનારે
તેમાલને કાંઈપણ
કરવાનું હોયત્યારે
વેચાણ ક્યારે પુ
ર થાય.

૮૧. માલની કીંમત કેટલીછે એ ઠરાવવાને સાંચ વેચનારને મા-
લ મજકુરને કાંઈ 'કરવાનું' બાકી રહ્યું હોય તો તે કરવામાં આવે તાંદાં
સુધી વેચાણ મજકુર પુર થતું નથી.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) એક જાતની છાલના ઢગલાનો અ માલીકછે. અને તે ઢગલો બ ને દર ટને સેઠ
રૂપિઆ પ્રમાણે વેચવાનો તથા તોળીને તેને સ્વાધીન કરવાનો કરાર અ કરે છે બંને
લેવાનું કબુલ કરીને અમુક દીવસે તેની કીંમત આપવાનું કબુલ કરેછે કેટલોએક ભાગ તો-
ળીને બ ને સ્વાધીન કર્યોછે, બાકી રહેલો ભાગ કરાર મુજબ તોળવામાં આવે ત્યાં સુધી તે
આકીના ભાગનું સ્વામિત્વ બ ને પ્રાપ્ત થતું નથી.

(બ) કાંઈ મટોડીનો ઢગલો દર ટને અમુક રૂપિઆ પ્રમાણે બ ને વેચાણ આપવાનો
કરાર અ કરેછે બ એ તે મટોડી પોતાના ગાડામાં નાખીને લઈ જાય. તથા અ ની જગીન
ઉપરથી બ ની મટોડી મજકુર મુકવાની જગો ઉપર જતાં રસ્તામાં તોળવાનાં યંત્ર છે. ત્યાં
તે ગાડાં લઈ જવા તથા યંત્ર મજકુર ઉપર બ એ સદરહુ પ્રતેક ભરેલી ગાડીનું વજન ક
રવું એવી કરારની બેલીછે એમાં વેચનારને કાંઈ કરવાનું રહ્યું નથી. સમગ્ર વેચાણ મજકુર
પુર થયું તથા સદરહુ મટોડીના ઢગલા ઉપર ખરીદદારનું સ્વામિત્વ એકદમ થયું એમ સમજવું.
કરાર થતી વખતે ૮૨. કોઈ વેચાણનો કરાર કરતી વખતે માલ મુકરર થયો ન

તે માલ મુકરર થ હોયતો તે વેચાણ પુર થવાને સાંચ માલ મજકુર મુકરર થવો જરૂર છે.
થો ન હોયતો વેચા
ણ ક્યારે પુર થા
ય છે.

દ્રષ્ટાંત.

(અ) પોતાની ટાંકીમાંથી વીસ ટન તેલ બ ને વેચવાનો કરાર કરેછે અ ની ટાંકીઓ
માં વીસ ટન કરતાં વધારે તેલ છે. તે તેલમાંના કોઈ પણ ભાગ ઉપર બની માલીકી થઈ નથી.

માલ પછવાડી ૮૩. જ્યારે કોઈ વેચાણની કબુલાયત કરતી વખતે માલ મુકરર
થી ઉપયોગમાં લીધો થયો નહીં હોય પરંતુ કબુલાયતમાં બતાવેલા પ્રકારના જેવો માલ એક
ધાથીતે મુકરર થ પક્ષકારે પાછળથી સદરહુ કબુલાયતને અર્થે ઉપયોગમાં લીધો હોય તથા
યોએમસમજવું. સદરહુ મુજબ ઉપયોગમાં લીધાની વાત બીજા પક્ષકારે કબુલ રાખી હોય
ત્યારે માલ મજકુર મુકરર થયો તથા તે વેચાણ પુર થયું એમ સમજવું.

દ્રષ્ટાંત.

• (અ) પાસે વીસ પીપ ભરાઈને વધે એટલી ખાંડનો એકંદર ઢગલોછે તેમાંથીતે વીસ
પીપ ખાંડ બ ને વેચવાનો કરાર કરેછે, કરાર થયા પછી અ વીસ પીપમાં ખાંડ ભરેછે અને
બ ને ખમર આપેછે કે કરારમાં લખ્યા પ્રમાણે ૨૦ પીપ તદ્દયારછે તે લઈ જવાં બોધ્યો
બ ઠહેછે કે મારાથી જેમ જમ્મદી લઈ જવાશે તેમ હું લઈ જઈશ એ મુજબ અ એ ખાંડ

મજકુરનો જે ઉપયોગ કર્યો તેથી તથા જ એ તે વાત માન્ય રાખીતેથી તે ખાંડ જ ની થઇ.

ટીકા—આ કલમ મુજબ વેચનારે કરારના કામમાં માલનો ઉપયોગ કરવો જોઇએ અને એ પ્રમાણે ઉપયોગમાં લીધાની વાત ખરીદદારે માન્ય રાખવી જોઇએ. જસ્ટીસ હોલારાયડ નીચે મુજબ નીચેના ઠરાવે છે:—“એક પક્ષકારે માલ પસંદ કર્યો અને બીજા પક્ષકારે તે વાત માન્ય રાખી એટલે પ્રથમ જે માત્ર વેચવાની કબુલાત હતી તે ફરીને હવે ખરેખર વેચાણ થાય છે, અને તેથી સ્વામીત્વ પ્રાપ્ત થાય છે” રોલ વિ. થર્વેસ, બાર્નેવોલ એન્ડ કરાવેલ વા. ૬—પા. ૩૮૮

વેચનારે માલ ૫ ૮૪. જ્યારે કોઇ વેચાણનો કરાર કરતી વખતે માલ મુકરર થયો સંદ કરીને કહાડે ન હોય, અને કરારની સરત મુજબ તે માલને સખધે વેચનારે કાંઇ એ તો માલ મુકરર થયું કૃત્ય કરવાનું હોય કે તે કૃત્ય માલ મજકુર ખરીદદારના ઉપયોગમાં યોગ્ય સમજાવું. લેના સુધી થઈ શકતું નથી ત્યારે કરારમાં બતાવેલા પ્રકારનો કોઇ પણ માલ પસંદ કરી કાઢવાનો વેચનારનો હક છે અને તેણે તે પ્રમાણે કરવાથી માલ મુકરર થયો એમ સમજાવું.

દ્રષ્ટાંત.

અ ની વખારમાં ઘણા ચોખા છે તેમાંથી અમુક દીવસે અમુક કીમત આપવાનું ઠરાવીને પચાસ મણ ચોખા વેચાણ લેવાની કબુલાત આ જોડે જ કરે છે એ કબુલાત થઇ છે કે ચોખાને સાડે જ એ કાચળા મોકલવા તથા આ એ ચોખા તેમાં ભરવા જ કાચળા મોકલે છે અને આ પચાસ મણ ચોખા તેમાં ભરે છે એ ઉપરથી માલ મુકરર થયો એમ સમજાવું.

જંગમ મીલકત ૮૫. જ્યારે સ્થાવર તથા જંગમ મીલકત એ બેજ એકઠી વેચ સ્થાવર મીલકત વાની કબુલાત થઇ હોય ત્યારે સ્થાવર મીલકત ઉપર હક પ્રાપ્ત થાય તે જોડે વેચીહોયત્યા પેહેલાં જંગમ મીલકત ઉપરનું સ્વામીત્વ ઉત્પન્ન થતું નથી.

રે જંગમ મીલકત
ત ઉપર સ્વામીત્વ
ક્યારે ઉત્પન્ન થાય
ય છે.

દ્રષ્ટાંત.

એક ઘર તથા તેમાંનો સામાન સરંજામ વેચવાની કબુલાત આ જ જોડે કરે છે અને ઘર મળે ત્યાં સુધી સરંજામ ઉપર જ નું સ્વામીત્વ થતું નથી.

ટીકા—આ કલમ કહેલી કેફીયતને સંબંધે કરાર આપ્યો છે અને તે પુરો થતાં સુધી સ્વામીત્વ ઉત્પન્ન થતું નથી લિનીઅન વિ. ટુચુડ, મીસન એન્ડ વેક્સ બી વા. ૧૩ પા ૨૭) માલ વેચાણ લેના ૮૬. જ્યારે માલ ઉપર ખરીદદારની માલિકી થઇ હોય ત્યારે તે રતો થયાપછી કાંઈ માલ નાસ ચયાથી અગર તેને કાંઈ નુકશાન પોહોચવાથી કાંઈ ટોટા થા નુકશાન થાય તો થતો તે ખરીદદારને ખમવો જોઇએ.

તે તેણે ખમવું જોઈએ.

દ્રષ્ટાંત.

(અ) આ વી જમીન ઉપર જળાઉ લાકડાનો ગંજ છે તેના જ એકસો રૂપિયા આપ-

વાતું' કહે છે અને એ તે સ્વીકારે છે અમુક દીવસ સુધી લાકડાં એ ની જમીનમાં છે ત્યાંજ રહે અને કીમત આપ્યા પેહેલાં લાકડાં લઇ જવાં નહીં એવી બોલાં છે. કીમત રૂપિયા આપ્યા અગાઉ અને અત્તની જમીનમાં લાકડાં મજકુર છે એ દરમીયાન તે લાકડાં અકસ્માત આગથી જળી ગયા. એ તોટો જ એ ખગવો જોઇએ.

(ખ) એક તસજીરનું લીલામ ચાલતું હતું તેમાં એ એ તેની એક હજાર રૂપિયાની માગણી કરી. એ માગણી કર્યા પછી તે તસ્વીર અકસ્માત ખરાબ થાય છે. જો લીલામ પૂર થયા અગાડી તસજીર ખરાબ થઇ તો વેચનારે, તથા લીલામ પુર થયા પછી ખરાબ થઇ તો એ એ, તોટો ખગવો જોઇએ.

કાળીગંજમાં અમુક “ગોળા” માં જ્યાં મળી ૬૫૦ મણુ ચોખા હતા, તે અને એ ગુફ દરથી વેચાણ આપવાને એ એ તેની સાથે કરાર કર્યો, તે જગોની નજીકમાં જ રહેતો હતો, અને તેણે એવું કયુલ કર્યું હતું કે અમુક તારીખ પહેલાં તે ચોખા હું ત્યાંથી તોળી લેઇશ જ એ આ કરાર કે ને આપ્યો. તેથી કે એ ૧૩૦ મણુ ચોખા લીધા, અને રૂ ૧૦૦૦) આપ્યા. પણ પાછળથી તેણે બાકીના ચોખા લેવાની ના કહી, એવા કારણથી કે જેવા ચોખા બાળત કરાર કરવામાં આવ્યો છે તેના કરતાં તે ઉતરતી જતના છે તેટલામાં “ગોળા” અકસ્માત જળી ગયું અને ચોખાનો પણ નાશ થયો. પછી વસૂલ આપેલાં નાણા કાપી બાકીની કીમતનાં નાણાં લેવા એ એ જ ઉપર દાવો કર્યો. તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે તે વેચાણ સંપૂર્ણ છે. અને વેચેલા ચોખાને જોખમ લાગે તેના જોખ સાથે તેનું માલિકપણું કરાર આકટની કલમ ૭૮ અને ૮૬ પ્રમાણે જ ને મળ્યું છે, કારણ કે તે કરાર નક્કી કરેલા માલ બાળત હતો. અને તે બદલ જ એ બાકાતું આપેલું છે અને થોડાક ચોખા લેવામાં આવેલા છે અને જ્યાં સુધી કલમ ૧૯ માં સમાસ થાય નહીં ત્યાં સુધી જેવી ખાત્રી કહેવામાં આવી હતી તેવી ખાત્રી લાયક તે ચોખા નથી એમ સાબેત કરી જ તે કરાર રદ કરી શકતો નથી. પણ તેને તો તે પ્રમાણે કરવાને અટકાવ થયેલો છે કેમકે જો તેણે ચોખા હુશીયારી રાખી હોત તો, તે ચોખા નિચી જતના છે એવું તેને માલમ પડી શકત. શે. શી. મોહનપાળ ચોક્કી વિગરે વિ. નોજો કિસ્ટો પોડાર ઇ. લા. રી. ક. વા. ૪ પા. ૮૦૧.

જે માલમોજુદ ૮૭. જે માલ કરાર કરતી વખતે હોયજ નહીં તેવો માલ વેચ નથીતે વેચવા વી વા વિશેનો કરાર બ્યારે થયો હોય, ત્યારે માલ પેદા કર્યા પછી, કરાર શેકરાર થયોહોય માં ઠંથા મુજબ, વેચનારે અથવા વેચનારની સંમતિથી ખરીદદારે કાંઈ તોતે માલ ઉપર કલ્પ કર્યાં હોય તો, તેથી માલ મજકુર ઉપરનું સ્વામિત્વ ખરીદદારને પ્રાપ્ત થાય. પત થઇ શકે છે.

દૃષ્ટાંતો.

(અ.) એ કરાર કરે છે કે આવતા વરસમાં પોતાના કારખાનામાં જેટલી ઉત્પન્ન થાય તેટલી સરવે અમુક કિંમતે જ ને વેચાણ આપવી. મળી તરફાર થયા પછી તે ગળીયા ની સરજી મુજબ વ્યવસ્થા થયા સાડ પોતે રાખી છે, એવી એ જ ને મોચ આપે છે એવો હોયની તારીખથી મળી ઉપરનું સ્વામિત્વ જ ને પ્રાપ્ત થયું.

(ખ.) એ ની જમીન ઉપર હાલ જે પાક ઉભો છે તે પછી જે પાક કરવામાં આવે તે જ એ લઇને વેચવો એવો કરાર કાંઈ અમુક કિંમતે એ કરે છે. એ કરાર મુજબ કરાર કરતી વખતે જે પાક ઉભો હતો તે પછી કરેલો પાક જ એ ની સંમતી લેઇને પોતાના ક જમમાં લે છે પાક મજકુર કમળમાં લીધો તેવજને તે ઉપરનું સ્વામિત્વ જ ને પ્રાપ્ત થયું.

(ક) આ કોઈ અમુક કીમતે એવો કરાર કરે છે કે મારી જમીન ઉપર જે પાક હાલ ઉભો છે તે પછે જે પાક કરવામાં આવે તે બે એ લઇને વેચવો એ કરાર મુજબ કરાર કરતી વખતે જે પાક ઉભો હતો તે પછી કરેલો કોઇ પાક પોતાના કબજામાં આપવાનું બે બે ને કહેછે આ કબજા આપવાની ના પાડે છે, કબજા આપવાની ના કહયાથી આ એ કરાર તોડયાનું થાય તો પણ પાક મજકુર ઉપર બે નું સ્વામીત્વ થતું નથી.

કરાર કરતી ૮૮ બવીશકાળે એકાદ દીવશે માલ સ્વાધીન કરવાની બોલીથી માલના વખતે જે મા વેચાણનો કરાર કર્યો હોય તો કરાર કરતી વખતે વેચનારના કબજામાં તે બે વેચનારના માલ ન હોય તો પણ તથા તે માલ વેચતો લીધા સીવાય બીજી રીતે વે- કબજામાંથી ચનાર મજકુરને મળશે એવી આશા રાખવાને વેચનારને યોગ્ય કારણુ તે તે વેચવા વિ વખતે ન હોય તો પણ કરાર મજકુરથી પક્ષકારો બંધાએલા છે એમ સ- શે તથા બ- મજબૂં.

બીશ કાળે કો
ઈ દિવશે સ
વાધીન કરવા
વિશેનો કરાર.

દ્રષ્ટાંત.

ધેરટઈડીઆ રેલવે કંપનીના પચાશ શેર બે ને વેચવાનો કરાર તારીખ ૧ લી જાને વારીને રોજ બે કરેછે એ શેરો તેજ સાલના મારચ મહીનાની ૧ લી તારીખે સ્વાધીન કર્યા અને તેજ રોજ કીમત આપવી એવી બોલી છે કરાર કરતી વખતે આ પાસે કોઈ પણ શેરોનો કબજો નહોતો એ કરાર કાયદેસર છે.

કરારથી કી ૮૯ વેચાણના કરારથી વેચેલા માલની કીમત ઠરી ન હોય ત્યારે કોરટને મત ઠરી ન યોગ્ય દેખાય તે કીમત ખરીદદારે વેચનારને આપવી એવી ખરીદદાર મ- હોય તો કેમ જકુરની ફરજ છે.
કરાવવી.

દ્રષ્ટાંત.

બે પટણા મધે રહેછે તે કલકત્તા મધેના આ મામના ગાડી કરનારને એક પ્રકારની ગાડી કરવાનું કહેછે કિંમત વિશે કોઈ કાંઈ બોલતા નથી. હુકમ મુજબ ગાડી તદ્દપાર થ- ધ; અને કિંમત વિશે ખરીદદાર તથા વેચનાર વચ્ચે તકરાર ઉત્પન્ન થયાથી, કેટલી કિંમત આપવાની કોરટના વિચારમાં યોગ્ય આવેછે એ કોરટે ઠરાવવું જોઈએ.

સ્વાધીન કરવું.

સ્વાધીન શી ૯૦ વેચેલો માલ ખરીદદારના કબજામાં જાય, અથવા ખરીદદાર ત રીતે કરવું. રકથી જેને અધીકાર છે એવા કોઇ સખસના કબજામાં જાય, એવું પરિણામ જે વાતથી થાય તેવી કોઇ પણ વાત કરવાથી વેચેલો માલ સ્વાધી- ન કરી શકાય છે એમ સમજવું.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) આ બે ને એક ઘોડો વેચેછે અને તેને પોતાના તબેલામાંથી બે ના તબેલામાં

મોડલાવે છે અગર લઇ જવા દે છે જ ના તબેલામાં ઘોડો ગયાથી તે સ્વાધીન કરવામાં આવ્યો એમ થયું.

(ખ.) ઇંગ્લંડમાં છે તે મુળાધના વેપારી અ પાસેથી સો ગાંસડી રૂની મંગાવે છે. અને તે સાર પોતાનું વાહાણ મુળાધ મોકલે છે ર સદરહુ વાહાણમાં ચઢાવ્યું એટલે તે જ ને સ્વાધીન કર્યું એમ સમજવું.

(ક) કાંઈ અમુક પ્રકારનો માલ અ જને વેચેછે તે માલ એક વખારમાં બંધ કરેલો છે અ જને તે વખારમાંથી માલ લઇ જવાને માટે વખારની કુંચી આપે છે, એ સ્વાધીન કરવું થયું.

(ડ) તેલના બરેલા અમુક પાંચ પીપો અ જ ને વેચે છે, એ તેલ અની વખારમાં છે. જ તે પાંચ પીપો ક ને વેચે છે અને તે પીપો વખારમાં રાખ્યા બદલ વખારનું બાડું ક પાસેથી અ લેછે, એ ઉપરથી તેલ મજકુર ક ને સ્વાધીન કર્યું એમ સમજવું. કારણ કે તેથી કરીને ક ના વખારવાળા તરીકે તે માલ પોતાની પાસે રાખવાની અ ની સમતી થઇ એવું તે ઉપરથી સમજાય છે.

(ધ) અ પચાસ મણુ ચોખા જ ને વેચેછે તે ચોખા ક નામના વખારવાળાના કબજામાં છે, અ ક ઉપર જ ની હસ્તક હુકમ મોકલે છે કે તે ચોખા જ ને આપવા, અને ક તે હુકમ માન્ય કરીને ચોખા પોતાના હીસાબમાં જને નામે લખેછે એમ કરવાથી ચોખા મજકુર જ ને સ્વાધીન કરવા સમજવા.

(ધ.) અ દર ટને હજાર રૂપીઆ પ્રમાણે પાંચ ટન તેલ જ ને વેચવાનું કબજા કરેછે માલ સ્વાધીન કર્યો એટલે કીંગત આપવી એવી બોલી છે ક એ ડકાવાજો છે તેની પાસે અ નુ વીસ ટન તેલ છે તેમાંથી પાંચ ટન તેલ જ ને નામે કરવા વીશેનો હુકમ અ ક ને મોકલે છે. ક તે પ્રમાણે પોતાના હિસાબમાં નામ ફેર કરે છે તથા જ ને નામે કરવાનો ખર્ચ અ ના મેહેતા સાથે જ ને ચીઠા મોકલેછે. અ નો મેહેતો તે ચીઠી જ પાસે લેઇ જાયછે અને કહેછે કે કીંગત આપો એટલે આ ચીઠી તમને આપુ જ કીમત આપવાની ના કહેછે એમાં માલ જ ને સ્વાધીનમાં કરવાનું સમજવું નહીં કારણ કે અ એ પસંદ કરેલું પાંચ ટન તેલ જ ની તરફથી મુનીમ તરીકે ક પોતાના કબજામાં રાખે એવીજ એ પોતાની સમતી આપેલી નોહોતી.

ટીકા:—ખરીદદાર હસ્તક સ્વાધીન કરવા હુકમ માત્ર મોકલવામાં આવે તેટલાથીજ માલના નીક્ષેપી સંગતી શીવાય માલ સ્વાધીન થયો એમ થતું નથી. (બેનટલ વી. જની બારનવેલ એન્ડ કરેશવેલ વા. ૩—પા. ૪૨૩) ગોડાસ વી. રોમના કામમાં (લો જનરલ કોમન પલીઝ વા. ૨૫—પા. ૧૭) એક વખારવાળાનું શરટીફિકેટ માલની કીંગતનું એક આપવાની સરતે ખરીદદારને આપવામાં આવ્યું હતું; અને એ સરત પુરી કરવામાં નહીં આવતાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે તરણ પક્ષકારોની વચે કરાર પુરો થયો નથી અને તેથી કરીને માલ પોહોચ્યા નથી.

ડકાવાળાને ૬૧ વેચેલો માલ ડકાવાળાને અથવા હુંડા લાડાવાળાને સ્વાધીન કર-
કીંયા હુંડા ચો હોય તો તેનું પરીણામ તે માલ ખરીદદારને સ્વાધીન કરવા જેવુંજાછે; લાડા વાળાને પરંતુ તેમ કર્યું હોય તો જે માલ ખરીદદારને પોહોચે નહીં તે માલની સ્વાધીન કર- કીંમતનો તે જવાબદાર થતો નથી, તથાપી બ્યારે સદરહુ ડકાવાળાને અથ

વાનું પરીણામ આ હુંડા ભાડાવાળાને માલ મજકુર એવી રીતે સ્વાધીન કર્યો હોય કે તે થી કરીને તે માલ સંભાળી રાખવાનો અથવા તે સ્વાધીન કરવાનો જવાબ તે હકવાળા અગર હુંડાભાડાવાળા પાસેથી ખરીદદાર મજકુર લઈ શકે તો તેને માલ તેવા ખરીદદારને પોહોચે નહીં તો પણ તેની કીમતનો તે જવાબદાર છે.

દ્રષ્ટાંત.

અ આગરેથી આ કલકત્તામાં રહેછે, તેને એવો હુકમ મોકલે છે કે ત્રણ પીપ રેલને માં મોકલવામાં આ બે નું ઠાગ ઠેકાણું લખીને તેલના ત્રણ પીપો આગગાડીના સ્ટેશન ઉપર લઈ જાય છે અને તે ત્યાં મુકી જાય છે પણ જે નીયમ મુજબ અમલ કરવાથી રેલ-વે કંપની માલની સલામતીની જવાબદાર થાયછે તે નીયમ મુજબ આ એ કરચું નહીં માલ મજકુર બે ને પોહોચતો નથી સળગ માલ એવી યોગ્ય રીતે સ્વાધીન કર્યો નથી કે બે ઉપર દાવો માંડી કીમત તેની પાસેથી વસૂલ કરી શકાય. :

ટીકા—જ્યાં કરાર પ્રમાણે વેચનાર માલ ખરીદદારને મોકલવાનો હોય, તેને પ્રસંગે કોઈ સાધારણ હુંડા ભાડાવાળાને અને વળી ખરીદદારે પોતાની મરજી પ્રમાણે પોતાની પાસે એ માલ લઈ આવવાને હુંડા ભાડાવાળો ખસુસ કરીને જનાવ્યો હોય તેને એ માલ વધારે કારણ સહિત સ્વાધીન કર્યો હોય તો તે ઇંગ્લાંડના કાયદા પ્રમાણે ખરીદદારને સ્વાધીન કર્યા બરાબર છે. (સ્મીથ વી. હડ્ડન, લો જનરલ કવીન્સ બેંચ વા. ૩૪—પા. ૧૪૫) આ નીયમ આ કલકત્તામાં ફરીથી ઉત્પન્ન કરવામાં આવ્યો છે; અને તે હુંડા ભાડાવાળાઓ તથા હકવાળા બંનેને લાગુ કરવામાં આવ્યો છે. તો પણ સ્વાધીન કરવાનું કામ એવું પુરું પુરું હોવું જોઈએ કે તેથી માલ મજકુરને માટે હુંડા ભાડાવાળો જવાબદાર થઈ શકે; નહીં તો એ ખુલ્લું છે કે ખરીદદાર ઉપર જેર વાળ્યાં જોખમ નાંખાય છે જેમકે કલારક વી. હમીન્સના કામમાં હુંડા ભાડાવાળાઓએ એમ જાહેર બજાર આપી હતી કે પાંચ પાંઉંથી જાહેર કીમતની ગાંસડીઓ હશે અને અમને તે વિશેની ખબર નહીં આપી હોય તથા તેનું યોગ્ય નુર નહીં આવ્યું હોય તો તે ગાંસડીઓને માટે અમે જવાબદાર નથી અને આ પ્રમાણે જાહેર બજાર આપી હતી તો પણ તેમને સોંપેલા માલની કીમત પાંચ પાંઉં કરતાં જસતી છે એવી હુંડા ભાડાવાળાઓને બજાર આપવાને વેચનારે ગફલત કરી હતી. આ કામમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે વેચનારે માલ સ્વાધીન કર્યો નથી, “ કેમકે તે માલ એવી રીતે મોકલાવ્યો નથી કે તેમાં નુકશાન થવાથી પ્રતિવાદીને હુંડા ભાડાવાળાઓ પાસેથી તે નુકશાનનો જલ્દો મળે. ” ઇસ્ટ વા. ૧૪—પા. ૪૭૫) એવીજ રીતે વળી જ્યાં સને ૧૮૫૪ના આક્ટ ૧૮ ની કલમ ૧૦ માં ઠરાવ્યા મુજબ રેલવે કંપનીને માલ સ્વાધીન કર્યો ન હોય અથવા સને ૧૮૬૫ના આક્ટ ૩ની કલમ ૩ થી ઉલટી રીતે કોઈ સાધારણ હુંડા ભાડાવાળાને માલ સ્વાધીન કર્યો હોય તો તેની કીમતને માટે ખરીદદાર જવાબદાર થશે નહીં આ કલમની સરતો ઉપરથી વળી એમ પણ માલમ પડશે કે માલનો ફક્ત યોડાજ ભાગ ગુમ થયો હોય ને એ ગુમ થએલા માલના પ્રમાણમાં કીમત ઓછી આપીને બાકીનો માલ રાખવાને ખરીદદાર બંધાએ લો. યશે.

માલનો કાં ૯૨. સધળો માલ સ્વાધીન કરવાનું કામ ચલાવતાં તેનો કંઈ ભાગ સધળા ભાગ સ્વાધીન કરવામાં આવ્યો હોય તો સદરહુ સધળા માલની માલકી ખરીદદાર કરવાનું રહે પ્રાપ્ત થવાને સળધે ભાગ મજકુર સ્વાધીન કરવાનું પરીણામ સદરહુ પરિણામ. રહુ તમામ માલ સ્વાધીન કરવાના પરિણામ જેવુંજ છે, પરંતુ માલનો કંઈ

ભાગ સઘળા માલમાંથી તેટલો નીરાળો કરવાના હેતુથી સ્વાધીન કરવો હોય તો તેનું પરિણામ બાકી રહેલો માલ સ્વાધીન કરવાના પરિણામ જેવું નથી.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) અ ને નામે મોકલેલો માલ જે વાહાણમાં ભરેલો છે તે વાહાણ બંદરમાં આ વે છે. અ તે માલનો ખરીદદાર છે. કપનાં વાહાણ ખાલી કરવા ગાડે છે અને સદરહુ સઘળો માલ સ્વાધીન કરવાનું કામ ચલાવતાં માલ પછકી કાંઈ માલ અ ને સ્વાધીન કર્યો છે આ હાપરથી સરવ માલ ઉપરની માલોકી અ ને પ્રાપ્ત થવાને સગથે તે સરવ માલ અ ને સ્વાધીન થયો એમ સમજવું.

(બ) અ બ ને એક જળાડ લાકડાનો ગંજ વેચે છે. ગંજ સ્વાધીન કરે એટલે બ એ કીંગત આપવાની છે. વેચાણ થયા પછી બ તે લાકડાં પછકી થોડાં લાકડાં લઈ જવાની પરવાનગી અ પાસે માગે છે અને તે અ આપે છે. એથી બધો માલ સ્વાધીન કરવાનું પરિણામ કાયદા મુજબ થતું નથી.

(ક) અ બને ૫૦ મણ ચોખ્ખા વેચે છે તે ચોખ્ખા અ ની વખારમાંજ રહે છે. વેચાણ થયા પછી તે પછકી ૧૦ મણ ચોખ્ખા બ કને વેચે છે બની ઇચ્છા ઉપરથી ૧૦ મણ ચોખ્ખા અ ક ને મોકલે છે એ ઉપરથી સરવે ચોખ્ખા કાયદા મુજબ સ્વાધીન થવાનું પરિણામ થતું નથી.

ખરીદદાર વી ૯૩. કાંઈ વિશેષ વચન આપવામાં આવ્યું ન હોય તો માલ સ્વાધીન નાંતી કરે ત્યાં કરવો એવી ખરીદદાર વીનંતી કરે ત્યાં સુધી માલ સ્વાધીન કરવાની ફરજ સુધી માલસ્વા વેચનારને નથી.

ધીન કરવાની
ફરજ વેચના
રને નથી.

સ્વાધીન ક- ૯૪. સ્વાધીન કરવા બાબત કાંઈ વિશેષ વચન આપવામાં આવ્યું ન રવાનું ઠેકાણું. હોય તો વેચેલો માલ વેચતી વખતે જે ઠેકાણે હોય તે ઠેકાણે તે સ્વાધીન કરવાનો છે; અને જે માલ વેચવાનો કરાર થયો હોય તે માલ કરાર મજકુર થતી વખતે જે ઠેકાણે હોય તે ઠેકાણે તે સ્વાધીન કરવાનો છે અથવા તે વખતે તે માલ હોયજ નહીં તો જે ઠેકાણે તે પેદા કરવામાં આવે તે ઠેકાણે સ્વાધીન કરવો.

ટીકા—કારણમાં કોઈ જગીઆ બતાવી ન હોય તો સામાન્ય નીયમ એ છે કે ચ-એક્ષી જણસો વેચાણની વખતે જે જગીઆએ હોય તે જગીઆએ તે સ્વાધીન કરવાની છે. બ્યારે કરારમાં માગે ત્યારે આપવાનું હોય અને તે ઠેકાણે ન હોય ત્યારે વેપારીઓનો કોઠાર, કારખાનાવાળાની અથવા કારીગરનો દુકાન, તથા ખેડુતનું ખેતર અથવા વખાર જે ઠેકાણે વેચેલી ચીજો સુધી હોય અથવા રાખી હોય તેજ ઠેકાણે એ માલની માગણી કરવી જોઈએ. તથા તે સ્વાધીન કરવે જોઈએ (કેન્ટ, વા. ૨—પા. ૧૭૭).

કામના ૩૫ ઉપરથી જેવી રીતે સ્વાધીન કરવાની જરૂરજણાતી હોય તેવી રીતે સ્વાધીન કરવું જોઈએ જેમ કે, સાલ્ટર વિ. પુલમ્સના કામમાં (મ્યાનીંગ એન્ડ ગરેજર, વા. ૨—પા. ૬૫૦ પ્રતિવાદી એક લીલાગવાળાએ ધાસની એક ગજી વેચી; જે ગજી તે વ-

ખતે જ નામના કોઇ સખસની જગા ઉપર પડી હતી, અને તેણે તે ગંજી લેઈ જવાને પરવાનગી આપી હતી એ પરવાનગીની વાત ખરીદદારને જણાવવામાં આવી હતી અને વળી જ ઉપરનો કાગળ પણ લખી આપ્યો હતો જેમાં એવું લખ્યું હતું કે ખરીદદારને એ ધાસ લઈ જવા દેવું. આમ છતાં પણ એ ધાસ લઈ જવા દેવાની જ એ ના પાડી, અને ખરીદદારે ધાસ ન સ્વાધીન કરવાને માટે લીજાગવાળા ઉપર ફરીઆદ કરી તોપણ તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે ધાસ સ્વાધીન કરવામાં આવ્યું હતું, કેમકે લીજાગવાળાએ કામના ૩૫ ઉપરથી જેવી રીતે સ્વાધીન તેણે કરવું જોઈતું હતું તેવી રીતે તેણે સ્વાધીન કર્યું હતું.

વેચનારનું *લીયન.

વેચનારનું લીયન. ૯૫. કરાર ઉપરથી વિરૂધ્ધ ધરાદો દેખાઈ ન આવે, તો વેચેલો માલ જ્યાં સુધી વેચનારના કબજામાં રહે અને તેની કીમત અથવા તે કીમતો કાંઈ ભાગ આપવો બાકી હોય ત્યાંહાં સુધી વેચનારનું તે માલ ઉપર લીયન છે.

ટીકા.—વેચેલો માલ અટકાવી રાખવાને વેચનારનો હક છે અને તે હક રહેવાને વાસ્તે ત્રણ બાબતો જરૂરી છે. (૧) વિરૂધ્ધ ધરાદો ન દેખાઈ આવવો જોઈએ. (૨) માલ વેચનારના કબજામાં રહેવો જોઈએ. પહેલી બાબતના સંબંધમાં કલમ ૯૬ જેમાં લીયન નથી એવો ધરાદો દેખાતો હોય એવા સાધારણ કેશ વિશે વીચાર કરે છે, સ્વાધીન કરવા વિશે તેમની મરજીમાં આવે તેવી સ્પષ્ટ કબજા કરવાને પક્ષકારોને અલગ છુટ છે, અને સ્પષ્ટ ન હોય તો કાર્યમાં ૩૫ ઉપરથી લીયત બાતલ કરવાના ઈરાદાનું અનુમાન થઈ શકે જેમકે કોઈ વેચનાર મુદતની હુડી અથવા મુદતે નાણાં ગણે એવો કોઈ બીજો દસ્તાવેજ લેતો કરાર ઉપરથી લીયનનો હક ખોલકુલ રહી શકતો નથી. જેમકે ચેમ્બર્સ વિ. ડાવીડસનના કામમાં (લા રીપોર્ટ પ્રોવી કાઉનસીલ કેસીસ વા. ૧ પા. ૨૯૬ લોરડ વેસ્ટગ રી બોલ્ડા કે કોઈ વેપાર સંબંધી કાર્ય જેમાં લીયન રહેતો હોય તે કાર્ય જો લેખી કરારથી ઉત્પન્ન થએલું હોય તો એ ને એ સંબંધી કામ કાજ કરતાં જે પરીણામ નિષ્પન્ન તેને માટે જમીન આપવામાં આવ્યો હોય તો જમીનને માટે પક્ષકારો વચેનો સ્પષ્ટ કરાર તથા કબજાવતથી લીયન રહેતો નથી અને તેમણે કરાર કર્યો છે તે કરાર પુરતી તેમના હકની હદ વળે છે.

બીજી બાબતના સંબંધમાં જેથી કરીને કલમ ૯૦ મુજબ સ્વાધીન થાય અને તેથી માલ ખરીદદારના કબજામાં મુકાય તેનું પરીણામ એવું થશે કે વેચનારનો કબજો ઉઠી જશે અને તેથી તેનું લીયન પણ રહેશે નહીં જેમકે ખરીદદાર પાસે લેઈ જવા માટે કોઈ

* ટીપ. 'લીમન' એ શબ્દ ઇંગ્લેન્ડ છે, તેનો અર્થ નિચે આપ્યો છે.

કોઈ સખસના કબજામાં બીજા સખસની કાંઈ વસ્તુ હોય, અને તે બીજા સખસ પાસેથી તેનું કાંઈ ભાગણું હોય તે આપવામાં આવે ત્યાં સુધી તે વસ્તુ અટકાવી રાખવાને તે જખજેદારને જે હક હોય છે તેને 'લીયન' કહે છે. એ હક સદરહુ ખુદ વસ્તુ ઉપર ગાલકી ઉત્પન્ન કરતા નથી, અથવા તે ઉપરથી ખુદ વસ્તુ મજકુર સાડ દાવો આણી શકાતો નથી. 'લીયન' બે પ્રકારનાં છે—'વિશેષ લીયન' અને 'સાધારણ લીયન' વિશેષ લીયન ટલે કોઈ અમુક વસ્તુ ઉપરથીજ માત્ર ઉત્પન્ન થએલા અથવા તે વસ્તુને સંબંધ રાખતા કાંઈ અર્થ કીંવા ભાગણું બદલ વસ્તુ મજકુર અટકાવી રાખવાનો હક હોય તે 'સાધારણ લીયન' એટલે સદરહુ પ્રકારના અર્થ તથા ભાગણું બદલ, તેમજ તેની સાથે પક્ષકારની દરમીયાન તેવા પ્રકારના બીજાં લેવડ દેવડના હીસાબની બાકી નીકળતી હોય તે બદલ પણ કોઈ વસ્તુ અટકાવી રાખવાનો હક હોય તે (વ્હારનના કાયદા કોશની ત્રીજી આવૃત્તિ જોવી.) વીરપ્રસાદ તાપીપ્રસાદ. ખ. ૩૦ ઠાંનાવાળા,

સાધારણ હુંડા બાડાવાળાને માલ સ્વાધીન કરવાથી લીયન બંધ પડે છે. ડોલ્સ વિ. પેક ટરનર એન્ડ રસલ, વા. ૮ પા. ૩૩૦

ત્રીજી બાબત વિશે બેલવાનું કે લીયન ફક્ત બાકી રહેલી આખી અથવા થોડી કીમતને માટે રહે છે. એટલા માટે માલને વખારમાં ભરવાની ખરાબતને માટે કાંઈ પણ લીયન થતો નથી, પણ એ ખરાબત અથવા એવું કાંઈ બીજું અરથ ખરીદદારની કસુરથી થયું હોય તો પણ તેની ચીંતા નહીં. (સોમ્સ વિ. બ્રાઈડશ અને પાયર સ્પોર્નીંગ કંપની લો જનરલ કવીન્સ બેંચ વા. ૨૭ પા. ૩૬૭) લો જનરલ કવીન્સ બેંચ વા. ૨૮ પા. ૨૮ પા. ૨૨૦

કીમત પાછળથી ૬૬. જો કરારમાં એવું હોય કે કીમત ભવિષ્યકાળે કોઈ દિવસે આપવાની હોય પણ આપવી, પરંતુ માલ સ્વાધીન કરવાનો વખત નિમ્નો નથી, તો વેચ સ્વાધીન કરવાનો વખત લીયન નથી. અને પઈશા આપ્યા સિવાય માલ મજકુર તેજ ખત નિમ્નો ન હો વખતે સ્વાધીન કરી લેવાનો ખરીદદારને હક છે; પરંતુ જો માલ સ્વાધીન થતો લીયન હોય તો કરવાની પહેલાં ખરીદદાર નાદાર થાય તો અથવા પઈશા વિશે છે કે શી રીતે. તો નિમ્નો વખત માલ સ્વાધીન કરવાની પહેલાં આવે તો વેચનાર નાદારી એટલે શું. કીમતને માટે માલ મજકુર અટકાવી રાખી શકે છે.

ખુલાસો—જે સખસ પોતાનાં કરજો હમેશ મુજબના કામને પ્રસંગે આપવાનું બંધ કરે અથવા જે સખસ જે કરજો આપવાને અસમર્થ હોય તે સખસ નાદાર થયો એમ સમજવું દ્રષ્ટાંત.

અ ની વખારમાંથી કાંઈ સાકર અ બ ને વેચે છે. કબુલાયત એવી થઈ કે કીમત ત્રણ મહીના ઉધાર રાખવી. બ સાકર અ ની વખારમાં રહેવા દે છે. ત્રણ મહીના થયા પહેલાં અ નાદાર થાય છે, કીમતને માટે માલ અ અટકાવી રાખી શકે છે.

ટીકા—આ કલમના પહેલા ફકરામાં એવા પ્રકરણનું બ્યાન કર્યું છે કે જેમાં વેચનાર નો લીયન રહેતો નથી. “કારણ કે કરાર ઉપરથી વિરુદ્ધ ધરાદો દેખાય છે. ઉધાર આપવા કબુલ થયેથી લેણદાર ખરે જોતાં પોતાનો લીયન છોડી દે છે આ પ્રમાણે સ્પાર્ટ્સી વિ. બે નેકના કામમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું. આ કામમાં ઉત્તમ ત્રીસ ગાંસડીઓનું વેચાણ કરવામાં આવ્યું હતું “અને તેની કીમત એક માસમાં પાંચ ટકા પ્રમાણે વટાવ કાપી શકે નાણે આપવાની હતી. તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે તેની કીમત ભવિષ્યકાળે કોઈ દિવસે આપવી. એવી કરારની સરતથી લીયન વિરુદ્ધ છે એવા સખસથી પછાતા આપ્યા સિવાય આ લ મજકુર તેજ વખતે સ્વાધીન કરી લેવાનો ખરીદદારનો હક છે. (લો જનરલ, કામનપ્લી ૩ વા. ૧૬ પા. ૨૬૩)

વેચનારનો લીયન જે કે કીમતને માટે હુંડી આપવાનો બંધ પડે છે તે લીયન વેચનાર માલનો કબજો સેંપે તે પહેલાં સદરહુ હુંડી જો ન શકાયતો તાજો થાય છે. (ગ્રીટસ વિ. પેરી, લો જનરલ કવીન્સબેંચ વા. ૨૮ પા. ૨૦૪)

(ખુલાસો) કાંઈ બ્યાનથી અને અંગીકાર કરેલું દેવું નાં આપવાથી લીયનનો હક બાંધી શકાય છે. (બેન્કમીન્સ ટ્રીટીઝબોનસેલ વા. ૬૩૩)

કીમત પછાડીથી ૬૭. બ્યારે કરાર મુજબ કીમત પછાડીથી એકાદ દિવસે આપ એક દિવસે આપવાની હોય તથા તે દિવસ સુધી માલ ખરીદદાર વેચનારના કબજામાં રવાની હોય અને હેવા દે અને તે રોજ તેની કીમત ન આપે ત્યારે વેચનાર કીમતને મા ખરીદદાર માલ લ મજકુર અટકાવી રાખી શકે છે.

વેચનારના કળ્મળ
માં રેવા દેતે વેચ
નારનું લીચન.

દૃષ્ટાંત.

અ ની વખારમાં કાંઈ સાકરછે. તે અ બ ને વેચેછે કયુત્રાયત એવી થઈછે કે કીમ
ત ત્રણ મહીના સુધી ઉંધાર રાખવી, ત્રણ મહીના થામ ત્યાંસુધી બ અ ની વખારમાં રહે
વા દેછે અને ત્રણ મહીના થવા પછી તેની કીમત આપતો નથી, કીમતને માટે અ માલ
અટકાવી રાખી શકેછે.

પાછળનો ખરી ૯૮. વેચેલો માલ વેચનારના કળ્મળમાં હોય ત્યારે જો તેણે કે
દદાર હોય તેની વિ ધ પાછળથી બીજાવાર ખરીદ કરનાર શખસનો હક કયુત્ર રાખ્યો નહો
રૂઢ વેચનારનું બી ય તો સદરહુ પાછળથી ખરીદ કરનાર વિરૂદ્ધ વેચનાર મજકુર કીમતને
બન. માટે માલ અટકાવી રાખી શકેછે.

માલ રસ્તામાં જતો રોકવા બાબત.

માલ જતો ૨ ૯૯. જે વેચનારે માલ પોતાના કળ્મળમાંથી કાઢ્યો હોય તથા
સ્તામાં રોકવાનો જેને સમજી કીમત પહોંચી ન હોય તે વેચનાર જો ખરીદદાર નાદારથા
વેચનારનો અખ ય તો માલ ખરીદદારના તરફ જતાં રસ્તામાં રોકી શકેછે.
ત્યાર.

ટીકા:—જો ખરીદદાર નાદાર ન થાય અને વેચનારે તેનો હક જોઈએ તે વખત પે-
હેલાં બળવ્યો હોયતો માલ સ્વાધિન કરવાની તથા રોકાયતથી ખરીદદારને થએલું ખરચ
તેને ભરી આપવાની વેચનારની ફરજ થશે. (ધી કોનસ્ટનસીઆ, રોબીનસન્સ એડમીરલ્ટી
રીપોર્ટસ વા. ૧ પા. ૩૨૧)

રસ્તામાં જતો ૧૦૦ કોઈ માલ હુંડા લાડવાળાના કળ્મળમાં હોય તે દરમીયા
માલ એટલે શું. ન અથવા ખરીદદાર તરફ રવાને થતાં કોઈ ઠેકાણે મુકવામાં આવ્યો હોય
તે દરમીયાન તથા હુંડા લાડવાળાના કળ્મળમાં હોય અથવા કોઈ ઠેકા
ણે સદરહુ મુજબ મુકવામાં આવ્યો હોય તે શીવાય બીજી રીતે ખરીદદારના અથવા તેની
તરફથી બીજા કોઈ સખસના કળ્મળમાં આવ્યો ન હોય તે દરમીયાન માલ મજકુર રસ્તામાં
જતો માલ છે એમ સમજવું.

દૃષ્ટાંત.

(અ) બ મદ્રાસમાં રહેછે, અને અ પટણા ગયે રહેછે. બ અ પાસેથી કાંઈ માલમ
ગાવેછે, અને તે મદ્રાસ મોકલવો એમ કહેછે. માલ કલકતે મોકલાવ્યો અને આગળ મદ્રાસ
મોકલવાને સાફ તે માલ ડકાવાળા ક ને સ્વાધિન કર્યો એ માલ ક ના કળ્મળમાં હોય ત્યાં
સુધી તે રસ્તામાં જતો માલ છે.

(બ) બ દીલી રહેછે અને તે કલકતેથી અ પાસેથી કાંઈ માલ મંગાવે છે અ માલ
બ ને નામે કોઈને સોંપીને દીલીથી મોકલેછે, ત્યાં પહોંચ્યા પછી તે માલ બ ની વખારમાં
લઈ જઈને તાંહાં મુકવામાં આવેછે બ તે લેવાની ના કહેછે અને પછી તરતજ લોકોના પઈ
શા આપવાનું બંધ પાડે છે એ માલ રસ્તામાં જતો માલ છે એમ સમજવું.

(ક) બ પુને રહેછે અને તે મુંબઈથી અ પાસેથી કાંઈ માલ મંગાવે છે, બ એ ક ને

માલ મજકુર લઈ આવવાને નીમ્યો છે તે પ્રમાણે ક ની હસ્તક અ માલ પુને મોકલેછે. માલ પુને આવી પહોચ્યાથી જ ના કહેવા ઉપરથી તે ક એ જ ને સાર પોતાની વખારમાં રાખ્યો એ માલ રસ્તામાં જતો માલ નથી.

(૬) જ નામના લ'ડનના વેપારીએ મુંગઈના વેપારી અ પાસેથી ૧૦૦ ગાંસડી રૂની મંગાવી છે જ તે રૂને સાર પોતાનું વહાણ મુંગાઈ મોકલેછે, ૩ વાહાણ ઉપર સ્વાધિન કરી આપ્યું એટલે તે રસ્તામાં જતુ હોવાની વાત પુરી થાયછે.

(૭) જ એ લ'ડનનો વેપારી છે તેણે મુંગાઈના વેપારી અ પાસેથી સો ગાંસડી રૂ મંગાવ્યું છે. જ તે રૂને સાર પોતાનું વહાણ મુંગાઈ મોકલેછે અ ૩ વાહાણ ઉપર સ્વાધિન કરી આપેછે, અને કપતાન પાસેથી બીલ્સ આફ લેડીંગ લઈને ૩ અ હુકમ કરે તેને કીંવા અ ના અશાહનને સ્વાધિન કરવાનો ખંદોગસ્ત કરેછે, ૩ લ'ડન પહોંચેછે પણ જના કળખ માં આવ્યા પહેલાં જ નાદાર થાયછે, રૂની કીંગત હજુ આપેલી નથી. અ ૩ રોકાં શકે છે.

ટીકા:—માલ રસ્તામાં જતો એક વખત બંધ અને સ્વાધિન કરવાનું કામ પુર થાય ત્યારપછી એ માલ બીજા જગીઆએ મોકલવામાં આવે તેથી માલ મજકુરનું રસ્તામાં જતું નવેસરથી થતું નથી. (ડીકસન વિ. બાલ્ડવિન, ઇસ્ટ વા. ૫ પા. ૫૭૫.)

વળી કદાચ 'ક'માં બતાવ્યા મુજબ ખરીદદારે હુંડા ભાડાવાળાને નીમ્યો હોય તે ઉપરથી માલ મજકુર રાખવાને સાર તે સખસ ખરીદદારનો મુખતાર બનતો નથી; પણ માલ યોજેલે ઠેકાણે સ્વાધિન કરવામાં આવે તાંહાં સુધી તે અટકાવવાનો હક ચાલેછે. તોપણ ખરીદદાર માલ મજકુર લેઈ જવાનો અંત અગાઉથી આણી તે માલ કોઈ વચલી જગી આએ હુંડા ભાડાવાળાના કળખમાં પોતાને હસ્તક લેઈને વેચનારના હકનો અટકાવ કરી શકેછે. (હોલ્સ્ટ વિ. પાઉન્ડ, એસપીનાન્ વા. ૧ પા. ૨૪૦) જેના ઉપર માલ મોકલ્યો હોય તે સખસ અને હુંડા ભાડાવાળો જે આ પ્રમાણે સ્વાધિન કરવા કયુલ થાયતો બેશક ઉપર પ્રમાણેજ થાય અને માલમ પડશે કે જે હુંડાભાડાવાળો એવી કદીયતને સંબંધે પોતાની સંમતી આપવા નાના પાડે કે તેથી માલ લેનાર સખસને ફરીયાદ કરવાનો હક મળતો હોય તોપણ એજ ખરીદદાર થાય. (વાઈટહેડ વિ. એન્ડરસન, ગ્રીસન એન્ડ વેલ્સગી વા. ૯ પા. ૫૧૮) એ ઘણું સ્પષ્ટ છે કે જે જગીઆએ માલ મોકલ્યો હોય તે જગીઆએ માલ સ્વાધિન કરવા હુંડાભાડાવાળા તરફથી ગેરબ્યાજગી રીને ના પાડવામાં આવે તેથી ખરીદદાર હકને બાધ આવી શકતો નથી. (બર્ડ બ્રાઉન, લા રીપોર્ટસ એકસએક વા. ૪ પા. ૭૮૬)

રોકવાનો હકમાં ૧૦૧. હવે પછી નિચે લખ્યાછે તે શીવાયને બીજે પ્રસંગે માલ સુધી જારી રહેછે. રોકવાનો વેચનારને હક માલ મજકુર રસ્તામાં જતો હોય તે દરમીયા

ન ખરીદદારે પાછો વેચાથી તથા તેણે કીમત લીધાથી બંધ થતો નથી. પરંતુ સદરહુ બીજા ખરીદદારના અથવા તેના તરફથી કોઈ સખસના સ્વાધિનમાં માલ મજકુર કરવામાં આવે ત્યાં સુધી તે હક જારી રહેછે.

હકનો દસ્તાવેજ ૧૦૨. ખરીદદારને બીલ આફ લેડીંગ અગર માલ ઉપરનો હક ખરીદદારે બીજા બતાવનાર બીજો દસ્તાવેજ મળેશે હોય અને તે બીલ અગર દસ્તાવેજ ને નામે કરી આ તે માલ રસ્તામાં જતો હોય તે દરમીયાન બીજા ખરીદદારના નામ ઉપરો તે માલ રોકા કરી આપે તથા તે બીજો ખરીદદાર સુધે બુધીથી માલ મજકુર લ

કેવાનો હક જાંધ ઈને તેનો કીંગતવાળો આવેજ આપેતો માત્ર રોકવાનો હક જાંધ પડેછે. પડેછે.

உயிர்.

(અ) અ કોઈ માલ જ ને વેચીને તેને નામે કાઢને સોંપીને મોકલાવેછે તથા બીલ આ ફે લેડીંગ જ પાસે રવાને કરેછે અ ને હજી પઈશા પહાંચ્યા નથી તેટલામાં જ નાદાર થાય છે અને માલ રસ્તામાં છે તે દરગીયાન જ રોકડા રૂપિયા લઈને બીલ આફ લેડીંગ ક ને નામે કરી આપેછે ક ને બની નાદારીનો ખતર નથી અ માલ રસ્તામાં જતો રોકડો શકતો નથી

(બ) અ કાંઇ માલ જ ને વેચીને તેને નામે ક્રાઇને સોંપીને મોકલેછે અ ના પછશા હજી આપવાના છે એટલામાં જ નાદાર થાયછે અને માલ રસ્તામાં છે તે દરમીયાન જ રોક ડા રૂપિયા લઈને બીજા આફ લેડીંગ ક ને નામે કરી આપેછે જ નાદાર થયાની ખબર કને છે એ પ્રમાણે બીજા આફ લેડીંગ ક ને નામે કરી આપે છે જ નાદાર થયાની ખબર ક ને છે એ પ્રમાણે બીલકુલ આપ્યું તે સુધી બુધ્ધીથી આપ્યું નહી. માટે અ માલ રસ્તામાં જતો રોકો શકે છે.

ટીકા; માણની કીમત અવલના ખરીદદારે આપી નથી એમ જીજ ખરીદદારના જણવામાં હોય તે વાત અવસ્ય કરીને તેની શુદ્ધ સુદ્ધિને પ્રતિકુલ નથી; પણ (ગ) દ્રષ્ટાંતમાં ગતાવ્યા મુજબ અવલ ખરીદદાર નાદાર થયાની વાત જણવામાં હોયતો તેથી શુદ્ધસુદ્ધિની ખામી જણાશે, અને આવી કેફીયતને સંબંધે માલ નામે કરી આપેશે હશેતો તેથી વેચનારના હક નાપુદ થશે નહીં. (ગરની વિ. એહરડ, લા જનરલ કવીન્સમેંચ વા. ૨૩ પા. ૨૬૫.

બીલ્સ આફ લેડીંગ (ભરતીયાં) વેચવાની ખાતન વિશે સને ૧૮૫૬ નો આક્ટ ૯ જોવો.
 કરજે આપેલીર ૧૦૩. જ્યારે બીલ આફ લેડીંગ અથવા માલ ઉપરનો હક ખતા
 કમને પેટ હકને વનાર બીજે કોઈ પણ દસ્તાવેજ સુધ ખુધિયાં સ્પષ્ટ રીતે તે ઉપર ધારે
 દસ્તાવેજ ધરેજી લી રકમની ખાતરીમાં સદરહુ ગાલના ખરીદદારે ધરેજી મુકીને બીજાને ના
 મુકી બીજાનાં ના મે કરી આખો હોય ત્યારે વેચનાર માલ રસ્તામાં જતો રોકી શકતો
 ગ ઉપર કરી આ નથી પણ જોની પાસે તે ધરેજી મૂક્યો હોય તેજી ધીરેલી રકમ તેનેઆ
 ખો હોયતો વેચ ખ્યા પછી અથવા આપવા માંડ્યા પછી ગાલ મજકુર રોકી શકાયછે.

નારે માલ રોકવા
ખાટે શું કરવું.

द्रष्टंते।

(અ) અ ૧૨૦૦૦ રૂપિયાની કીમતનો માલ જ ને વેચીને તેને નામે ડાહણે સોંપીને રવાને કરેછે એ માલના બીલ આફ લેડીંગ ઉપર ક એ જ ને ૫૦૦૦ રૂપિયાની મુકરર રકમ કરજો આપી છે તે રકમની ખાતરમાં સદરહુ બીલ આફ લેડીંગ જ ક ને નામે કરો આ પેછે જ નાદાર થાયછે અને જ ને ક તું કરજ ૬૦૦૦ રૂપિયા આપવાનુંછે અ ક ના ૫૦૦૦ ન આપે અગર આપવાનું કહે નહીં તો અ ને માલ રસ્તામાં જતો રોકવાનો હક નથી.

(ખ) આ ૧૨૦૦૦ રૂપિયાની કીંમતનો માલ જ ને વેચીને તેને નામે કોઇને સોંપી-
ને રવાના કરેછે કે તથા જની વચ્ચે આગલો લેણુદેણુનો હિસાબ હતો તે નકી કરવાથી જ
ખાસેથી કના ૫૦૦૦ રૂપિયા લેણુ કરવા તેની ખાતરીમાં સદરકુ માલનું ખીસ આક્ર લેડી
ગ જ કને નામે કરી આપે છે જ નાદાર થાયછે, કે ને રૂપિયા ૫૦૦૦ ન આપતાં અથ
વા આપવા ન માંડતાં માલ રસતામાં જતો શેકવાનો આ નો હકછે.

માન શો રી ૧૦૪ કોઈ માન ખરેખરો પોતાના કબજામાં લીધાથી અથવા જે હુડા

તે રોકી શકા- ભાડાવાળાના અથવા બીજા કોઈ માલ રાખી મુકનાર સખસના કળખમાં
ય છે. માલ મજકુર હોય તેને પોતાના દાવાની ખર્ચ આપ્યાથી વેચનાર રસ્તા
માં જતો માલ રોકી રાખી શકે છે.

ટીકા:—હુંડાભાડાવાળાને અથવા તે માલ ખરેખરે જે સખસના કળખમાં હોય તે
સખસને માત્ર ખર્ચ આપી એટલે વેચનારનો લીયન ફરીથી પ્રાપ્ત થવાને બસ છે, એટલા
માટે જો આ પ્રમાણે ખર્ચ આપ્યા પછી હુંડા ભાડાવાળો ચુકથી અથવા વેચનારનું કેહે-
વું ન માની એ માલ સ્વાધિન કરેતો વેચનારને માલ મજકુર એ નાદાર પાસેથી વસુલ
લેવાનો હક છે. (લીટ વિ. કાઉલિ, ટેનટન વા. ૩ પા. ૧૭૯)

વેચનારના ૧૦૫ સદરહુ ખર્ચ માલ પ્રસક્ષ જેના કળખમાં હોય તેને અથવા જે
હકનિ ખર્ચ. સખસના નોકરના કળખમાં હોય તે સખસને આપી શકાય છે એ પ્રમા-
ણે નોકરના ધણિને ખર્ચ આપવામાં આવે તો તે એવે વખતે અને એવે
પ્રસંગે આપવિ જોઈએ કે તે ધણી સાધારણ ઉદ્યમ કિંધાથી તે ખર્ચ પોતાના નોકરને
વખતસર જણાવિને માલ મજકુર ખરિદદારને સ્વાધિન થતો બંધ પાડી શકે.

ટીકા:—આ કલમમાં કરેલો દરાવ પાર્કિસાહેબે નિચે પ્રમાણે કરિ બતાવ્યો છે,
“માલ રસ્તામાં રોકવાને સારૂ ખર્ચ અસરકારક કરવાને માટે, એ ખર્ચ માલ મ-
જકુર પ્રત્યક્ષ જે સખસના કળખમાં હોય તે સખસને આપવી જોઈએ; અથવા, જે સ-
ખસના નોકરના કળખમાં હોય તે સખસને આપવામાં આવે તો ખર્ચ મજકુર એવે વખતે અને
એવે પ્રસંગે આપવી જોઈએ કે તે ધણી સાધારણ ઉદ્યમ કિંધાથી તે ખર્ચ પોતાના નોકરને વ-
ખતસર જણાવીને માલ મજકુર ખરિદદારને સ્વાધિન થતો બંધ પાડી શકે” જો ધણિને
ઉપર બતાવ્યું તેવે પ્રસંગે મળે ને તે ખર્ચ તે ધ્યાનમાં ન લેતો તે ધણી વેચનારને જ
વાખ્ખર ધાયછે; પણ જો દુરના સખસથી અથવા ટપાલ નહીં હોવાના સળખથી તે ધણી
માલ સ્વાધિન થતો રોકી શકે નહીં તો તેને માથે જવાબદારી રહેતી નથી અને માલ રોકવાનો
વેચનારનો હક બચે છે. (વાઇટહેડ વિ. એન્ડરસન, મિસન એન્ડ વેલ્સ વિ. ૯ પા. ૫૧૮)

માલ રોક્યા ૧૦૬ કોઈ માલ રસ્તામાં જતો રોક્યાથી વેચેલા તમામ માલની કીં
થી વેચનાર- મત આપવામાં આવે ત્યાં સુધી વેચનારને તે માલ રાખવાનો હક ધાયછે
નો હક કેવો એમ સમજવું.
ધાય છે.

દ્રષ્ટાંત.

અ બને ૧૦૦ ગાંસડી ૩ વેચેછે, તે પછી ૬૦ ગાંસડીઓ બના કળખમાં આવીછે
અને ૪૦ ગાંસડીઓ રસ્તામાં છે તે દરમિયાન બ નાદાર થયો અ ને પછીશા ન પહેંચ્યા
ને લીધે તે રસ્તામાં જતી ૪૦ ગાંસડીઓ રોકેછે એ ૪૦ ગાંસડીઓ સદરહુ ૧૦૦ ગાંસડી
ની કીંમત આપવામાં આવે ત્યાં સુધી રોકી રાખવાનો અને હક છે.

ટીકા:—માલ રોકવાનો હક બતાવવાથી કરાર તુટતો નથી, કારણ કે હજી પણ તેના
રોહણુદારને અર્થે તે કરાર અગમમાં આણી શકાયછે. (એક તરફી ચાલમરસ, લા રિપો-
ર્ટસ ચાનસરિ કેસિસ વા. ૮ પા. ૨૮૯) એટલા માટે માલ મજકુર ફરીથી વેચવાનો હક
વેચનારને તરત મળતો નથી કલમ ૧૦૭ જીઓ રોકાયતથી વેચનારને માત્ર લીયનનો હ-
ક ફરીથી પ્રાપ્ત ધાયછે જે હક એ માલ પોતાના કળખમાંથી કાઢાડતા પેહેલાં તે ભોગ-
વતો હતો. દ્રષ્ટાંત બતાવે છે કે એટલો માલ આખી કીંમતની ખાવિ દાખલ રાખી શ-
કાયછે તેથી ઉલટું, કલમ ૯૯ મુજબ કીમતનો કોઈપણ ભાગ આપવો બાકી રહ્યો હોય
તો બધો માલ રોકી શકાયછે.

ફરી વેચાણ.

ખરીદદારે કે ૧૦૭ ખરીદદારને વેચેલો માલ તેણે ન લીધાથી અથવા તેની કીમત રાર પુરો ન ત તેણે ન આપ્યાથી તે કરારનો પોતાને કરવાનો ભાગ પુરો ન કરે તા- કર્યાથી ફરી રે જે વેચનારનું માલ ઉપર લીધન હોય અગર તેણે તે રસ્તામાં રોક્યો વેચાણ. હોયતો પોતાનો ઇરાદો માલ મજકુર ફરી વેચવાનો હોવા વિશેની ખબર ખરીદદારને આપ્યા પછી યોગ્ય મુદતે તે માલ સદરહુ વેચનાર પાછો વે- ચવાને મુખતીઆર છે અને એ પ્રમાણે ફરીને વેચ્યાથી કાંઈ ટોટો આવે તો તે ખરીદદારે બરી આપવો જોઈએ પરંતુ તેમ કર્યાથી નફો થાય તો ખરીદદારને તે ઉપર હક નથી.

હક.

વેચનાર ત ૧૦૮ નીચે લખેલા પ્રસંગો શીવાય બીજે પ્રસંગે કોઈપણ વેચનારે રફથી ખરીદ- નો પોતાનો માલ ઉપર જે હક હોય તેથી વધારે હક તે માલ ઉપર ખ- દારને હક મ- રીદદારને તે વેચનાર આપી શકતો નથી. જે છે તે બા ખત.

. અપવાદ. ૧ જ્યારે માલીકની સંમતિથી કાંઈ માલ અથવા એકાદ બીલ આફલેડીંગ ડોક વોરંટ, વખારવાળાનું સરટીફીકેટ. ડકકાવાળાનું સરટીફીકેટ, અથવા સ્વાધિન કરવાનું વારંટ કીવા હુકમ, અથવા માલ ઉપર હક છે એવું દેખાડનારે બીજે કોઈ દસ્તાવેજ કો ઇ સખસના કબજામાં હોય ત્યારે જે માલ સદરહુ પ્રમાણે તેના કબજામાં હોય તે માલ- નું અથવા સદરહુ પ્રકારના દસ્તાવેજે જે માલ વિશે હોય તે માલનું સ્વામિત્વ સદરહુ શ ખસ બીજા કોઈપણ સખસને આપી શકે છે અને સખસ મજકુર સદરહુ બીજા સખસ- ને તે માલ ઉપર પાકો હક આપી શકેછે પછી માલીકની આજ્ઞા બીજી રીતે હોય તો ચી- તા નહીં પરંતુ ખરીદદારે શુદ્ધ બુદ્ધિથી ચાલવું જોઈએ, તથા પ્રસંગ એવો ન હોવો જો- ઇએ કે તે ઉપરથી એવું અનુમાન યોગ્ય રીતે થાય કે માલ અથવા દસ્તાવેજ મજકુર જે સખસના કબજામાં છે તેને તે માલ વેચવાનો અધિકાર નથી.

અપવાદ ૨. માલના ફેટકાએક સમસ્ત માલીકો પછી કવળ એકનીજ પાસે બાકી ના માલીકોની ધરવાનગીથી માલનો કબજો હોય, તો તે માલ સદરહુ એક સમસ્ત માલી કે પાસેથી જે સખસે સુધબુધીથી ખરીદ કર્યો હોય અને તે એવે પ્રસંગે ખરીદ કર્યો હો- ય કે જેના કબજામાં માલ મજકુર છે તેને તે વેચવાનો અધિકાર નથી એવું પ્રસંગ મજકુ- ૨ ઉપરથી યોગ્ય અનુમાન ન થાય તો તે સખસને તે માલ ઉપરનું સ્વામિત્વ પ્રાપ્ત થાયછે.

અપવાદ ૩. જ્યારે કોઈ કરાર ઉપરથી એકાદ સખસે પોતાના તાબામાં માલ લીધો હોય અને તે કરાર તેમાંના બીજા પક્ષકારની ઇચ્છા ઉપરથી નિરરથક થવા યોગ્ય હોય ત્યા- રે કરાર મજકુર રદ કર્યો પેહેલાં જે કોઈ જે સખસ તે માલ જેના કબજામાં છે તેની પા- સેથી શુધબુધિથી વેચાણ લેતો તેનું સ્વામિત્વ તે ખરીદદારને પ્રાપ્ત થાય છે. પરંતુ જે કે ફીયત ઉપરથી તે કરાર નિરરથક થવા યોગ્ય હોય તે કેફીયતનું સ્વરૂપ જેના કબજામાં માલ મજકુર હોય તેણે અથવા જેના તે પ્રતિનિધી હોય તેણે કરેલા કાંઈ ગુન્હાનું થતું હોય તે સ- દરહુ મુજબ સ્વામિત્વ ઉત્પન્ન થતું નથી.

એના કામમાં મુજ વેચનારને કરાર રદ કરવાનો અટકાવ થયાને લીધે તેને જે કાંઈ ટોટો થયો હોય તેનો બદલો મુજ ખરીદદાર પાસેથી ભરી લેવાનો તેનો હક છે.

દ્રષ્ટાંત.

(અ) જ એ ક પાસેથી એક ગાય ચોરી તે અ સુધ યુધિથી જ પાસેથી વેચાતી લે છે. ગાય ઉપરની માલકી અ ને મળતી નથી.

(બ.) અ નામનો વેપારી પોતાના જ નામના મુનીમને કાંઈ માલનું જીલ આફ લે-ડીંગ સોંપે છે અને જ ને હુકમ કરે છે કે કાંઈ અમુક કીમતની અંદર માલ મજકુર વેચવો નહી, અને ડ ને ઉધાર આપવો નહી, જ તે માલ તે કીમતથી કમી કીમતે ડ ને વેચે છે અને પછશા ત્રણ મહાને લેવાનું કમ્બુલ કરે છે. માલ ઉપરની માલકી ડ ને મળે છે.

(ક) અ પાસે કાંઈ માલનું જીલ આફ લેડીંગ છે તે માલ અ જ ને વેચે છે પરંતુ જીલ આફ લેડીંગ માલ ક ને સ્વાધિન કરવાનો છે અને ક એ તેની પછાડી સેરો લખી આપેલો નયા. તેની માલકી જ ને પોંદિયતી નથી.

(ડ) અ જ અને ક એ ત્રણ અતીલકત, હીંદુ ભાષાઓ તે સરવેની માલીકીનાં કાંઈ ઢોરા છે. જ તથા ક એઓ અ ના કુળજમાં એક ગાય રહેવા દે છે અને તે અ ડ ને વેચે છે. ડ તે સુધ યુધિથી લે છે, ગાય ઉપરની માલીકી ડ ની થાય છે.

(ઇ) ઠગાઇનો યુનો ન થાય એવી ઝેર સમજીતી કરીને અ જ ને એક ઘોડો પોતાને વેચવાને તથા સ્વાધિન કરવાને લક્ષ્યાવે છે. જ કરાર રદ કરે તેના પેહેલાં અ તે ઘોડો ક ને વેચે છે, ઘોડા ઉપરની માલીકી ડ ની થાય છે અને જ ને કરાર રદ કરવાને અટકાવ થયા થી કાંઈ ટોટો થયો હોય તે તેનો બદલો અ પાસેથી ભરી લેવાનો તેનો હક છે.

(ફ) અ જ ને ઝેરકાયદે ધમકી આપીને પોતાને એક ઘોડો વેચાણ આપવાની ફરજ પાડે છે, કીંતુ ઠગાઇ અથવા ખોટો લેખ બનાવવાનો યુનોદ કરીને તે ઘોડો પોતાને વેચાણ આપવાને તેને લલચાવે છે. જ કરાર રદ કરે તે પહેલાં તે ઘોડો અ ક ને વેચે છે ક ને માલીકી મળતી નથી.

ખાત્રી.

ઝેરહક બાબત વે ૧૦૯. વેચનારનો હક કાયદેસર નહી હોવાને લીધે જો કાંઈ અ ચનારની જવાબ રીદદારના હાથમાંથી અથવા જે સખસ ખરીદદાર મજકુર પાસેથી પો-દારી. તાને હક પોહોંચ્યાનું કહુંતો હોય તે સખસના હાથમાંથી વેચેલી વસ્તુ જા-ય તો કરાર ઉપરથી જુદી રીતનો ઈરાદો ન દેખાય ત્યારે તે માલ સદર-રહુ મુજબ જવાથી જે ટોટો થાય તે બદલ સદરહુ ખરીદદારને કીંવા સદરહુ જીબ સખસને વેચનાર મજકુર જવાબદાર છે.

માલ સારો છે ત ૧૧૦. કાંઈ માલ સારો અથવા અમુક જાતનો છે એવી ગર્ભીત થા અમુક જાતનો ખાતરી કાંઈ પણ અમુક ધંધાના રીવાજ વડે સાબીત કરી શકાય છે. છે એવી ગર્ભીત ખાત્રીની સાબી-તી બાબત.

ટીકા:—આ આકટમાં ખાત્રીના લક્ષણો બતાવ્યાં નથી. લોર્ડ આખીનજર આ પ્રમાણે તેના લક્ષણો બતાવે છે. “જે કરવાનું પક્ષકાર માથે લે તે વિશેનો સ્પષ્ટ અથવા ગર્ભીત કહેલો મજકુર કરારનો ભાગ થશે, અને જો કે ભાગ થશે તો પણ તે કરારના વીષયને સહમાત્રી થશે.” (ચાન્ટર વિ. હોપકીન્સ, મીસન એન્ડ વેલ્સની, વા. ૪ પા. ૩૯૬)

ખાવાનો પદાર્થ ૧૧૧. ખાવા ખીવાનો પદાર્થ વેચાણ આપવામાં આવે ત્યારે તે વેચવામાં આવેલો સારો છે એવી ગર્ભીત ખાત્રી આપવામાં આવી એમ સમજવું.

તે સારાં છે એવી
ગર્ભિત ખાત્રી આ
પી સમજવી.

નમુના ઉપરથી ૧૧૨. નમુનો બતાવીને માલ વેચવામાં આવ્યો હોયતો માલ માલ વેચ્યો હોય એકંદરે નમુનાની બતનો છે એવી ધર્ભિત ખાત્રી આપવામાં આવીએ તો નમુના પ્રમાણે મ સમજવું.

એકંદરે સમજા
માલ છે એવી ગ
ર્ભિત ખાત્રી આ
પી સમજવી.

ટીકા;—નમુનો બતાવવાથી એમ થવું નથી કે વેચનાર નમુનો બતાવીને માલ વેચવાનો ધરાદો રાખે છે કેમકે સ્પષ્ટ ખાત્રી આપી નમુનાનું પ્રમાણ તે બાતલ કરી શકે અથવા વેપારની જાણ સમજાવે વિશે ખરીદદાર ચોગ્ય મત આપી શકે તેટલાજ માટે ફક્ત વેચનાર નમુનો બતાવી શકે છે. (ગારડીનર વી. એ. ક્યાંમ્પબેલ્સ રીપોર્ટ સ વા. ૪ પાનું ૧૪૪)

અમુક નામ ૧૧૩ કોઈ માલ અમુક નામનો છે એમ કહીને વેચવામાં આવ્યો નો માલ ક- હોય ત્યારે ખરીદદારે તે માલ નમુના ઉપરથી લીધો હોયતો પણ અથવા હીને વેચ્યો માલ એકંદરે તપાસીને લીધો હોય તો પણ વેપારીઓમાં તે નામે જે માલ હોયતો તેજના પ્રસિધ્ધ હોય તેવોજ માલ વેચવામાં આવ્યો છે એવી ગર્ભિત ખાત્રી આ મનો માલ છે પવામાં આવી એમ સમજવું.

એવી ગર્ભિત
ખાત્રી આપી
સમજવી.

ખુલાસો—પરંતુ માલ અમુક નામનો કહીને વેચવામાં આવ્યો હોય તો પણ તે તેજ નામનો છે એવી ખાત્રી આપવામાં આવતી નથી એવો મજકુર કરારમાં હોય તો પછી ધર્ભિત ખાત્રી આપેલી સમજવી.

દૃષ્ટાંતો.

(અ) “રદી રેશમ”નાં ૧૨ થેલા મુરશીદાબાદથી કલકતે આવતા હતા તે અ કલકતા મધે બ ને વેચે છે એમાં અ એ ધર્ભિત ખાત્રી આપી કે “રદી રેશમ” એ નામે જે રેશમ બજારમાં પ્રસિધ્ધ છે તેજ રેશમ વેચ્યું છે.

• (બ) અ એ ૧૦૦ થેલા ૩ “સાડ બંગાળી” નમુનો જોઈને તથા એકંદરે ૩ તપાસી જોઈને વેચાણ લીધું છે. પછવાડેથી એવું માલમ પડે છે કે બજારમાં “સાડ બંગાળી” એવે નામે જે ૩ પ્રસિધ્ધ છે તે એ નથી એવાં ખાત્રી તોડી એમ સમજવું.

કાંઈ વિશેષ કા ૧૧૪. બ્યારે માલ કોઈ જાણુવેલા કામને સાડ મંગાવ્યો હોય મને સાડ માલમ અને જે કામને સાડ મંગાવ્યો હોય તે કામને સાડ હુકમમાં જાણુવેલા ગાવ્યો હોયતો તે નામનો માલ ધણું કરીને હમેશ વેચવામાં આવતો હોય ત્યારે વેચનારે વિશેની ખાત્રી, એવી ગર્ભિત ખાત્રી કર્યાનું સમજવું કે આપેલો માલ તે કામમાં હુકમ ચોગ્ય આવે એવો છે.

દ્રષ્ટાંત.

અ નાગના ત્રાંખાના કારખાનાવાળા પાસેથી બ વહાણ ઉપર પતરાં મારવા સાર ત્રાંખુ મંગાવેછે. હુકમ મુજબ બ ત્રાંખુ આપેછે. તે ત્રાંખુ વાહાણ ઉપર પતરાં મારવા લાયક છે, એવી ખાત્રી બ એ આપી એમ સમજવું.

ટીકા;—આ નિયમ તથા પાછલી કલમમાં બતાવેલો નિયમ નીચે પ્રમાણે જોન્સ વિ. જસ્ટના કામમાં કહી બતાવ્યોછે. “એ વાત સ્પષ્ટ ગણવી જોઈએ કે કોઈ કારખાનાવાળા અથવા વેહેપારીએ અમુક કામને માટે માલ વેચવો હોય ત્યારે કરારની એ એક સરતછે કે માલ મજકુર સાધારણ રીતે તે કામમાં આવશે, અને જ્યારે કોઈ જણસ કોઈ કારખાનાવાળાએ કોઈ ખરીદદાર જેને તે જણસ બનાવી વખતે જોવાનો તક મળ્યો નથી તેવા ખરીદદારને વેચી હોય ત્યારે કરારની એ એક સરત છે કે જણસ મજકુર સાધારણ રીતે ઉપયોગમાં આવશે, અથવા વેહેપારને સાર કામ લાગશે, પછી જે પ્રમાણે હોય તે પ્રમાણે” (લા રીપોર્ટસ કવીન્સબેચ વા. ૩ પા. ૩૦૨)

પ્રસિધ્ધ તથા મુ ૧૧૫. એકાદ પ્રસિધ્ધ મુકરર કરેલી જાતનો પદારથ વેચવામાં આ કરર કરેલી જાત વે તો તે કોઈ અમુક કામમાં ઉપયોગમાં આવે એવો છે એવી ધર્મિત નો માલ વેચ્યા ખાત્રી આપવામાં આવી એમ સમજવું નહીં. થી કેવી ખાત્રી આપી સમજવી.

દ્રષ્ટાંત.

૩ સાફ કરવાના એક નવા કાઢેલા પેટંટ યંત્રનો માલિક આ છે તેને બ લખે છે કે “તમારે ૩ સાફ કરવાનું પેટંટ યંત્ર મારા કારખાનામાંનું ૩ સાફ કરવા મને મોકલજો” આ હુકમ મુજબ યંત્ર મોકલી એટલેમાં આ એ એવી ધર્મિત ખાત્રી આપી કે અતું ૩ સાફ કરવાનું પેટંટ યંત્ર એવે નામે જે પદારથ પ્રસિધ્ધ છે તે એજ છે. પરંતુ બ ના કારખાનામાંનું ૩ સાફ કરવાના કામમાં એ યંત્ર ઉપયોગ આવે એવો છે એવી ધર્મિત ખાત્રી એ ઉપરથી કયોતું સમજવું નહીં.

ટીકા;—આ કલમ અને પાછળની કલમ વચ્ચે તફાવત એ છે કે એક પ્રસંગે ખરીદદાર જે કામને સાર જે માલ ધણું કરીને વેચવામાં આવતો હોય અને જે એટલા માટે ખરીદદારના જાણવામાં હશે એમ અતુમાન કરવું જોઈએ તે કામને લાયક માલ પોતાને આપવાને માટે ખરીદદાર વેચનારના વીચાર તથા કુશળતા ઉપર ભરસો રાખેછે, અને બીજે પ્રસંગે (એટલે આ કલમમાં કહેલે પ્રસંગે) પોતાના વીચાર ઉપરથી અમુક ચીજ પોતાના કામમાં આવશે એવી ધારણાથી તે ચીજ ખરીદ કરેછે અને તેમાં તેની ધારણા પાર ન પડે તો તેમાં કોઈ બીજાનો વાંક નથી, તેનો પોતાનોજ વાંક છે. એટલા માટે “જ્યાં કોઈ પ્રસિદ્ધ પ્રકારવાળી તથા લક્ષણ બતાવેલી ચીજ કોઈ કારખાનાવાળા પાસેથી મંગાવામાં આવેતો પછી ખરીદદારે અમુક કામને માટે તે ચીજ જોઈએ છીએ એમ કહ્યું હોય તોપણ જે લક્ષણ બતાવેલી તથા કેટલા પ્રકારની ચીજ મોકલવામાં આવેતો ખરીદદારે ધારેલા અમુક કામમાં તે ચીજ આવશે એવી ખાત્રી આપવામાં આવીએ એમ સમજવાનું નથી” (ચાન્ટર વિ. હોપકીન્સ, મીસન એન્ડ વેલ્સની વા. ૪ પા. ૩૬૯)

જુખી ખાત્રી- ૧૧૬ કપટ ન હોય તો તથા જાત વિશે સ્પષ્ટ ખાત્રી આપવા- આ વિશે વેચના- માં આવી ન હોયતો જે પ્રકારનો કહીને એકાદ પદારથ વેચ્યો હોય તે- ૨ ક્યારે જવાબ- જ પ્રકાર પ્રમાણિતો તે પદારથ હોય ત્યારે તેમાંની કોઈ જુખી ખાત્રી આ- દાર નથી. નો વેચનાર જવાબદાર નથી.

દ્રષ્ટાંત.

અ ય ને એક ઘોડો વેચે છે પછવાડેથી એગ માલમ પડેછે કે વેચાણની વખતે ઘોડામાં એક ખોડ હતી અને તે અ ને માલમ નહોતી; તે વિશે અ જવાબદાર નથી.

ખાતરી તોડી- ૧૧૭ જ્યારે એકાદ અમુક પદાર્થ ખાતરી આપીને વેચવામાં આવ્યો તો ખરીદદારનો હેતુ તે સ્વાધીન કરવામાં આવ્યો હોય તથા તેનો સ્વીકાર કરવામાં હક, આવ્યો હોય અને પછી ખાતરી તોડવામાં આવે ત્યારે તેથી કરીને વેચાણ નીરરથક થવા યોગ્ય થતું નથી; પણ ખાતરી તોડ્યાથી ખરીદદારને ટોટો થયો હોયતો તેનો ખદલો વેચનારને ભરી આપવો જોઈએ.

દ્રષ્ટાંત.

(અ) એક ઘોડો અ ને વેચીને તેને સ્વાધીન કરેછે અને તે મજબુત હોવા વિશેની ખાતરી આપેછે પછવાડેથી એવું માલમ પડેછે કે ઘોડો મજબુત વેચાણની વખતે મજબુત ન હતો એથી કરીને વેચાણ નીરરથક થવા યોગ્ય થતું નથી પણ ઘોડાની ગેર મજબુતીને લીધે થયેલા ટોટાની નુકશાની અ એ ય ને ભરી આપવો જોઈએ.

જે માલ મજ ૧૧૮ જે માલ કોઇ વેચાણનો કરાર થતી વખતે મુકરર થયો ન કુર નથી તે બદ હોય અથવા જે માલ તે વખતે હતોજ નહીં તે માલ વિશેની ખાત-લ આપેલી ખા- રી આપીને સદરહુ વેચાણનો કરાર કરવામાં આવ્યો હોય અને તે ખા તરી તુટે તો અ તરી જ્યારે તોડવામાં આવી હોય ત્યારે ખરીદદાર રીદદારનો હક.

માલ મજબુર આપવા માંડવામાં આવે ત્યારે તે સ્વીકારવાનો કીંવા સ્વીકારવાની ના કહેવાને મુખતિઆર છે.

ટીકા;—(સમન) માલ ખાત્રિ મુજબ છેકે નહીં તેની અજમાયસ કરવાને સાર મા-લ મજબુર પોતાના હવાલામાં લેવાને ખરીદદારને હક છે અને જો જરૂર હોયતો અજમાય-સ કરવાને સાર તેનો ઉપયોગ પણ કરી શકે; પણ જો જરૂર કરતાં વધારે દાદ સુધી તે માલ રાખે અથવા જરૂર ન હોય તેવી રીતે તેનો ઉપયોગ કરે તો તે માલ તેણે મજબુર કર્યો અને તેથી તે સ્વીકાર્યો એગ ગણવું. (હિલગટ વિ. હિક્સન લા રિપોર્ટ્સ, કોગન-પલીઝ વા. ૭ પા. ૪૩૮) એટલા માટે જ્યાં ખરીદદારે માલ પોતાના નામથી ફરિને વે-અથવા કોશિસ કરેલિ હતી, તે કાગમાં આપેલી ખાત્રિ મુજબ માલ નથી એગ કહી તે મા-લ પાછો આપવાનો તેનો હક તેણે ખોયો છે એમ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું. (આપમન વી મોરટન, મિસન એન્ડ વેલ્સની વા. ૧૧ પા. ૫૩૪) (જસટિસ અલેના શપ્પો કહેવરાવો તો) “અરે જોતાં વેચનાર જો માલનો માલિક ન હોય તે માલ મજબુર ઉપર કાંઈ કા-મ કરે તો એ કામ કરવું એ માલ મજબુર સ્વિકારવાનો પુરાવો છે” (પારકયવિ વાલિસ એલીસ એન્ડ બ્રાકર્ન વા. ૫ પા. ૨૧) એવીજ ખરીદદારને ચીજમાં કંઈ ફારફેર કરે અથવા તે ઉપર કાંઈ જસતી કામ કરેતો તેવી રિતની તેની વર્તણુક સ્વિકારનો પુરાવો છે. (માયરલિ વિ. શેપર્ડ, બીંગહામ, વા. ૧૦ પા. ૯૯)

અથવા માલ તપાસવાને તથા અજમાવી જોવાને સાર કાંઈ યોગ્ય વખત સુધી તે રાખીને પછી સ્વિકાર કરવાની ના કહેવાને મુખતિઆર છે; પરંતુ તપાસવાનાં તથા અજ-માવિ જોવાના કાગને સાર જરૂર હોય તે સિવાયનું બીજું કોઈ સ્વામિત્વનું કૃત્ય સદરહુ વખતના દરમિયાનમાં તે માલ ઉપર તેણે કર્યું જોઈએ નહીં.

ટીકા—જે ખરીદદાર માલ સ્વિકારવાનું પસંદ કરે તે ખરીદદારને ખાત્રિ તુટ્યા બદ-લ સ્વાધિન કરેલા માલની તથા જે માલની ખાત્રિ આપિ હોય તે માલની કીંમત વચેના તફાવત જેટલું નુકશાન મળી શકે છે એટલા માટે બજારમાં ભાંચ વધવાથી હલકી ચી-

જા મુળ વેચાણની વખતે કબુલ કરેલિ કીમતે વેચાતી હોયતો તે નિષ્પ્રયોગિછે. (જોન્સ વિ. જશ્ટ લા રિપોર્ટસ કવિન્સમેન્ટ વા. ૩ પા. ૧૯૭)

ગમે તેવો પ્રકાર હોય તોપણ ખાતરી તુટવાથી જે કાંઈ ટોટા થાય તેનો બદલો ખરીદદારને વેચનારની પાસેથી ભરી લેવાનો હક છે. પરંતુ જો તે માલ મજૂર સ્વીકારે અ તે બદલો માગવાનો વીચાર રાખે તો ખાતરી તુટવાની વાત માલમ પડે ત્યારથી યોગ્ય વખતમાં બદલો માગવાના વીચારની ખચર તેણે આપવી જોઈએ.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) અ મુકરર નહી થયલા ૩ ની ૧૦૦ ગાંસડી નમુના ઉપરથી બ ને વેચવાની તથા બ ના માગ્યા શોવાય બ ને સ્વાધિન કરવાની કબુલાયત કરે છે. પછવાડેથી જે ૩ નમુના પ્રમાણેનું નથી એવું ૩ બ ને સ્વાધિન કર્યું તપાસવાને સાર જોઈએ તે કરતાં વધારે વખત સુધી ૩ બ એ રાખી મુક્યું ન હોય તો બ તે ૩ પાછું આપા શકેછે.

(ખ) બ અ પાસેથી રપ કોથળા આટા નમુના ઉપરથી વેચાણ લેવાની કબુલાયત કરેછે, આટા બ ને સ્વાધિન કર્યો અને બ એ તેની કીમત આપી તપાસતાં આટા નમુના મુજબ નથી એવું માલમ પડ્યું પછી બ એ કોથળા વાપરેછે અને એક વેચેછે હવે તેનાથી કરાર રદ કરીને કીમત પાછી લેવાતી નથી પરંતુ ખાતરી તોડવાને લીધે જે ટોટા થયો હોય તેનો બદલો તેને અ પાસેથી માગવાનો હક છે.

(ક). અ ના હુકમ ઉપરથી બ અ ને સાર એ જોડ જોડ તઈયાર કરેછે. જોડા સ્વાધિન કરતી વખતે તે અ ને પગે આવતા નથી, અ બંને જોડા એક દહાડો રાખેછે અને એક જોડ પહેરીને તે ઘરમાં થોડાવાર ફરેછે અને બિજા જોડ પહેરીને બહાર લાંબો ફરી આવેછે. પહેલી જોડ સ્વીકારવાની તે ના કહી શકેછે. પણ સદરહુ બીજા જોડ લેવાની તેનાથી ના કહેવાતી નથી. પણ એ બીજા જોડમાંની ખાગીથી જે કાંઈ નુકસાન થયું હોય તેનો બદલો તેને મળી શકેછે.

પરમુરણ.

મંગાબેલો નહી ૧૧૯ બ્યારે વેચનાર ખરીદદારને મંગાવેલા માલ સાથે ન મંગાવે હોય એવો માલ લો માલ મોકલે ત્યારે જો મંગાવેલો માલ ન મંગાવેલા માલમાં નીરા-મંગાવેલા માલ જો પાડવામાં જોખમ અગર તસદી પડે એવું હોય તો સદરહુ રિતે સાથે મોકલ્યોહો મોકલેલા માલમાંનો કાંઈપણ માલ સ્વીકારવાની ખરીદદાર ના કહી શકેછે. ય તો ખરીદદાર તે સ્વીકારવાની ના ક્યારે કહી શકેછે.

દ્રષ્ટાંત.

અ બ પાસેથી અમુક ચીનાઈ વાસણો મંગાવેછે બ તે એક મોટા ટોપલામાં ધાલીને મોકલેછે અને તેન સાથે ન મંગાવેલિ બીજા ચીનાઈ જણુશો પણ મોકલેછે મોકલેલા માલમાંનો કાંઈપણ હું રાખતો નથી એમ અ કહી શકેછે.

સ્વીકારવાની ગેર ૧૨૦ જો કોઈ ખરીદદાર પોતાને વેચેલો માલ સ્વીકારવાની ગેર-બાજબી રીતે ના વાજબી રીતે ના કહેતો તેમ કીધાથી વેચાણનો કરાર તેણે તોડ્યો એ કહ્યાનું પરિણામ મ સમજવું.

ખરીદદારે નીમે ૧૨૧ બ્યારે વેચેલો માલ ખરીદદારને સ્વાધિન કર્યો હોય ત્યારે

લેવજતે કીંમત ન નીમેલે વખતે ખરીદદારે કીંમત નહિ આપવા ઉપરથી કરાર રદ કરવા-
આપ્યાથી કરાર ર નો હક વેચનારને નથી. પરંતુ રદ કરવાનો હક તેને છે એવી જો કરા
દ કરવાનો વેચ- રમાં સરત કરી હોય તો તે રદ કરી શકે છે.
નારનો હક.

લીલામથી જ્યા ૧૨૨ જે માલ લીલામથી વેચવામાં આવે તો દરેક જથામાં જે
અંધ માલ વેચવા ટૂલો માલ હોય તેટલા માલનું વેચાણ જુદુ જુદુ અને નીરાળું થાય છે
માં આવે તે ઉપર એમ સમજવું. અને દરેક જથામાંના માલ ઉપરનું સ્વામીત્વ જયો અ-
ની માલિકી જા નજુર હેલી માગણીએ આપવામાં આવે કે ભિતપન થાય છે એમ સમ-
ખત. જવું.

હરાજમાં વેચ ૧૨૩ લીલામથી માલ વેચાતો હોય ત્યારે વેચનાર કીમત વધાર
નારે કીમત વધા વાને માટે જનાવટની માગણીઓનો ઉપયોગ કરે તો ખરીદદારની ઇછા
જવા સાફ જનાવ ઉપરથી વેચાણ મજુર નીરરથક થવા યોગ્ય છે,
ટની માગણીઓ
વાપરી હોય તો
તેનું પરીણામ.

આખ ૮ મો.

હામી તથા જામીનગીરી.

હામીનો કરાર ૧૨૪ જે કરાર ઉપરથી એક પક્ષકાર ખુદ પોતાની વરતણુકથી અ
કહોને કહેવો. થવા જીમ્ન કોઇ પણ સખસની વરતણુકથી બીજા પક્ષકારને જે ટોટો આ
વે તેથી તેને જચાવવાનું વચન આપે તે કરારને હામીનો કરાર એવું
નામ આપ્યું છે.

દ્રષ્ટાંત.

૨૦૦ રૂપીઆની કાંઈએક રકમને સંબંધે ક જ વીરૂષ કાંઈ કામ ચલાવે તેથી થતા
પરીણામમાં જ ને ટોટો આવે તો તે ભરી આપવા વીરૂષ અ કરાર કરે છે એ હામીનો
કરાર થયો.

હામી જેને આ ૧૨૫ હામીના કરારમાંનો વચન લેનાર પોતાના અધિકારની હદ-
થી હોય તેના બ માં રહીને કલ્પ કરે તો વચન આપનાર પાસેથી તેને નીચે લખ્યા પર
પર દાવો થાયતો માણીની રકમો મળવાનો હક છે.
તેનો હક તથા
જવાબદારી.

(૧) ટોટો ભરી આપવાનું વચન જે જાખતને સાફ આપ્યું હોય તે જાખત સંબં-
ધીના કોઇપણ દાવામાં જે નુકશાન તેને આપવું પડે તે સરવે.

(૨) એવા કોઈપણ દાવામાં જે ખરચ તેને ભરવો જરૂર પડે તે સરવે પરંતુ દા-
વો મજુર માંડવામાં અગર તે દાવાનો જવાબ આપવામાં વચન આપનારના હુકમ વિ-
રૂદ્ધ તેણે કાંઈ કરેલું હોવું ન જોઈએ તથા હામીનો કરાર ન હોત તો જેવી રીતે આ-
લણુ ઉઠાવણુ ભરેલું હોત તેવી રીતે તે ચાલેલો દાવો જોઈએ. અથવા તે દાવો માંડવાને
કીંવા તેનો જવાબ આપવાને વચન આપનારે તેને અધિકાર આપેલો હોવો જોઈએ.

ટીકા:—દાવાનો જવાબ આપવાનો ધરાદો છે એવી ખબર જ્યાં વચન આપનારને આપવામાં આવી હોય તે વચન આપનાર મજબૂર દરમીયાન ન આવ્યો હોયતો તે દાવાનો જવાબ આપવાનો અખત્યાર છે એમ ધણું કરીને અનુમાન કરાયછે. (પ્રલાય વી. રમીય, ખારનવોલ કેસવેલ વા. ૯ પા. ૬૧૮) (ગોલ્ડ વી. રોપન, સુડી એન્ડ માલકીન પા. ૪૦૬) પણ બીજી વાજબી હકીકત વગર દાવો માંડ્યા વિશે માત્ર ખબર આપવાથી તે ખાતતો જવાબ આપી વચન આપનારને નકામો ખર્ચમાં લાવવાને વચન લેનારને હક મળતો નથી જો હકીકત એવી હોય કે કોઈ સમજદાર હાગી વગરનો માણસ નાણા આપોને દાવો બંધ પાડી શકે તો વચન લેનાર ખર્ચ વસુલ કરવાને હકદાર થયો નહીં. જ્યારે વચન લેનારે પોતાના અખત્યારની હદમાં રહીને દાવાનો જવાબ આપવાનું કામ કર્યું હોય, ત્યારે વકીલ તથા અસીલ વચ્ચે જે ખર્ચ થાય છે તેવું ખર્ચ તથા બીજી જરૂરી ખર્ચ જે તેને પડ્યું હોય તે ખર્ચ તેને ગણી શકેછે. જ્યાં એક લીસ લેનાર પોતાના લીસના આસાધનની ઉપર લીસના કરાર પુરા નહીં કરવા બદલ પોતાને હામી આપવાનો કરાર તોડ્યાને માટે દાવો બાંધ્યો હતો તે કામમાં આ પ્રમાણે ઠરાવ થયો હતો. (દાવર્ડ વી. લવબ્રવ, લા રીપોર્ટ્સ એક્સચેન્જ વા. ૬ પા. ૪૩)

(૩) એવા કોઈ દાવાનો માંહો માંહે તોડ પાડીને માંડી વાળવામાં આવે તે ઉપરથી તેને જે રકમો આપવી પડી હોય તે સરવે રકમો પરંતુ એવો તોડ પાડ્યો હોય તે વચન આપનારના હુકમ વિરુદ્ધ ન પાડેલો હોવો જોઈએ તથા હામીનો કરાર ન હોત તો જે તોડ પાડેલો વચન લેનારના ઉદાપણની વાત હોત તેવો તોડ પાડેલો હોવો જોઈએ અથવા વચન આપનારે દાવાનો તોડ પાડવાનો તેને અધીકાર આપેલો હોવો જોઈએ.

‘જમીનગીરીનો’ ૧૨૬. કોઈ ત્રાહીત સખસ પોતાનું વચન કીંવા જવાબદારી પુરી કરાર, ‘તથા ગા કરવામાં કસુર કરે તો તે પુરી કરવાનો જે કરાર થાય તેને જમીનગીરનાર. રીનો કરાર સમજવો. જે સખસ જમીનગીરી આપે તેને જમીન કહેવો, જે સખસની કસુરને સંબંધે જમીનગીરી આપવામાં આવી હોય તેને મુખ્ય દેણદાર કહેવો; તથા જે સખસને જમીનગીરી આપી હોય તેને માગનાર કહેવો; જમીનગીરી મુખજીવાની હોય કીંવા લખેલી હાય;

ટીકા:—મુખ્ય દેણદારના ઉપર દાવો ન બાંધ્યો હોય તોપણ જમીન ઉપર દાવો ચલાવી શકાય છે. (કાર્ચીનનો દીવાન વિ. કુરસીગનલ, મદ્રાસ હાયકોર્ટ રીપોર્ટ્સ વા. ૪ પા. ૧૯૦) પદશા આપવાનો સ્પષ્ટ કરાર કરવામાં આવ્યો હોય તે શીવાય મુખ્ય દેણદારની કસુર ઉપરથી પદશા માગવાનો તેનો હક નથી. (સોકલમોર વિ. બીસલટન, મોલ એન્ડ સેલવોન વા ૬ પા ૯)

જમીનગીરીનો ૧૨૭. મુખ્ય દેણદારના હીતને માટે હરકાંઈ વસ્તુ કરી હોય અ અવેજ. થવા હરકોઈ વચન આપ્યું હોય તો તે વસ્તુ અથવા વચન જમીન જમીનગીરી આપવાનો પુરતો અવેજ હોઈ શકેછે.

દૃષ્ટાંતો.

(અ) જ અ પાસેથી કાંઈ માલ ઉધાર વેચાણુ માગેછે અને કહેછે કે તે માલ મને સ્વાધિન કરવો અ કહેછે કે માલની કીમત આપવાની જમીનગીરી કે આપેતો હુ તે પ્રમાણે કરીશ અ ના માલ સ્વાધિન કરવાના. વચનના અવેજમાં કે કીમત આપવાની જમીનગીરી આપવાનું વચન આપેછે, એ કે ના વચનનો પુરતો અવેજછે.

(બ) અ કાંઈ માલ જ ને વેચેછે. અને તે તેને સ્વાધિન કરેછે પછાડીથી. અ એ જ ઉપર એક વરસ સુધી તે ફરજ જાણત દાવો આણુવો નહીં એવી વિનંતી કે અ નીકરેછે.

અને એવું વચન આપે છે કે અ દાવો ન માંડે તો મોલ મજકુરની કીમત બ ન આપેથી તે પોતે આપશે એ પ્રમાણે અ દાવો ન કરવાનું કબુલ કરે છે. ક ના વચનનો એ પુરતો અવેજ છે એમ સમજવું.

(ક) અ બ ને કાંઈ માલ વેચે છે. અને તે તેને સ્વાધિન કરે છે બ પદશ ન આપે તો હું આપીશ એવું કાંઈ અવેજ શીવાય ક પછાડીથી કબુલ કરે છે. એ કબુલાયત નિરસ્થક છે.

તા ૧૪મી નવેંબર સ ૧૮૭૨ના રોજના ખતની રૂબરૂ અમુક રકમ ધીરવામાં આ વેલી હતી તે ખતમાં તે નાણાંની જગાની તરીકે તે લખીઆપનારે કેટલીક મીલકત સાંતમાં લખી આપી હતી અને તેમાં એવો ઠરાવ હતો કે તે મીલકતથી તે નાણાં વસુલ કરવાં. અને તે વસુલ કરતાં તે મીલકત ખુટી તો બાકીનાં નાણાં એક ત્રીજે સખસ નામે મોહીનલાલ આપે પરંતુ તે ખત ઉપર તે મોહીનલાલનું મતુ ઈયાને સહી નહીં હતી. પણ તા ૧૧મી નવેંબર સ ૧૮૭૨ના રોજ મોહીનલાલે સદરહુ નાણાનું બીજુ જામીન ખત લખી આપ્યું. તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે હિંદુસ્થાનના કરાર આકટ (સન ૧૮૭૨ના ૯મા)ની કલમ ૧૨૭ પ્રમાણે જામીનનો કરાર રદ બાતલ છે. નાનકરામ. પિ. મોહીનલાલ. ઇ. લા. રી. વા. ૧ પાનું ૪૮૭.

જામીનની જ ૧૨૮. કરારમાં બીજી તરેહનો ઠરાવ ન હોય તો જામીનની જ વાળદારી. વાળદારી મૂખ્ય દેણદારની જવાબદારી જેટલીજ છે.

દ્રષ્ટાંત.

ક નામનો હુંડી સીકરનાર હુંડીના પદશ આપશે એવી જામીનગીરી અ બ ને આ પે છે. પછત્તરેથી હુંડીના પદશ ક એ આપવાની ના કહી અ હુંડીની રકમને માટે જવાબ દાર છે, એટલુંજ નહીં પણ તે ઊપર વ્યાજ તથા ખરચ જે કાંઈ ચડ્યો તેનો પણ જવાબદાર છે.

સ્થિર જામીનગીરી. ૧૨૯. જે જામીનગીરી કેટલાએક અનુક્રમવાર કાર્યોને લાયક હોય રી. તે જામીનગીરીને સ્થિર જામીનગીરી કહેવા.

દ્રષ્ટાંત.

(અ) બ એ પોતાની જામીનદારીનો ધારો વસુલ કરવાના કામને સાડ ક ને રાખવો એના અવેજમાં બ ને અ એવું વચન આપે છે. કે ક તે ધારો ચોગ્ય રીતે વસુલ કરીને ભ રણું કરે તેને સાડ ૫૦૦૦ રૂપિયા સુધી હું અ જવાબદાર છું એને સ્થિર જામીનગીરી સમજવી.

(બ) નામનો આહે વેચનાર વખતે વખતે ક ને આહે આપે તે બદલ બ ને કીમત મળવાની અ ૧૦૦૦ રૂપિયાની જામીનગીરી આપે છે. બ ક ને ૧૦૦૦ રૂપિયાથી વધારે કી મતની આહ આપે છે અને ક તેની કીમત બને આપે છે પછી બ ક ને ૨૦૦૦ રૂપિયાની કી મતની આહ આપે છે. ક તેની કીમત આપતો નથી અ એ આપેલી જામીનગીરી સ્થિર હતી અને તેથી તે બને ૧૦૦૦ રૂપિયા સુધીનો જવાબદાર છે.

(ક) બ એ પાંચ કોથળા આપે ક ને સ્વાધિન કરવાનો છે અને તેની કીમત તેણે એક મહીનામાં આપવાની છે. અ તે કીમતની બ ને જામીનગીરી આપે છે. બ પાંચ કોથળા ક ને સ્વાધિન કરે છે. અને એની કીમત ક આપતો નથી અ એ આપેલી જામીનગી રી સ્થિર નહોતી અને તેથી તે સદરહુ ચાર કોથળાની કીમતનો જવાબદાર નથી ક તેની કીમત આપે છે પછી બ ચાર કોથળા ક ને સ્વાધિન કરે છે.

ટીકા—જમીનગીરી સ્થિર કરવાનો ધરાદો હતો કે નહીં એ સ્વાલ “ જમીનગીરી આપતી વખતે શી વિષય પક્ષકારોના મનમાં હતો તે જાણવાને આશપાશની હકીકત જોયા વગર માત્ર દસ્તાવેજના લખાણ ઉપરથી નિર્ણય કરવાનો નથી. “પક્ષકારો બન્ને શી વાત હતી તે જાણવાને સારૂ એ નકી કરવું યોગ્ય છે.” (વુડ વી. પ્રીસ્ટનાર લા રીપોર્ટસ એક્સચેન્જર વા. ૨ પા. ૬૬, ૨૮૨; લોરી વી. સ્કોલફીલ્ડ લા રીપોર્ટસ, કોમનપ્લીઝ વા ૪ પા. ૬૨૨; હેફીલ્ડ વી. મેડોઝ લા રીપોર્ટસ કોમનપ્લીઝ, વા. ૪ પા. ૪૬૫; કોલ્સ વી. પ્લાક, લા રીપોર્ટસ કોમનપ્લીઝ વા. ૫ પા. ૮૫)

એક કલેક્ટરેટના ત્રીજેરીવાળા તરફથી સરકારને ખત કરી આપી બ જમીન થયો, વરસે વરસે કલેક્ટર હોસાળ તપાસતો હતો. અને જણુસે જે નીકળતું તે ઉપર ખરાબજાની પોતે સહી કરતો. આવે હરેક પ્રસંગે બ નવું ખત કરતો, પણ નવા ખત રદ કરવામાં કે પાછા આપવાના નોહોતાં આવતાં પાછળથીજ તજવીજ કરતાં એમ માલમ પડ્યું કે ત્રીજેરીવાળો હરેક વરસમાં પછશા ખર્ચ મયોછે તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે આ પ્રમાણે માલમ પડવાથી નવા ખત થયા છતાં પણ જુના ખતની રૂએ બ હજુ જવાબદાર છે; (લાલા બાઉશીધાર નિ. બંગાળા સરકાર, બંગાળા લા રીપોર્ટસ વા. ૬ પા. ૩૬૪).

સ્થિર જમીનગીરી ૧૩૦. માગનારને ખબર આપીને ત્યાર પછી બવિશકાળે જે કા રી રદ કરવા બા રયો થવાનાં હોય તે સંબંધીની પોતાની સ્થિર જમીનગીરી અને તે વખત.

ખતે જમીન રદ કરી શકેછે.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) અ ના કહેવા ઉપરથી બ ક ની હુંડીઓ લઇને વટાવ કાપી તેના રૂપિયા આપવાનું કમ્પુલ કરેછે અને તેના અવેજમાં એવી સરવે હુંડીઓના પછશા ખર મહીના સુધી ખરોખર મળના જશે એવી જમીનગીરી ૫૦૦૦ રૂપિયાની અ બ ને આપેછે. તે પ્રમાણે બ ક ની ૨૦૦૦ રૂપિયા સુધીની હુંડીઓ લઇને વટાવ કાપીને પછશા આપેછે ત્યાર બાદ અ ત્રણ મહીના પછી જમીનગીરી મજકુર રદ કરેછે એ પ્રમાણે રદ કરીને લીધે અ ત્યાર પછીના વટાવને સારૂ બ ને જવાબદાર નથી પરંતુ ક એ રૂપિયા ન આપ્યા તો તે સદરહુ ર ૨૦૦૦ નો અ બ ને જવાબદાર નથી.

(બ) બ ક ઉપર જેઠલી હુંડીઓ મોકલે તેટલીના પછશા ક આપશે એવી અ બ ને ૧૦૦૦૦ રૂપિયાની જમીનગીરી આપેછે, એ પ્રમાણે બ ક ઉપર હુંડીઓ મોકલેછે. ક તે હુંડી શીકારે છે અ જમીનગીરી રદ કરવાની ખબર આપેછે ક હુંડીના દિવસ બરાબર પછી તેના નાણાં આપવાની ના કહેછે. અ પોતાની જમીનગીરી મુજબ જવાબદારછે.

જમીન મરણુ ૧૩૧. જમીન મરણુ પામે તો બીજી રીતનો કરાર ન હોય ત્યારે પામ્યાથી સ્થિર બવિષ્યકાળે થવાના કામને સંબંધે સ્થિર જમીનગીરી રદ થાયછે. જમીનગીરીરદછે.

જે બે સખસો ૧૩૨. બ્યારે બે સખસો ત્રીજા સખસ સાથે કરાર કરીને કાંઇ પ્રથમ જવાબદાર એક જવાબદારી પોતાને માથે લે, અને પછી સદરહુ બેમાંનો એક સ ર હોય તે બે સ ખસ કસુર કરે તોજ માત્ર બીજો સખસ જવાબદાર થશે એવો પોત ખસો જમીનખા પોતામાં પણુ કરાર કરે, તથા સદરહુ બે સખસ વચ્ચે પોતપોતામાં થ ખતમાહોમાંહેખા યલા કરારમાં સદરહુ ત્રીજો સખસ પક્ષકાર ન હોય ત્યારે સદરહુ પેહો ખાનગી બંદોબ લા કરાર મુજબ તે બે સખસોમાંના પ્રત્યેક સખસ ઉપર સદરહુ ત્રીજા

સ્ત કરે તો તેથી શખસની જોડે જે જવાબદારી હોય તે જવાબદારીમાં સદરહુ બીજો ક-
તેવેની પ્રથમની રાર થયાને લીધે કાંઈ કમ જાહે થતુ નથી, પછી તે ત્રીજા સખસને સ
જવાબદારીમાં ક દરહુ બીજો કરાર થયાની વાત માલમ હોયતો તેની ચિંતા નહી.
મજાદેયતુનથી.

દ્રષ્ટાંત.

અ અને બ એઓ ક ને એક પ્રામેશરી નોટ લખી આપીને એક આશાગીઓ એ
કમતે એકજતે જવાબદાર થાયછે, પણ વાસ્તવીક જોતાં તેમાં અ બ નો જમીન હતો અ
ને નોટ થઇ તે વખતે એ વાત ક ને માલમ હતી ક એ સદરહુ નોટ ઉપરથી અ ઉપર
દાવો આણીએ ત્યારે પોતે ફક્ત બ નો જમીન હતો અને એ વાત ક ને માલમ હતી એ
વો જવાબ અ પોતે આપે તો તે ચાલનાર નથી.

કરાવવામાં આવ્યું કે કરાર આકટની કલમ ૧૩૨ તથા પુરાવ આકટની કલમ ૬૨૫
માણે બ ફક્ત સગવડ હુંડી શિકારનારછે એવી તકરાર કરવાને બને અટકાવ થતો નથી. વ
ળી કરાવવામાં આવ્યું કે બના છેવટના ઇલાજને સદરહુ 'ટ્રસ્ટીડ' થી પણ હરકત નથી,
માટે કરાર આકટની કલમ ૧૩૬ પ્રમાણે જમાનીની જવાબદારીથી છુટા થવાતુ નથી. એમ
પોગોસ વિ. જંગાળાની એક ઇ. લા. રી. ક. વા. ૩ પાતુ ૧૭૪

કરાવમાંની સર ૧૩૩. માગનાર તથા મુખીય દેણદાર વચેના કરારની સરતોમાં
તોમાં ફેરફાર થ જમીનની સંમતી શિવાય કાંઈ પણ ફેરફાર કરવામાં આવે તો તે ફેર
ચાથી જમીન છુ ફાર પછીના કાર્યને સંબંધે જમીન ઉપર જવાબદારી રહેતી નથી.
ટા થાયછે.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) બ ક ની પેડીપર કારભારી છે. તેની ચાલચલગતનો અ ક ને ત્યાં જમીન થા
યછે. પછાડીથી અ ની સમતી શિવાય બ અને ક એવો કરાર કરેછે કે બ નો પગાર વધા
રવો અને કોઈ ધરાક પેડી ઉપરથી વધારે નાંણુની હુંડી લે ને તેથી કાંઈ ટોટા થાય તો
તેમાંથી ૧ ટોટોના બ એ જવાબદાર થવું બ એ એક શખસને વધારે પડશા ઉપાડવા દી
ધા અને તેથી કરીને પેડીને કાંઈ રકમનું નુકશાન થાયછે. અ ની સંમતી શિવાય ફેરફાર
કર્યો માટે તે પોતાની જમીનગીરીમાંથી છુટા થયો છે. તથા તે સદરહુ ટોટા ભરી આ-
પવાને પાત્ર નથી.

(બ) બ ને ક એ કાંઈ એક હોદાના કામ કાપર નીમ્યો અને તે કામ કયા પ્રકારનું
છે તે કાયદા કરનાર મંડળીના એક આકટ ઉપરથી મુકરર કરવામાં આવ્યું છે. બ તે કામ
ઉપર હોય તે દરમીઆન તે ગેરચાલ ચાલશે નહી એવી અ એ ક ને જમીનગીરી આ-
પીછે, ત્યાર બાદ એક બીજો આકટ થયો અને તે કામનું સ્વરૂપ મુખીય વાતે બદલાઇ ગ
યું ત્યારપછી બ એ કોઈ ગેરવરતણુંક કરી. સદરહુ બીજા આકટને જે કૃત્ય સાથે કાંઈ સં-
બંધ ન હોય એવું કલ કયાથી બ ની કોઇ ગેરવરતણુંક થઇ હોય તોપણ સદરહુ ફેરફાર
થયાને લીધે અ ત્યાર પછીની જવાબદારીમાંથી મોકળો થયો.

(ક) બ ને માલ વેચવા સાર કારકુનના કામ ઉપર રાખ્યાથી તે સંબંધે તેના હાથમાં
જે પડશા આવે તેનો હોસાબ બ આપશે એવો અ ક ને ત્યાં બના જમીન થાય તો બ
ને કાંઈ શાક્ષીઆનું આપવાનું કરાવીને તે જગ્યા ઉપર તેને નીમવાનું ક કબુલ કરેછે. ત્યાર
પછી અ ને ન જણાવતાં તથા અ ની સંમતી વગર ક અને બ એવી કમુલાયત કરેછે કે
બ ને વરશાન ન આપતાં જટલો માલ બ વેચે તેટલા માલ ઉપર તેને કાંઈ હકશાખ આપ
વી. એ પછી બ એ ઘેર વરતણુંક કરી તો તે બાબત અ જવાબદાર નથી.

(૬) બ ને જેટલું ઉધાર તેલ ક આપે તે બાબત અ ક ને ૩૦૦૦ રૂપિયાની સ્થિતિ જાળીનગીરી આપે છે, પછી બ નાંજાની બીડમાં આવી પડે છે અને અ ને ન જણાવતાં બ તથા ક એવો કરાર કરે છે કે ક એ બ ને રોકડા પદશાથી તેલ આપવું અને જે પદશા બ આપે તે બ તથા ક ની દરમ્યાનનું કરજ જે તે વખતે હોય તેને પેટે મજરે લેવા. આ નવો બંદોબસ્ત કર્યા પછી જે કાંઈ માલ આપવામાં આવ્યો હોય તેનો અ પોતાની જ માનગીરીની રૂએ જવાબદાર નથી.

(૭) ક બ ને મારચ મહીનાની પહેલે તારીખે ૫૦૦૦ રૂપિયા કરમડ આપવાનો કરાર કરે છે. તે પદશા પાછા મળશે એવી જામીનગીરી અ આપે છે. સદરહુ ૫૦૦૦ રૂપિયા ક બ ને જાનેવારી મહીનાની પહેલે તારીખે આપે છે, અ પોતાની જવાબદારીમાંથી મોકળો થયો છે. કારણ કે કરારમાં ફેરફાર થયો છે, એટલે પહેલે મારચની પહેલાં ક બ ઉપર પદશા બાબત દાવો લાવી શકે.

ટીકા:—લેહેણદાર દેણદાર પાસેથી મુદત આપવાના કરાર વગર કિંવા કરારની સર-તોમાં કાંઈ પણ ફેરફાર કર્યા વગર નવી નવી જામીનગીરી સ્વીકારે તેથી જામીન ઉપરથી જવાબદારી જતી રહેતી નથી. (ખેલ વી. બેંકસ મ્યારીંગ એન્ડ એનજર (વા. ૩ પા. ૨૫૮)

“કારીનથીયન થીએટર કંપની લીમીટેડ ” નાડાયરેક્ટરોએ એક એવો કરાર કર્યો કે મેસર્સ ફ્રીમરજર અને એન્ડરસને આ કંપનીને રાખેલા છે, માટે તેમનું મેલબોર્નથી કલક તાસુધી જે કાંઈ રેલવેનું રસ્તા ખર્ચ હોય, તે તેના નુરસુધાં મેસર્સ નીકલ્સ અને કંપની આપેતો, સદરહુ કારીનથીયન કંપની લીમીટેડની બાબતમાં તેમને પેહેલવેહેલાં જે નાણા મળશે તેમાંથી તે આપવામાં આવશે સદરહુ રીતે મેસર્સ નીકલ્સ અને કંપનીને રકમ વસુલ થતાં જે કાંઈ બાધ પડશે તે અમે બેંક ડાયરેક્ટરો દરેક સરખે બાગે આપીશું. આ કરાર ઉપરથી વાદીઓએ તે બેલાડીઓનું રસ્તા ખર્ચ રૂ ૧૩૧૧૩-૧૩-૪ આપ્યું. અને તેની અર્ધી રકમ પાછી આપવામાં આવી, અને બાકીની રકમ સાડ વાદીઓએ આ દાવો કર્યો છે. આ વખતે વાદીઓ કંપનીના સરકાર હતા તેથી કંપની સાથે નાણા આપ લે કરતાં હતા. વાદીઓએ જે નાણા આપ્યાં તે પ્રથમ સદરહુ કરાર પ્રમાણે વસુલ ગણવું બે ઈએ, તે નહી ગણતાં કંપની પાસે બીજું લેહેણ હતું તે પેટે જમાં કર્યો. બેડાયરેક્ટરોમાંથી એક ડાયરેક્ટર વહિવટ કરનાર ચોરત હતી, તેના ઉપરના દાવામાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે વાદીઓ સદરહુ કરાર મૂજબ બોલાધરવાળા લેહેણમાં જે નાણા આવ્યાં તે જમાં કરવા બંધાએલા હતા પણ તેઓએ તેમ કરેલું નથી માટે બોલાધરીનો કરાર રદ કર્યો. નીકલ્સ વિગરે વિ. વિલ્સન. ઇ. લા. રી. ક. વા. ૪ પાનુ ૫૬૧.

મુખ્ય દેણદાર ૧૩૪ માગનાર તથા મુખ્ય દેણદાર વચ્ચે એવો કાંઈ કરાર થાય કે છુટો અથવામો તેથી મુખ્ય દેણદાર જવાબદારીમાંથી છુટો થાય તો તે કરારથી અથવા કળો થયો તો જ માગનાર એવું કાંઈ કૃત કરે કીંવા ન કરે કે તે કૃત કરવાનાં કીંવા ન બીન મુક્ત થાય કરવાનાં કાયદેશર પરિણામમાં મૂખ્ય દેણદાર જવાબદારીમાંથી મોકળો છે. થાય તો તેથી જામીન જવાબદારીમાંથી છુટો થાય છે એમ સમજવું.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) ક એ બ ને કાંઈ માલ આપવાનો છે તે બદલ અ ક ને જામીનગીરી આપે છે કે

ખને માલમ આપેછે અને પછી ૫ નાણાંની બીડમાં આવે છે તથા તે ૬ મુઠાના પોતાના માગનાર સાથે કરાર એવો કરે છે, કે તેણે પોતાની માલગતા તેઓને હવાલે કરવી. અને તેના અવેજમાં તેમણે તેને પોતાનાં માગણાંમાંથી છુટા કરવો. હવે ૫એ કની સાથે કરાર કરવાથી તે કરજમાંથી છુટયો અને ૫ પોતાની જમીનગીરીમાંથી છુટા થયો.

(૫) ૫ ખની સાથે કરાર કરેછે કે ૫એ પોતાની જમીનમાં ગળી પકવની અને કાંઈ નીમેલી કીમતે તે ખને સ્વાધીન કરવિ આ કરાર ૫ પુરો કરશે એવિ કે જમીન-ગીરી આપેછે પછી ૫ની જમીનમાં પાણી પાવાને જે નાળાંના પાણીની જરૂર છે તે નાળાનો પરવાહ ૫ ફેરવી જીજે રસ્તે લઈ જાય છે, અને તેથી કરીને ૫ ને ગળી પકવવાને અટકાય થાયછે. કે પોતાની જમીનગીરિ બદલ જવાબદાર નથી.

(૬) ૫ ખની સાથે કરાર કરે છે કે હું કોઇ એકાદ નીમેલે બાવે કાંઇ મુકરર કરેલી મુદતની અંદર ૫ ને એક ઘર બાંધી આપીશ અને જે લકડ જેઇએ તે ૫ એ આપવું ૫ કરાર પુરો કરશે એવી જમીનગીરી કે આપે છે. ૫ લકડ પુર પાડતો નથી. કે પોતાની જમીનગીરીમાંથી મુક્ત થયો.

ટીકા:—પેહેલી જમીનગીરિનિ પુરવણિમાં જીજી જમિનગિરિ લેહેણદાર લેના જમીન ઉપરથી જવાબદારી રહેતી નથી. (કલારક વી. એન્ટી. યંગ એન્ડ કોર્પોરેટ એક્સચેન્જર વા. ૩ પા. ૧૮૭)

કાગો વી. જોન્સના કામમાં (લા રિપોરટસ એક્સચેન્જર વા. ૮ પા. ૮૧) એક જમીન શીરિવાગો લેણદાર દેણદારની સાથે તોડ કઢાડવામાં જીજી લેણદારો સાથે સામેલ થયો એ તોડથી દેણદારે પોતાની મિલકત લેણદારોના હિતને માટે લખિ આપી અને લેણદારોએ દેણદારને જાણે તેણે નાદારિમાં છુટકો મેળવ્યો હોય તેવી રીતે છુટા કર્યો તેમાં ઠરાવામાં આવ્યું હતું કે આ પ્રમાણે થવાથી જમીન છુટા થાય છે.

માગનાર મુખ્ય ૧૩૫ જ્યારે કોઈ માગનાર તથા મુખ્ય દેણદાર એઓમાં એવો દેણદાર સાથે કે કાંઇ કરાર થાય કે તે ઉપરથી માગનાર મજકુર સદરહુ મુખ્ય દેણદાર ડ્યો કરે અથવા સાથે કાંઇ તોડ પાડીને પતાવે અથવા મુખ્ય દેણદારને મુદત આપે ૫ તેને મુદત આપે થતા તેના ઉપર દાવો ન માંડવાનું વચન આપે ત્યારે તેવા કરારમાં અથવા દાવો ન જમીને જે પોતાની સંમતી ન આપી હોય તો કરાર મજકુર થવાથી અમલવાનું વચન જમીન છુટા થાય છે એમ સમજવું.

આપે તો જમી

ન છુટા છે.

ટીકા:—જમીનને છુટા કરવાને માટે દાવો ન બાંધવા લેણદારે કરાર કરેલો હોવો જોઈએ. “જમતી મુદત આપવાનું માત્ર ઇચ્છાપૂર્વક એવું વચન કે જે પ્રમાણે વરતવામાં ન આવ્યું હોય અને તેને અમલમાં આણી શકાય તેમ ન હોય” તેવા વચનથી જમીન છુટા થશે નહીં, કારણ કે તેનાથી પક્ષકારોની સ્થિતિમાં કિંવા હકોમાં કાંઇ પણ ફેરફાર થતો નથી. (ફીલ્પોટ વી. આયન્ટ, જીગહામ વા. ૪ પા. ૭૧૭)

કુંબી. વુલ્ફના કામમાં (જીગહામસ રીપોરટસ વા. ૮ પા. ૧૫૬) પ્રતિવાદી ‘જ’ ને સ્વાધિન કરવાના માલની કીમતને માટે જમીન થયો. વેહેપારનો શીરસ્તો એવો હતો કે ધણામાં ધણા જ મહીના સુધી માલ બિહાર આપવો; પણ વાદીએ નવ મહીના જવા દીધા,

આમે પછી એ મહીનાની મુદતની વાપદા ચિઠિ લિધિ, અને આ પ્રમાણે 'ખ૩' જોતાં અગી-
આર મહીનાની મુદત સ્થિતિ માલ ઉધાર રાખ્યો. કારણે ઠરાવ કર્યો કે પ્રતિવાદી છુટા થયો
છે, કારણ કે વાદીએ વાપદા ચીઠી લેવાથી જામીનગીરી ચાલતાની દરમિયાન 'જ' ઉપર કા
મ ન ચલાવાથી તેની (પ્રતિવાદીની) સ્થિતિમાં ફરફર થયો છે.

અમુક હુડીઓની રૂઢીએ મુદત તથા વ્યાજના રૂ ૨૦૭૪૦) લેવા દાવો કરવામાં આ-
વ્યો તેમાં એવું કમુક્ત કરવામાં આવ્યું કે ગૌરચંદ્રરાય અને જીવન મોહનદાસ નીકાલસ
પીટર પોગોસના ફક્ત જામીન હતા તેથી તે જામીનોએ તકરાર કરી કે પ્રતિવાદી નીકાલસ
પીટર પોગોસે હુડીઓની મુદત થયા પછી મુદત આપી તેની પાસેથી વ્યાજ બીધું છે તેથી
જવાબદારીમાંથી અને મુક્ત થયા છોએ તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે એ જામીન આ મુદત
આપવામાં અને વ્યાજ લેવાની યાજતમાં જાણતા ના હોય, અને તેમાં તેણે કમુક્ત આપે
લી ના હોયતો. તેઓ જવાબદારીમાંથી મુક્ત થાય છે. પ્રતાપચંદ્રદાસ વિ. ગૌરચંદ્રરાય ઈ.
લા. સી. ક. વા. ૪ પાનુ ૧૩૨.

મુખ્ય દેણુદાર ૧૩૬ જ્યારે મુખ્ય દેણુદારને મુદત આપવાનો કરાર માગનાર
ને મુદત આપ મુખ્ય દેણુદાર જોડે ન કરતાં કોઈ તાજા સખસ જોડે કરે ત્યારે
વાતો કરાર ત્રી- જામીન છુટા થતો નથી.

જા સખસ જોડે
કર્યો હોયતો જા
મીન છુટા થતો
નથી.

દ્રષ્ટાંત.

જા એ જાના જામીન તરીકે કરેલી હુડી બ એ સીકારી છે અને તે હુડી કના હા-
થમાં છે તથા તેની મુદત થઈ ગઈ છે બ ને મુદત આપવાનો કરાર ક મ જોડે કરેલ, આ
મુક્ત થતો નથી.

માગનાર દાવો ૧૩૭ જ્યારે માગનાર મુખ્ય દેણુદાર ઉપર દાવો માંડવાની અથ-
માંડવાની ખામે વા તેના વિરુદ્ધ બીજો કોષપણ ઇક્ષાજ અમલમાં આણવાની ખામેશ
શ રાખે તેથી રાખે ત્યારે જામીનગીરીમાં બીજા તરફનો ઠરાવ ન હોય તો સદરહુ
જામીન છુટા થ માત્ર ખામેશ ઉપરથી જ જામીન છુટા થતો નથી.
તો નથી.

દ્રષ્ટાંત.

જાને કનું કાંઈ કરજ આપવાનું છે અને તેની જામીનગીરી આ એ આપી છે કરજ
આપવા જોગ થયું ત્યાર પછી એક વરસ પર્યંત ક બ ઉપર દાવો માંડતો નથી. આ પો-
તાની જામીનગીરીમાંથી છુટા થતો નથી.

કેટલાએક સહ ૧૩૮ જ્યારે સહજામીનો હોય અને માગનાર તેમાંથી એકને છુ-
જામીનોમાંના એ ટા કરે તારે તેમાંના બીજા સહજામીનો છુટા થતા નથી તથા તેમજ
કને છુટા કર્યો જે સખસનો સદરહુ મુજબ છુટકો કરવામાં આવ્યો હોય તે સખસ પો-
તો બીજા છુટા તાની સદરહુ બીજા સહજામીનો જોડેની જવાબદારીમાંથી છુટા થતો ન
થતા નથી. થી.

જે કત કર્યા- ૧૩૯ જો માગનાર કાંઈ એવું કત કરે કે તે જામીનના હકની
થી અગર ન ક- વિરુદ્ધ હોય અથવા જામીનને સખસ જે કત કરવાનો તેનો ધરગ હો-
રવાથી જામીનના ય તે કત તે ન કરે તથા સદરહુ મુજબ કરવાથી અથવા ન કરવાથી

છેવટના ઇલાજ જમીનનો મુખ્ય દેણદાર ઉપર જે નિદાનનો ઇલાજ હોય તેને નુકશાન ને નુકશાન પહોં પહોંચે તો તેથી જમીન છુટો થાયછે.

એ તે કૃત કર-
ધારી અથવા ન
કરધારી જમીન
નો છુટકો થવા-
વિશે.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) જ કાંઈ રકમને માટે ક ને સાર એક વહાણ બાંધી આપવાનો કરાર કરેછે, તે રકમ જેમ જેમ વહાણનું કામ થતુ જાય તેમ તેમ થએલાં કામ જેટલી હદે તે હદે આપવાની છે. જ કરાર યોગ્ય રીતે પુરો કરશે એવો અ ક ને ત્યાં જમીન થાયછે. ક અ ને ન જણાવતાં છેવટના એ હદેતા જને અગાઉથી આપેછે. એ પ્રમાણે અગાઉ પદશા આ પ્યાથી અ છુટો થયોછે.

(બ) જ એ તથા જ ના જમીન તરીકે અ એ એક પ્રામિશરિ નોટ એકમતે એ-કેજતે લખી આપી તે ઉપર તથા જ ના ધરનો સામાન વેચવા વિશેના કળાલો પણ જ લખી આપેછે તે ઉપર ક જ ને કાંઈ નાણાં ધારેછે. સદરહુ ધરનો સામાન વેચવા જાણત ના કળાલાથી સામાન મજકુર વેચીને તેના પદશા સદરહુ પ્રામિશરિ નોટવાળા કરજને પેટ વસુલ કરવાનો અધિકાર ક ને આપેલો છે. ત્યાર પછી ક તે સામાન વેચેછે, પરંતુ તેની જેર ચાલને લીધે તથા તેણે જાણી જોઈને ગફલત કરવાને લીધે કીંગત ધણી થોડી આવે છે નોટ મજકુર સંબંધીની જવાબદારીમાંથી અ છુટો થાયછે.

(ક) અ મ ને કની પાસે ઉમેદવારીમાં રાખેછે અને મ ની નિમક હલાલી વિશે જ ને જમીનગિરી આપેછે, જ પોતાની તરફથી એવું વચન આપેછે કે હું દર મહિને કગિ-માં કમી એક વખત પણ મ નગદી હિસાબ કરે ને જોતો જઈશ, પરંતુ વચન મુજબ જ તેમ કરતો નથી, અને મ ઉચાપત કરેછે અ પોતાની જમીનગિરીને સંબંધે જને જ-વાળદાર નથી.

ટીકા:—ઠરાવવામાં આવ્યું કે કરાર આકટની કલમ ૧૩૨ તથા પુરાવ આકટની કલમ ૯૨ પ્રમાણે જ ફક્ત સગવડ હુંડી શીકારનાર છે એવી તકરાર કરવાને જ ને અટકાવ થતો ન થી. વળી ઠરાવવામાં આવ્યું કે જના છેવટના ઇલાજને સદરહુ “સ્ટુડીડ” થી પણ હરકત નથી, માટે કરાર આકટની કલમ ૧૩૯ પ્રમાણે જમીનીની જવાબદારીથી છુટા થવાનું ન-થી, એમ પોગોસ વિ. બંગાળાની એં.ક. ઈ. લા. રી. ક. વા. ૩ પાર્તુ ૧૭૪

જમીને રૂપી- ૧૪૦ જે કરજને સાર જમીનગીરી આપવામાં આવી હોય તે આ આપ્યા અ કરજ આપવા જોગ થયું હોય અથવા જે ફરજને માટે જમીનગીરી ગર કામ પુરૂ ક આપવામાં આવી હોય તે ફરજ અદા કરવામાં મુખ્ય દેણદારે કસુર ક-રયું તો જમીન રી હોય, તો જે રકમ આપવાને અથવા જે વાત કરવાને જમીન જ-વાળદાર હોય તે તમાગ રકમ તેણે આપેથી અથવા તે તમાગ વાત કરેથી માગનારના મુખ્ય દેણદાર ઉપર જે હકો હોય તે સરવે જમીન-ને પ્રાપ્ત થાયછે.

ટીકા;—જ્યાં એક ગીરોના દેવાને માટે થએલા જમીને તે દેવું આપ્યું તેમાં ઠરા-
વામાં આપ્યું કે એ જમીનને એ રકમ હેબુદારની ધરટેટથી વસુલ કરી લેવાનો હક છે.
(ગેડી વિ. માટસન લીવન્સ રિપોરટસ વા. ૨૫ પા. ૩૧૦) જ્યાં એક નાદારોના કામમાં
મુખ્ય હેબુદારની ધરટેટ ઉપર માગનાર લેહેણું સાળીત કરે છે અને જમીન પછી તે દેવું
આપે છે, ત્યાં જે ડીનીડંડ આપવા જોગ થાય છે તેને માટે જમીનનો ટૂંટી થઇને તેના હ-
કા માગનાર જમીનને આપે છે (એક તરફી રસદેય, વેસી વા. ૧૦ પા. ૪૦૬)

જો જમીન તોડજોડ કરીને ઝાણી રકમ આપી દેવું પતાવે તો હેબુદાર પાસે તેની
આખી રકમ લેહેણી થતી નથી પણ જેટલી રકમ ખરેખર તેણે આપી હોય તેટલી રકમ
તેની લેહેણી થાય છે (રીડ વિ. નોરિસ મીલ્ન એન્ડ કેંગવા ૨ પા. ૩૬૧)

માગનારને ક- ૧૪૧ જમીનગીરીનો કરાર થતી વખતે મુખ્ય હેબુદાર વિરૂધ્ધ ગા
રજની ખાતરી મનારને જે કાંઈ તારણ હોય તે તારણની વાત જમીનને માલમ હોય
સારૂ મીલકત વ અથવા ન હોય તો પણ તે સરવેનો ફાયદો જમીનને મળવાનો હક છે.
જેરે હોય તેનો અને જો માગનાર તે તારણ ખોય અથવા જમીનની સંપત્તિ શીવાય
ફાયદો મેળવવા પોતાના હાથમાંથી જવા દે તો સદરહુ તારણની કીમતના જેટલી પો-
નો જમીનનો તાની જવાબદારીમાંથી જમીન છુટો થાય છે.
હક છે.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) બ ક ના ભાડુત છે. ક અ ની જમીનગિરિ ઉપરથી બ ને ૨૦૦૦ રૂપિયા
કરજ ઉ આપે છે, અ ની જમીનગિરિ શિવાય ક પાસે સદરહુ ૨૦૦૦ રૂપિયાના બિઝ
તારણ તરિકે બના ધરનો સામાન ગિરો છે. ક ગિરો રદ કરે છે, બ નાદાર થાય છે અને ક અ
ઉપર જમીનગિરિના સંબંધથી દાવો લાવે છે સદરહુ ધરનાં સામાનની કીમત જેટલી અની
જવાબદારી કમિ થઇ એમ સમજવું જોઈએ.

(બ) બ ને ક નું કરજ છે તે બાબત ક નું હુકમનામું થયું છે, પણ તે શિવાય ક એ
કરજને માટે અ ને જમીન લીધો છે. ક પોતાનું હુકમનામું બજાવવાને માટે બ નો માલ
જપત કરાવી લાવે છે, અને પછી અ ને ન જણાવતાં દરખાસ્ત કાઢી લે છે. અ છુટો થાય છે.

(ક) ક એ બ ને કરજ આપ્યું છે તેની ખાતરોને સારૂ તેનો અ જમીન થાય છે અ
ને અ તથા બ મળીને તેનું ક ને ખત લખી આપે છે પછી તેજ કરજને માટે ક બ પાસે
થી બીજું કાંઈ તારણ લે છે, ત્યાર પછી તે તારણ ક છોડી દે છે. અ મુક્ત થતો નથી.

ટીકા;—જમીનનો હક છે કે માગનારાના હાથમાં પેસ્તર તારણ જે સ્થિતિમાં હોય તે
જ સ્થિતિમાં જરાબર રહેવું જોઈએ. (મેહ્યુ વિ. ક્રાકેટ, સ્વાન્સ્ટન વા. ૨ પા. ૧૮૫)

એકાદ નોકરના પ્રમાણિકપણા વિશે સ્થિર જમીનગીરી જ્યાં આપવામાં આવી હોય,
અને તેની ગેરવતણુંક માલમ પડ્યા પછી તેનો શેક તેને નોકરીમાં જરી રાખવાનું પસંદ
કરે તો જમીનની સાથે સલાહ કરી વગર એ પ્રમાણે કરવાથી તેણે જમીનને છુટા કર્યો છે,
કેમકે જે હક પોતાના બચાવને માટે બજાવવાનો તેનો હક હતો તે હક તેની પાસેથી તે
ણે ખુશી લીધો છે. (લીફીપ્સ વિ. ફ્રાંકસલ, રીપોરટસ કવીન્સમેથ વા. ૭ પા. ૬૬૬)

જેરસમજુતી ક ૧૪૨. કોઈ કાર્યના મુદ્દાના ભાગ વિશે અથવા તેને માલમ છ-
રીને મેળવેલી જ તાં તેની સંમતિથી થયેલી, જેરસમજુતી વડે કાર્ય મંજૂરમાં કોઈ જ-
મીનગીરી બ્યર્થ છે. મીનગીરી મેળવી હોય, તો તે જમીનગીરી વીયરથ સમજવી.

ટીકા:—જ્યાં એક માગનારે એવી રીતે દસ્તાવેજ તૈયાર કર્યો કે તેના સ્વરૂપ ઉપરથી જ એ ગાલમ પડે કે બે સહજમીનોની સમસ્ત અને બુદ્ધી બુદ્ધી જવાબદારી સંખ્યા તેનો ઈરાદો છે, અને તેવોને તેવો આ દસ્તાવેજ આ બે જમીનમાંથી એક જમીન પાસે સહી થવા મોકલ્યો, પણ ઉપર બીજાએ સહી કરી નહોતી, અને આ વાતની સહી કંનાર જમીનને મરનારે કંઈપણ ખર્ચ આપી નહોતી પણ તેથી ઉલટું, પછી “જમીન પૈકી એક જમીન” દાખલ તેના ઉપર લખાણ કર્યું હતું. તેમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે બંધી જવાબદારીમાંથી મુક્ત થવાનો એ જમીનનો હક હતો (ઈવાન્સ વિ. જરેમશ્ચી જ. ડીજેક્સ, માગનાટક એન્ડ ગોરડન વા. ૮ પા. ૧૦૧)

કોઈવાત છુપા ૧૪૩. એકાદ મુદતની વાત વિશે માગનારે પોતે મુગો ગેશી રવી રાખવાથી મે હેવાથી કોઈ જમીનગીરી મેળવી હોય તો તે જમીનગીરી વ્યર્થ છે. બંધેલી જમીનગીરી વ્યર્થ છે.

દૃષ્ટાંતો.

(અ) અ પોતાના પદશા વચ્ચે કરવાને સારૂ જ ને કારકુન રાખે છે. કાંઈ પદશા આ વ્યા તેનો હીસાબ જ આપતો નથી. અને તેથી કરીને પદશા મજકુરનો જરોળર હીસાબ આપવાની જ પાસેથી અ ખાત્રી માગે છે જ હીસાબ જરોળર આપશે એવી ક જમીનગીરી આપે છે, જ ની પેહેલાંની વસ્તુક વિશે અ ક ને કાંઈ વાકેફ કરતો નથી. પછી જ કસુર કરે છે. સદરહુ જમીનગીરી વ્યર્થ સમજવી.

(બ) ક એ બને ૨૦૦૦ ટન લોહું આપ્યું તેની કીંમત આપવા વિશેનો અ ક ને ત્યાં જ નો જમીન થાય છે. જ અને ક એ ખાત્રી રીતે એવી કમુલાયત કરી છે કે જ એ ખર્ચ ભાવ કરતાં દર ટને પાંચ રૂપિયા વધારે આપવા, અને તે પાંચ રૂપિયા પ્રથમતું એક કરજ છે તેને પેટે જમે કરવા. એ કમુલાયત અ થી છુપી રાખી છે અ જમીન તરીકે જવાબદાર નથી.

બીજો સખસ ૧૪૪. જ્યારે કોઈ સખસ એવા કરારથી જમીન થાય કે બીજા જમીન થાય તે બે એક સખસ સહજમીન તરીકે જમીનગીરીમાં સામેલ થતાં સુધી ની પેહેલા જમીન જમીનગીરી મજકુર ઉપર માગનારે કાંઈ અમલ કરવો નહીં. ત્યારે બે તે નગિરી ઉપરથી બીજો સખસ સામેલ ન થાય તો તે જમીનગીરી વ્યર્થ સમજવી.

કાંઈપણ કૃત કર્યું નહીં એ કમુલાયતથી જમીન થવા બાબત.

જમીનને ટોટા ૧૪૫. જમીનગીરી પ્રતેક કરારમાં જમીનને ટોટા આવે તે ભરી શીખસાવવા વિ આપવાનું મૂખ્ય દેણદારનું ગર્ભીત વચન હોય છે એવું સમજવું સેનું ગર્ભીત વચન અને જમીન પોતાની જમીનગિરિની રૂએ જે કાંઈ રકમ વ્યાજથી રા તે આપી હોય તે મુખ્ય દેણદાર પાસેથી તેને મળવાનો હક છે પરંતુ જે રકમો લેણગેરવાળી રીતે આપી હોય તે તેને મળવાનો તેનો હક નથી

દૃષ્ટાંતો.

(અ) જ ને ક નું કરજ છે અને તે કરજનો અ જમીન છે. ક અ પાસે પદશા માગે

છે અને એ એ તે ન આપ્યા માટે તેના ઉપર તે રકમ મજકુરનો દાવો કરેછે. દાવાનો જવાબ આપવાને માટે યોગ્ય કારણ હોવાને લીધે એ દાવાનો જવાબ આપેછે; પરંતુ કરજ ની રકમ ખરચ સાથે એ ને આપવી પડેછે બ પાસેથી એ ને કરજની રકમે મળી શકેછે તેજ મૂજબ ખરચની રકમ પણ મળી શકે છે.

(ખ) ક બ ને કાંઈ રકમ કરજનક આપેછે; અને કરજ મજકુરની ખાતરીને સાફ બ એ બ ઉપર એક હુડી લખીછે તે બ ની વિનંતિ ઉપરથી એ શિકારે છે તે હુડી ક ના હાથમાં છે અને તેના રૂપિયા તે એ પાસેથી માગેછે એ એ તે રૂપિયા ન આપ્યા તેથી તેને સાફ એ બ ઉપર હુડીની રકમ દાવો માંડેછે. તે દાવાનો જવાબ આપવાને યોગ્ય કારાર ન છતાં એ જવાબ આપેછે. અને હુડીની રકમ તથા ખરચ એ ને આપવો પડેછે, હુડી ની રકમ બ પાસેથી તેને મળી શકેછે પણ ખરચને માટે જે રકમ આપવી પડી હોય તે તેને મળી શકતી નથી કેમ કે દાવાનો જવાબ આપવાને કાંઈ ખર્ચ કારણ નહોતું.

(ક) ક બને ચોખ્ખા આપે તેની કીંમત બદલ ૨૦૦૦ રૂપિયા સુધિની રકમને સાફ એ કને ત્યાં જમીન થાય છે કે ૨૦૦૦ થી ઓછી કીંમતના ચોખ્ખા બ ને આપેછે, પરંતુ આપેલા ચોખ્ખા બદલ એ પાસેથી ૨૦૦૦ રૂપિયાની રકમ તે લેછે. ખરેખરા આપેલા ચોખ્ખાની કીંમત કરતાં વધારે પદશા બ પાસેથી એ ને મળી શકતા નથી.

સહ જમીનો ૧૪૬ બ્યારે એકજ કરજને સાફ કીંવા એકજ કરજને સાફ બે સરખે ભાગે જ- અથવા વધારે સખસો સમસ્ત કીંવા જુદી જુદી જવાબરિથી તથા એ વાળદાર છે. કરજ કીંવા જુદા જુદા કારણથી સહજમીનો થયા હોય ત્યારે સદરહુ સહજમીન થયાની વાત એક બીજાને માલમ હોય કીંવા ન હોય તો પણ બીજી રીતનો કારાર ન હોય તો તેઓ પ્રતેક પોતાને પરસ્પરને સંબંધે સરવે કરજના અથવા મુખ્ય દેણદાર તરફથી જે રકમ આપવાની બાકી રહી હોય તેના સરખે ભાગે જવાબદારછે.

દ્રષ્ટાંત.

(અ) ૩ એ ૪ ને ૩૦૦૦ રૂપિયા કરજે આપ્યા તે માટે ૩ ને ત્યાં એ બ તથા ક એઓ જમીન છે, ૪ પદશા આપતો નથી એ બ તથા ક એઓ પ્રતેક પોત પોતાને પરસ્પરને સંબંધે એક હજાર રૂપિયા આપવાને પાત્રછે.

(બ) ૩ એ ૪ ને ૧૦૦૦ રૂપિયા કરજે આપ્યા છે અને તે બદલ એ બ તથા ક એવો ૩ ને ત્યાં જમીન છે. એ બ તથા ક નો પોત પોતામાં એવો કારાર કરેછે એ એ ૬ તથા બ એ ૬ તથા ક એ ૬ એ પ્રમાણે જવાબદારી રાખવી ૪ પદશા આપતો નથી. જમીનો મજકુરને પરસ્પરને સંબંધે એ રૂપિયા ૨૫૦, બ રૂપિયા ૨૫૦, અને ક રૂપિયા ૫૦૦ આપવાને પાત્રછે.

ટીકા;— સહજમીનો અંદર અંદર કારાર કરી ભાગ લેવા બાબત તેમના હકોમાં કા- રંદર કરી શકે છે અથવા તે હકો તદ્દન છોડી પણ દેઇ શકેછે જ્યેમકે જ્યાં ત્રણ સખસો જમીન થયા. અને એવી કબુલાત કરીકે જે મુખ્ય દેણદાર ન આપેતો તેઓ પોતપોતા ના હિસ્સા પ્રમાણે આપે; અને તેમાંનો એક જણ નાદાર થયો, અને બીજાએ બધું દેણું આપ્યું, તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે ત્રીજો જમીન આપના દેવાનો માત્ર ત્રીજો ભાગ આ

પવાને જાંધાએલો છે. (સ્વેષ્ટન વિ. વાલ. ચાનસરી રિપોરટસ વા. ૧ પા. ૧૪૯)

જે કરારોથી જુદા જુદા સહજમિનો જાંધા હોય તે કરારો જુદા જુદા હોય તો પણ જે કાર્યથી જામનમાં એ જમિનગિરી આપી હોય તે કાર્ય એકજ હોવું જોઈએ, નહીંતો ભાગ લેવાપણું રહેતું નથી. (કુપ વિ. હવીનામ, ટરનર એન્ડ રશલ વા. ૧—પાતું ૪૨૬)

સહ જમિનોએ ૧૪૭ જે સહજમિનો જુદી જુદી રકમો આપવાને જાંધા હોય જુદી જુદી રક- તો તેઓની પોત પોતાની જવાબદારિની હદ સુધી તેઓ સરખે ભાગે મો આપવાની જ રૂપિયા આપવાને જવાબદાર છે.
વાજદારી લીધી હો
ય તે વિશે.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) અ જ અને ક એઓ ૩ ના જમિન થાયછે, અને દરેક જણ એકેક જુદુ જુદુ બોંડ લખી આપીને જુદી જુદી ગુન્હેગારી આપવાનું કમુક્ત કરેછે તે એવી રીતે કે અ ૧૦૦૦૦ રૂપિયા આપે અને જ ૨૦૦૦૦ રૂપિયા આપે કે ૪૦૦૦૦ રૂપિયા આપે ત્રણે બોંડમાં જમિનગિરી એવી છેકે ૩ ને કાંઈ પઈશાનો હિસાબ જરોજર રીતે આપશે, ૩ ૩૦૦૦૦ રૂપિયાનો હિસાબ જરોજર આપતો નથી. અ જ અને ક એઓ પ્રતેક જણ ૧૦૦૦૦ રૂપિયા આપવાને પાત્ર છે.

(બ) અ જ અને ક એઓ ૩ ના જમિન થાયછે, અને દરએક જણ જુદુ જુદુ બોંડ લખી આપીને જુદી જુદી ગુન્હેગારી આપવાનું કમુક્ત કરેછે; એટલે અ ૧૦૦૦૦ રૂપિયા આપે જ ૨૦૦૦૦ રૂપિયા આપે અને ક ૪૦૦૦૦ રૂપિયા આપે; ત્રણે બોંડમાં સરત એવીછે કે ૩ ને કાંઈ પઈશાનો હિસાબ ચોગ્ય રીતે આપશે ૩ ૪૦૦૦૦ રૂપિયા મો હિસાબ જરોજર આપતો નથી અ ૧૦૦૦૦ રૂપિયા આપવાને પાત્ર છે. અને જ અને ક એ દરેક જણ ૧૫૦૦૦ રૂપિયા આપવાને પાત્રછે.

(ક) અ જ અને ક એઓ ૩ ના જમિન થાયછે અને દરેક જણ જુદુ જુદુ બોંડ લખી આપીને જુદી જુદી ગુન્હેગારી આપવાનું કમુક્ત કરેછે—એટલે અ ૧૦૦૦૦ આપે, જ ૨૦૦૦૦ આપે અને ક ૪૦૦૦૦ રૂપિયા આપે. ત્રણે બોંડોની સરત એવી છેકે ૩ ને કાંઈ પઈશાનો હિસાબ ચોગ્ય રીતે આપશે ૩ ૭૦૦૦૦ રૂપિયાનો હિસાબ જરોજર આપતો નથી. અ જ અને ક એઓ દરેક પોત પોતાના બોંડની પુરેપુરી ગુન્હેગારી આપવાને પાત્ર છે.

• ટીકા;—જુદા જુદા જમિનો પઈકી એક જણે તેની જવાબદારીની હદ સુધી રકમ આપી હોય તો જે જમિને જણે દેવું આપ્યું હોય તે જમિનનાં તમામ હક મળતા તે જમિન હકદાર છે. જેમકે જ્યાં એક દેણદાર નાદાર થયો, તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે જે જમિને પોતાનો હિસ્સો આપ્યો છે તેવા દરેક જમિનને તે નાદારની ઈસ્ટેટનો જે ફાળો આવે તે ફાળામાંથી આપ્યા દેવાની સાથે તેના હિસ્સાનું જે પ્રમાણ હોય તે પ્રમાણમાં પઈશા મળવાનો હકછે, હોળશન વિ. લા રિપોટ ચાનસરી અપિલ્સ વા. ૬—પા. ૭૬૨.

ખાબ ૯ મો.

નિક્ષેપ વિશે.

નિક્ષેપ નિક્ષેપ ૧૪૮ જ્યારે એક સખસ કાંઈ માલ કોઈ કામ સારૂ જીજ્ઞ સ-
તા અને નિક્ષે- ખસને સ્વાધિન કરે અને તે એવા કરારથી કે કામ મજકુર પુરણ થા
પી એટલે થું. થ એટલે તે માલ પાછો આપવો અથવા જે સખસ તે સ્વાધિન કરયો
હોય તે સખસના હુકમ પ્રમાણે તેની જીજ્ઞ રીતે વ્યવસ્થા કરવી ત્યારે
એ પ્રમાણે માલ સ્વાધિન કરવો તેને નિક્ષેપ કહે છે જે સખસ માલ
સ્વાધીન કરે તેને નિક્ષેપતા એવું નામ આપ્યું છે. જેને માલ સ્વાધિન કરવામાં આવે
તેને નિક્ષેપી એવું નામ આપ્યું છે.

ટીકા—નિક્ષેપી અથવા નિક્ષેપમાં આપેલિ ચિજો વેચીને તેની પોતાની વસ્તુકથી
નિક્ષેપતાના ઉપયોગમાં જીજ્ઞ ચીજો આપી શકેછે, અને આ પરમાણે ઉપયોગમાં આપેલી
ચીજો નિક્ષેપતાની મીલકત થાયછે, (વલી આગી વી. નોબલ, મેરીવેલ વા. ૩—પા. ૬૧૬)

ખુલાસો—જે સખસના કબજામાં જીજ્ઞ સખસનો માલ આવી ચુક્યો હોય તે સ-
ખસ પોતે માલ મજકુર નિક્ષેપી તરીકે રાખવાનો કરાર કરે તો તેમ કીધાથી તે નિક્ષેપી
થાય છે. અને તે માલનો માલિક હોય તે નિક્ષેપતા થાય છે. પછી તે માલ પરથમ નિક્ષેપ
તરીકે સનાધિન કરવામાં ન આવ્યો હોય તો તેની ચીંતા નહીં.

ટીકા—આ ખુલાસાના દ્રષ્ટાંત દાખલ એક એવા માલ વેચનારનો દાખલો મલ્યો કે
જે પોતાનો કબજો રાખે, પણ યોગ્ય કૃત્યોથી ખરીદદાર તરફથી અથવા ખરીદદારના ખરી
દદાર તરફથી તે માલ રાખવાનો ઈરાદો બતાવે તેના કબજાનું સ્વરૂપ બદલાયથી, ખરીદદાર
રની તરફથી તે નિક્ષેપી થાય છે. અને ખરીદદાર નિક્ષેપતા થાયછે.

માલ નિક્ષેપીને ૧૪૯ કોઈ માલ નિક્ષેપી થનાર સખસના કબજામાં આવે અથ-
થી રીતે સ્વાધી વા તેના તરફથી તે માલ રાખવાનો જે સખસને અધીકાર આપ્યો હોય
ન કરવો. તે સખસના કબજામાં આવે એવું જે વસ્તુ કરવાનું પરીણામ હોય તે
વસ્તુ કીધાથી માલ નિક્ષેપીને સ્વાધિન કરી શકાય છે. એમ સમજવું.

નિક્ષેપત માલ ૧૫૦ નિક્ષેપમાં આપેલા માલમાંની જે ખાગી નિક્ષેપતાને માલમ
માં જે ખાગી હો હોય તથા જે ખાગીને લીધે માલ મજકુરનો ઉપયોગ કરવામાં જરૂરની
થ તે જણાવાનું કા કાતે હરકત પડે અથવા નિક્ષેપી મોટા જોખમમાં આવે એવું હોય તે
ખ નિક્ષેપતાનું છે. ખાગીઓ નિક્ષેપતાએ નિક્ષેપીને પરગટ કરવી એવી તેની ફરજ છે. આ-
ને જે તે એ પરમાણે પરગટ ન કરે તો ખાગીઓ મજકુરથી જે પ્ર-
તક્ષ નુકસાન નિક્ષેપીને થાય ને નુકસાનનો તે જવાબદાર છે.

જે માલ લાડાને સારૂ નિક્ષેપમાં આપ્યો હોય તો સદરહુ પ્રકારના નુકશાનનો ની-
ક્ષેપના જવાબદાર છે, પછી તે ખાગી માલ મજકુરમાં હોવાની ખબર તેને હોય અગર ન
હોય તેની ચીંતા નહીં,

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) અ બ ને એક ઘોડો વાપરવા આપે છે. અને તે ઘોડો ખરાબ આદતનો છે,
એ અને માલમ છે. એ ખરાબ આદતની વાત આ પ્રગટ કરતો નથી, ઘોડો નાહાશી જાય

છે, અને જ તે ઉપરથી પડી જઈને તેને વાગેછે જ ને થયલા નુકશાનનો અ જવાબદાર છે.

(ખ) અ જ ની એક ગાડી ભાડે લેછે તે ગાડી જેખગ ભરેલી છે, પણ એ વાતની ખબર જ ને નથી અ ને વાગેછે. એ વાગવા વીશે જ અને જવાબદાર છે.

નીક્ષેપીએ માલ ૫૫૧ જ્યારે કાંઈ માલનો નીક્ષેપ કરવાનાં આવ્યો હોય ત્યારે કા ની સંભાલ લેવી ઈ સાધારણ સગજીવવાળો સખસ એવે પરશંગે નીક્ષેપ વાળા માલ જે જેઈએ તલા તથા તે જતના તથા તેટલી કીંમતના ખુદ પોતાના માલની જેટ-લી સંભાળ લે તેટલી સંભાળ નીક્ષેપીએ સદરહુ પોતાને નીક્ષેપમાં આ-પેલા માલની લેવી એ તેની ફરજ છે.

નીક્ષેપીનો માલ પણ નીક્ષેપતાના માલની સાથે એકજ વખતે ખેંચાયો હોય એ જી ના નીક્ષેપતાના માલના સંબંધમાં ગફલતના આરોપથી નિક્ષેપીને મુક્ત કરવા પૂરતો સખ જ નથી. (કુરગ વી. જેનકીન્સ, આડોલફરાએન્ડ એલીસ વા. ૨ પા. ૨૫૬)

એક જાહેર તમાશો જેવાને ગાટે પ્રતિવાદીએ એક મકાન ખડુ કરાવ્યું અને જીજ્ઞ સખસો ભેગો વાદીને પણ અમૂક રકમ આપવાથી અંદર આવવા દીધો; એ મકાન લાય-ક સખસોએ ઉભૂ કર્યું હતું. પણ ખરાબ રીતે જાંધવાથી તે પડી ગયું. અને વાદીને નુક-શાન કર્યું એવી ખરાબ રીતે જાંધવાની વાત વાદીને માલમ નહોતી, અને કાંઈ પણ ગફ-લત કરવાનો તે તકશીરવાન નહોતો તો પણ કોરટે એવો વિચાર કર્યો કે પ્રતિવાદી અને-વાદીની વચ્ચેના કરારમાં એવી ગરમિત ખાત્રી હતી એ મકાન જાંધવામાં જે સખસોને પ્ર-તિવાદીએ કામે લગાડેલા તેમણે તથા પ્રતિવાદીએ પોતે એ મકાન જાંધવામાં યોગ્ય સંભાળ લીધેલી છે. (ફ્રાનસીસ વી. કોકરેલ, લા રીપોર્ટસ કવીન્સએન્ડ વા. ૫ પા. ૧૮૪, ૫૦૧) જે કોઈ અણુધાર્યો કિંવા અસાધારણ જનાવ જનેતો નિક્ષેપીએ તે પ્રસંગના પ્રમાણમાં મેહેનત લેવી જેમજે (લેક વી. મીસ્તર ક્યુમ્પમેલ્સ રીપોર્ટસ વા. ૧ પા. ૧૩૮) જે માલ નાશ પામે એવો હોય અને તેની જાતવણીને સારૂ વીશેસ સંભાળ લેવાની જરૂર હોય તો નિક્ષેપીએ તેની તેવી સંભાળ લેવી જેમજે અથવા કાંઈ પણ નુકસાન થશેતો તે જ-વાગદાર થશે. (આડીસનસાહેબે જનાવેલું કરારતું પુસ્તક પા. ૪૪૧) કોઈ પેટીમાં કાંઈ ભર્યું હોય પણ તેમાં શું ભર્યું છે તે નિક્ષેપીને માલમ ન હોય, અને તેમાં ભરેલી ચીજો તેનાથી દેખાવ ઉપરથી જેટલી કિમતી તે ધારો શક્યો હોય તે કરતાં વધારે કિમતની હો-યતો તેની દેખીતી કિમતના પ્રમાણમાં તેણે સંભાળ રાખવાની ફરજ જરૂર છે. (આડીસન સાહેબના પુસ્તકહે પા. ૪૧૧)

નીક્ષેપત વસ્તુ ૧૫૨ જ્યારે નિક્ષેપીએ ૧૫૧મી કલમમાં વરણવી છે તેટલી સંભાળ ખોવાઈ જાય અ જ લીધી હોય ત્યારે કાંઈ વીશેસ કરાર ન હોય તો માલમ મજકુર ખો થવા તેને જીજ્ઞ વાંધજાય કિંવા તેનો નાશ થાય કિંવા તે જગડે તેનો નિક્ષેપી જવાબદાર નથી. કાંઈ થાય તેનો નિક્ષેપી ક્યારેજ-વાપદાર ન થાય.

ટીકા:—વાદીનો માલ પ્રતિવાદીની ટ્રેનમાં નાનગાનથી ઈગતપૂરે લેઈ જવામાં આવતો હતો એ માલ તે મુસાફરિમા ચોરોએ લૂટ્યો, અને તેમા વાદીનો માલ ચોરાયો. તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે હિંદુસ્થાનના કરાર આક્ટની કલમ. ૧૫૨નો ફાયદો લેવાનો પ્રતિવાદીનો હક છે, અને પ્રતિવાદીના નોકરો અગર એજંટો વાદીના માલ ચોરવામાં નહીં હતા તે જતાવવા-ની તથા જેમ સાધારણ અકલનો માણસ તેટલોજ અને તેટલોજ કિમતનો માલ જેવો હતો તેવો સંભાળે તેવો સંભાળેલો છે એવો પૂરાવો આપવાને પણ પરવાનગી આપવિ

જોઈએ. કુવરજી તુળશીદાસ વિ. ધી ગ્રેટ ઈડીયન પેતીનસુલા રેલવે કંપની. ઇ. લા. રી. મુ. વા. ૩ પા. ૧૦૯

સરતની વીરૂષ ૧૫૩ કોઈ નીક્ષેપની સરત વિરૂષ કાંઈ કંત નિક્ષેપત માલને સં નિક્ષેપીએ કાંઈ બધે નિક્ષેપી કરે, તો નિક્ષેપનો ફરાર નિક્ષેપતાની ઈચ્છા ઉપરથી નિરરથ કલ્ય દ્રવ્ય નિક્ષે ક થવા યોગ્ય થાયછે.
૫ સમાપ્ત થાય તે જાણત.

દૃષ્ટાંત.

બ ને પોતાને એસવા સારૂ આ બ ને એક ઘોડો આપેછે. બ તે ઘોડાને પોતાની ગાડીમાં બેડેછે, એ પ્રમાણે કીધાથી આ ની ઈછા ઉપરથી નિક્ષેપ સમાપ્ત થાયછે.

નિક્ષેપતમાલનો ૧૫૪. નિક્ષેપી નિક્ષેપત માલનો નિક્ષેપની સરતને અનુસરતો ન વગર અધિકારનો હોય એવી રીતનો કોઈ પણ ઉપયોગ કરે તો તેવો ઉપયોગ કર્યાથી આ ઉપયોગ કર્યો હોય થવા કર્યાના દરમીયાનમાં માલ મજકુરને જે કાંઈ નુકશાન થાય તેનો આ ને નિક્ષેપીની બદલો નિક્ષેપતાને ભરી આપવાને નિક્ષેપી પાત્રછે.
જવાબદારી.

દૃષ્ટાંતો.

(અ) ખુદ બ નેજ માત્ર એસવાને સારૂ આ એક ઘોડો બ ને આપેછે; બ પોતાના કુટુંબના એક માણસ ક ને તે ઘોડા ઉપર એસવા દેછે, ક સંભાળથી એસેછે પરંતુ ઘોડા અકસ્માત પડી જાયછે અને ઘોડાને ઇજા થાયછે, ઘોડાને થયલી ઇજાનો આ ને બદલો ભરી આપવાને બ પાત્રછે.

(બ) આ કાશી જવાનું સ્પષ્ટ કહીને તે સારૂ કલકતા મધે બ પાસેથી એક ઘોડો ભાડે લેછે. આ ઘોડા ઉપર યોગ્ય સંભાળથી એસેછે, પણ કાશી જવાને બદલે કટક જાયછે. ઘોડા એકાએક પડી જાયછે અને તેને ઇજા થાયછે ઘોડાને થયલી ઇજાનો બદલો આ એ બ ને ભરી આપવો જોઈએ.

નિક્ષેપતાની સંગ ૧૫૫. જે નિક્ષેપી નિક્ષેપતાની સંગતિથી નિક્ષેપતાનો માલ પોતિથી તેનો માલ તાના માલ સાથે બેળે તો બેળેલા માલમાં નિક્ષેપતા તથા નિક્ષેપીને પોતા નિક્ષેપીએ પોતા પોતાના ભાગની હીશેરશી મૂજબ નફા ટોટાનો સંબંધ રહેછે.

ના માલ સાથે બેળે તો તેનું પ રિજુઅ.

ટીકા;—જ્યાં માલ બેળવવામાં એ પક્ષકારોની સંગતિ હોય ત્યાં બ્રાકસ્ટન સાહેબે જે નિયમ ઠરાવેલો છે તેના જેવોજ નિયમ છે તે નિયમ એ છે કે “માલિકાને તેમના પોતા પોતાના ભાગની ફિસેસરી મુજબ મજબૂરો નફાટોટાનો સંબંધ છે.” (બ્રાકસ્ટનસ કમેન્ટરી ઝ વા. ૨ પા. ૪૦૫.)

નિક્ષેપતાની સંગ ૧૫૬. જે નિક્ષેપી નિક્ષેપતાની સંગતિ શિવાય નિક્ષેપતાનો માલ ગતિ શિવાય માલ પોતાના માલ સાથે બેળે, અને જે માલ મજકુર જુદો પાડી શકાતો બેળ્યો હોય પણ તો હોય કોવા તેના વીભાગ કરી શકાતા હોયતો તે માલ બિપરની માલિકી

જુ ગાલ જુદો કે કી સદરહુ જેના તે પક્ષકારની કાયમ રહેછે; પરંતુ માલ જુદો પાડવાનો રી શકાય એવો અથવા તેના વિભાગ કરવાનો જે ખરચ લાગે તે તથા સદરહુ પ્રમાણે હોયતેનુપરિણામ માલ બેબ્યાથી જે નુકશાન થાય તે નિક્ષેપીએ ભોગવવું એ તેનો ફરજ છે દ્રષ્ટાંત.

૩ ની ૧૦૦ ગાંસડીઓ કાંઈ અમૂક નીશાનીવાળી અથવા ને નિક્ષેપમાં આપેછે જ તે ૧૦૦ ગાંસડી પોતાની બીજી નીશાનીવાળી ગાંસડીઓ સાથે અ ની સંમતિ શિવાય બેજે છે અને તેની ૧૦૦ ગાંસડી પાછી મળવાનો હક છે અને ગાંસડીઓ જુદી પાડતાં જે ખરચ લાગે તે સરવે તથા બેજ કયાંથી કાંઈ નુકશાન થયું હોય તો તે સરવે જ એ ભોગવવું એ તેની ફરજ છે.

નિક્ષેપતાની સં ૧૫૭. જ્યારે નિક્ષેપી, નિક્ષેપતાની સમતિ શિવાય નિક્ષેપતાનો મતિ શિવાય માલ માલ પોતાના માલ સાથે એવી રીતે બેજે કે નિક્ષેપત માલ સદરહુ બી-બેબ્યા હોય અને જ માલગાંથી નિરાજો કરવો તથા તે પાછો આપવો અશક્ય થાય, ત્યારે તે જુદો પડતો તે માલ શુભ થવાનો જાહેસો નિક્ષેપી પાસેથી ભરી લેવાનો હક નિક્ષેપ-નથીતો તે બેજ તાવે છે. વાનું પરિણામ.

દ્રષ્ટાંત.

૪૫ રૂપિયાની કીંગતના કેપથી લાવેલા આટાનું એક પીપ અથવા ને નિક્ષેપમાં આપેછે, જ અ ની સંમતિ શિવાય તે આટો પોતાના દેશી આટા સાથે બેજેછે, અને તે દેશી આટાની કીંગત દર પીપે ફક્ત રૂપિયા ૨૫ છે અ નો આટો શુભ થયો તેનો જાહેસો જાએ અ ને ભરી આપવો જોઈએ.

નિક્ષેપતાએનિક્ષે ૧૫૮. જે નિક્ષેપની સરત એવી હોય કે નિક્ષેપીએ માલ નિક્ષે-પીને જરૂરનો જ પંતા સાડ રાખી મુકવો અથવા બીજે ઠેકાણે લઈ જવો, અથવા તેના રચ આપવો જે ઉપર કાંઈ કામ કરવું તથા નિક્ષેપીને જે તે જાળત કાંઈ મહેનતાણું મળવાનું ન હોય, તો નિક્ષેપના કામ સાડ નિક્ષેપીને જે જરૂરી ખરચ થયો હોય તે નિક્ષેપતાએ તેને પાછો આપવો જોઈએ.

ટીકા—જે ખરચ બ્યાબ્યાની રીતે કરવામાં આવ્યો હોયતો નિક્ષેપતાને ધારેલો ફાયદો તેમાંથી ન મળે કે મળે તેમાં કાંઈ ફેર પડતો નથી. નિક્ષેપના ઉપર રટોરીસાહેબનું જનાવે-લું પુસ્તક પા. ૧૯૭)

માલ મફત નિ ૧૫૯. વાપરવાને સાડ જ્યારે કાંઈએ કાંઈ વસ્તુ ધીરી હોય ત્યારે નિક્ષેપમાં આપ્યોહો તે મફત ધિરી હોય તો ધિરનાર સખસ ગમે તે વખતે તે પાછી માગી જ તે પાછો આપ શકેછે, પછી કાંઈ નિમેલા વખત સૂધી અગર નિમેલી કામને સાડ ધિરી હોય વા વિશે. તો તેની ચીંતા નહીં, પરંતુ સદરહુ નિમેલા વખત સૂધી અથવા નિમેલા

કામને સાડ કરેલી ધીરના ઉપર ભરોંસો રાખીને વસ્તુ મજકુર લેનાર જ્યારે એવી રીતનું કાંઈ કર્યું હોય કે ધીરેલી વસ્તુ નિમેલા વખતની પહેલાં પાછી આપ્યા થી તે વસ્તુથી જે ફાયદો તેને ખરેખરો થયો હોય તેના કરતાં તેને વધારે ટોટો થાય ત્યાં રે જે ધીરનાર સખસ તે વસ્તુ પાછી આપવાની તેને જરૂર પાડે તો સદરહુ પ્રમાણે થયલા

ફાયદા કરતાં સદરહુ પ્રમાણે થએલો ટોટો જોટલો જસતી હોય તેટલો બદલો સદરહુ ધીર નાર સખસે તેને બરી આપવો જોઈએ.

વખત પુરે થ ૧૬૦. નિક્ષેપત માલ જે મુદતને સાઈ' નિક્ષેપમાં આપ્યો હોય થાથી અથવાકામ ય તે મુદત અથવા જે કાગને સાઈ તે નિક્ષેપમાં આપ્યો હોય તે કા-પુર થયાથી નિક્ષે મ પૂરણ થાય ને તરત માલ મજકુર વગર માગવે નિક્ષેપીએ આપવો પત માલ પાછો અથવા નિક્ષેપતાના હુકમ પ્રમાણે સ્વાધિન કરવો એ તેની ફરજ છે. આપવો જોઈએ.

માલ યોગ્ય રી ૧૬૧ જો નિક્ષેપીની કસુરથી માલ યોગ વખતે પાછો આપવા-તે સ્વાધિન ન ક માં ન આવે અથવા સ્વાધિન કરવામાં ન આવે અથવા માંડવામાં ન રયો અથવા સ્વા આવે તો તે મુદત પછી માલ જોવાઈ જાય કીંવા તેનો નાશ થાય કીંધિન કરવા ન માં વા તે જગડે તેનો નિક્ષેપતાને તે જવાબદાર છે.

કયો તો નિક્ષેપીની જવાબદારી.

નિક્ષેપત મદત ૧૬૨ નિક્ષેપ મદત હોય તો તેની સમાપ્તિ નિક્ષેપતાના અથવા કર્યો હોય તો નિક્ષેપીના મરણથી થાય છે. તેની સમાપ્તિ મરણથી થાય છે.

નિક્ષેપત માલ ૧૬૩ જ્યારે જુદી રીતનો કાંઈ કરાર ન હોય ત્યારે નિક્ષેપત માલ થી વધારો થયો ઉપરથી જે કાંઈ વધારો થયો હોય અથવા જે કાંઈ નફો થયો હોય તે હોય અથવા નફો નિક્ષેપતાને અથવા તે કહે તે પ્રમાણે નિક્ષેપીએ સ્વાધીન કરવો એ થયો હોય તે ની તેની ફરજ છે.

ક્ષેપતાને મળવાનો હક છે.

દ્રષ્ટાંત.

સંમળવાને સાઈ એક ગાય અ બ ના તાબામાં આપે છે ગાયને વાછરડો થાય છે, બ એ ગાય તેમજ વાછરડો અ ને સ્વાધીન કરવો જોઈએ.

ટીકા.—જ્યારે નિક્ષેપવાળી ચીજનો કૃતજ્ઞ પાછો લેવાનો હક નિક્ષેપતા જાનવે ત્યાં રે નિક્ષેપીનાં એ ફરજ છે કે તે ચીજ તેના તમામ વધારા સાથે અને નિક્ષેપતા પ્રકાર મુજબ તેના સાધારણ ઉપયોગને અનુકુળ હોય એવી સ્થિતિમાં નિક્ષેપતાને પાછી આપવી. નિક્ષેપમાં આપેલી ચીજ અકસ્માત યનાવથી જોવાઈ જાય, અથવા તેનો નાશ થાય અથવા તે જગડે તો તેનું જોખમ નિક્ષેપતાને શીર છે તેથી તે ચીજ ઉપરથી જે કાંઈ ફાયદો થાય તે મળવા નિક્ષેપતા હકદાર છે. (નિક્ષેપ ઉપર સ્ટોરીનું પૂસ્તક પા. ૨૬૦)

નિક્ષેપતાની નિ ૧૬૪. નિક્ષેપતાને નિક્ષેપ કરવાનો અથવા માલ પાછો લેવાનો ક્ષેપી જોડેની જ અથવા માલ વિશે હુકમ આપવાનો હક નહોતો એ કારણે લીધે નિવાબદારી. ક્ષેપીને જે કાંઈ ટોટો થાય તેનો નિક્ષેપતા નિક્ષેપીને જવાબદાર છે.

કેટલાએક સમ ૧૬૫. જ્યારે માલના કેટલાએક સમસ્ત માલીકોએ માલનો નિસત માલીકોએ ક્ષેપ કર્યો હોય ત્યારે જીજી તરેહની કાંઈ કળુલાયત ન હોય તો સરવે

કરેલા નિક્ષેપ. માલિકોની સંગતી સિવાય એક સંયુક્ત માલિકને અથવા એક સંયુક્ત માલિકના હુકમ પ્રમાણે માલ મજકુર નિક્ષેપી પાછો સ્વાધીન કરી શકે છે.

જે નિક્ષેપતાને ૧૯૬. જે નિક્ષેપતાનો માલ ઉપર હક ન હોય અને નિક્ષેપી હક નથી તેના સ સુધયુધીથી તે માલ નિક્ષેપને અથવા નિક્ષેપતાને હુકમ પ્રમાણે પાછો વાધીનમાં માલ સ્વાધીન કરે તો એ મુજબ સ્વાધીન કર્યા બાબત નિક્ષેપી તે માલના પાછો આપ્યોનો માલિકને જવાબદાર નથી. તે બાબત નિક્ષે પી જવાબદાર નથી.

ટીકા;—નિક્ષેપીનો હક નિક્ષેપતા કરતા વધારે મજબુત નથી, અને તેથી કરીને નિક્ષે પતા વિરુદ્ધ એ મિલકતનો હકદાર જે કોઇ ત્રીજો સખસ એ મિલકત ઉપર દાવો કરેતો તેના વિરુદ્ધ નિક્ષેપીને કાંઈ પશુ પચાવ નથી. બાટર વિ. હાર્ટ્લી, રીપોર્ટ્સ કવીન્સબેચ વા. ૭ પા. ૫૬૪)

નિક્ષેપ માલ ઉપ ૧૯૭ જે નિક્ષેપતા શિવાય બીજો સખસ નિક્ષેપત માલ ઉપર ૨ ત્રીજા માણસ હક રાખતો હોય તો તે માલ નિક્ષેપતાને સ્વાધીન થતો અટકાવવા સા નો હક. ૩ તથા માલ ઉપર ના હકનો ઠરાવ કરવા સાર તે સખસ કોરટને અ- રજ કરી શકે છે.

ટીકા;—આ કલમ મુજબના કામની શરૂવાત માલ ઉપર હક રાખનાર સખસે કરવી જોઈએ; નિક્ષેપાએ ન કરવી જોઈએ. તોપણ સાગસાગા હકોથી ધારિતમાં આવેલા નિક્ષેપી તાકીદ હુકમ કહડાવી કામ ચલાવવું બંધ રખાવી શકે છે. (કોર્સે વિ. ધોર્નટન, માલન એ- ક્સંગ વા. ૨ પા. ૧)

જેને માલ જડે ૧૯૮. જે સખસને કાંઈ માલ જડે તે સખસે તે માલ સંભા- તેનો હક અમુક બીજો રાખનામાં તથા ધણીની શોધ કરવામાં પોતાની ખુશીથી મેહેનત ધનાગ આપવાનું લિધી હોય તથા ખરચ કર્યો હોય તેનો બદલો મળવાને માલિક ઉપર કહ્યું હોય તો દા દાવો માંડવાનો તેનો હક નથી પણ એવો બદલો મળે ત્યાં સુધી તેને વો માંડી શકે છે. તે માલ માલિક વિરુદ્ધ અટકાવી રાખવાનો અધિકાર છે અને ખોવાયેલો

માલ પાછો લાવી આપવા બદલ કાંઈ અમુક ધનાગ આપવાનું માલિકે કહ્યું હોય તો તે ધનાગ સાર જે સખસને તે માલ જડયો હોય તે સખસ દાવો માંડી શ કે છે, તથા તે ધનાગ મળે ત્યાંમાં સુધી તે માલ અટકાવી શકે છે.

હમ્મેશ વેચવા ૧૯૯. જે વસ્તુ સાધારણ રીતે વેચાણ થતું હોય તે વસ્તુ જ્યારે માં આવતી હોય ખોવાઈ જાય ત્યારે જે ચોગ્ય ઉદ્યમ કર્યા છતાં તેનો માલિક મળતો ન એવી વસ્તુ જડે હોય અથવા જે સખસને તે જડી તે સખસને જે કાયદાસર ખરચ થ- તો જડનારે તે ચો હોય તે માગ્યા છતાં માલિક તેને આપતો ન હોય તો તે સખસ ક્યારે વેચવી. વસ્તુ મજકુર વેચી શકે છે, પરંતુ જે.

(૧) તે વસ્તુનો નાશ થવાની અથવા તેની કીંમતમાં ઘણે ભાગે ઘટારો થવાની ધારતી હોય;

(૨) અથવા તે વસ્તુ જેને જડી તેને તે વસ્તુને સખસે થયેલો કાયદેસર ખરચ

તે વસ્તુની કીંમતના કુ બેટકો હોય.

તો ને સંદરહુ મુજબ વેચી શકાય છે.

ટીકા:—જે સખસને માલ જડે તે સખસને તે માલના ખરા માલીક સિવાય તમા-
મ વિરૂધ અગત્યમાં આણી શકાય એવો હક છે. (આરમરી વિ. હેલામીરી, સ્ટ્રેન્જસ રીપો
રટસ વા. ૧ પા. ૫૦૫; સ્મીથસ લીડીંગ કેસીસ વા. પા. ૩૦૧)

નિક્ષેપીનું વિ ૧૭૦. નિક્ષેપના હેતુ પ્રમાણે નિક્ષિપત માલને સંબંધે નિક્ષેપીને
શે લીયન. કાંઈ કામ કરવું પડ્યું હોય અને તે કામમાં મજૂરી અથવા હુનર વાપ

રવો પડ્યો હોય ત્યારે જો જુદી રીતનો કરાર ન હોય તો માલ મજૂ-
રને સંબંધે નિક્ષેપીએ જ કામ કરવું હોય તેનું યોગ્ય મહેનતાણું તેને મળે ત્યાંહાં સુધી
સંદરહુ માલ અટકાવી રાખવાનો તેનો હક છે.

દૃષ્ટાંતો.

(અ) કાપીને ઝંઝે કઢાડવાને સાર ખચચડો એક હીરો અથવા નામના ઝવેરીને આ
પે છે; અને તે પ્રમાણે જ કરે છે. જ એ કરેલા કામનું તેનું મહેનતાણું મળે ત્યાંહાં સુધી
તે હીરો અટકાવી રાખવાનો જ નો હક છે.

(બ) જ નામના દરજી પાસે એક અંગરખો કરવાને સાર અ કપડુ આપે છે, અંગર-
ખો તદ્દપર થયો એટલે લાવી આપવાનું વચન જ અ ને આપે છે અને શીલાઈ તરણ મ
હિના પછી લેવાનું કબુલ કરે છે; સીલાઈ મળે ત્યાંહાં સુધી અંગરખો અટકાવી રાખવાનો જ
ને હક નથી.

ટીકા:—આ કલમથી મળેલો લીયનનો હક નિક્ષેપતા અને નિક્ષેપિની વચ્ચે કરાર છે એ
મ પ્રથમથી ગાતો લે છે; નિક્ષેપિની તરફનું એવું વચન કે નિક્ષેપવાળા માલ ઉપર મહેનત
તથા હુનરનું કામ કરવું; નિક્ષેપતાની તરફનું એવું વચન કે એ કામ બદલ નિક્ષેપીને મે
હેનતાણું આપવું કામ મજૂર કરવામાં આવે અને મહેનતાણું આપવા બેગ થાય તે શી
વાય એ હક બમ્બરી શકાય નહીં આ હક નિક્ષેપીને નિક્ષેપતા વિરૂધ બીજા કોઈ હકો હો-
ય તેને લાય પડતો નથી, પણ જો નિક્ષેપમાં સ્વરૂપમાં તે કામ કે. ૧૭૧માં દાખલ થતું
હોયતો લાય પડે છે. એટલા માટે નિક્ષેપીએ જે જરૂરી ખચ કરવું હોય ને જે તેને મજૂર
મળવા બેગ થયું હોય તેવા ખચની બાબતમાં તે માલ અટકાવી શકતો નથી (ટરનર વી.
ફાર્ડ, મીસન એન્ડ વેક્સલી વા. ૧૫ પા. ૨૧૨) (કલમ ૧૫૮) એક કામને સાર નિક્ષેપમાં
આપેલો માલ કોઈ જુદી બાબતમાં ઉત્પન થતાં હકોને સાર ખાત્રી દાખલ અટકાવી રા-
ખવાને ઉપર કરતાં પણ એટલો હક છે જેમકે કોઈ ચીજ કોઈ સખસે ઉધાર લીધી હોય
તે સખસ તે ચીજ પેહેલાના લેહેણા બદલ ખાત્રી દાખલ અટકાવી શકતો નથી. (નિક્ષેપ વી
શે સ્ટોરી સાહેબનું પુસ્તક પા. ૨૬૪).

પેહેડીવાળા ફેક ૧૭૧. પેહેડીવાળાએ, તથા ફેક્ટરો, તથા ડ્રાવાળા તથા હાઇકો-
ટરો ડ્રાવાળાએ રટના એટરનીએ, તથા વિગાદલાલો એઓને કાંઈ માલ નિક્ષેપમાં આ
ટરનીએ તથા પેલો હોય ત્યારે બીજી રીતનો કાંઈ કરાર ન હોય તો એકંદર હીસાબની
મેદનાઈ એઓ બાકીની ખાતરી સાર માલ મજૂર તેઓ અટકાવી શકે છે પરંતુ એવી
નું સાધારણ બિ બાકીની ખાતરી સાર માલ મજૂર અટકાવી રાખવાનો હક તે વિશે સ્પ
અન. સ્ટ કરાર ન હોય તો બીજા કોઈ પણ સખસને નથી.

ટીકા:—આટરની દાખલ તેમના ધંધાના કામમાં તેમના અસીલોના જે કામને તે

મના હાથમાં આવે તે તમાગ કાગળો ઉપર તેમની એકંદર બાકીને સાર આટરનીઓને લિખનનો હક છે. (શ્ટીવનસન વિ. બ્લેકલોક મોલ એન્ડ સેલ્લીન. વા. ૧ પા. ૧૩૫)

ધરેણે આપેલી વસ્તુનો નિક્ષેપ.

‘ધરેણે’ ધરેણે ૧૭૨. કોઇ કરજ અથવા કરવાના અથવા કોઈ વચન પુર કરવા આપનાર અને ધરેણે ના તારણ દાખલ કાંઈ માલ નિક્ષેપને ધરેણે કહે છે. એવા પ્રકારના નિરેણે લેનાર એટલે નિક્ષેપતાને ધરેણે આપનાર કહે છે અને એવા પ્રકારનાં નિક્ષેપીને ધરેણે કહે છે.

અટકાવી રાખ ૧૭૩. ધરેણે લેનાર ધરેણે મુકેલો માલ કરજવાળી લેવાને માટે વાનો ધરેણે લેના કીંવા વચન પુર કરવા માટે અટકાવી શકે છે એટલું જ નહીં પણ કરજનો હક. ના બ્યાજને માટે તથા ધરેણે રાખેલા માલના કળજ સંબંધે અથવા તે જાળવી રાખવા સાર ધરેણે લેનારને જે જરૂરી ખર્ચ લાગે તે સરવેને માટે માલ મજકુર તે અટકાવી શકે છે.

જે કરજને માટે ૧૭૪. જે કરજને માટે અથવા જે વચનને માટે માલ ધરેણે માલ ધરેણે મુક્યો મુકવામાં આવ્યો હોય તે શિવાય બીજા કોઈ કરજને માટે અથવા વચન હોય તે શિવાયના નને માટે તે પ્રમાણેના કાંઈ કરાર ન હોય તો ધરેણે લેનાર ધરેણે મુક્યો માલ અટકાવી શકતો નથી પણ બીજી રીતે સમજવાને કાંઈ કારણ વચનને સાથ ન હોય તો એવો કરાર ધરેણે લેનાર પાછળથી ધીરેલી રકમો સંબંધે ધરેણે લેનાર ધે થયો છે એવું અનુમાન કરવું.

માલ અટકાવી શકતો નથી. પાછળથી આપેલી રકમો બાબત અનુમાન.

ટીકા,—બીજા બોલમાં કહીએ તો ધરેણે મુકવાથી ધરેણે રાખનારને એકંદર લિખન મળતો નથી. એટલા માટે, ધરેણે મુકેલી જાણસ અટકાવવાનો હક ધરેણે રાખનારને છે કે નહીં તે વાતનો નિર્ણય કરવામાં સ્વાલજો થશે કે જે લેહેણાના સંબંધે માલ અટકાવવા માગતો હોય તે લેહેણાના તારણમાં ઉપયોગમાં લેવાનો ધરાદો હયાનો કાંઈ પણ પુરાવો છે કે નહીં ધરેણે રાખનારને આગળનું દેવું આપવા જોગ થયું હતું એ હકીકત ઉપરથી આવી તરફનો અનુમાન કરી શકાય નહીં, અને એટલા માટે પાછળના કરજના અવેજમાં ગીરો મુકવામાં આવ્યું હોય ત્યારે આગળના કરજને પેટે માલ મજકુર અટકાવવા તેનો હક નથી. બીજી તરફ જે કરજને પેટે અવલ ધરેણે મુકવામાં આવ્યું હોય તે કરજ કર્યા પછી ધરેણે રાખનાર રકમો ધીરે તો તે ઉપરથી સારી રીતે અનુમાન થઈ શકે કે આ પાછળથી ધીરેલી રકમોને માટે તેમજ અવલના કરજને માટે એ ગીરો કાયમ રાખવા પક્ષકારોનો ઈરાદો હતો. (નિક્ષેપ વિશે સ્ટોરીસાહેબનું પુસ્તક પા. ૩૦૪)

ધરેણે લેનારને ૧૭૫. ધરેણે મુકેલા માલના સંરક્ષણને અર્થે ધરેણે લેનારને જે વિશેષ ખર્ચ કર કાંઈ વિશેષ ખર્ચ થયો હોય તે ધરેણે મુકનાર પાસેથી લેવાનો તેમજ વોપડયો હોય તે હક છે. બરીલેવાનો તેનો હક.

ધરેણું મૂકનાર ૧૭૬ જે કરજ અથવા વચનને સંબંધે માલ ધરેણું મુકવામાં આ
કસૂર કરેતો ધરે વ્યો હોય તે કરજ અદા કરવામાં અથવા તે વચન ઠરાવેલે વખતે પુ-
ણે લેનારનો શો ૩ કરવામાં ધરેણું મુકનાર કસૂર કરે તો ધરેણું લેનાર તે કરજ અથવા
હક છે. વચનની રૂએ દાવો માંડી શકે છે, તથા ધરેણું મુકેલો માલ સહગામિ તા
રણુ તરીકે અટકાવી શકે છે અથવા ધરેણું મુકનારને વેચાણની યોગ્ય ખ
ખર આપીને ધરેણું મુકેલી વસ્તુ વેચી શકે છે.

સદરહુ વેચાણમાં જે પદશા ઉપજે તે જે કરજ અથવા વચન મજકુર સંબંધી જે
પદશા લેહેણુ હોય તે કરતાં કમી હોય તો ખાદિના પદશા આપવાને ધરેણું મુકનાર પા-
ત્ર છે જે વેચાણ મજકુરથી ઉપજેલા પદશા સદરહુ મુજબ લેહેણુ રકમ કરતાં બસતી હો
ય તો તે ફાજલ આંકડો ધરેણું લેનારે ધરેણું મુકનારને આપી દેવો.

ટીકા;—ધરેણીઆથી નિશ્ચિત કરેલું કરજ જ્યાં સુધી આપવામાં ન આવે ત્યાં સુ-
ધિ એ ધરેણું મુકેલી ચિજ અટકાવી રાખવાનો ધરેણું લેનારના હકને સદરહુ ચિજ તેણે
ખીનને ત્યાં ધરેણું મૂકવાથી નુકશાન પહોંચતું નથી. જેમકે જ્યાં અ એ લખેલી અને બ
એ મુદત કાપી સિકારેલી હુંડી બદલ અ એ બને ત્યાં ડિએનચરો અનામત મૂક્યાં અને
એ હુંડી પાકતાં પહેલાં ડિએનચર મજકુર સદરહુ હુંડિની રકમ કરતાં બસતી કરજને સા
૩ તારણુ દાખલ બ એ ક ને ત્યાં મુક્યાં તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે સદરહુ હુંડિ પાકી
તે વખતે અ એ નાણાં નહીં આપવાથી ક ની ઉપર માલ રાખવાની ફરિઆદ ચલાવવા
નો અને હક નથી. (ડોનાલ્ડ વિ. સર્કલીંગ, લા રિપોર્ટ્સ કવિન્સએચ વા. ૧ પા. ૫૮૫)
ધરેણું આપનાર ૧૭૭ જે કરજ કીંવા વચનને માટે માલ ધરેણું મુક્યો હોય તે કર-
ને કરજ અદા ન જ અદા કરવા સાર અથવા તે વચન પૂર કરવા સાર જે કાંઈ વખત
કરે કીંવા વચન ત નિમવામાં આવ્યો હોય અને તે નિમેલે વખતે ધરેણું મૂકનાર તે ક
પૂર ન કરે તો રજ અદા કરવામાં અથવા તે વચન પૂર કરવામાં કસૂર કરે તો સદર
પણુ છોડાવી લે હુ મુદત થઇ ગયા પછી માલ મજકુરનું વેચાણ થતાં પહેલાં કોઈપણ
વાનો તેનો હક વખતે ધરેણું મુકનાર માલ મજકુર છોડાવી શકે છે. પરંતુ તે તેમ ક
રે તો તેની કસરથી જે ખરચ થયો હોય તે પણ તેને આપવો જોઈએ.

ટીકા;—જંગમ મિલકત ધરેણું રાખનાર ઉપર મિલકત ધરેણું રાખ્યાની તારિખથી
અથવા ધરેણું રાખનારે તેની પોહોચ આપ્યાની તારિખથી ત્રીશ વરસની અંદર દાવો થ-
ઇ શકે (સને ૧૮૭૧ ના આક્ટ ૯ મો પરિશિષ્ટ ૨ જી પા. ૧૪૭) જ્યાં સુધી આ આ
કટના ઠરાવો મુજબ ધરેણું મુકનારનો હક જતો ન હોય ત્યાં સુધી જોકે દેવું અદા કરવા-
ને ઠરાવેલી મુદત ગઇ હોય તોપણ ધરેણું મૂકેલી મિલકત તે છોડાવી શકે છે.

જેના કળજમાં ૧૭૮ જે સખસના કળજમાં કાંઈ માલ હોય અથવા એકાદ બી
માલ અથવા મા લ એફ લેડિંગ, ડોકવારંટ વખારવાળાનું સરટિફિકેટ, ડકાવાળાનું સર-
લ ઉપરના હક ટિફિકેટ અથવા સ્વાચિન કરવાનું વારંટ કીંવા હુકમ; અથવા માલ ઉ-
ના દસ્તાવેજ હો પર હક ખતાવનાર ખીજે કોઈપણ જાતનો દસ્તાવેજ હોય તે સખસ
ય તેણે તે ધરે- તે માલ અથવા તે દસ્તાવેજે ધરેણું મુકેતો તે કાયદેસર છે પરંતુ ધ
ણે મુક્યા તો તે રેણું લેનારે સુધ યુદ્ધિએ વરતવું જોઈએ. અને તે વરતણુકનો પ્રસંગ
વિશે. એવો જોઈએ કે ધરેણું મૂકનાર અયોગ્ય રીતે વરતે છે એવું યોગ્ય

અનુમાન તે પ્રસંગ ઉપરથી થઇ શકે નહીં.

અને વળી એવું પણ ઠરાવવામાં આવેછે કે માલ મજકુર કીંવા દસ્તાવેજ મજકુર તેના કાયદેસર માલિકની પાસેથી અથવા તે જે સખસના હવાલામાં કાયદેસર રીતે હોય એવા કોઇ પણ સખસની પાસેથી કોઇ ગુન્હો કીંવા કપટ કરીને મેળવેલો ન જોઇએ.

ટીકા:—કરાર આકટની ક. ૧૭૮ પ્રમાણે નોંધરના હવાલામાં જે તે 'કળજો' નથી અને તેણે પોતાના કળજમાં ગીરો મુકવાને લીધે એવું ગણવામાં આવે તો તે કલગના વિશેષ ઠ. રાવમાં તેનો સમાસ થાયછે. બીડો મોઘ કેળી વિ. સુચુલદાસ મલિક ઇ. લા. રી. ક. વા. ૪ પા. ૪૯૩

વાદીને પ્રતિવાદીએ જુદો ઢોંગ બતાવી તેના કેટલાક દાગીના લીધેલા પ્રતિવાદિના તે વા માઠા કર્તકથી તે દાગીનાના નુકશાનના રૂ. ૧૫૦૦) લેવાનો વાદીએ આ દાવો કર્યોછે તે માં ઠરાવવામાં આવ્યું કે પ્રતિવાદી ગોપાલ કીસ્તોએ કપટથી અગર ગુન્હો કરી કરાર આ કટની કલગ ૧૭૮ માં પ્રમાણે દાગીના લેઇ લીધાછે. સખસ વાદી તે પ્રતિવાદી પાસેથી તે દાગીના લેઈ શકેછે. કીર્તિ ચરણ શેઠી વિ. ગોપાલ કીસ્તો પા. ઈ. લા. રી. ક. વા. ૩ પા ૩૨૬૪

જ્યારે કોઇ ધ ૧૭૯ જે માલ ઉપર કોઇ સખસનો હક કોઇ અમુક મર્યાદા સુ. રેણુ મુકનારનો ધીનોજ માત્ર હોય તે માલ સખસ મજકુર ધરેણુ મુકે તો તે ધરેણુ હક કોઇ અમુક મૂકવું સદરહુ હક જેટલું કાયદેસર સમજવું.

મર્યાદા સૂધીનો

જ માત્ર હોય

ત્યારે કેવી રીતે

ધરેણુ મુકયા.

ટીકા:—જ્યાં કેટલાક સમસ્ત માલિકો પૈકિ એક જણે માલ ધરેણુ મુકેલો હોય તેવે પ્રસંગે તે સમસ્ત માલિકો પૈકિ જિજ્ઞે તે માલ એકસો સ્વઅખિત્યાર છોડાવવાને હકદાર નથી, અને તેટલા માટે તે માલ ગેરવ્યાજની રીતે વેચવા સાફ ધરેણુ રાખનાર ઉપર તે ફરિઆદ ચલાવી શકતો નથી. (હાયપર વિ. ગોડસેલ, લા રિપોરટસ કવિન્સએન્ડ વા. ૫ પા. ૪૨૨) જે ધરેણુ મુકનારનો હક અમુક મર્યાદાવાળી મુદત સુધિનો હોય તો એ હક બાંધ થએ કાયદેસર માલિક જે સખસને પ્રાપ્ત થતા હોય તે સખસને ધરેણુ રાખનારે કળજો સોંપવો જોઇએ. એટલા માટે જ્યાં એક વિધવાએ જીવતાં સુધિ પોતાના કરી આપેલા સો ના રૂપાના વાસણો ધરેણુ મુક્યાં અને પછી ગુજરી ગઇ, તે કામમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે જોકે વિધવા મજકુરના મર્યાદાવાળા હક વિશે ધરેણુ રાખનારને ખબર ન હોય તોપણ તે માલ અટકાવવાનો ધરેણુ રાખનાર મજકુરને કાંઇપણ હક નથી. (હાર વિ. પા રકર. ટર્મરિપોર્ટસ વા. ૨ પા. ૩૭૬)

અપકારનું કૃત્ય કરનાર વિરૂધ્ધ નિક્ષેપીના તથા નિક્ષેપતા

ના દાવા બાબત.

નિક્ષેપતાનો અ ૧૮૦ કોઇ નિક્ષેપી નિક્ષેપત માલનો ઉપયોગ ન કરી શકે એવું થવા નિક્ષેપિએ અથવા તેની પાસેથી માલ મજકુરનો કળજો જાય એવું જે કોઇ ત્રિ નો અપકાર કર જે સખસ ગેરવ્યાજની રીતે કરે અથવા તે માલને કાંઈ નુકશાન કરે નારાઓ ઉપર તો નિક્ષેપ થયો ન હોત ને તેવે પ્રસંગે જે ધલાજો તેના માલિક લઇ નો દાવો. શકત તે ધલાજો લેવાનો નિક્ષેપિનો હક છે; અને એવી રીતે ગેરવ્યાજની કિંધા બાબત અથવા નુકશાન કિંધા બાબત સદરહુ ત્રિજ સખસ ઉપર સદરહુ નિક્ષેપ

તા અથવા નિક્ષેપિ દાવો લાવી શકેછે.

એવા દાવા ક- ૧૮૧ એવા પ્રકારના કોઇ દાવામાં દાદ દાખલ અથવા નુકશાન-
રવાથી દાદ દા- ના બદલા બદલ જે કાંઇ મળે તેની વ્યવસ્થા નિક્ષેપતા તથા નિક્ષેપિને
બલ અથવા નુ સંબંધે તેઓના પોતપોતાના હક પ્રમાણે કરવી.
કસાની બદલ જે
મળે તેની વ્યવ-
સ્થા બદલ.

બાબ ૧૦ મો.

આડત.

આડતિઆની નિમણૂક તથા તેના અધિકાર જાણત.

આડતીઓ અને ૧૮૨. કોઇ જીભ સખસને સાર કાંડ કલ્પ કરવા સાર અથવા
મૂખ્ય એટલે શું. ત્રીજા સખસો સાથેના વ્યવહારમાં કોઇ જીભ સખસના પ્રતિનિધી દા-
બલ કામ ચલાવવા સાર નિમેલા સખસને આડતીઓ સમજવો જે સ
ખસને સાર તે કૃત્ય કરવામાં આવે અથવા જેને સાર સદરહુ મુજબ પ્રતિનિધિ દાખલ
કામ ચલાવવામાં આવે તેને મૂખ્ય કહેવો.

આડતીઓ કે ૧૮૪. કોઇ સખસ જે કાયદાને તાબે હોય તે કાયદા પ્ર-
શ્ન નીમી શકે ગાણે સખસ મજકુર પાકી ઉમરે પહોંચ્યો હોય તથા તે સાવધ બુધિનો
હોય તો તે સખસ આડતીઓ નિમી શકે છે.

ટીકા:—ધણીની એજન્ટ તરીકે ધણીયાણી કામ ચલાવે એવું ગર્ભિત નિકળેછે એ
વો નિયમ સને ૧૮૭૪ ના આક્ટ ૩ (પરજીલી ઓરતો સંબંધીના આક્ટ)ના ઠરાવથી જાત
લ કરવામાં આવ્યોછે. અલગદી વિ. લુહા ઈ. લા. રી. ૩ કલકત્તા ૧૪૦

આડતીઓ કે ૧૮૪. મુખ્ય અને તરાહિત સખસોને સંબંધે કોઇપણ સખસ
શુ યમ્ શકેછે. આડતીઓ યમ્ શકેછે. પરંતુ જે સખસ પાકી ઉમરે પહોંચ્યો નથી, ત
થા જે સાવધબુધિનો નથી તે સખસ એવી રીતે આડતીઓ યમ્ શકતો
નથી કે આડતીઆની જવાબદારી વિશે જે ઠરાવ આ આક્ટમાં છે તે મુજબ તે પોતાના
મુખ્યને જવાબદાર થાય.

અવેજની જરૂર ૧૮૫. આડત ઉત્પન્ન કરવા સાર અવેજની જરૂર નથી.
ર નથી.

આડતીઆનો અ ૧૮૬. આડતીઆનો અખતિયાર સ્પષ્ટ કરીવા ગર્ભિત હોઈ શ-
ખતિયાર સ્પષ્ટ કેહે
હોય કરીવા ગર્ભિ
ત હોઈ શકે છે.

ટીકા:—કેટલાક પ્રસંગે આડતીઆની નિમણૂક સ્પષ્ટ રીતે કરવી જોઈએ. વકિલ નિ
ગવાનું વકાલતનામું લખિતવાર હોયું જોઈએ, અને તે રદ પણ લખાણથી કરવું જોઈએ.
(સને ૧૮૭૭ નો આક્ટ ૧૦)

સ્પષ્ટ અને ગ ૧૮૭. બોલેલા અથવા લખેલા શબ્દોથી જે અખતિઆર આપ
ર્જિતઅખતિઆ વાગ્યાં આવે તેને સ્પષ્ટ અખતિઆર કહેવો અને કોઇપણ કાગળી હકિ
રના લક્ષણો. કત ઉપરથી જે અખતિઆરછે એવું અનુમાન કરવાનું હોય તે અખતિ
આરને ગર્જિત અખતિઆર કહેવો અને બોલેલી કીર્તિ લખેલી વાતોને ત
યા વ્યવહાર હમેશ મૂજબની પદ્ધતીને તે કાગળી હકીકત કહી શકાય છે.

દ્રષ્ટાંત.

અ ની શ્રી રામપુર મધે એક દુકાનછે અ પોતે કબકતે રહેછે અને કોઇ ક્રેધવાર દુ
કાને જાયછે દુકાનનો વહિવટ જ ચલાવેછે તથા દુકાનના કાગળને સાફ તે અને નામે ક પા-
સેથી માલ મંગાવ્યા કરેછે અને અ ના પર્ષશામાંથી તેની કીર્તિ આપ્યા કરેછે અને એ
વાત અને માલમ છે. જ ને દુકાનના કાગળને સાફ ક પાસેથી અને નામે માલ મંગાવવાનો
ગર્જિત અધિકાર અ પાસેથી ગળ્યોછે એમ સમજવું.

ટીકા;—કોઇ વિશેષ કામ જાળતના મૂખત્યારની સાથે જે સખસ કામ પાડે તે સ-
ખસ મૂખત્યાર મજકુરના અખતિઆરની હદ શેઠી કાઢાડવાને જંધાએલો છે, અને તે અ-
ખતિઆર ઉપરાંત કરેલા કરારનો બોલો મુખ્ય ઉપર નાંખાં શકતો નથી. જેમકે કોઇ સા
ધારણુ નોકરને તેના શેઠ પોતાનો ઘોઠો અમૂક કિમતે વેચવા અખતિઆર આપ્યો હોય, અ
ને તે કીમતથી ઓછી કીમતે તે ઘોઠો વેચે, અથવા તેની સાથે ખાત્રી આપવાનો અખતિ-
આર ન ગળ્યા છતાં ખાત્રી આપેતો શેઠ પેહેલે પ્રસંગે તો તે વેચાણુ નામંજુર કરી શકે,
અને બીજે પ્રસંગે આપેલી ખાત્રી તેના ઉપર (શેઠ ઉપર) જંધનકારક નથી. (વાઈટહેડ વિ
ટકેટ, ઈસ્ટ વા. ૧૫ પા. ૪૦૭; બ્રેડી વિ. ટોડ, લા જનરલ કોમનપ્લીઝ વા. ૩૦ પા. ૨૨૩)
હાવરડ વિ. શિવાઈ લા. રીપોટસ કોમનપ્લીઝ વા. ૨ પા. ૧૪૮ બીજી તરફ જે મુખત્યાર
કોઇ કમુલ કરેલા સખસની જગા ઉપર હોય, અને કોઈ અમુક જંધા રોજગારમાં તેના કા
મે લગાડેલો હોય તો તેને અખતિઆર આ રોજગાર શિરસ્તા મુજબ ચાલેછે. (સ્વીટીંગ.
વિ. પીઅરસ, લા જનરલ કોમનપ્લીઝ વા. ૨૬ પા. ૨૬૫)

ચક્રવર્તી વિ. કોનરાણીવાળા કલકત્તાના એક કામગોં પ્રિવી કાઉન્સિલમાં આવી
હતી. તેમાં ઠરાવામાં આવ્યું હતું કે મુખતિઆરના અખતિઆરની હદ મુકરર કરવાને સાફ
ખલાંડના સામાન્ય વેહેવાર સંબંધી કાયદાને અનુસરી ચાલવું જોઈએ. (મુર્શી ઇંડીયન અ-
પીલ્સ વા. ૧૦ પા. ૨૨૬) જનર અથવા સટો જેના ઉપર કોઇ દલાલને રાખવામાં આ-
વ્યો હોય તેના ધારા તથા રિવાજ તેને કામ કરવા અખતિઆર છે; અને તેના મુખીને એ
ધારાની માલમ ન હોય તોપણ સદરહુ દલાલના કલ્પે મૂખી મજકુર ઉપર જંધનકારક છે.
(ટેલર વિ. સ્ટે, લા જનરલ કોમનપ્લીઝ વા. ૨૬ પા. ૧૮૫; સટન વિ. હાયમ આડોલફસ
એન્ડ એલીસ વા. ૧૦ પા. ૨૭) એવીજ રીતે એ રીવાજોથી તેને પ્રતિજંધ પણ થાય, તે
થી કરીને ઉધાર આપવાનો રીવાજ નહોય તો તે ઉધાર આપી શકતો નથી. (વુઇલ્ટશાયર
વિ. સીમ્સ, કામ્પબેલ્સ રીપોર્ટ્સ વા. ૧ પા. ૨૫૮) કલમ ૨૧૧ જેવી. સામાન્ય રીતે કી-
મત લેવાના અખતિઆરથી પૈસા શિવાય બીજા પ્રકારે કીમત લેવાનો અખતિઆર નથી. (કયા
ટરોલ વિ. હર્ડિલ, લા રીપોર્ટ્સ કોમનપ્લીઝ વા. ૧ પા. ૧૮૬ બ્રીજસ વિ. ગ્યારેટ, લા રી-
પોર્ટ્સ કોમનપ્લીઝ વા. ૫ પા. ૪૫૧; વુઇલીઅમ્સ વિ. ઇવાન્સ. લા રીપોર્ટ્સ કવીન્સબેચ
વા. ૧ પા. ૩૫૨) રોજગાર ચલાવવાવા તથા લેહેણું દેણું લેવા આપવાના કુલ મૂખતિઆ
રનામાંથી મુખ્યને જંધનકારક થાય એવી રીતે હુંડીઓ ઉપર મથાણુ કરવાની કે શીકારવાની
મુખતિઆરને સત્તા મળતી નથી. (ગોલ્ડ ઉપર જાઇલ સાહેબનું પુસ્તક વા. ૩૨)

આડતીયા અને ૧૮૮. જે આડતીયાને એકાદ કૃત્ય કરવાનો અખતિયાર હોય અખતિઆર કેટ તો તે કૃત્ય કરવા સાર જે કાંઈ કાયદેયર કામ કરવાની જરૂર હોય તે લો છે. સરવે કરવાનો તેને અખતિયાર છે.

જે આડતીયાને કાંઈ ધંધો ચલાવવાનો અખતિયાર હોય તો તે ધંધો ચલાવવા માટે જે કાયદેસર કામ કરવાની જરૂર હોય અથવા તે ધંધો ચલાવવાને પ્રસંગે જે કામો હશે શાં કરવામાં આવતાં હોય તે સરવે કરવાનો તેને અખતિઆર છે.

દૃષ્ટાંતો.

(અ) ૫૧ લનડન મધે રહેછે તેનું કાંઈ મુંબાઈમાં લહેણું છે, તે વસુલ કરવા સાર તેણે આ ને નીમ્યો છે તે કરજ વસુલ કરવા સાર જે કાંઈ કાયદા સંજ્ઞાનું કામ કરવાની જરૂર હોય તે કામ ચલાવવાનો અખતિયાર આ ને છે. અને દેણુદારને તે કરજમાંથી મોકળો કરે તો તે કાયદેસર મોકળો થયો એમ સમજવું.

(બ) આ વાહાણો જાંધવાનો પોતાનો ધંધો ચલાવવા સાર ૫૧ ને આડતિઓ નિમેછે, એ ધંધો ચલાવવાને માટે લકડ તથા બીજી સામાન વેચાતો લેવાનો તથા મજુરો રાખવાનો અખતિયાર બને છે.

ટીકા;—આટરની અને તેના અસીલને સંજ્ઞા એમ ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે સ્પષ્ટ સલાહ વિરૂધ્ધ કોઈ દાવાનો તોડ બેડ કરવાને આટરનીને હક નથી (ફ્રેં વી. વાગિલ્સ, એલીસ એન્ડ બ્રાકઅરન વા. ૧ પા. ૮૩૯) પણ લોર્ડ ક્યમ્પબેલે જણાવ્યું કે અસીલનો હુકમ છતાં પણ પક્ષકારોને સંજ્ઞા આવી રીતનો તોડ બેડ બંધન કારક થશે. આ મત મુબાઈની હાઈકોર્ટે એક કેસમાં જાહાલ રાખ્યો હતો, જે કેસમાં ચીફ જસ્ટીસ વેસ્ટરાપ તમામ ઇંગ્લેન્ડ આધારો ધ્યાનમાં લેછે. (જગનનાથદાસ ગુરૂ બકશદાસ વી. રામદાસ ગુરૂ બકશદાસ. મુંબાઈ હાઈકોર્ટ રિપોર્ટસ વા. ૭ પા. ૭૯) પોતાના અસીલની તરફેનમાં ફેંસલો આપાયા પછી હુકમનાગાની જાળવણી મોકુફ રાખવાને તેનો તરફથી કમુદાયત કરવા આટરનીને કાંઈપણ ગરબીત અખતિયાર નથી. (લવગ્રીવ વી. વાઈટ લા રીપોર્ટસ કોમન-વેલીઝ વા. ૬ પા. ૪૪૦) મુખતીયાર નાગાઓનો અરથ અક્ષરે અક્ષર કરાયછે અને મૂખ્ય ની તરફથી તમામ પદશા લેવાનો તથા તમામ કામ કરવાને અખતીયાર હોય તેથી પદસા આપવા બદલ આવેલા બીલો માન્ય કરવાને અખત્યાર નથી, (હાંગ વી. રનેઇથ ટોનટન વા. ૧ પા. ૩૪૭) આવા કામને માટે વિશેષ અખતીયારની જરૂર છે અને બોહોળામાં બોહોળા અરથવાળા શખ્તો તેવા વિશેષ અખતીયાર વગર અપુરું છે (પી. નસરવાનજી બાટલીવાળા વી. સુલમદગદ સાહેબ ગદાસ હાઈકોર્ટ રીપોર્ટસ વા. ૭ પા. ૩૬૯)

મુસલમાની સરેહ પ્રમાણે જે સખસ અચક્રિયા અધિકારનો દાવો રાખતો હોય તેની તરફથી તેનો એજન્ટ અગર વહિવટદાર વર્તી શકેછે અખાદી એમજ વિ. ઈનામ એમજી. ઇ. લા. રી. ૧ અલ્હાબાદ પા. ૨૧

અણુ ચીંતવ્યા ૧૮૯ કોઈ અણુચીંતવ્યું તાકીદનું કામ આવે ત્યારે સાધારણ સ તાકીદના કામમાં મજબુવાળું ગાણુસ ખુદ પોતાના કામમાં તેવીજ બીના હોએથી જે ક આડતીયાને આ લ કરે તે સરવે પોતાના મુખ્યને ટોટામાંથી બચાવવાનાં કારણસર કર-ધોકાર. વાનો અખતીયાર આડતીયાને છે.

દૃષ્ટાંતો.

(અ) માલ વેચવાનો આડતિઓ જરૂર પડે તો તે માલ સમરાવી શકેછે.

(૧) અ જ ને નામે કલકતે કાંઈ ખોરાકીનો સામાન કાઢને સોંપીને મોકલેછે, અને તે સામલોજ કટક ક તરફ રવાને કરવાનો હુકમ આપેછે તે સામાન કટક મોકલ્યો તોળ-ગડી જશે એમ હોયતો તે કલકત્તામાં જ વેચી શકેછે.

પેટા આડતિઆ.

આડતિઆ પો- ૧૯૦ જે કલ આડતિઆએ પોને જાતે કરવાનું સ્પષ્ટ કરીવા ગ-તાનું કામ બીજા ભર્તિ રીતે માથે લીધું હોય તે કરવાને સાર તે કાઢ બીજા સખસને ને ક્યારે સોંપી શકાયદા પ્રમાણે નીમી શકતો નથી પરંતુ વેહેખારના સ્પધારણુ રિવાજ મુકતો નથી. જળ પેટા આડતિઆ નીમી શકતો હોય અથવા તે આડતિઆ સ્વરૂપે એવું હોય કે પેટા આડતિઆ નીમવોજ જોઈએ. તો આડતિઆ મજકુર સદરહુ મુજબ બીજા સખસને નીમી શકેછે.

ટીકા,—“કોઈ સખસને બીજા પાસેથી એકાદુ કામ કરવાને એવીજ સત્તા અથવા અખતીયાર હોય તો તેણે તે કામ પોતેજ કરવું જોઈએ, અને પોતાનો અખતીયાર તે બીજાને સોંપી શકતો નથી; કારણ કે ભરસો અથવા વિસ્વાસ ખુદ તેના પંડ ઉપરજ રાખવામાં આવ્યાને લીધે જે સખસની શક્તિ તથા પ્રમાણીકપણું મુખ્યતા જાણવામાં ન હોય અથવા જે જાણવામાં હોય તો જેને મુખ્ય પસંદ કરે નહીં તેવા કાઢ ત્રાહીત સખસને એ ભરસાનો અથવા વિશ્વાસની બાબત સોંપી શકાય નહીં.” (આડત ઉપર સ્ટોરી સાહેબે કરેલું પુસ્તક પા. ૧૩)

પેટા આડતિ- ૧૯૧ આડતના કામમાં જે સખસને મુજબ આડતિઆએ નીમ્યો આં એટલે શું. હોય અને જે મુજબ આડતિઆની સત્તા નિચે કામ કરતો હોય તે સખસને પેટા આડતિઆ કહેવો.

ચોગ્ય રીતે ની ૧૯૨ પેટા આડતિઆની નીમણુંક ચોગ્ય રીતે થઈ હોય ત્યારે ત્રી મેલો હોય એવો જ સખસોને સંબંધે તે પેટા આડતિઆ મુખ્યનો પ્રતીનિધી છે એમ આડતિઆ મુખ્ય સમજવું; તથા તે મુખ્યતા તરફથી પ્રથમથીજ નીમાએલો આડતિઆ નો પ્રતીનિધી છે હોય એવી રીતે તેના કસથી મુખ્ય બંધાએલો છે તથા કલ્ય મજકુરને કે શી રીતે પે-સાર તે જવાબદાર થાયછે એમ સમજવું.

ટા આડતિઆ
વિશે આડતિઆ
ની જવાબદારી
પેટા આડતિઆ
ની જવાબદારી.

• પેટા આડતિઆ જે કલ કરે તેનો આડતિઆ મુખ્યનો જવાબદાર છે.

ટીકા;—આડતિઆ પોતે નિમેક્ષા પેટા આડતિઆની ગેરવરતણુકનો વાંક કાઢી પોતા ને શીરથી જવાબદારી ખસેડી શકતો નથી. જેમકે કાઢ પેટા આડતિઆ જે પ્રત્યક્ષ રોજ-ગાર ચકાવતો હોય, તે તેને નોકર રાખનારને લીસાળ આપવામાં ગફલત કરવાનો ત-કશીરવાન હોય તો તે જે વખતે આ પેટા આડતિઆને પાસે રાખનાર તેનો મુખ્ય કે જે-વું આખરે હોત રહેલું છે તે આડતના ધંધાનો લીસાળ તેની પાસે માગે ત્યારે ઉપર પ્ર-માણે ગફલત થઈએ એવો જવાબ આપશે નહીં (પીઅરસ વિ. ગ્રીન, જેકબ એન્ડ વોક-શી આનસરી રીપોર્ટસ વા. ૧ પા. ૧૩૯)

પેટા આડતિઆ પોતાના કલ્યનો આડતિઆને જવાબદાર છે, પરંતુ કપલ અગર જ

જી નેહને અપકારનું કૃત્ય કરવામાં આવ્યું હોય તે શીવાયને બીજી પ્રસંગે તે મુખ્યને જવાબદાર નથી.

નીમવાનો અ ૧૬૩. આડતીઆએ અખતિઆર સિવાય પેટા આડતીઆનું કા
ધિકાર નહતાં પે મ કરવાને એકાદ સખસને નિમ્યો હોય ત્યારે મુખ્ય તથા આડતીઆનો
ટા આડતીઆનો સંજંઘ સદરહુ આડતીઆને સદરહુ સખસ સાથે થાય છે. તથા આડ-
મ્યો તો તે વિશે તીઆ ગજકુર તે પેટા આડતીઆનાં કૃત્યોનો મુખ્યને તથા ત્રાહીત સ
આડતીઆની જ ખસોને જવાબદાર બને છે એવી રીતે નિમેલા સખસને મુખ્યનો પ્રતી
વાબદારી. નીધો સગજવો નહીં તથા તેના કૃત્યનો મુખ્ય જવાબદાર નથી, તથા તે
સખસ પણ મુખ્યને જવાબદાર નથી એમ જાણવું.

ટીકા:—આ કલમ જે પ્રસંગે પેટાના આડતીઆને યોગ્ય રીતે નિમવામાં ન આવ્યો
હોય એટલે કે કલમ ૧૯૦ મુજબ ન નિમતાં બીજી રીતે નિમવામાં આવ્યો હોય તેવે પ્ર
સંગે પક્ષકારોની સ્થિતિના લક્ષણો બતાવે છે. આ પ્રમાણે નિમાએલા સખસના કૃત્યોથી
મુખ્ય બંધાએલો નથી, અને એ જે જાણે એક બીજા વચ્ચે કાંઈ પણ કરારનો સંજંઘ ન
થા; તેમજ તે સખસના એકીકરાઈનાં કૃત્યોને માટે મુખ્ય ત્રાહીત સખસને જવાબદાર ન
થી. “શેઠ વાણીતરના સંજંઘના ધોરણની રૂઢીએ જવાબદારી સંજંઘ મજકુર બંધ પડે તે
ની સાથેજ બંધ પડેછે; અને એ નોકર બીજાનો નોકર છે અને તેનું કૃત્ય બીજાનું કૃત્ય છે
એના સાદા સખસ ઉપરથી તે નોકરના શેઠ સિવાય બીજા કોઈપણ સખસ જવાબદાર થ
ઈ શકતો નથી; તેટલા માટે કોઈ ત્રાહીત સખસ એ શેઠની સાથે એવો કરાર કરે છે કે
જેથી કરી શેઠ વાણીતરનો સંજંઘ ઉત્પન થતો ન હોય તો તેના કરારથી તે જવાબદાર થ
તો નથી.” (કવારગન વિ. બરનેટ, મીસન એન્ડ વેલ્સની વા. ૬ પા. ૪૯૯) જેમકે, જ્યાં
એક ખાટકીએ બળદ વેચાતો લેઈને તે ઘેર હાકો જવા એક હાકનાર રાખ્યો, અને એ હા
કનારે એક હોકારો રાખ્યો જેની ગફલતથી એ બળદે વાહીની મિલકતને નુકશાન કર્યું, તે
માં એ ખાટકી જવાબદાર છે એમ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું (મીલીગન વિ. વેજ, એડલ-
ફ્સ એન્ડ એલોસ વા. ૧૨ પા. ૭૩૭)

આડતનું કાગ ૧૬૪. જે આડતના કાગમાં મુખ્યની તરફથી કાગ કરવા સાર
કરવા જેને આડ બીજા સખસ નિમવાને આડતીઆને સ્પષ્ટ રીતે ગર્જીત અખતિઆર હો
તીઆએ અધિકાર અને આડતીઆ મજકુરે તે પ્રમાણે બીજા સખસ નિમ્યો હોય તો
ર ઉપરથીનિમ્યો તે સખસને પેટા આડતીઆ સગજવો નહીં પરંતુ આડતના જે ભાગ
હોય તેના તથા નું કાગ તેને સોંપ્યું તે ભાગનો તે સખસ મુખ્યનો આડતીઆ છે એ
મુખ્યનો સંજંઘ. મ સગજવું.

દ્રષ્ટાંતો

(અ) અ પોતાના સોલ્ડીસીટર બ ને પોતાની ઇસ્ટેટ હરાજીથી વેચવાનો હુકમ આ-
પેછે, અને તે કાગ સાર એક હરરાજ કરનાર નીમવાનું કહેછે. બ ક નાગના હરરાજ કર
નારને હરાજ કરવાને નિમેછે. ક પેટા આડતીઆ નથી, પરંતુ હરાજ કરવાના નાગનો તે
બ ને આડતીઆ છે.

(બ) કલકતા મધેના બ નાગના વેપારીને અ એવો અખતિઆર આપેછે કે ક ની કં-
પની પાસેથી અ ના જે પઈશા લેહેણાછે તે બ એ વસુલ કરવા. પઈશા વસુલ કરવાને સાર
૩ ક ની કંપની ઉપર કાયદા પ્રમાણે કાગ ચલાવવાનું બ ડ નામના સોલ્ડીસીટરને કહેછે. ડ

પેટા આડતીઓ નથી, પણ તેને અ નો સોલ્ડીસીટર સમજવો.

એવો સખસની ૧૯૫. પોતાના મુખ્યને વાસ્તે એવો આડતીઓ પસંદ કરવામાં મવા વિશે આડતી આડતીઓએ જેટલો વિચાર કોઈ સાધારણ સમજણવાળો સખસ ખુદ આની શી ફર પોતાના કાગમાં વાપરે તેટલો વિચાર વાપરવો એ આડતીઓ મનકુર-જ છે. ની ફરજ છે, અને જો તે તેમ કરે તો એવા પસંદ કરેલા આડતી-આના કૃત્યનો અથવા ગફલતનો મુખ્યને તે જવાબદાર નથી.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) અ બ નામના વેપારીને પોતાને સાડ એક વાહાણુ વેચાતુ લેવા કહેછે, બ અ ને વાસ્તે વાહાણુ પસંદ કરવા સાડ એક વાહાણુનો સરવેચર નીમેછે, તે કાગમાં તેની સા રી પ્રખ્યાતી છે. સરવેચર વાહાણુ પસંદ કરવામાં ગફલત કરેછે અને વાહાણુ સમુદ્ર ખે-ડવા લાયક નથી એમ ઠરેછે. તથા તે ભાગી જાયછે. બ અ ને જવાબદાર નથી પરંતુ સ-રવેચર જવાબદાર છે.

(બ) અ બ નામના વેપારીને કાંઈ માલ વેચવાને સાડ કોઇને સોંપીને મોકલે છે બ નો માલ વેચવાને સાડ એક સારી સાખવાળા હરાજી કરનારને અ નીમે છે અને વેચાણુ-નો પદ્ધતિ તેને વસુલ કરવા દેછે પછાડીથી પદ્ધતાનો હીશાળ આપ્યા વગર હરાજી કરનાર નાદાર થાયછે. એ પદ્ધતાને: બ અ ને જવાબદાર નથી.

બહાલી.

કોઈ એક શ- ૧૯૬ જો એક સખસ જીન સખસની તરફથી વરંતુ તેના જાણ્યા ખસને સાડ તે- વગર કીંવા અખતીયાર સીવાય કાંઈ કૃત્ય કરે તો તે કૃત્ય બહાલ રા-ના અધીકાર સિ ખવાને અગર તે ના કયુલ કરવાને તે જીને સખસ મુખતીયાર છે. વાય કૃત્ય કરવા- જો તે બહાલ રાખે તો તેનું પરિણામ તેણે અખતીયાર આપ્યાથી કાં માં આવ્યું હોય ઇ કરવામાં આવે તેના જેવું થશે. તો તેના તે વિ શેનો હક બહા લ કરવાનું પરીણામ.

ટીકા;—એ કૃત્ય જો સખસ બહાલ રાખવાનો હોય તેની તરફથી થએલું હોવું જો-ઈએ; એટલા માટે બહાલ રાખવાનું કૃત્ય કરવામાં આવ્યું હોય તે વખતે જો સખસ ઇ યાત ન હોય અથવા મુકરર થએલો ન હોય તેવા સખસથી બહાલ થઇ શકતું નથી, જે-મકે જ્યાં પ્રતિવાદીએ હજુ જો કંપની બની તેવી કંપનીની તરફથી આડતીઓ દાખલ કાં ઇ કાગ કીધું તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે તેમના કૃત્યો કંપનીને મનકુરે પાછળથી બહાલ રાખવાથી એ કાર્યના સામા પક્ષકારના અનુગત સીવાય પ્રતિવાદીઓ ઉપરથી જવાબદારી ઉ તરતી નથી. (કેલનર વિ. બાકસ્ટર લા રિપોર્ટસ, કોમનબ્લીઝ વા. ૨ પા. ૧૭૪) તેમજ આવી હકીકતને પ્રસંગે જો સદરહુ કંપનીના બાંહેણમાંથી પદ્ધતા આપવાના હતા તે કંપ-ની પણ જવાબદાર થશે નહીં. (મેલહાડો વિ. પોરટો આલીગર કંપની લા રિપોર્ટસ કો-મનબ્લીઝ વા. ૯ પા. ૫૦૫) જો વખતે કૃત્ય કરવામાં આવ્યું હોય તે વખતે તે કૃત્યથી જો સખસ અજાણ્યો હોય તે સખસ તે કૃત્ય બહાલ કરવાને મુખતીયાર છે, અને કોઇપણ વખતે એ પ્રમાણે તે બહાલ કરી શકેછે. (એન્કોના વિ. માકર્શ, લા જનરલ એક્સચેન્જર વા.

૩૧ પા. ૧૬૩) જ્યાં પ્રતિવાદીઓના આડતીઆએ અખતિયાર વગર તેમના નામની વા-
ચકાચીઠીઓ લખી અને તે વાત પ્રતિવાદીઓને જણાવી અને એ બીન અખતિયારી કૃત્ય
તેમણે બાહાલ રાખ્યું તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે એ ચીઠીઓ બજે તેમણેજ લખી
હોય તેવી રીતે તે ચીઠીઓની બાબતમાં પ્રતિવાદીઓ જવાબદાર છે. (નસરવાનજી બાટલીવા
ળા વિ. જી. મહમદસાહેબ મદ્રાસ હાઇકોર્ટ રીપોર્ટસ વા. ૭ પા. ૩૬૬) જેટલો અખતિ-
યાર ખરેખર હોય તે અખતિયાર ઉપરાંત કરેલું કૃત્ય જેવી રીતે તદ્દન બીન અખતિયારવા-
ળું કૃત્ય બાહાલ રાખી શકાય છે, તેવાજ રીતે બાહાલ રાખી શકાય. સ્ટેટ સેક્રેટરી વિ. ક-
માચી બોય સાહાબા, મુસ હાઉસ અપીલ્સ વા. ૭ પા. ૪૭૬)

બાહાલી સ્પષ્ટ હો ૧૯૭. બાહાલી સ્પષ્ટ હોય કીંવા જે સખસોની તરફથી તે ક-
ય કીંવા ગર્ભાંતિ ત્યો કર્યો હોય તેની વરતણુક ઉપરથી ગર્ભાંતિ હોય.
હોય.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) અ ને બ ને સાર માલ વેચાણ લેવાનો અધિકાર ન છતાં અ બ ને સાર મા-
લ વેચાણ લે છે. પાછળથી બ તે માલ પોતાની તરફથી ક ને વેચે છે. એ બ ની વરતણુક
ઉપરથી અ એ તેને માટે કરેલી ખરીદી તેણે બાહાલ રાખી એવો અરથ થાય છે.

(બ) અ બ તરફથી અખતિયાર મળ્યા શીવાય બ ના પદશા ક ને કરજે આપે છે.
પાછળથી તે પદશાનું વ્યાજ ક આપે છે તે બ લે છે. બ ની વરતણુક ઉપરથી એવો અર્થ
થાય છે. કે અ એ આપેલું કરજ તેણે બાહાલ રાખ્યું.

ટીકા;—દ્રષ્ટાંતોમાં બતાવ્યા મુજબ બીન અખતિયારવાળા કૃત્યમાંથી મુખ્ય બાણી જે
ઈને કાંઈ લાભ લેતા તે વાત ઉપરથી ઘણી વખતે બાહાલી સમજાય છે. (કોડરમીનસ્ટરનો
મેઅર વિ. હાઈવોક, લા રીપોર્ટ્સ, એક્સચેન્જ વા. ૯ પા. ૧૩) ગેરકાયદેસર કૃત્ય બાહાલ
રાખી શકાતું નથી. એટલા માટે જ્યાં પ્રતિવાદીની સહી એક નોટ ઉપર બનાવવામાં આ-
વી હતી, અને તેણે પછી એ બનાવનારના બચાવને સાર મારી સહીવાળા નોટને સાર હું
જવાબદાર છું એવું લખી એક યાદી ઉપર સહી કરી, તેમાં કોર્ટના બહુમતે ઠરાવવામાં
આવ્યું કે એ યાદી બાહાલી દાખલ ગણી શકાય નહીં; કેમકે જે કૃત્ય તે યાદી બાહાલ રા
ખવાનું કહે છે તે કાયદેસર હતું (બર્ક વિ. હુક, લા રીપોર્ટ્સ એક્સચેન્જ વા. ૬ પા. ૮૯)

કાયદેસર બાહા ૧૯૮. જે સખસની કોઈ કામની હકિકતની ગાહિતી મુખ્ય મુ-
લી આપવાને મા દાતી વાતે અપુર્ણ હોય તે સખસ કાયદા પ્રમાણેની બાહાલી આપી શ-
કે ગાહિતી અવ કતો નથી.
શ્ય બેંકએ,

ટીકા;—જે આડતીયાની કસુરથી અથવા બીજા કારણથી જે કાર્ય મુખ્ય બાહાલ રા-
ખે છે તે કાર્ય વિશે ખરેખરી રીતે પ્રેરપુરો મુખ્ય મજકુરને બાણીતો કરવામાં ન આવ્યો
હોયતો, તેની બાહાલીનું કૃત્ય તેને બંધન કરતા નથી જેમકે, જ્યાં એક આડતીયાએજ ક-
સારથી ખરીદી કરવામાં આવી હતી તેથી જુદો કરાર કહી તેના મુખ્યને બતાવ્યો અને મુ-
ખ્ય મજકુરે શુદ્ધમુદ્દિથી એ કરાર બાહાલ રાખ્યો. આ પ્રસંગે વેચનાર મુખ્ય મજકુરની
પાસે પર્થશાને માટે ગાગણી કરી શકતો નથી, કેમકે દાવાવાળો કરાર અને બાહાલ રાખેલો
કરાર એ બંને જુદા જુદા કરારો છે. હોર્શફેલ વિ. ફ્રાન્કલરાય, બારનવોલ એન્ડ, કેસવેલ
વા. ૧૦ પા. ૭૫૫)

અધિકાર સિવા ૧૯૯. કોઈ સખસે અધિકાર આપ્યા સિવાય તેના તરફથી કાંઈ
ય કરેલું કૃત્ય કાંઈ કૃત્ય કરવામાં આવે અને તે કૃત્ય તે પુછાડીથી બહાલ રાખેલો, કૃત્ય મ-

કાર્યનો ભાગ હોય જનકુર જે કાર્યનો ભાગ હોયતે સરવે કાર્ય તેણે બાહાલ રાખ્યું એમ સં-
અને કૃત્ય બાહાલ મળવું.
રાખ્યું તે તેનું
પરિણામ.

ટીકા;—તમામ મુખ્ય મુદ્દાની હકિકતની પુરેપુરી માહેતી સાથે એક વખત બાહાલી આપીને
તે પાછળથી ૨૬ કરો શકાય નહીં, અને તે બાહાલી મુખ્ય ઉપર તેના આડતીઆના આખા
કાર્યને સંબંધે બંધનકારક છે. ફરગ્યુશન વિ. ક્યારીંગટન, બાદનવાલ એન્ડ કરેશવેલ વા.
૯—પા. ૫૯)

વગર અધિકારેક ૨૦૦. જે એક સખસે બીજાં સખસ પાસેથી અખતિયાર મ-
રેલુ કૃત્ય બાહાલ બ્યા સિવાય તે બીજા સખસની તરફથી કાંઈ કૃત્ય કૃત્ય હોય અને તે ક
રાખ્યાથી તીજા ત્ય એવું હોય કે જે તે અખતિયાર મળ્યા ઉપરથી કર્યું હોય તે! તેથી
સખસને નુકશા કરીને ત્રીજા સખસને કાંઈ નુકશાન ખગવું પડે અથવા ત્રીજા સખસ ના
થાય નહીં, હકની અથવા ફાયદા ગેરફાયદા સંબંધની થાય સમાધાની થાય તો તે ક-
લ્ય બાહાલ રાખ્યાથી તે પરિણામ થશે એમ સમજવું નહી.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) બ નો કાંઈ માલ ક ના કબજામાં છે. અ ને બ એ તે માગવાનો અખતિયાર
આપેલો નથી તે છતાં તે માલ બ ના તરફથી અ ક ને સ્વાધિન કરવાનું કહેછે, એ સ્વા-
ધીન કરવાનું કહેવું બ એવી રીતે બાહાલ રાખી શકતો નથી કે તે બાહાલી ઉરથી ક માલ
મજકુર સ્વાધીન કરવાની ના કહેવાના નુકશાનનો જવાબદાર થાય.

(બ) અ બ નો ભાડુતછે બોલી એવીછે કે ત્રણ મહીનાની નોટીસ આપવામાં આવે
જોઈશે અ એ નીકળવું ક ને નોટીસ આપવાનો અખતિયાર ન છતાં ક અ ને નિકળવા-
ની નોટીસ આપેછે એ નોટીસ બ એવી રીતે બાહાલ રાખી શકતો નથી કે તે ઉપરથી અ
જવાબદાર થાય.

અખતિયાર. ૨૬ કરવા વિશે.

આડતની સ- ૨૦૧. આડતની સમાપ્તી મુખ્ય પોતાનો આપેલો અખતિયાર
માપ્તી ક્યારે થા ૨૬ કરે તેથી થાયછે, અથવા આડતીઆએ આડતનનું કામ દિધાથી થા
ય છે. અથવા આડતનું કામ પુર થયાથી થાય છે અથવા મુખ્ય તથા
આડતીઆ મધેથી એક મરણ પામે અગર અસાવધ બુધીનો થાય તો
તેથી થાય છે અથવા નાદાર દેણદારને મૈદદ કરવા સાથે જે કાયદો વખતે વખત અમલ
માં હોય તેમાંના ઠરાવ મુજબ મુખ્ય નાદાર ઠરેથી થાય છે.

• જે વસ્તુ વિ ૨૦૨. જે મિલકત વીશે આડત હોય તે મીલકતમાં જ્યારે આ
શે આડત છે તે ડતીઆનો કાંઈ ફાયદા ગેર ફાયદાનો સંબંધ હોય ત્યારે સ્પષ્ટ કરાર ન
વસ્તુમાં આડતી હોય તો તે સંબંધને નુકશાન પહોંચે એવી રીતે આડત મજકુર સમા
આનો ફાયદા ગે પ્ત કરી શકાતી નથી.

૨ ફાયદાનો સં-
બંધ હોયતો આ
ડત સમાપ્ત કયા
રે થાય.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) અ ય ને એવો અખતીયાર આપે છે કે ય એ અ ની જગીન વેચવી અને અ ને જે કરજ ય નું દેવું છે તે વેચાણ મજકુરના પદશામાંથી વાળી લેવું એ અખતી આર અ રદ કરી શકતો નથી અને તે મરણ પામે અગર ગાંડો થાય તો પણ તે અખતીઆર સમાપ્ત થતો નથી.

(બ) ય એ અ ને ૩ ઉપર કાંઈ રકમો કરજાઉ આપી છે તે ૩ ની ૧૦૦૦ ગાંસડી અ ય ને નામે કાઢતે સોંપીને મોકલાવે છે અને કહે છે કે ય એ તે ૩ વેચવું અને જે કીંમત ઉપજે તેમાંથી ય એ પોતાનું ગાગણું વસુલ કરી લેવું એ અખતીયાર અ રદ કરી શકતો નથી અને તે ગાંડો થાય અગર મરણ પામે તો પણ તે અખતીઆરનો અંત આવતો નથી.

આડતીઆને ૨૦૩. પોતાના આડતીઆને આપેલો અખતીઆર પોતે જવા- અખતીઆર સુ- બદારીથી બંધાય એવી રીતે વાપરવામાં આવ્યો હોય તે પહેલા કાઢ ખ્ય ક્યારે રદ કરી શકે છે. પણ વળતે મુખ્ય સદરહુ અખતીઆર રદ કરી શકે છે. માત્ર ઉપલી રી શકે છે. છેવટની કલમમાં જે બીજી રીતનો ઠરાવ છે તે વીશે અપવાદ સમ- જવો જોઈએ.

આડતીઆને ૨૦૪. આડતીઆને આપેલો અખતીઆર કેટલેએક ભાગે વાપ આપેલો અખતી રવામાં આવ્યો હોય તો ત્યાર પછી તે આડતમાં જે કૃત્ય કરવામાં આ આર કેટલેએક વી ચુક હોય તે ઉપરથી જે કૃત્યો તથા ફરજ ઉત્પન્ન થાય તે કૃત્યો ભાગે વાપરમાં તથા ફરજને સંબંધે અખતીઆર મજકુર મુખ્ય રદ કરી શકતો નથી. આવ્યો હોય તો તે રદ કરવા વીશે.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) અ ય ને એવો અધિકાર આપે છે કે ય એ અ ને સાડ ૧૦૦૦ ગાંસડી ૩ ખરીદ કરવું અને અ ના પદશા ય પાસે શીલીક છે તેમાંથી ૩ ની કીંમત આપવી ય ૧૦૦૦ ગાંસડી ૩ ખુદ પોતાને નામે લેશે. તેથી તે પોતે જાતે કીંમતને સાડ જવાબદાર થાય છે ૩ ની કીંમત આપવાને સંબંધે અ ય નો અખતીયારે રદ કરી શકતો નથી.

(બ) અ ય ને એવો અખતીયાર આપે છે કે ય એ અ ને સાડ ૧૦૦૦ ગાંસડી ૩ ખરીદ કરવું અને અ ના પદશા ય પાસે શીલીક છે તેમાંથી ૩ ની કીંમત આપવી ય ૧૦૦૦ ગાંસડી ૩ અ ને નામે વેચાણ લે છે. અને એવી રીતે કે ય પોતે જાતે તે કીંમતને સાડ જવાબદાર થતો નથી. ૩ ની કીંમત આપવા સંબંધે ય નો અખતીઆર અ રદ કરી શકે છે.

ટીકા:—જો કાંઈ દેણદાર પોતાના આડતિયાના હાથમાં જે પદશા હોય તે પદશા દેવામાં ભરવા લેણદારની સાથે બંધાય તો તે પછી એ હુકમ રદ કરી શકતો નથી. (હોળ શન વિ. ઝોંડરસન બારનવાલ ઝોંડ કરેસવેલ વા. ૩—પા. ૮૪૨)

મુખ્ય આડત ૨૦૫. કાંઈ આડત કાંઈ અમુક મુદત સુધી ચાલુ રાખવાનો સ્થ રદ કરે અગર આ સ્ટ કીંમત ગર્ભીત કરાર હોય તો પુરતાં કારણ સિવાય મુખ્ય તે મુદત

સ્તીઓ પોતાનું પેહેલાં આડન મજકુર રદ કરે તો મુખ્યે અથવા આડનનું કામ પુરતાં કામ છોડી દેતો રણ શિવાય મુદત વીતા પેહેલાં આડતીઓ છોડી દે તો આડતીઓએ નુકશાનનો ખર્ચો નુકશાનનો ખર્ચો ભરી આપવો જોઈએ.

મુખ્ય આડત ૨૦૬. એવી રીતે આડત મુખ્યને રદ કરવાની હોય અગર આ રદ કરે અગર પોતાની આડતને તે છોડવાની હોય તો તે વિશેની યોગ્ય ખર્ચ આપવી જોઈ તો કામ છોડી એ નહીંતો તેથી કરીને મુખ્ય કીંવા આડતીઓ એ એમાંથી હકોક્તના દે તો તે વિશેની પરકાર પ્રમાણે જોને નુકશાન થાય તેને જોગ્યએ તે નુકશાન ભરી આ ખર્ચ આપવી પડુ જોઈએ.

ટીકા:—જ્યાં એક સરકારી નોકર છ મહીનાની નોટીસ આપ્યા સિવાય સરકારી નોકર રી ન છોડવા બંધાયો, પણ તેને નોટીસ આપ્યા સરકારને ફરજ પડે એવો કોઈ ઠરાવ નહોતો જે કામચૂં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે નોકરોમાંથી જરૂર કરતાં પેહેલાં નોટીસ આપવાની સરકારની ફરજ નથી. પરંતુ નોકરને નુકશાન થાય તેવી રીતે કારણ વગર આ અખત્યાર સરકારને વાપરવા દેવામાં નહીં આવે (જુલુસ વિ. સ્ટેટ સેક્રેટરી બંગાળા લા. રીપોર્ટસ વા. ૭—પા. ૬૮૦)

સ્પષ્ટ કીંવા ૨૦૭. આડત મુખ્યને રદ કરવી હોય કીંવા આડતીઓને છો મર્મિત રીતે આ ડી દેવી હોય તો તે સ્પષ્ટ રીતે અથવા મુખ્ય કીંવા આડતીઓની વચ્ચે રદ કરી શકા જુલુ ઉપરથી મર્મિત રીતે અનુક્રમે રદ કરી શકાય છે અથવા છોડી શકાય કીંવા છોડી શકાય છે.

દૃષ્ટાંતો.

અ પોતાનું ઘર ભાડે આપવાનો અખતિયાર બ ને આપે છે. તે ઘર પગલાડીથી અ પોતેજ ભાડે આપે છે, એથી કરીને બ નો અખતિયાર રદ કર્યો એવો અર્થ થાય છે.

આડતીઓને સ ૨૦૮. આડતીઓનો અખતિયાર સમાપ્ત કરવાની વાત આડતી બંધે તથા ત્રીજા આના જણામાં આવે ત્યાં સુધી આડતીઓને સંબંધે તે અખતિયાર સમાપ્તને સંબંધે ર સમાપ્ત થયો એમ સમજવું નહીં અથવા તે વાત ત્રીજા સમાપ્તના આડતીઓના અ જણામાં આવે ત્યાં સુધી તે ત્રીજા સમાપ્તને સંબંધે તે અખતિયાર અખતિયારની સ સમાપ્ત થયો એમ જણવું નહીં.

ગામી ક્યારે થાય છે.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) અ પોતાને સાત માલ વેચવાનું બ ને કહે છે અને માલના જે કીંમત ઉપજે તેમાંથી સેંકડે પાંચ ટકા દસ્તુરી બ ને આપવાનું કયુજ કરે છે પણ અ પત્ર લખાને બ ને અખતિયાર રદ કરે છે, પત્ર રવાને થયા પછી પરંતુ તે બ ને પહેલેથી પહેલાં બ તે માલ ૧૦૦ રૂપિયા વેચે છે એ વેચાણથી અ બંધાયેલો છે અને બ ને પાંચ રૂપિયા દસ્તુરી મળવાનો હક છે.

(બ) અ મદ્રાસથી બ ને પત્ર લખે છે કે મુંબાઈ મધે વખારમાં કોઈ રૂ છે તે મારે

સાફ વેચવું. પછવાડેથી પત્ર લખીને જ નો વેચવાનો અખતિયાર અ રદ કરેછે. અને ૩ મદ્રાસ મોકલવાનું લખેછે જ ને સદરહુ બીજુ પત્ર પહોચ્યા પછી સદરહુ ૩ વેચવા બાબત તે ક જોડે કરાર કરેછે. ક ને પહેલું પત્ર આપેલું માલમ હતું પણ બીજા પત્રની વાત તેને માલમ નહોતી. ક જ ને કીંગત આપેછે અને તે લખતે જ નાહાશી જાયછે ક એ પછશા આપ્યા તેથી તેનું દેવું અદા થયું એમ અ વિરધ સમજવું.

(ક) અ પોતાના જ નામના આડતીયાને એવો હુકમ કરેછે કે ક ને અમુક પછશા આપવા એટલામાં અ મરી જાયછે અને અ ના અત્યુપત્રનું ડ પ્રોમેટ લેછે. અ મરણ પામ્યા પછી પણ તે મરણની ખગર પોતેજણ્યા પહેલાં જ ક ને પછશા આપેછે. સદરહુ પછશા કાયદેસર આપ્યા એમ સદરહુ અત્યુપત્રને અમત્ત કરનાર જે ડ તેની વિરધ સમજવું.

મુખ્ય મરણપામે ૨૦૯. જ્યારે મુખ્ય મરણ પામ્યાથી અગર અશાવધ બુધિનો અથવા અસાવધ થયાથી આડત સમાપત થાય ત્યારે જે કાયદા જેરફાઅદાનો સંબંધ આ બુધિનો થાય અ ડનીઆને હવાલે સોંપેલો છે, તેના સરક્ષણને સાફ તથા તે જાળવવાને ને તેથી આડતસ સાફ જે ઇલાજ કરવા યોગ્ય હોય તે સરવે આડતીઆ મજકૂર પોતા-માપત થાય ત્યા ના માછ મુ'યના પ્રતિનીધિઓના તરફથી કરવા એ તેની ફરજ છે. રે આડતીયાની શી ફરજ છે.

ટીકા:—આ કલમનો પોથીઅરમાંથી લીધેલા નિયેના ઇનતેખાઓથી સારો ખુલાસો થાયછે. (આડત વિશે સ્ટોરી સાહેબનું પુસ્તક પા. ૪૯૨)

“મુખ્યના (અથવા આત્મા આપનારનું) સ્વભાવિક અથવા સંસારી મોત આડતીઆ એ (અથવા જેને આત્મા કરી હોય તેણે) સદરહુ આત્માનો અમત્ત કરતાં પહેલાં જ ને ત્યા રે તે મોતથી આત્મા મજકૂર બંધ થાયછે. દાખલા કે, જે મારે કાંઈ વસ્તુ ખરીદ કરવા મેં તમને અખતિયાર આપ્યો હોયતો જે અખતિયાર મેં તમને આપ્યોછે તે અખતિયાર મારા મોતની સાથે બંધ પડેછે. અને મારા વારસો મારા મોત પછી તમે કરેલી ખરીદી તેમને પોતાને હિસામે રાખવાને બંધાએલ નથી.” “પણ જેમ છતાં જે આડતીયાને મુખ્યના મોતની ખગર નહોય અને જે કામ કરવાની તેને આત્મા આપી હોય તે કામ શુદ્ધબુદ્ધિથી તેણે કર્યું હોયતો એ મુખ્યના વારસો તથા બીજા પ્રતિનીધિઓ તેને ભરા આપવાને તથા તેણે કરેલું કૃત્ય બાહાલ રાખવાને બંધાએલાછે” વળી તે કહેછે કે, “તેમ છતાં એવા પ્રસંગો છે કે તે પ્રસંગે જોકે મુખ્યના તે મોતની આડતીયાને માલમ હોય તોપણ તેને સોંપેલા કામમાં કૃત્ય કરવા તે અખતિયારછે એટલુંજ નહીં પણ તે કૃત્ય કરવાની તેની ફરજ છે, દાખલા કે, જે કાંઈને બીજાનો દ્રાક્ષરસ એકઠો કરવાનું કહેવામાં આવ્યું હોય, અને જેને એ પ્રમાણે કહેવામાં આવ્યું હોય તે સખસ જે વખતે એ કામ યોગ્ય રીતે મોકુફ ન રાખી શકતો હોય કારણ કે એ દેશની દરાખો એકઠી કરવા લાયક થઈ હોય અને તેના ધારસો જે દુર રહેતા હોય તેમને તે વિશે ખગર આપવાનો વખત નહોય તેજ વખતે તેના મુખ્યના મોતની તે ખગર સાંભળે તો મોતની વાત જણ્યાં છતાં પણ એ દરાક્ષરસ એકઠો કરવાની આડતીઆની ફરજ છે.”

પેટા આડતીયા ૨૧૦. આડતીયાનો અખતિયાર સમાપત થયો એટલે તેણે નિના અખતિયાર મેલા સરવે પેટા આડતીઆઓનો અખતિયાર (આડતીયાનો અખતિયાની સમાપતી. ૨ સમાપ્ત થવા વિશે જે નિયમો આક્ટમાં કલા છે તે મૂજબ) સમાપત થાયછે.

આડતીઆનો મુખ્ય જોડે શો ધરમછે તે જાણત.

મુખ્યનું કામ ચ ૨૧૧. આડતીઆને મુખ્યે હુકમ આપ્યો હોય તે પ્રમાણે મુ-
લાવવામાં આડતી ખ્યનું કામ આડતીઆએ ચલાવવું એ તેની ફરજ છે. અથવા જો તેવો
આનો ધરમ શો હુકમ ન હોય તો આડતીઆ જે ઠેકાણે તે કામ ચલાવતો હોય તે ઠે-
છે. કાણે તેવાજ પ્રકારનું કામ ચલાવવાને જે રિવાજ ચાલતો હોય તે રિ-
વાજ મુજબ આડતીઆને કામ ચલાવવું એ તેની ફરજ છે. જો આડ-
તીઆ જીજી રીતે ચાલે અને કાંઇ તોટો આવે તો તેણે મુખ્યને બરી આપવો જોઈએ અ-
ને કાંઇ નફો થાય તો તેનો હિસાબ આપવો જોઈએ.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) અ જ નો આડતીઆ છે અને તે જ સાર જે કામ ચલાવે છે તે કામનો એ-
વો રિવાજ છેકે હાથમાં શીલક હોય તે વખતે વખત વ્યાજે મુકવી, અ તેવે પ્રકારે પછ-
શા વ્યાજે મૂકતો નથી એ પ્રમાણે પછશા વ્યાજે મુકયાથી જે વ્યાજ હમેસ ઉતપન્ન થવું
હોય તે અ એ જ ને બરી આપવું જોઈએ.

(ખ) જ એક દલાલ છે અને જે કામ તે કરેછે તે સંજઘે ઉધાર માલ વેચવાનો રીવા-
જ નથી એવું છતાં તે અ નો માલ ક ને ઉધાર વેચેછે તે વખતે ક ની શાખ ધણી સા-
રી હતી કીમત આખ્યાની પહેલાં ક નાદાર થાય છે જ એ અ ને સદરહુ તોટો બરી આ-
પવો જોઈએ.

ટીકા:—જો કોઇ આડતીઆ તેના મુખ્યના સ્પષ્ટ અથવા ગર્ભિત હુકમ પ્રમાણે ન
ચાલેતો તે અપકારનું કૃત્ય કરનાર ગણાય છે અને જો તેનું અપકારનું કૃત્ય ન કરવામાં
આવ્યું હોત તોપણ ટોટો અથવા નુકશાન થવાનો સરખોજ સંભવ રહેત એવો જસાવ ક
રવા તેને પરવાનગી આપી શકાત નહીં (આડત વિશે સ્ટોરી સાહેબનું પુસ્તક પા. ૨૧૯)
જ્યાં કોઇ વાહાણનો માસ્તર તેની સફરનો મારગ વગર જરૂર જણે અને પછી માલને તુ-
કશાન થાય અથવા માલ ગુમ થાયતો એ માલ ચઢાવનારને જણે મળવાનો હક છે. (ડે
વીસ વિ. ગ્યારેટ, જીંગહામ વા. ૬ પા. ૭૧૬)

આડતીઆએક ૨૧૨. આડતીઆ જે કામ ચલાવતો હોય તેવા પ્રકારનું કામ
ધમ તથા કુશળ કરનાર સખસોમાં સાધારણ રીતે જેટલી કુશળતા હોય છે તેટલી કુશ-
તા વાપરવી જો જતાથી આડતનું કામ આડતીઆએ ચલાવવું એ તેની ફરજ છે. પણ
ઈએ. તેનામાં કુશળતા નથી એવું તેના મુખ્યને માલમ હોય તો તે વાત ની
રાણી છે પોતાનું કામ ચલાવવામાં આડતીઆએ યોગ્ય ઉદ્યમ રાખવો
તથા પોતામાં જે કુશળતા હોય તે વાપરવી એ તેનો હમેશાં ધરમ છે.

તેમજ તેણે પોતે કરેલી ગફલતનું કીંવા પોતામાં કુશળતા ન હોય તેનું કીંવા ગેરવરતણુક
નું જે પ્રત્યક્ષ પરીણામ થાય તે સંજઘે તેણે પોતાના મુખ્યને નુકશાનનો જણે બરી આ-
પવો એ તેનો હમેશા ધરમ છે પરંતુ પોતાની ગફલતથી કીંવા પોતામાં કુશળતા ન હોવા
થી કીંવા ગેરવરતણુકથી જે ટોટો કીંવા નુકશાન પરંપરા કીંવા દુરને સંજઘે થાય તેનો
જણે તેણે બરી આપવાનો નથી.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) કલકતાના વેપારી અ નો જ લંડન મધે આડતીઆ છે અ ને હુંડી કરીને મેં.

કલવા સારૂ અ ને ખાતે ય પાસે કાંઈ પઈશા જન્મે થાયછે ય તે પઈશા ધણા દીવસ સુધી રાખી મુકેછે. તે પછીશા આવી ન પહેંચ્યાથી અ નાદાર થાયછે તે પછીશા તથા તે જે દીવશે આપવા જોઈતા હતા તે દીવસથી હમેશના દર મુજબ જે વ્યાજ થાય તે વ્યાજનો તથા તે શિવાય વટાવના ભાવમાં કાંઈ ફેરફાર થયો હોય તેનો તથા તેના જેવો બીજો પ્રત્યક્ષ સંબંધનો ટોટો થયો હોય તેનો, ય જવાબદાર છે; પણ એથી વધારે જવાબદાર નથી.

(૧) અ માલ વેચવાને સારૂ આડતીઓ છે, તેને ઉધાર વેચવાનો અખતીયાર હોવાને લીધે તે ય ને કાઈ માલ ઉધાર વેચેછે; પરંતુ ય નાદાર છે કે નહીં એ વિશે યોગ્ય તથા દસ્તુર મુજબ તપાસ કરવાની તે તે કરતો નથી તે વેચાણ થયું તે વખતે ય નાદાર હતો તેથી જે કાંઈ ટોટો આવે તે અ એ પોતાના મુખ્યને ભરી આપવો જોઈએ.

(ક) અ નામના વિમે દલાલને ય એક વાહાણુ ઉપરનો વિમે ઉતરાવવાનું કામ કરવા કહેછે, પણ વિમાની ચીઠીમાં જે સાધારણ કલમો લખાયછે તે અ લખાવતો નથી, પછાડીથી વાહાણુ ગુગ થાયછે સદરહુ કલમો વિમા ચીઠીમાં ન હોવાને લીધે વિમે ઉતારનાર પાસેથી કાંઈજ પછીશામળી શકતા નથી. અ એ ય ને થયેલો ટોટો ભરી આપવો જોઈએ.

(ડ.) અ એ ઇંગ્લંડ મધે વેપારી છે. તે મુંબાઈ મધેના પોતાના ય નામના આડતી ખાતે એવો હુકમ આપે છે જે અમુક એક વહાણમાં ભરીને ૧૦૦ ગાંસડી ૩ મોકલવું; અને એ આડત ય કબુલ કરેછે ૩ મોકલવું ય ના પોતાના હાથમાં છે. તોપણ તે મોકલતો નથી વહાણુ ઇંગ્લંડમાં સલામત આવી પહેંચે છે. વહાણુ આવી પહેંચ્યા પછી થોડી બારે રૂનો ભાવ ચઢે છે વાહાણુ આવી પહેંચ્યું તે વખતે ૧૦૦ ગાંસડી ૩ આવ્યું હોત તો તેથી અ ને જે નફો થાત તેટલો ય એ અ ને ભરી આપવો જોઈએ, પરંતુ ત્યાર પછી ભાવ ચઢ્યો તેથી જે નફો થાત તે તેણે ભરી આપવાનો નથી.

આડતીઆનાહી ૨૧૩ મુખ્ય હિસાબ માગે ત્યારે આડતીઆએ યોગ્ય હિસાબ તેને સાગ. આપવો એ તેની ફરજ છે.

આડતીઆએ ૨૧૪ મુરકેલીનાં કામોમાં આડતીઆએ પોતાના મુખ્યને હકીકતો પોતાના મુખ્યને લખવા કહેતામાં તથા તેનો હુકમ સંપાદન કરવાની તજવીજ કરવામાં હકીકત લખવી સર્વ પ્રકારે યોગ્ય બિંધમ રાખવો એ તેની ફરજ છે.
કહેવો એ તેની ફરજ છે.

ટીકા:—કોઈ આજુર્ગીતવ્યું તાકીદનું કામ હોય અને તેના મુખ્યને હકીકતો લખવા કહેવાને આડતીઆ અસક્ત હોયતો તેનો હુકમ એક બાબુ ઉપર રાખી આડતીઆ કામ કરી શકેછે. જે યોગ્ય બિંધમથી આ પ્રમાણે લખવું કહેવું જની શકતું હોય અને આડતી આ કસુર કરે તો તેના મુખ્ય તરફેનાની જે ફરજ છે તે નોડવાનો આડતીઆ તકશીરવા ન છે, એટલુંજ નહીં પણ કેટલીક વખતે મુખ્યનો હક સંબંધ સાંભળવાને સારૂ તેના આડતીઆએ જે કામ કર્યું હોય તે કામ ના મંજુર કરવા મુખ્ય મજકુરનો હક છે. એવીજ રીતે જે કોઈ માસ્તર તનું વાહાણુ વેચે અથવા સાનમાં લખી આપે તો વાહાણુનો માલિક સદરહુ વિશે માસ્તર પોતાને લખી પુછી શકતો હતો એમ જતાવો ખરીદદાર અથ.

વા શ્રીજી દાવાદારનો માલગ્રી હક નાખુદ કરી શકે છે. (ધી આટીદુડાઈન કીસ્ટોફર રાજીનસ ન્સ રીપોરટસ વા. ૩ પા. ૨૪૦)

જ્યારે આડતી ૨૧૫ જ્યારે કોઈ આડતના કામમાં પ્રથમથી મૂખ્યની સંગતી એ મૂખ્યની સં લીધા વિના તથા તે સંજોગો જે મુખ્ય મુદ્દાની હકીકત પોતાના જાણ્યા મતી શીવાય આ માં આવી હોય તે સરવે હકીકતથી તેને વાકેફ કરવા વિના આડતીએ આડતના કામમાં ખુ પોતાની તરફથી કાંઈ ધંધો ચલાવે ત્યારે જો તે કામ ઉપરથી એવું મા હ પોતાની તરફ લગ પડે કે કોઈ મુખ્ય મુદ્દાની વાત આડતીઆ મજકુરે મુખ્યથી બદલ થી કાંઈ ધંધો ક ચાલતથી છુપાવી છે અથવા આડતીઆ મજકુરના ધંધાથી મુખ્યને ગેર રેતો મુખ્યનો હ ફાયદો થયો છે તો મુખ્ય તે કાર્ય ના મંજુર કરવાને મૂખતીઆર છે, કે કેવો છે.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) અ બ ને પોતાનું ઇસ્ટેટ વેચવાનો હુકમ આપે છે બ તે ઇસ્ટેટ કે ને નામે ખુદ પોતાને સાડ વેચાણ લે છે બ એ તે ઇસ્ટેટ પોતાને સાડ વેચાણ લીધું છે એવું અ ને માલગ પડયાથી અ જો એવું બતાવે કે બ એ એકાદી મુખ્ય મુદ્દાની વાત બદલાવતથી છુપાવી રાખી અથવા થએલા વેચાણથી પોતાને ઘેર ફાયદો થયો તો અ તે વેચાણ ના મંજુર કરી શકે છે.

(બ) અ બ ને પોતાનું ઇસ્ટેટ વેચી નાંખવાનો હુકમ આપે છે તે વેચવાની અગાઉ બ એ તપાસી જોયું ત્યારે તેમાં એક ખાણ છે એવું બ ને માલગ પડયું એ ખાણ હોવાની વાત અ ને માલગ નથી બ અ ને જાણાવે છે કે ઇસ્ટેટ મજકુર પોતે વેચાણ લેવા ઇચ્છે છે, પરંતુ ખાણ માલગ પડયાની વાત અ થી છુપાવે છે. ખાણ હોવાની વાત માલગ ન હોવાને લીધે અ બ ને ઇસ્ટેટ વેચાણ લેવા દે છે ઇસ્ટેટ વેચાણ લીધું તે વખતે ખાણ હોવાની વાત બ ને માલગ હતી એવું અ ના જાણમાં આવેથી તેની મરજીમાં આવે તે પ્રમાણે તે વેચાણ ના કબુલ કરી શકે છે. કીંવા કબુલ રાખી શકે છે.

આડતીઆ એ ૨૧૬. જો મુખ્યના જાણ્યા વિના આડતીઆ આડતના કામમાં આડતના કામમાં પોતાના મૂખ્યની તરફથી ધંધો કરવાનો તેને બદલે ખુદ પોતાના તરફ પોતાના તરફથી થી ધંધો કરે તો તે કાર્યથી જે નફો થયો હોય તે આડતીઆ પાસેથી મા ધંધો કર્યોનો તે ગવાનો મુખ્યનો હક છે. થી જે નફો ગાય તે ઉપર મુખ્યનો હક.

દ્રષ્ટાંત.

અ પોતાના બ નામના આડતીઆને પોતાને સાડ અમુક ઘર વેચાણ લેવાનો હુકમ કરે છે, બ અ ને કહે છે કે તે ખરીદ કરી શકતું નથી અને તે ઘર બ પોતાને સાડ વેચાણ લીધું એ વાત અ ને માલગ પડયાથી બ એ જોટલી કીમતે તે લીધું તેટલી કીમતે પોતાને વેચવાની ફરજ અ બ ને પાડી શકે છે.

મુખ્યને સાડ

૨૧૭. આડતીઆએ આડતનું કામ ચલાવતાં પોતાની માંડનો ૫

આવેલી રકમમાં ઇશા આપ્યો હોય અથવા કાંઈ યોગ્ય ખર્ચ પોતે કર્યો હોય તે બદલ થી પદશા કાપી જે પદશા પોતાના લેહેણા હોય તે પદશા તથા આડતીઆનું કામ કર રાખવાનો આડ વા બદલ જે મહેનતાણું પોતાને આપવા જોગ થાય તે મહેનતાણું આ ડતના કામમાં મુખ્યને ખાતે જે કાંઈ રકમો આવે તેમાંથી કાપી રાખ વાને આડતીઆ મુખ્યતિઆરછે.

મુખ્યને ખાતે ૨૧૮. મુખ્યને ખાતે જે રકમો જમે થાય તે રકમોમાંથી સદ- જમે થયેલા પદ રહુ મૂજબની રકમો બાદ કરવાની હોય તો તે બાદ કરીને બાકીની ત- શા આડતીઆ માગ રકમ આડતીઆએ પોતાના મુખ્યને આપવી એ તેની ફરજછે. એ તેને આપવા એ તેની ફરજછે.

આડતીયાનું મ ૨૧૯. વિશેષ રીતનો કાંઈ કરાર ન હોય તો કોઈપણ કૃત્ય ક હેનતાણુ ક્યારેલે રવાનુ મેહેનતાણુ તે કંત પુર થાય ત્યાંસુધી આડતીયાનું લહેણું થતું ન છું થાયછે. થી. પરંતુ વેચવાને સાર આડતીઆને સોંપેલો માલ સરવે વેચ્યો ન હોય તોપણ અથવા તેનું વેચાણ ખરેખર પુરણુ ન થયું હોય તોપણ તે વેચેલા માલ બાબત જે પદશા આડતીઆ પાસે જમે આવ્યા હોય તે પદશા આડતી આ અટકાવી રાખી શકેછે.

જે કામમાં આ ૨૨૦. જે આડતીઆએ આડતના કામમાં ગેરજરતણું કરી હો ડતીઆએ ગેરવ ય તે આડતીઆએ કામ મજકુરનો જે ભાગ તેણે ગેર રીતે ચલાવ્યો હોય તણુક કરીહોય તે તે બદલ કાંઈ મહેનતાણુ મળવાનો તેનો હક નથી. બાબત તેને મેહેન તાંણુ મળવાનો હક નથી.

દ્રષ્ટાંતો.

અ ક પાસેથી એક લાખ રૂપિયા વસુલ કરવા સાર અને તે સારા તારણુ ઉપર વ્યાજે આપવા સાર અ બ ને નીમેછે. બ સદરહુ એક લાખ રૂપિયા વસુલ કરેછે અને નેવુ હજાર રૂપિયા સારા તારણુ ઉપર વ્યાજે આપેછે, પરંતુ દશ હજાર રૂપિયા એવા તા રણુ ઉપર આપેછે કે તે તારણુ ખરાબ છે એવું તેણે બાણવું જોઈતું હતું. એથી કરીને બ ના બે હજાર રૂપિયા બુડેછે બ ને સદરહુ એક લાખ રૂપિયા વસુલ કર્યા બાબત તથા નેવુ. હજાર રૂપિયા વ્યાજે મુક્યા બાબત મેહેનતાણું મળવાનો તેનો હકછે. પરંતુ સદરહુ દશ હજાર રૂપિયા બાબત વ્યાજે 'મુક્યા બાબત તેને કાંઈ મેહેનતાણું મળવાનો હક નથી અને સદરહુ બે હજાર રૂપિયા તેણે અ ને ભરી આપવા જોઈએ.

(બ) ક પાસેથી હજાર રૂપિયા વસુલ કરવાને અ બ ને નીમે છે, બ ની ગેરવતણુકને લીધે તે પદશા વસુલ થતા નથી. બ એ કરેલા કામ બાબત તેને કાંઈ મહેનતાણુ મળવા- નો હક નથી અને તેણે ટોટો ભરી આપવો જોઈએ.

મુખ્યના માલઉ. ૨૨૧. આડતીઆની પાસે મુખ્યનો માલ કાગળ પત્ર તથા બી- ખર તથા કાગળ જ નજમ અથવા સ્થાવર મીલકત આવી હોય તે સરવે બાબતની હ

પત્રો ઉપર આડ સ્તુરી બદલ તથા ખરચ બદલ તથા ગેહેનત બદલ જે રકમ આ તીઆનું લીધન. ડતીઆની લેહેણી હોય તે તેને મજે ત્યાં સુધી અથવા તેનો તેને હિસાબ મજે ત્યાંસુધી જો બીજી રીતનો કાંઈ કરાર ન હોય તો સદરહુ માલ તથા કાગળ પત્ર તથા બીજી જંગમ અથવા સ્થાવર મિલકત આટકારી રાખવાનો આડતીઆનો હક છે.

મુખ્યનો આડતીઆ જોડે શો ધરમછે.

આડતીઆએ ક ૨૨૨. આડતીઆને આપેલા અખતિઆર મુજબ તેણે અમલ રેલા કાયદેસર કૃ કરતાં જે કાયદેસર કૃત્યો તેણે કર્યાં હોય તે સરવેનાં પરિણામમાં આડ ત્યનાપરિણામમાં તીઆને ટોટો આવે તે ભરી આપવો એ આડતીઆ મજકુરને નીમનાર તેને ટોટો યાય ન સખસનો ફરજ છે. હોં એવો બદોબ સ્ત મુખ્યએ ક રવો જોઈએ.

દૃષ્ટાંતો.

(અ) બ સીંગાપુર મધે છે અને અ કલકતામાં રહે છે કાંઈ માલ ક ને સ્વાધિન કરવાનો અ ના હુકમ ઉપરથી બ ક જોડે કરાર કરે છે. બ ને જે માલ સ્વાધિન કરવાનો છે તે અ મોકલતો નથી, અને કરાર તોડ્યા બાબત ક બ ઉપર દાવો લાવે છે. બ અ ને સદરહુ દાવાની ખબર આપે છે અને તે દાવાનો જવાબ આપવાનો અ બ ને અખતિઆર આપે છે. બ દાવાનો જવાબ આપે છે, પણ બ ને નુકશાન તથા ખરચ ભરી આપ તો પડ્યો અને બીજો ખરચ પણ કરવો પડ્યો બ એ ભરી આપેલા નુકશાન તથા ખરચ બાબત અ બ ને જવાબદાર છે.

(બ) બ કલકતા મધે દલાલ છે અને અ ત્યાંનોજ વેપારી છે, અ ના હુકમ ઉપર થી અ ને સાં ૧૦ પીપ તેલ વેચાણ લેવાનો બ ક જોડે કરાર કરે છે પછાડીથી અ તે લ લેતો નથી, અને ક બ ઉપર દાવો લાવે બ તે વિશે અ ને જણાવે છે પણ અ તે કરાર બીલકુલ ના કબુલ કરે છે. બ દાવાનો જવાબ આપે છે પણ તે હારે છે અને નુકશાન તથા ખરચ ભરી આપવાં પડે છે, અને પોતાને ખરચ પણ કરવો પડે છે, બ એ ભરી આપેલા નુકશાન તથા ખરચ તથા તેણે કરેલા ખરચ બદલ અ બ ને જવાબદાર છે.

આડતીઆએ ૨૨૩. જો એક સખસ કાંઈ એક કૃત્ય કરવાને સાં ૩ બીજા સ સુધુ બુધિથી જે ખસને નિમે, અને તે આડતીઆ તે કૃત્ય સુધબુધિથી કરે. તો તે કૃત્ય કૃત્ય કર્યું હોય તે ના પરીણામમાં આડતીઆને ટોટો યાય તે ભરી આપવાની જવાબદારી ના પરિણામમાં સદરહુ નિમનાર સખસ ઉપર છે. પછી તે કૃત્યથી ત્રીજા સખસોના હક તેને નુકશાન થા ને નુકશાન પોંહેંયતું હોય તો ચીંતા નહીં. ય તે મુખ્યે ભરી આપવું જો ઈએ.

દૃષ્ટાંતો.

(અ) અ નું હુકમનાયું થયું અ ને બ ના માલ પર ટાંચ આણવાનો હક તેનો છે

તે કાંઈ માલ જ નો છે એવું કોરટના અમલદારને કહીને તેની પાસેથી તે માલની જપતી કરાવે છે. કોરટનો અમલદાર માલ મૂકત કરે છે અને તેથી માલનો ખરો માલિક ક તેના પર દાવો આણે છે ત્યારે જ નો હુકમ માન્યાથી જે રકમ કોરટના અમલદારને ક ને આ પવી પડી તે તેને ભરી આપવાને જ પાત્ર છે.

(૫) જે માલ જ ના કળાગમાં છે પણ જે વેચવાનો હક જ ને નથી તેવો માલ જ જ ના કહેવા ઉપરથી વેચે છે. જ ને હક નથી જો વાન જ ને માલગ નથી અને તેથી વેચાણના આવેલા પદ્ધતિ તે જ ને સ્વધીન કરે છે, પછાડીથી તે માલનો ખરો માલિક ક જ ઉપર દાવો લાવે છે અને માલની કીમત તથા ખર્ચ જ પાસેથી વસુલ કરે છે જે રકમ જ જો ક ને આપી તે તથા જે ખર્ચ જ ને પોતાને કરવો પડ્યો તે ટોટા જ ને ભરી આપવાને જ પાત્ર છે.

ટીકા;—જે ક જે કૃત્ય કરવાને આડતીયાને નીમ્યો હોય તે કૃત્ય કપટ “ભરેલું” જ અથવા ધોળાની મિલકતને નુકશાન પેચે તેવું” હોવાને લાંધે કલમ ૨૩ ના ઠરાવોમાં સમાવેશ થાય નોપણ, જે તેણે શુદ્ધિથી કામ કર્યું હોયતો, એટલે કે, જે હકીકતોયા તે કૃત્ય ગેરકાયદેસર થતું હોય હકીકતોના અબજુપણમાં તે કૃત્ય કર્યું હોયતો કૃત્ય ગજકુરના પ્રકારથી પોતાને નુકશાન થએલું ભરી લેવા આડતીયાના હકને જાણ આપતો નથી. (મેરો વેધર વિ. નિકસન, ટર્મ રીપોર્ટસ વા. ૮ પા. ૧૮૬)

દષ્ટાંતો.

કોઈ સુનાહનું ક ૨૨૪. જે કૃત્ય કરવું ગુન્હાનું કામ છે એવું કૃત્ય કરવાને સાકૃત્ય કરવા સાચા જો એક સખચ ધોળા સખસને નીમે તો તે કૃત્યનાં પરીણામમાં આડતીઓ નીમોહો ડતીયાને નુકશાન ભરી આપવા વિષે સ્પષ્ટ કીયા ગર્ભીત વચન આપ્ય તો તે પ્રસંગે વાગ્યાં આવ્યું હોય તો તેની ચીંતા નહીં.
નીમનાર સખસ
નુકશાનનો જવા
બદાર નથી.

(જા) ક ને મારવાને સાકૃત્ય જ ને નીમે છે અને તેથી કરીને જે પરીણામ થાય તે નો જવાબ દેવાનું જ સાથે જ કયુક્ત કરે છે તે ઉપરથી જ ક ને મારે છે. અને તેથી તે મારવા બદલ ક ને નુકશાન આપવાની જ ને ફરજ પડે છે જો નુકશાન જ ને ભરી આપવાને જ પાત્ર નથી.

(બા) જ એક વરતમાન પત્રનો માલિક છે તે જ ના કહ્યા ઉપરની પોતાના વરતમાન પત્રમાં આજર લેવાનો કાંઈ મજકુર ક વિશ્વ છાપે છે અને તે છાપ્યાથી જે પરીણામો થાય તેનો તથા તે સંજોગે દાવો થયાથી જ ને જે કાંઈ ખર્ચ તથા નુકશાન થાય તેનો જવાબ દેવાનું જ કયુક્ત કરે છે જ ઉપર ક દાવો કરે છે, અને નુકશાન ભરી આપવાની જ ને જરૂર પડે છે તથા તેને પોતાને પણ ખર્ચ થાય છે, જ જો જે હાગી આપી હતી તે ઉપરથી તે જ ને જવાબદાર નથી.

ટીકા;—જે કૃત્ય કરવા આડતીયાને નીમ્યો હોય તે કૃત્ય ગુન્હો થતો હોય તો આડતીયાને ભરી આપવાનું મૂખ્ય તરફનું વચન ખેશક ગેરકાયદેસર છે, અને એટલા માટે નિરર્થક છે.

મુખ્યની ગફલ

૨૨૫. મુખ્યની ગફલતથી અથવા તેનામાં કુશળતા નહીં હોવા

તને લીધે આડતી થી આડતીઆને જે કાંઈ હાની થાય તે સખધે નુકશાનનો ખદલો મૂખ્યે આને હાની થાય પોતાના આડતીઆને બરી આપવો જોઈએ. તોતે બાળત નુંક શાનનો ખદલો બ રી આપવાવિશે.

દ્રષ્ટાંત.

અ બ ને એક બાંધવાના કામમાં કડીઆને કામે રાખેછે અને અ પોતેજ પાલક બાંધેછે. પાલક કુશળતાથી બાંધી નહી તેથી બ ને વાગેછે. અ એ બ ને નુકશાનનો ખદલો બરી આપવો જોઈએ.

તીજ સખસો સાથે કરેલા કરારો ઉપર આડતની અસર.

આડતીઆએ ૨૨૬ જે કરારો આડતીઆની મારફત કરવામાં આવ્યા હોય તે કરેલા કરારોને કરારોને તથા જે ફરજો આડતીઆએ કીધેલાં કૃત્યો ઉપરથી ઉત્પન્ન થ અમલમાં આણુ ઇ હોય તે ફરજોને કરારો તથા કૃત્યો મજકુર મુખ્યે પોતે જાતે કર્યાં વા બાળત તથા હોય તેજ પ્રમાણે અમલમાં આણી શકાય છે તથા તેઓના પરીણામ તેમના પરીણામ કાયદા પ્રમાણે તેવાંજ થાયછે એમ સમજવું. બાળત.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) અ બ પાસેથી માલ વેચાણુ લે છે, બ તે માલ વેચના માટે આડતીઓએ એ-નું અ ને માલમ છે. પણ તેનો મુખ્ય ડાણુએ એ તેને માલમ નથી માલની કીમત અ પા સેથી માગવાનો હક બ ના મુખ્યનો છે, અને મુખ્ય અ ઉપર કીમત બાળત દાવો માંડે તો બ પાસેથી પોતાનું કરજ લેહેણું છે તે એ કીમતમાંથી મજર લેવાનું અ કહે તો તે ચાલશે નહી.

(બ) અ બ નો આડતીઓ છે. અને જના તરફથી પદશા લેવાનો તેને અધીકાર છે બ ને આપવાનો રકમ ક એ લાવી આપી તે અ એ લીધી સદરહુ રકમ અને આપવાની જવાબદારી ક ઉપર હતી. તે જવાબદારીમાંથી તે મોકળો થયો એમ સમજવું,

ટીકા જે આડતીઓ આડતીઆ દાખલ કરાર કરે તે આડતીઓ માત્ર વચલા સાબનરૂ-પછે, જેની મારફત પક્ષકારો વચેતો કરાર થાયછે એ કરારનો રૂએ ફરીઆદ માંડવાનો તે ને હક મળતો નથી; જેમકે જે કાંઈ મેહેતો દુકાનવાળો અથવા બીજો નોકર તેના શેઠની તરફથી માલ વેચેતો કીમતને શરૂ તે દાવો બાંધી શકતો નથી (વુઝીઅમ્સ વી. ગીલીંગ હુનરી બ્રાકસ્ટન વા. ૧ પા. ૮૧) અને જ્યાં આડતીઓ બીજા આડતીઆ ઉપર દાવો બાંધે તો દાવો ચાલે નહીં કેમકે તેમનો વચે કાંઈ કરાર છે નહીં (ડેપરમન વી. હબરસ્ટી ક-વીન્સબેચ વા. ૧૭ પા. ૭૬૭)

જો આડતીઆ ૨૨૭ બ્યારે આડતીઆને જોડણું કરવાનો અખતીઆર હોય તે એ પોતાના અ કરતાં તે વધારે કરે અને બ્યારે તેણે જે કરણું હોય તેનો જે ભાગ તે ધીકરનો બહાર ના અખતીઆરમાં હોય તે ભાગ તેના અખતીઆર બહાર જે કામ કરેતો મૂ-ભાગ હોય તે ભાગથી નીરાજો પાડી શકતો હોય ત્યારે જોડલો ભાગ તે ખ્યને ક્યાં સુધી ના અખતીઆરમાં હોય તેટલોજ ભાગ આડતીઓ તથા તેનો મુખ્ય એ

જવાબદાર સમ બેડને સંબંધે ફરજ ઉત્પન્ન કરતા થાયછે.
જવો.

દ્રષ્ટાંતો.

અ એક વહાણનો તથા તેમાં બરેલા માલનો માલીક છે તે વાહાણને ચાર હજાર રૂ-
પીઆનો વીમો ઉતરાવવાનો અધીકાર ય ને આપે છે. ય વહાણનો ચાર હજાર રૂપીઆ
નો વીમો ઉતરાવે છે ને તેના ઉપરના માલનો પણ વીમો તેટલીજ રકમનો ઉતરાવે છે.
વાહાણ ઉપરના વીમાનું લવાજમ અ એ આપતું એ તેની ફરજ છે પરંતુ માલના વી-
માનું લવાજમ આપવાની જરૂર નથી.

આડતીઆએ ૨૨૮ જ્યારે આડતીઆએ જેટલું કરવાનો અખતીયાર હોય તે
જે પોતાના અ કરતાં તે બસતી કરે, અને તે જે પોતાના અખતીયારની બહાર કરે તે
ખતીયાર બાહ્ય જે વાત અખતીયાર અંદરની હોય તેનાથી નિરાળુ કરી ન શકાતું હોય
ર કર્યું હોયતે ત્યારે તે કાર્ય કયુલ રાખવાની મુખ્યને ફરજ નથી.

જો જુદું ન પ
ડાયતો મુખ્ય જ
વાજદાર નથી.

દ્રષ્ટાંત.

અ પોતાને સાડ ૫૦૦ જેટાં વેચાણ લેવાનો અખતીયાર ય ને આપે છે ય ૫૦૦
જેટાં વેચાણ લેછે અને તેની સાથે ૨૦૦ જેટાના બચ્ચાં પણ વેચાતા લે છે અને જે-
ઉની સામટી કીમત રૂપિઆ ૬૦૦૦ આપે છે એ તમામ કાર્ય ના કયુલ કરવાને અ
અખતીયાર છે.

ટીકા;—કોઈ કરાર ના મંજૂર કરતી વખતે તે ના મંજૂર કરવાને જે તકરાર મૂ-
ખ્ય એ બતાવી હોય તે પાયા વગરની હોય તો પણ પાછળથી બીજું કાયદેસર તકરારો-
નો લાભ લેવા તે અટકાવેલ નથી જે રીવાજથી કોઈ ફલાલ તેને હુકમ તેથી બીજી રીતે
ચાલી શકતો હોય તે રીવાજ અયોગ્ય છે અને કાયદાની કોરટો તેવો રીવાજ અમલમાં
આણવશે નહીં (અરલાપા નાયક વી. નરસી કેશવજી અને કંપની મુબાઇ હાઇકોર્ટ રિપો
રટસ વા. ૮ પા. ૧૯)

આડતીઆનેખ ૨૨૯ જ્યારે આડતીઆને કોઈ ખચર આપવામાં આવી હોય અ
ખચર આપ્યાનું થવા તેને કોઈ માહિતી મળી હોય ત્યારે જો મૂખ્યને સાડ તે આડતી
પરિણામ. જો જે કામ ચલાવતો હોય તે કામના દરમીયાનમાં ખચર મજકુર

આપવામાં આવી હોય અથવા માહિતી મજકુર કાયદા પ્રમાણે તેનું પ
રિણામ ખચર મજકુર મુખ્યને આપવામાં આવી હોય અથવા માહિતી
મજકુર મૂખ્યને મળી હોય તો તેજ પ્રમાણે મુખ્ય તથા ત્રીજા સંબંધોને સંબંધે થાય છે
એમ સમજવું,

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) કોઈ માલ દેખાઈતો ક નો છે તે ક પાસેથી વેચાણ લેવાને સાડ ય એ અને
નીમ્યો છે અને અ તે પ્રમાણે માલ મજકુર વેચાણ લેછે વેચાણની ભાંજગડ ચાલેછે તેના
દરમીયાનમાં અ ના બહુયામાં આવે છે કે માલનો ખચો માલીક ડ છે પરંતુ ય ને તે

વાત માલમ નથી કે પાસેથી જ નું કાંઈ કરજ લેહેણું છે તે માલની કીંમતમાં મુજરે લેવા નો જ નો હક નથી.

[૫] કેઈ માલ દેખાઈતો કનો છે તે કે પાસેથી વેચાણુ લેવાને સાર જ એ અ ને નીચે એ અ ની સદરહુ પ્રમાણે નીમણુક થઈ તેના પેહેલાં અ કે નો નોકર હતો અ ને તે વખતે તેને એવું માલમ પડ્યું હતું કે માલનો ખરો માલીક કે છે પણ તે વાત જ ને માલમ નથી જ ના આડતીયાને એ વાતનો માલિતી હતી તો પણ કે ઉપર જ નું કાંઈ લેહેણું છે, તે આ માલની કીંમતમાં મુજરે લેવાને જ મુખતીયાર છે.

ટીકા;—હુંડિ લખનારનું કામ જે આડતીઓ સામાન્ય રીતે બધું ચલાવતો હોય તે- ને હુંડિ ન શકવાની ખગર હુંડી લખનાર મજકુર વિરૂધ કાયદેસર છે. (હુંડિઓ વિશે બાર્લિસસાહેબનું પુસ્તક પા. ૨૮૮)

આડતીઓ ૨૩૦ બીજી રીતે કાંઈ કરાર ન હોય તો આડતીઓ પોતાના મુખ્યને માટે કે મુખ્યની તરફથી કરેલા કરારો આડતીઓ જાને અગત્યમાં લાવી રેલા કરારો આ શકતો નથી અને તે કરારોની જવાબદારી પણ તેની પોતાની જાતના ડતીઓ ખુદ જ ઉપર નથી.

તે અગત્યમાં લા
વી શકતો નથી
અને તેથી તેણે
તે જાતે બંધાતો
પણ નથી.

જુદી રીતનો કે
રારછે એમ કયા
રેઅનુમાનકરવું.

નીચે લખ્યા પ્રમાણે પ્રસંગ હોય ત્યારે સદરહુ બીજી રીતનો કરાર થયેલો છે એવું અનુમાન કરવું.

(૧) જ્યારે કોઈ દેશાંતરે રહેનારા વેપારીને માટે કાંઈ માલ વેચવાનો અથવા વેચા-ણુ લેવાનો આડતીઓ કરાર કર્યો હોય ત્યારે.

(૨) જ્યારે આડતીઓ પોતાના મુખ્યનું નામ પ્રગટ કરતો ન હોય ત્યારે.

(૩) જ્યારે મુખ્યનું નામ પ્રગટ થયું હોય પણ તેના ઉપર દાવો લાવી શકતો ન-હી હોય ત્યારે.

ટીકા;—આડતીઓ કે મુખ્ય કરારનો ખરેખરો પક્ષકાર છે એ વિશેનો સ્વાલ લેખી ક્યુલાયતની બાબતમાં અર્થની તફાર છે; લેખી કરારો નહોય તો હકીકત બપરથી અનુમા ન કરવાની તે બાબત છે. “તફાવત એછે કે જો કરાર મોઢાની બોલીથી થયેલો હોય તો “હું” અને “મને” એવા બોલ આડતીઓ વાપરવાથી તે ખુદ પોતાને સમજ્યો એમ કહી શકાય નહીં; પણ જો કરાર લખીતવાર હોય અને તે બપર પોતાની સહી હોય અને પોતે કરાર કરનાર છે એમ ખતાવતો હોયતો એ શબ્દોનો સ્વાભાવિક અરથ એવો છે કે તે ખુદ પોતે બંધનમાં પડેછે, અને સદરહું મૂજબ તે પોતેજ કરાર કરનાર ગણાયછે એ સારી રીતે ઠરેલું છે કે કોઈ આડતીયાને જોકે સામે પક્ષકાર આડતીઓ જાણતો હોય તોપણ જો કરારની શરતોથી તે પોતે કરાર કરનાર પક્ષકાર થતો હોયતો, તે આડતીઓ મજકુર જ વાખદાર છે.” (વુલ્ફીયમસન વિ. બારટન લા જનરલ એક્સચેન્જ વા. ૩૧ પા. ૧૭૦) પણ જો એવો સંવાજ હોય કે એવી રીતે સહી કરનાર શખસો સહી કર્યા છતાં પણ અમુક

હકીકતને સંબંધે ફક્ત જવાબદાર છે, જેમકે જે અમુક બાંધેલી મૂદતની અંદર મૂખ્યતું નામ જણાવવામાં ન આવેતો આડતીઓ જવાબદાર છે એવો રીવાજ હોય તો તેવા રીવાજનો પુરાવો આપી શકાયછે. (દમદરે વિ. ડેલ, લા જનરલ કવીન્સમેંચ વા. ૨૭ પા. ૩૬૦; કુલોટ વિ. મરટન, લા રીપોર્ટસ કવીન્સમેંચ વા. ૭ પા. ૧૨૬; હચીન્સન વિ. ટાયમ, લા રીપોર્ટસ કોમનલોઝ વા. ૮ પા. ૪૮૨)

જો કોઈ સખસ આડતીયા દાખલ અથવા “તરફથી” સહી કરેતો તે કબુલાયત ઉપરથી તે દાવો બાંધી શકેતો નથી અથવા તેના ઉપર દાવો બાંધી શકેતો નથી. લેનડેવી. રોળીનસન, લા જનરલ કવીન્સમેંચ વા. ૨૪ પા. ૨૭૫; પેઈસ વિ. વાકર લા રીપોર્ટસ એક્સચેકર વા. ૫ પા. ૧૭૩ ફેરલી વિ. રેનટન લા રીપોર્ટ એક્સચેકર વા. ૫ પા. ૧૬૯) વળી એવું પણ ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે અત્યા ક ના આડતીયા દાખલ થ નો વચ્ચે ક રાર થયાનો માત્ર હકીકત ઉપરથી જ જવાબદારીમાંથી નીકળેતો નથી. (ટાનર વિ. કીસ્ચી અન, લા જનરલ કવીન્સમેંચ વા. ૨૪ પા. ૯૧)

કરાર આકટની કલમ ૨૩૦ ની રકમ ૨૭ ઉપરથી જે અનુમાન ઉત્પન્ન થાય છે તે ફક્ત પ્રથમ દર્શનિકે અને તે રદ થઈ શકે છે એમ કરાર એજન્ટની જાતને બંધનકાર્ડ નથી કારણ કે જાતે કરવાના ધરાદાનું. જે પ્રથમ દર્શનિક અનુમાન થાય છે તે કરારની બાંધાથી રદ થએલું કરાર આકટની કલમ ૨૩૦ ના બીજા ભાગને પુરાવ આકટની કલમ ૯૨ સાથે વાંચતા મારુમ પડે છે. કે જે લખેલા કરાર ઉપરથી મુનમ જાતે જવાબદાર મારુમ પડે છે હોય તો તે કરારથી જુદી રીતે મુખ્યના નામનો પુરાવ આપી પોતાની જવાબદારીમાંથી નીકળી શકેતો નથી સુપ્રેમેન્ટીયન સેટી વિ. હેઈ લન્ડર્સ. ઈ. લા. રી. ક. પાનુ ૭૧

આડતીઓએ ૨૩૧. જ્યારે કોઈ આડતીઓ કોઈ સખસ સાથે કાંઈ કરાર કરાર કર્યો પણ કે જે અને તે સખસને કરાર કરનાર આડતીઓએ એ વાત મારુમ નહીં કરનાર આડ હોય અથવા તેવો સંસય લાવવાને કારણે પણ ન હોય ત્યારે કરાર આડતીઓએ એવું તે આડતીઓ ગજકરનું મૂખ્યતું પૂરો કરાવી શકે છે પરંતુ સદરહુ આડતીઓ કરારનો બીજો મૂખ્ય હોવાથી તે કરારના બીજા પક્ષકારને આડતીઓ મજકુર વિરુદ્ધ જે પક્ષકાર ન જાયતો હક હોત તેજ હક સદરહુ બીજા પક્ષકારને મૂખ્ય વિરુદ્ધ છે એમ સહોય તો તે પક્ષ મજકુર. કારનોહકબાબત.

ટીકા;—“એ એક સામાન્ય નિયમ છે કે જ્યારે કોઈ સ્પષ્ટ કરાર કરવામાં આવ્યો હોય જ્યારે તે કરાર ઉપરથી કાંતો જે સખસની સાથે તે કરાર ખરેખર કરવામાં આવ્યો હોય તેના નામથી અથવા કરાર મજકુર કાયદાની બાબતમાં જે સખસની સાથે કરવામાં આવ્યો હોય તે સખસના નામથી ફરીઆદ ચાલી શકે છે.” (કોથેરી. ફેનલ બારનવેલ વી. ક્રેશવેલ વા. ૧૦ પા. ૬૭૨) એવી રીતે કે જ્યાં એક સખસે ખુદ પોતાના નામથી માલ વેચાતા લોધો પણ એ ખરીદીમાં બીજા બે જણોના તેની સાથે સમસત રીતે હક સંબંધ હોતો તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે વેચનાર ઉપર બધા સમસત રીતે ફરીઆદ કરી શકે છે જેનાં નામ બહાર નહીં પાડવામાં આવેલા એવા સખસોના દરમીયાન આવી કદાચ કાયદો માગવાનો હક એવાં સરતને તાબે છે કે તેથી સાગા પક્ષકારને નુંકશાન થતું ન જોઈએ, અથવા બીજા બેલમાં કહીએ તો જે તે આડતીઓ ખુદ પોતેજ ખરેખર મૂખ્ય હોત તો મુખ્યતું નામ બહાર પાડતી વખતે તેના વિરુદ્ધ જે અચાવ કામમાં આવે તેવો હોય તે પછી એક અચાવ તેની પાસેથી જવો ન જોઈએ એટલા માટે જે કોઈ સખસનું જે સખસો મૂખ્ય દાખલ કાર્યમાં પોતાનું એકલાનું હોત રાખી તે તે કામ કરતા હોય તે સખસો પાસે પોતાનું લેણું હોય તો એજ કાર્યમાં હક સંબંધવાળા બીજા સખસોએ તેના ઉપર ગાંડેલી ફરીઆદમાં સદરહુ લેણું કાપી મજરે મજુવાનો તેના હકે પ

જીજી તરફ જ્યાં એક ખરીદદારે એક આડતીયા મારફત ખરીદી કરી અને આડતીઓ જાણતો હતો કે ખરીદીનો માલ દેખાઈતા વેચનારની ગોલકત નોહોતી, તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે ઉપર પ્રમાણે રકમ ગળે ગણવાને તેનો હક નથી. કારણ કે આડતીયાતું જાણપણું એ તેના મુખ્ય ખરીદદારના જાણપણા સરખુંજ છે. (કેસર વિ. નોરવુડ, લા જ નરલ કોમનપ્લીઝ વા. ૩૪ પા. ૪૮.)

કરાર પુરો કરવામાં આવે તેની પહેલાં જો મુખ્ય પોતે પ્રગટ થાય તો કરારનો જો પક્ષકાર કરાર પુર્ણ કરવાની ના કહી શકે. પરંતુ તેણે એવું જતાવવું જોઈએ કે તે કરારમાં મુખ્ય કોણ છે એ જો પોતાને માલમ હોત અથવા આડતીઓ એ મુખ્ય નથી એ વું જો પોતાને માલમ હોત તો પોતે તે કરાર કરત નહીં.

ટીકા;—કરાર પુરો થતાં અવલ કોઈપણ વખતે જો પક્ષકાર એમ ધારતો હોય કે હું કોઈ મુખ્યની સાથે વેહપાર કરું અને ખર્ચ જોતાં તે કોઈ આડતીયાની સાથે વેહપાર કરતો હોય ત્યારે અમુક હકીકત હોય તો તે કરાર ના મંજૂર કરવા પક્ષકાર મજકુર મૂળતીઆર છે (ખોરીઝ વિ. ઈમપોરીઅલ આ હોમનર્થેક લા રીપોરટસ કોમનપ્લીઝ વા. ૬ પા. ૩૮).

જહાર જાણવામાં નહીં એવા મુખ્યની જવાબદારી વાદીએ એજન્ટને શુદ્ધ અંતરણ થી નાણા આપેલા નથી એવી સરતની સાથે રહેલી છે એવો ઈંગ્રેજ લા. નો નિયમ છે અ ગર હિસાબની સ્થિતિમાં ફેરફાર કરેલો નથી એ નિયમ હિંદુસ્થાનના કરાર આકટમાં પક્ષ કરવામાં આવેલો હોય તેનો અમલ કરવાનો સાધારણ રીતે હક કરાર આકટની કલમના પહેલા ભાગથી આપેલો છે કલમ ૨૩૨ થી એજન્ટ અને જીજી કરાર કરનાર પક્ષકારોની વચમાં જે હક અને બંધનો છે તેને સદરહુ સામાન્ય હક પાત્ર છે એમ ઠરાવ્યું છે કલમ ૨૩૧ ની પહેલી રકમની ૨ જ પેટા રકમથી કરારના જીજી પક્ષકારનો જે એજન્ટ વિરૂધ્ધ હક છે તેજ હક મુખ્ય વિરૂધ્ધ પણ આપેલો છે અને કલમ ૨૩૪ થી તેના મુખ્ય વિરૂધ્ધ જે હકો તેને વધારાની સરતો લાગુ કરી છે ઈંગ્રેજ લા થા મુખ્યના કરારનો અમલ કરવાનો જે હક છે. તે સાથે શરત રાખી છે એટલે તેણે જેમ એજન્ટ કરાર કબુલ કરે છે તેમ તમામ વ્યાજખી પણાની સાથે મુખ્યે કરાર કબુલ કરવો જોઈએ તે સરત હિંદુસ્થાનના કરાર આકટની કલમ ૨૩૨ થીમાં પ્રસંદ કરવામાં આવી છે વિગરે પ્રેમજી ત્રીકમદાસ વિ. ગા ધવજી મુલજી ઈ. લા. રી. મુ. વા. ૪ પાનું ૪૪૭.

આડતીઆને ૨૩૨. જ્યારે એક સખસ જીજી સખસ જોડે કરાર કરે અને મુખ્ય સગળ તે તે જીજી સખસ આડતીઓ છે એવું તેને માલમ ન હોય અથવા તે ની જોડે કરેલો વો સંસય લેવાને તેને યોગ્ય કારણ ન હોય જો મુખ્ય કરાર પુરો કરાર પુરો કરવા રાવવા માગતો હોય તો સદરહુ આડતીઆ તથા કરારમાંના જીજી પ જાણત.

ક્ષકાર દરમીયાન જે હક તથા ફરજ હોય તે હક તથા ફરજ પોતાને સંબંધે કાયમ સમજીનેજ માત્ર કરાર મજકુર મુખ્ય પુરો કરાવી શકે.

દૃષ્ટાંત.

અ ને જ ના ૫૦૦ રૂપીઆ દેવા છે. અ જ ને ૧૦૦૦ રૂપીઆની કીમતના ચોખા વેચે છે. જો કાર્યમાં અ ક ના આડતીઆ તરીકે કામ ચલાવે છે પરંતુ તેમ હોવાની જ ને માહીતી નથી તથા તેવો સંસય લેવાને પણ યોગ્ય કારણ નથી અ ને જે કરજ દેવું છે તે જ ને મુજરે ન લેવા દઈને ચોખા લેવાની ફરજ તેને ક પાડી શકતો નથી.

ટીકા;—જહાર જાણવામાં નહીં એવા મુખ્યની જવાબદારી વાદીએ એજન્ટને શુદ્ધ અંતર રણથી નાણા આપેલા નથી એવી સરતની સાથે રહેલી છે એવો ઈંગ્રેજ લા. નો નિયમ છે

અગર હિસાબની સ્થિતિમાં ફેરફાર કરેલો નથી એ નિયમ હિંદુસ્થાનના કરાર આક્ટમાં પસંદ કરવામાં આવેલો હોય તેનો અગત્ય કરવાનો સાધારણ રીતે હક કરાર આક્ટની કલમ ૧૧૫ બાગથી આપેલો છે તે કલમ ૨૩૨ થી એજન્ટ અને બીજા કરાર કરનાર પક્ષકારની વચમાં જે હક અને બંધનો છે તેને સદરહુ સામાન્ય હક પાત્ર છે એમ ઠરાવ્યું છે કલમ ૨૩૧ ની પહેલી રકમની ૨ જી પેટા રકમમાં કરારના બીજા પક્ષકારનો જે એજન્ટ વિરૂધ્ધ હક છે તેજ હક મુખ્ય વિરૂધ્ધ પણ આપેલો છે અને કલમ ૨૩૪ થી તેના મુખ્ય વિરૂધ્ધ જે હકો તેને વધારાની સરતો લાગુ કરી છે ઈંગ્લેન્ડ લા. થી મુખ્યના કરારનો અગત્ય કરવાનો જે હક છે તે સાથે શરત રાખી છે એટલે તેણે જેમ એજન્ટ કરાર કબ્જા કરે છે તેમ તમામ બ્યાન્કોપણની સાથે મુખ્ય કરાર કબ્જા કરવો જો તે શરત હિંદુસ્થાનના કરાર આક્ટની કલમ ૨૩૨ થી માં પસંદ કરવામાં આવી છે વિગરે પ્રેગ્જ ત્રી કમદાસ વિ. માધવજી મુળજી ઇ. લા. રી. મૂ. વા. પાનુ ૪૪૭

જ્યારે આડતી ૨૩૩. જ્યારે આડતીઓ પોતે જાતે જવાબદાર હોય ત્યારે તેઓ પોતે જાતે જ ની જોડે ધંધો કરનાર સખસ ખુદ તે આડતીઆને તેના મુખ્યને અવાગદાર હોય ત્યાં યવા તે જાનેને જવાબદાર કરી શકે છે. જે તેની સાથે ધંધો કરનાર સખસનો હક.

દૃષ્ટાંત.

. જ ને ૧૦૦ ગાંસડી ૩ વેચનારો કરાર અ જ ની જોડે કરે છે, અને અ ને પછાડી થી માલગ પડે છે કે જા તે કામમાં ક નો આડતીઓ હતો અ જ ઉપર કીંવા ક ઉપર અગર તેઓ જાનેના ઉપર તે ૩ ની કિમત સાડ દાવો કરી શકે છે.

ટીકા:—જ્યારે કોઇ આડતીઓ કાંતો ખરેખર ખુદ પોતેજ કરારનો પક્ષકાર જાનેના હોય અથવા તે પક્ષકાર છે એવું કાયદાથી અનુમાન થતું હોય ત્યારે આડતીઓ મંજૂર પોતે જાતે જવાબદાર છે. જેમ ખરેખર હક સંબંધવાળો સખસ દરમિયાન આવી વાદી દાખલ એ કરાર ઉપરથી દાવો કરી શકે છે, તેવીજ રીતે વળી તેના ઉપર દાવો થઇ શકે છે. મુખ્યને તથા આડતીઆને જાનેને એકજ વખતે પોતાને જવાબદાર કરવા આગ્રહ કરવા વેચનારને અટકાવવા કોઇજ આધાર નથી. કાલ્ડર વિ. ડોબેલ, લા રીપોર્ટસ કોમન લેક્સ વા. ૬ પા. ૪૯૪) પરંતુ તેમની જવાબદારી સગસ્ત નથી. અને આગલી કલમમાં ઠરાવ્યા મુજબ તેમાંના ગમે તે એક જણ વિરૂધ્ધ છલાજ લેતા પ્રતિવાદીને પ્રતિબંધ થઈ શકે છે.

મુખ્યના આડતીઆની સાથેના સંબંધથી મુખ્ય પાશેથી વસુલ લેવાના હકને જોવી રીતે અસર થાય છે તેવીજ રીતે આડતીઆના મુખ્ય સાથેના સંબંધથી આડતીઆ પાસેથી વસુલ લેવાના હકને અસર થાય છે. જેમકે જ્યાં કોઇ સખસ કલમ ૭૨ થી મળેલો હક એટલે કે ચુકથી આપેલા પદશા વસુલ લેવાનો હક અગત્યમાં આણવાની કોશીશ કરે તો તેને એવો જવાબ આપી શકાય છે કે પૈસા મુખ્યને આપી દેવામાં આવ્યા છે. *

લોર્ડ માન્સફીલ્ડ બોલ્યા કે “કાયદો સ્પષ્ટ છે કે જો કોઇ આડતીઓ જે પદશા તેને ચુકથી આપવામાં આવ્યા હોય તે પદશા આપી દે તો તેમાં તે કાંઈ અપકારનું કત્ત્ય કરતો નથી; અને વાદીએ તે પદશા મુખ્યની પાસે માગવા જોઈએ.....પણ બીજી તરફથી કોઈ માણસ જો કે તે નિરઅપરાધો હશે તો પણ ચુકથી લાભ કઢાડી જશે અથવા એ ચુક ન થઈ હોત તે વખતની સ્થિતિ કરતાં વધારે સારી સ્થિતિમાં આવશે? બેશક નહીં જ” (ખુદર વિ. હારીસન, કાઉપર્ફી રીપોર્ટસ વા. ૨ પા. ૫૬૮) એવીજ રીતે, જ્યાં જરૂર રાખના મુખ્ય તરફથી પ્રતિવાદી આડતીઆ દાખલ કામ કરતો હતો, અને વાદીએ એ વાત જાણ્યા છતાં, અને આડતીઆ દાખલ તેને પદશા આપ્યા છતાં, ચુકથી આપેલી ૨

ક્રમ પાછી મળવા દાવો કર્યો તેમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે એ બાબતમાં પ્રતિવાદી તદ્દન આડતિઆ દાખલ હતો તેથી જો આડતિઆ તેના મુખ્યને પંદશા ન આપવાની તેને ખજાર મળતાં પહેલાં મુખ્યને પંદશા આપી દે છે તે આડતિઆને જે રક્ષણ મળવા હક છે તેવું સાધારણ રક્ષણ આડતિઆને ન મળવા કાંઈ કારણ નથી. (હોલંડ વિ. રસલ, લા જનરલ કવીન્સમેંથ વા. ૩૨ પા. ૨૬૭) જો પ્રતિવાદી તદ્દન આડતિઆ ન હોય અથવા ચુકથી લાભ મેળવતો હોયતો એ બચાવ ચાલી શકે નહીં જેમકે જ્યાં આ એ બંની પાસેથી ૩ ખરીદ કર્યું અને બંને જણ દલાલ હતા, અને પડદામાં રહેલા મુખ્યો તરફથી કામ કરતા હતા, અને કાંઈક ચુક થવાથી ‘અ’ ‘બ’ ને વધારે આપો બેઠો, પણ એ ચુક માલમ પડતાં પહેલાં એ આવેલા પંદશા ‘અ’ એ પોતાની તથા પોતાના મુખ્યોની વચ્ચેના ખાતામાં દાખલ કરવા આપ્યા હતા. મુખ્યને તેણે પંદશા ધારેલા હતા, આ કામગીરી ઠરાવવામાં આવ્યું કે આ પ્રમાણે બંનેની આપેલી રકમ પાછી લેવા ‘અ’ હકદાર છે કારણ કે ‘બ’ માત્ર આડતિઆ નહોતો પણ તે પંદશા તેણે પોતાના કામ સાર તથા પોતાના લાભ સાર લીધા (ન્યુવેલ વિ. હ્યુમ્બોનસન, લા રીપોર્ટસ કોમન પ્લોઝ વા. ૬ પા. ૪૦૫)

માત્ર મુખ્યને ૨૩૪. જે સખસે કોઈ આડતિઆ સાથે કરાર કર્યો હોય તે સજા અથવા આડખસ બ્યારે માત્ર મુખ્યને જ જવાબદાર ગણવામાં આવશે એવી ધારણા ત્રીયાને જવાબદાર ઉપર સદરહુ આડતિઆ પાસે કાંઈ કંત કરાવે અથવા બ્યારે માત્ર આ ૨ ગણવામાં આડતિઆને જ જવાબદાર ગણવામાં આવશે એવી ધારણા ઉપર મુખ્ય પાવશે. એવી ધારસે કાંઈ કૃત્ય કરાવે ત્યારે તે પાછળથી અનુક્રમે સદરહુ આડતિઆને અણા ઉપર મુખ્ય થવા મુખ્યને જવાબદાર કરી શકતો નથી. પાસે અથવા આડતિઆ પાસે કોઈ સખસ કાંઈ કૃત્ય કરાવે તો તેનું પરીણામ.

ટીકા;—કાદર વિ. ડોબેલના કામમાં (લા રીપોર્ટસ કોમન પ્લોઝ વા. ૬ પા. ૪૮૫) એમ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે કરારમાં આડતિઆનું નામ દાખલ કરવાથી તથા પંદશા ને માટે તેની માગણી કરવાથી મુખ્ય જવાબદારીમાંથી મુક્ત થતો નથી.

મીયા આડતિ ૨૩૫. બ્યારે કોઈ એક સખસ પોતે બીજા સખસનો અખતિ આઓ થનાર સ આરવાજો આડતિઆ છે એવું કોઈ ત્રીજા સખસને ખોટું સમજાવીને ખસની જવાબ તેની પાસે એવા આડતિઆ તરીકે પોતાની જોડે કાંઈ ધંધો કરાવે લાદારી. રે તો જે સખસનો આડતિઆ હોવાનું કહેવામાં આવ્યું હોય તે સખસ સદરહુ તેનાં કૃત્યો બાહાલ ન રાખે તો સદરહુ ત્રીજા સખસને તેની જોડે ધંધો કરવાથી કાંઈ ટોટો અથવા નુકશાન થયું હોય તેનો બદલો તે ત્રીજા સખસને ભરી આપવાને સદરહુ પહેલો સખસ પાવશે.

ટીકા;—જો કે કોઈ સખસ બીજાના નામથી પણ તેના અખતિયાર વગર કરાર કરે છે તેના પોતાના ઉપર કરાર તોડવા બદલ દાવો ન થઈ શકે તોપણ ટોટો થયા બદલ “નુકશાનીના માટે જવાબદાર કરવા સાર” તેના ઉપર દાવો થઈ શકે છે. તેને અખતિયારમ બ્યો છે એવી પ્રમાણિક ધારણાથી તેણે કામ કરેલું છે એ હકીકત આ દાવાની જવાબદારી ને બાધ કરતી નથી. કોલન વિ. રાઈટના કામમાં (લા જનરલ કવીન્સમેંથ વા. ૨૭ પા. ૨૧૫) જજીશીસ નુકસીસ લખે છે કે “આડતિઆ હોવાનું કહેતો હોય તે સખસ પોતાને અ

અતિઆર છે એમ પ્રમાણિકપણે માનતે હોય તે હકીકતથી તેના કૃત્યના નિતીના રૂપને આસર થાયછે; પણ તેના નિતીસંબંધી નિરઅપરાધી પણાથી જે સખસને તેણે કરાર કરવા લલચાવ્યો છે તે સખસનો જેટલે સુધી સંબંધ છે તેટલે સૂધી, તે સખસને કોઈ રીતે સહાય થતી નથી અથવા જે અડચણ તથા નુકશાન તેને થાયછે તે કમી થતા નથી.

પોતે આડતીઓ ૨૩૬. જે સખસની જેડે આડતિઆ તરીકે કાંઈ કરાર કરવામાં છે એવું ખોટું ક આલ્યો હોય તે સખસ વાસ્તવીક જેતાં આડતીઆ તરીકે કલ્પ ન દર-હીને જેસખશ ક તાં ખુદ પોતાની તરફથી કામ ચલાવતો હતો એમ જે હોય તો તે રારમાં પક્ષકાર સખસને કરાર મજકુર પુરો કરાવવાનો હક નથી.
થાય તે સખસને
કરાર પુરો કરા
વાનો હક નથી.

ટીકા;—આ કલમનો અર્થ એવા વિશેષ ઠરાવની સાથે કરવો જોઈએ કે જે કોઈ સખસ જે આડતીઓ કહેવાતો હોય તે વાસ્તવીક જેતાં મુખ્યછે એવી પુરી માહિતી થયા પછી પણ તેનો કરાર તેને પુરો કરવા દેતો પછી આડતીઆ મજકુરને તેના પોતાના નામ થી પોતાના ઉપર કામ ચલાવવાને સખશ મજકુર વાંધો લઈ શકે નહી. જેમકે જ્યાં પ્રતિ વાદીએ વાદી પોતેજ મુખ્ય છે એમ જાણ્યા પછી કરારની રૂએના માલમાંથી થોડો માલ સ્વાધિન કરવામાં આલ્યો તે સ્વીકારયો, અને તેની કીમત આપી તેમાં ઠરાવામાં આલ્યું કે બાકીની કીમતને સારૂ દાવો બાંધવાનો વાદીનો હક છે. (રેનર વિ. ગ્રાટ, મોશન એંડ વેલ્થ બી, વા. ૧૫—પા. ૩૫૯)

આડતીએ વગ ૨૩૭. જ્યારે કોઈ આડતીઆએ અખતિઆર શીવાય પોતાના રઅધિકારે કરેલાં મુખ્ય તરફથી કાંઈ કલ્પ કરયાં હોય અથવા તીજ સખસોને સંબંધે કાં કલ્પો અધિકારથી છ દરજે માથે લીધી હોય ત્યારે જે તેવાં કલ્પ કરવાં તથા તેવી દરજે કરયાંછે એવીધા લેવી એ આડતિઆ મજકુરને આપેલા અખતિઆરમાંછે એવી ધારણા રણા મુખ્ય ઉત્પ મુખ્ય એ શખ્દો વડે અથવા વરતણુક વડે સદરહુ તીજ સખસો પાશે ન્ત કરી હોય તો કરાવી હોય તો તે તેવાં કલ્પથી અથવા દરજેથી તે મુખ્ય બંધાએલોછે. તે મુખ્યની જવાબદારી.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) બ વેચવાને સારૂ કાંઈ માલ કોઈને સોંપીને બ પાસે મોકલાવેછે અને તેને હુકમ આપેછે કે અમુક કીમતથી એછે તે વેચવો નહી બ ને શો હુકમ થયોછે તે કને માલ ન હોવાને લીધે ઠરાવેલી કીમત કરતાં કમી કીમતે તે માલ વેચાણુ લેવાનો ક બ જેડે કરાર કરેછે, અ તે કરારથી બંધાયોછે એમ સમજવું.

(બ) કોઈ વેચાએ તેવા દસ્તાવેજ ઉપર કોરી જગા રેહેલા દેખને શેરો લખીને તે અ એ બ ને સોંપીયા છે. અ ને ખાનગી હુકમછે તે અ માન કરીને બ તે દસ્તાવેજ કને વેચેછે. એ વેચાણુ કાયદેસર સમજવું.

ટીકા;—આ કલમ મુજબ મુખ્યની જવાબદારી કુલ આડતિઓ (જેનરલ એજન્ટ)ની મવાથી ઉત્પન થાયછે કે જેના અખતિઆરનો પ્રકાર તથા હદ સારી પેઠે કમુલ થએલી હોયછે. માલ વેચવા શરૂ રાખેલો કોઈ ફાક્ટર અથવા આડતીઓ કીમતથી કાંઈપણ અમુક હદ બાંધ્યા વગર વેચાણુ કરવાને અખતિઆરવાળોછે એવી ધારણા ધણું કરીને તેનો મુ

ખ્ય કરાવે છે. (બેઇન્સ વિ. યુઈંગ, લા રીપોર્ટસ એકશન્સ વા. ૧—પા. ૩૨૦)

ખીજ સખસો પોતાના આડતીઆની ખીન અખતિઆરવાળી સમજુતીઓ ઉપરથી કામ કરે છે એટલુંજ મુખ્યના જાણવામાં હોય તો આડતીઆ મજકુરનો અખતિઆર ઇન કાર કરવાથી તેને પ્રતિબંધ કરવા બરાબર જેમકે રામ્સડન વિ. ડાઅરાનના કામમાં (લા રી પોર્ટ હાઉસ ઓફ લોર્ડસ કેશશ વા. ૧—પા. ૧૫૮) લોર્ડ આનશેલર બોધ્યા કે “જે ખ-રેખર મુખિને માલમ હોય કે આડતીઆ સાથે ધંધો કરનાર શખશે આડતીઆ મજકુરે કહેલો બધો મજકુર મુખીની ખાતરિવાળો છે એવી ધારણાને ક્ષિપ્તે તેઓએ ધંધો કર્યો છે અને આ પરમાણે જાણ્યા છતાં આ પરમાણે ધંધો કરનાર શખસોને આડતીઆ મજકુરને અખતિઆર છે એવી ધારણા પાણુ ખરૂં જોતાં અખતિઆર ન હોય ને પછાશ ખરચવા દેતો આવા કામમાં ઈકવીટીની કોરટ આડતીઆને અખતિઆર નહોતો એવી દક્ષિણ જતા-વવા મુખિને રજા આપશે નહિ.

આડતીઆએ ૨૩૮ પોતાના મુખીયતું કામ ચલાવવાને પરરાંજે કોઇ આડતી ગેર સમજુતી ક- આએ ગેર સમજુતી કરી હોય અથવા કપટ કર્યું હોય તો આડતી-રી અથવા કપટ આ મજકુરે કરેલી કબુલાવતોને સખધે તે ગેર સમજુતી તથા કપટનું કર્યું તો તેનું ક- પરિણામ ગેર સમજુતી તથા કપટ મજકુર જાણે મુખીએ કોઇમાં હોય ખુલાસત ઉપર કે તેજ પરમાણેનું થાય છે, પરંતુ જે જાણતોનો સમાવેશ આડતીઆના નું પરિણામ થા અખતીઆરમાં થતો નથી તે જાણતોમાં આડતીઆએ ગેર સમજુતી થ છે. અથવા કપટ કર્યું હોય તો તેથી મુખીના નફા નુકશાનમાં કોઇ ક મી જસતી થતું નથી.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) કાંઈ માલ વેચવા સારૂ જ નો આડતીઓ છે જે ગેર સમજુતી કરવાનો જ એ અધીકાર આપીઓ નહોતો એવી ગેર સમજુતી કરીને તે માલ ક પાશે તે ખરીદ કરા વેછે એ કરાર કની ઈછા ઉપરથી જ અને કએ બેઠને સખધે નીરથક થવા યોગી છે.

(બ) અ જ ના વહાણનો કપતાન છે તે જિલસ ઓફ લેડિંગમાં લખેલો માલ વાહા ણુ ઉપર તેને પોહોંચ્યાં વગર જિલસ ઓફ લેડિંગ મજકુર ઉપર સહી કરે છે. જ તથા જે સખસને માલ મોકલવાનું જુહું જતાવ્યું તે સખસ એ બેઠને સખધે તે જિલસ ઓફ લેડિંગ નીરથક સગજવા.

એક ટ્રેડરી એજન્ટ ઓફીસરે એક સખસ કે જેણે પ્રથમ કપટ રચેલું તેનો નિરપ-રાધી એજન્ટ જે પ્રતીવાદી હતો તેને તે કપટના અસરથી નાણા આપેલા હતા અને તે નાણા આપવામાં ટ્રેડરી ઓફીસરે બેઠતી સાવધગીરી રાખેલી હતી અને તેણે કોઇ પ્રકારની બેફીકરાઇ રાખેલી નહી હતી તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે પ્રતીવાદીને જે નાંણા મળે-લા છે તે પાછા આપવાને તે બંધાએલો છે અને તે એવી તકરાર કરી શકતો નથી કે તે નાંણાતો મે મારા મુખ્યને આપેલાં છે તેમ તે મુખ્ય વાદીનો નોકર છે તે હકીકત કોઈ ચક્ષા વા શક્તા નથી અને તેને પોતાની નોકરીની દુરમિયાનમાં કપટ કરતું સેહેલું થઇ પડેલું હોય તેથી પ્રતીવાદી તે જવાબદારીમાંથી જમી શકતો નથી. ઇ. લા. રી. અ. વા. ૧ પાનું. ૭૯૨

બાબ ૧૧ મો.

પંત્યાળાં વિશે.

પંતીયાણુ એ.

૨૩૯ જે સખસોએ પોતાની મીલકત અથવા મહેનત અથવા કુ

ટલે શું પેહેડી શળતાકાંઈ જીવોગમાં એકત્ર કરવાની તથા તેથી જે નફો જીતપન થાય એટલે શું. તે પોત પોતામાં વેંદેથી લેવાથી કબુલાત કરી હોય તે સખસો મધે જે સખધણે તે સખધને પંતીયાળુ સગજવું.

દ્રષ્ટાંતો.

(૧) અ તથા બ એઓ ૩ની ૧૦૦ ગાંસડી વેચાણુ લેછે. અને તે બેકને સમસત ખાતે વેચવાની તેઓ કબુલાત કરેછે. અ અને બ તે ૩ સખધે પંતિઆળાછે એમ સગજવું.

(૨) અ અને ૩ની ૧૦૦ ગાંસડી વેચાણુ લેછે. અને તે પોત પોતામાં વેંદેથી લેવા તું કબુલ કરેછે અ અને બ એઓ પંતિઆળા નથી.

(૩) બ સોનીછે તેની જોડે અ એવી કબુલાત કરેછે કે અ એ શોતું વેચાતું લઈને બ ને આપવું; અને બ એ તેના દાગિના કરવા તથા તે વેચિને નફો કીંવા ટોટા થાય તે તેઓએ વેંચિ લેવો, અ અને બ એઓ પંતીયાળાછે એમ સગજવું.

(૪) અ અને બ એઓ સુથારનું કામ એકઠું કરવાનું કબુલ કરેછે, પરંતુ એવી કબુલાત કરેછે કે અએ શધજો નફો લેવો તથા બ ને પગાર આપવો. અ અને બ એઓ પંતિઆળા નથી.

(૫) અ અને બ એઓ એક વાહણના શમસ્ત માલિકછે એટલા ઉપરથી તેઓ પંતિઆળા થતા નથી.

ટીકા;—જ્યાં કેટલાક સખસો માલનિ ખરીદિમાં તે પાછો વેચી નાખવાના હેતુથી એકત્ર થાય ત્યારે પંતિઆળુ ઉત્પન થાય છે. (૨૩ વિ. હોલિનનોડ. બારનવાલ એન્ડ કન્સેલેલ વા. ૪—પા. ૮૬૬)

માત્ર એકત્ર થવાથી અથવા સહગાત્રિક્રિયા પંતિઆળુ થતું નથી. કોષ્ટ એક કલગનિ કમીટિના મેંજરો એક બીજા તરફથી અથવા કલગના મેમ્બરો તરફથી એ ઉધાર લીધેલા બાલને શાસ્ત્ર તે શરવે જવાબદાર થાય એવી રિતે આડતિઆ નથી. પરંતુ જો એમ જતાવવામાં આવે કે કલગના સાધારણ હેતુની પુરવણીમાં એ ઉધાર ધંધો કરવામાં આવ્યો હોય, અથવા જે સખસોને જવાબદાર ગણવાની કોશીશ થતી હોય તે સખસો તે કરારમાં અંદરખાનેથી શામીલ હતાતો સરવે મેમ્બરો જવાબદાર થઈ શકેછે. (યુલેર્ગીંગ વિ. હેક્ટર, મિશન એન્ડ વેલ્સચી વા. ૨—પા. ૧૭૨ ટોડ વી. એમલો એન્ડ વિલ્સચી વા. ૬ પા. ૬૦૬) બિંજ દ્રષ્ટાંતમાં જતાવ્યો છે એના જેવા એકકેશમાં કબુલાત એવી હતિ કે એક સખસે તેલ ખરીદ કરવું અને પછી તે તેની અને બીજાઓની વચે વેંચિ લેવું, અને તેઓએ તેમના હીસ્સે-શરથી કીંમત આપવી, ખરિદદારે દેવાળુ કહાડવાથી વેચનારે કિમતને સાફ બિંજઓને જ વાળદાર કરવાની કોશીશ કરી, તેમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે ખરીદદાર મુખિય દાખલ ખરિદી કરી હતી, અને બીજાઓ તરફથી આડતિઆ દાખલ ખરિદી કરી ન હતી. અત્રે તેની અને તેમની વચે કાંઈ પણ પંતિયાળુ થયું ન હતું કે તેથી તેઓ જવાબદાર થઈ શકે (કુપ વિ. આયર, હેનરી બ્રાકસ્ટન વ. ૧—પા. ૪૯) આ કામમાં નફો વેંચી લેવાની કબુલાત વગર મિલકત એકત્ર કરવામાં આવી હતી, અને તેથી પંતીઆળું થયું નહોતું.

વળી નફો વેંચી લેવાની એકબી કબુલાતથી પંતીઆળું ઉત્પન થતું નથી તગજ પંતીઆળાનો તે નીરણુકારક પુરાવો પણ નથી આ બાબતનો મુખ્ય મુકદ્દમો ક્રાકશ વી હીકમનનો છે (હાઉસ આફ લોડ્ઝ કેસીસ વા. ૮—પા. ૨૬૮) આ કામમાં કેટલાક વેપારીઓએ પોતે મુસ્કેલાઇઓમાં હાવાથી બીજાઓને મધે વળી તેમનો રોજગાર ચલાવવા તથા તેમાંથી જે નફો થાય તે તેમના લેણદારોને વેંચી આપવા ટરસ્ટ ઉપર ટરસ્ટીઓને

તેમની મીલકત લખી આપી. તો પણ તે નફો બધા વેપારીઓની એકંદર મીલકત ગણવાની હતી એ દસ્તાવેજ ઉપર લેણુદાર તથા ટરશટી તરીકે કોક્સે સહી કરી હતી પણ વાતચીત રીતે જોતાં તેમનો રોજગાર ચલાવવામાં ટરશટી તરીકે તે ચાલતો નહોતો. એ રોજગાર બીજા ટરશટીઓ ચલાવતા હતા. રોજગાર ચાલતો હતો તે દરમિયાન હીકમન પાસેથી માલ મંગાવ્યો અને તે માલને પેટે તેણે જે હુડીઓ લખી તે ઉપર કાગ ચલા ઉ ટરશટીઓ પૈકી એક ટરશટીએ સહી કરી સવાલ એ હતો કે કોક્સ જવાબદાર થઈ શકે કે નહીં હાજિસ લોડને અવલ કોરટનો ઠરાવ ફેરવાને ઠરાવ કર્યો કે કોક્સ જવાબદાર નથી એ પ્રમાણે ઠરાવ કરવાનું કારણ એ છે કે તેની તરફથી કામ કરનાર સખસો એ વેપાર ચલાવતા નહોતા.

એક જગાએ ૫૭ સખસો લાકડાં કોરવાનો ધંધો કરતા હતા. પણ તે ધંધો ચડસા ચડસીને લીધે એટલો બધો સસ્તો કરી નાખવામાં આવેલો કે, કરનારાઓને તે છોડી દેવો પડે તેથી તે શખસોએ ચારસ પરસ એવો કરાર કર્યો કે અમુક સખસોને આગેવાન ઠરાવવા અને ગળુરી અમુક દરથી લેવી, અને એક દુકાન રાખી તે કાગ કરવું, અને કામ કરવાના પ્રમાણમાં ઉપજ વેંચી આપવી, તેમ છતાં સદરહુ સખસોમાંના કેટલાકે તે કરાર તોડ્યો તેથી તેઓના ઉપર હાવો કરવામાં આવ્યો તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે સને ૧૮૫૫ ના આટ ૧ ગાની કલગ ૪ પ્રમાણે આ ભાગીદારી કાયદેશર નથી, કારણકે તેમાં ૨૦ કરતાં વધારે વ્યક્તિ સખસો છે, તેમ છતાં તે રજીસ્ટર કરવામાં આવી નથી, માટે કાયદા વિરૂદ્ધ થયેલો ભાગીદારી અગર આસેસીએટનનો કોઈ સખસ સદરહુ કરારનો અમલ કાયદેશર ચાલતી કોરટમાં કરાવી શકતો નથી. બીજાજ સાચાજ વિગેરે વિ. બાપુ સાજી વિગેરે ઇ. લા. રી. સુ. વા. ૧ પાનુ ૬૫૦

એક મમતાજ અદ્વતીએ માજીશતરેટ પાશેથી ત્રણ વરષને માટે સરકારી હેંડી પટે રાખેલો, અને તેમની સાથે એવો કરાર કર્યો હતો કે, માજીશતરેટની પરવાનગી શિવાય મારે કોઈને તે પટે લાડે આપવો અગર અસાધન કરવો નહીં તેમ છતાં તેણે એક બાદ-બને ભાગીદાર કર્યો. તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે સદરહુ કરારને લીધે તે ભાગીદારી રદ બાતલ થતી નથી જોરીશંકર વિ. મમતાજ અદ્વતીખાન ઈ. લા. રિ. અ. વા. ૨ પાનુ ૪૧૧ જે સખસોએ પરશપર પંતીયાણુ કર્યું હોય તે સખસોને એકંદરે પેહા એવું નામ આપીયું છે.

કરજ આપના ૨૪૦ જે સખસે કાંઈ વેપાર કીવા ધંધો કરવા માંડ્યો હોય અ-
ર એ નફાનો થવા કરવા માંડવાનો હોય તે સખસને કોઈએ કરજ ધીરંને તેની સાથે
બાગ મળવાના જે એવો કરાર કર્યો હોય કે નફા મુજબ બદલાતા દર પ્રમાણે સદર
કરારથી કરજઆ હુ કરજ ધીરનારને સખસ મજકુરે વ્યાજ આપવું કીવા તેને કાંઈ ન-
પવું હોય તો તે ફાનો ભાગ આપવો તો માત્ર એટલાજ ઉપરથી સદરહુ ધીરનાર સખ
ઉપરથી તે પં- સ પંતીઆજો બનતો નથી કીવા તે પંતીઆજો તરીકે જવાબદાર નથી.
તીઆજો થતો
નથી.

પંતીઆજામાં- ૨૪૧ બીજી રીતનો કાંઈ કરાર ન હોય તો કોઈ પંતીઆજામાંથી
થી છુટા પાડના છુટા પાડનાર પંતીઆજાએ અથવા એકાદ મરણ પામેલા પંતીઆજાના
૨ પંતીઆજાએ પ્રતિનિધિએ કાંઈ મીલકત પંતાજાના કામમાં વાપરવા સાર રહેવા દીધી
અથવા મરનાર હોયતો ઉપજા છેવટની કસમ મુજબ તેણે કરજ ધીરયું એવું સમજવું.
પંતીઆજાના પ્ર તિનિધિઓએવા

પરવા સારૂ રહે
વા દિધેલી મિ-
લકત.

નોકરને અથ-
વા આડતીઆને
નફામાંથી હિસા
તરીકે મેહેનતા-
ણું આપુ તો તે
થી તે પંતીઆ-
જો થતો નથી.

મરનાર પંતી-
આજાની વિધવા
ને અગર બચ્ચાં
ને નફામાંથી વ-
રસાન મળતું
હોય તો તેથી
તેઓ પંતીઆજા
થતા નથી.

ગુડન્વીલ વેચ-
નાર સખસને ન
ફામાંથી કાંઈ ભા
ગ મળતો હોય
તો તેથી તે પં-
ત્યાજો થતો નથી.

પોતે પંતીઆ
જો છે એવી ધા
રણા કોઈ સખ-
સ કોઈની પાસે
કરાવે તો તેની
જવાબદારી.

કોઈ સખસ
પોતે પંતીઆ-
જો છે એવી શ
મજીતી બીજાને
કરવા દે તો તે
ની જવાબદારી.

૨૪૨ કોઈ વેપાર કીંવા ધંધામાં પડેલા કોઈ સખસે પોતાના નો
કર કીંવા આડતીઆને વેપાર કીંવા ધંધા મજકુરના નફામાંથી હિસ્સા ત
રીકે મેનતાણું આપવાનો કરાર કર્યો હોય તો માત્ર તેટલા ઉપરથીજ
તે નોકર કીંવા આડતીઆ પંતીઆજા તરીકે જવાબદાર થતો નથી અ
થવા તેને પંતીઆજાના હક પ્રાપ્ત થતા નથી.

૨૪૩ જે સખસ કોઈ વેપારીના મરણ પામેલા પંતીઆજાની
વિધવા કીંવા છોકરૂ હોય અને જેને વરસાન તરીકે તે વેહેપારીના ધં-
ધાના નફામાંથી કાંઈ હિસ્સો મળતો હોય તે સખસને સદરહુ હિસ્સો
વેળવાના સખસ ઉપરથીજ માત્ર વેપારી મજકુરનો પંતીઆજો સમજ-
વો નહીં અથવા જે જવાબદારિઓ તે વેપારીએ પોતાના અંગ ઉપર
લિધિ હોય તેનો પણ તે જવાબદાર નથી.

૨૪૪ કોઈ સખસે કોઈ ધંધાની ગુડન્વીલ વેચનારો અવેજમાં
તે ધંધાના નફામાંથી કાંઈ ભાગ વરસાન તરીકે અથવા બીજી રીતે તે
ને મળતો હોયતો તે ભાગ મળવાના કારણથીજ માત્ર સદરહુ ધંધો કર
નારનો સખસ મજકુર પંતીઆજો થતો નથી, અથવા તેની જવાબદા-
રીને તે પાત્ર નથી.

૨૪૫ જે કોઈ સખસે કાંઈ સખ્દો બોલીને અથવા લખીને અથ-
વા પોતાની વરતાણુક ઉપરથી કોઈ બીજા સખસના મનમાં એવી ધાર
ણા ઉત્પન્ન કરી હોય કે કોઈ એક પેઢીનો તે પંતીઆજો છે તોતે સ
ખસ સદરહુ બીજા સખસને તે પેઢીના પંતીઆજા તરીકે જવાબદાર
છે એમ સમજવું.

૨૪૬ જે કોઈ સખસ પોતે પંતીઆજો છે એવી સમજીતી કરવા
ની સમતી આપે તો તે સમજીતીના બરોસા ઉપર જે તીજ સખસો
એ તે પંતીઆજાને ધોર કરી હોય તે ત્રીજા સખસોને સખસ મજકુર
પંતીઆજા તરીકે જવાબદાર છે.

ટીકા;—આ કસમ ખસુસ કરીને એવા કેસોને લાગુ છે કે જ્યાં કોઈ સખસ જે પં

ત્યાજામાંથી નીકળ્યો હોય તોપણ તેના નામથી પેઢી ચાલવા દેતો હોય. આ સખસ અસ-
લ પેઢિના ધરાકને પંત્યાજા દાખલ સામાન્ય રીતે જવાબદાર છે. પણ જો સખસ મજકુર
પંત્યાજામાંથી નીકળ્યા ધરાક મજકુરને માલમ હોયતો તે સખસ જવાબદાર નથી (કલમ
૨૬૪) જો નિકળેલા પંત્યાજાએ તેનું નામ વાપરવા ખરેખર પરવાનગી ન આપી હોય
તો તેનું નામ વપરાય છે એટલીજ વાત જો તેને માલમ હશે તો આ અથવા પાછલી ક
લમ મુજબ પૂરતો પુરાવ થશે પણ જ્યાં પંત્યાજાનું તુટ્યાની જાહેર ખર્ચ ગેજીટમાં છપાવવામાં
આવી હતી અને જો પેઢિના ધરાકમાં ફેરવવામાં આવી હતી ત્યાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું
કે પંત્યાજા મજકુરે તે પ્રમાણે કરવા વિરૂધ્ધ તાકીદ હુકમને માટે દરખાસ્ત કરવાને બીજા
પંત્યાજાઓની ફરજ નથી, અને આ પંત્યાજાનું તુટ્યાની વાત ન જાણતો હોય એવા કે
છ ત્રાહિત સખસના હાથની હુડી તેણે સ્વિકારી હોય તે હુડીએને માટે તેઓ જવાબદાર
નથી. ન્યુસમ વિ. કોલ્સ કાંપગેલ્સ રિપોર્ટ વા. ૨—પા. ૬૧૭

બીજા કોઈ સખસને તેના અખતિયાર વગર જો સખસ તે પંત્યાજો છે એમ ખતાવે
તો તે સખસને અટકાવવાને તાકીદ હુકમ આપવામાં આવે (ખુલ્લોક વિ. આપમન ડિજેક્સ
એન્ડ સ્મેલ વા. ૨—પા. ૨૧૧)

પંત્યાજોસંગી ૨૪૭. જો સખસ પોતાને લાગુ હોય તે કાયદા મુજબ પાકી ઉ
ર હોય તો તે જા મરે પોંચેલો ન હોય તે સખસને પંત્યાજાના નફામાં દાખલ કરી શ-
કે જવાબદાર ન કાય છે. પણ તે પેઢીની કોઈ પણ જવાબદારીને તે જાતે પાત્ર નથી પ-
થી પરંતુ તેનો રંતુ પેઢીની મીલકતમાં તે શરીરનો જો હીસો હોય તે પેઢીની ફરજોનો
હીસો જવાબદાર જવાબદાર છે.
૨ છે.

સગીર પંત્યાજો ૨૪૮. જો સખસને પાકી ઉમરે પોંચતા પહેલાં પંત્યાજાના ન
જો ઉમરે પોહો ફામાં દાખલ કર્યો હોય તે સખસ પાકી ઉમરનો થયા પછી સદરહુ મુ
આથી તેની જવાબ જાળવે તે દાખલ થયો ત્યારથી ઉત્પન્ન થયેલી તે પંત્યાજાની જવાબદારી
બદારી. રીતે પાત્ર છે પણ તે પંત્યાજામાંથી પોતે છુટા થયો છે એવી પ્રશિધ ખ-
ખર જો તે યોગ્ય વખતની અંદર આપેતો તે મુજબ સદરહુ પાત્ર નથી.

પંત્યાજાના કર ૨૪૯. કોઈ સખસ પંત્યાજો હોય તે દરગીયાન પંત્યાજા-
જ બાખત પંત્યાજા નું કામ ચલાવવાને હમ્મેશ મુજબને પ્રસંગે તે પંત્યાજાએ અથવા પં
જાની જવાબદારી. તિજાની તરફથી કોઈએ કાંઈ કરવું કર્યું હોય તથા કાંઈ જવાબદારી
ઉત્પન્ન કરી હોય તે ફરજ તથા જવાબદારીનો એવો દરેક સખસ જ-
વાબદાર છે. પરંતુ કોઈ સખસને કોઈ ચાલતી પેઢીમાં પંત્યાજો કર-
વામાં આવે તો સખસ મજકુર પંત્યાજો થયો તે પહેલાં જો કાંઈ ક-
રવામાં આવ્યું હોય તે બાખત તે સખસ પંત્યાજો થયાના કારણથી
તે પેઢીના માગનારોને જવાબદાર થતો નથી.

કોઈ એક સખસ કોઈ એક ચાલતી પેઢીમાં દાખલ થવાથી તે વખતે તેના ચાલતા
આવેલા ફરજોને માટે જવાબદાર થતો નથી કારણ કે જો કે પંત્યાજાએ પંત્યાજાનો હી
સાખ કોઈ પાછલી તારીખથી આવી જવાબદારીના પાયા ઉપર રાખવામાં આવે તોપણ આ
વી તરેહની ગોઠવણથી ત્રાહિત સખસોના હકમાં વધારો થશે નહીં. (વેરી વિ. આશધી બા
રનવોલ એન્ડ કેસવેલ વા. ૧૦—પા. ૨૮૮; ડીકિનશન વિ. વાલ્પો, બારનવોલ એન્ડ કેસ
વેલ વા. ૧૦ પા. ૧૪૨) પારખ એ છે કે જો કરાર ઉપરથી પેઢી કોઈ સખસને પંત્યાજા

દાખલ જવાબદાર કરવા માગની હોય તે કરારની તારીખ કેમ છે. એટલા માટે જ્યાં એ સખસ પેઢીનો ભાગદાર થતા પેહેલાં કરાર કરવામાં આવ્યો હતો, પણ તે કરારની રૂએ માલ સખસ મજકુર પંત્યાળો થયા પછી સ્વાધિન કરવામાં આવ્યો હતા તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે એ સખસ જવાબદાર નથી (વાઇટહેડ વિ. બાકોન, સુડી એન્ડ રેળીનસન વા. ૨ — ૫, ૨૪૮) એમ કહી સકાય કે પેઢીમાં સખસ મજકુર દાખલ થવાથી તેણે બાદલ રાખવા શરબુત છે, પણ એ વાત યાદ રાખવી જોઈએ કે કોઈ સખસે બીજાએ કરેલું કૃત્ય બાદલ રાખ્યું છે એવા સખસ ઉપરથી તે સખસ જવાબદાર થતો નથી પરંતુ જો જે વખતે કૃત્ય મજકુર કરવામાં આવ્યું હોય તે વખતે તે તેની તરફથી કરવામાં આવ્યું હોયતો તે જવાબદાર થાય છે. (યંગ વિ. હાંટર ટાનટન વા. ૪ પા. ૫૮૨)

એક પંત્યાળો ૨૫૦. પેઢીનું કામ ચલાવવામાં કોઇ પંતિયાળાએ ગફલત આની ગફલતને લી થવા કપટ કરવાથી ત્રીજા સખસોનો ટોટો અથવા નુકશાન થાય તે બાદે અથવા કપટ જતનો બદલો બરી આપવાનો પ્રતિએક પંતિયાળો સદરહુ ત્રીજા સખસને લીધે પ્રત્યેક શોનો જવાબદાર છે.

પંત્યાળા ત્રીજા સ

ખસને જવાબદાર

૨ થાય છે.

ટીકા:—જો ગફલત અથવા કપટની ફરિયાદ હોય તે ગફલત અથવા કપટ પંત્યાળાનું કામ ચલાવવાના હમેશ મુજબના પ્રસંગે થએલું જોઇએ જેમકે કોચના ગાલીકાની પેઢી તેના ભાગીદારો પછીના કોઇએક ભાગદારના ગફલત ભરેલી રીતે કોચ હાંકવાને માટે જવાબદાર ઠરાવવામાં આવી છે મોરેટન વિ. હારડન, બારનવેલ એન્ડ કેસવેલ વા. ૪ પા. ૨૨૩)

જો કોઇ એક પંત્યાળો પંતાળાની મીલકત ચોરવાને સાડ કોઇ સખસ ઉપર દ્વેષ બુધિથી ફરિયાદ ચલાવે તો તેને માટે પેઢી જવાબદાર થશે નહીં, કારણ કે આ પ્રમાણે થએલો ટોટો કામ ચલાવવામાં ગફલત અથવા કપટ કરવાથી થયો છે. એવું કહી શકાય નહીં. (આરબકલ વિ. ટેલર, ડાઉલીંગ વા. ૩ પા. ૧૬૦)

કોઇ એકાદ પંત્યાળાએ કરેલા કપટને માટે જો કપટ મજકુર પંતાળો મજકુર તેના અખતિયારની હદમાં રહીને કરતો હોય તે દરમિયાન થયું હોય તો તેના સહ પંત્યાળા જવાબદાર છે, અને તેઓનો તે વાતમાં કોઈ પણ હાથ ન હોય તથા તે કપટના ફલમાં તેમનો કોઈ પણ ભાગ ન હોય તે હકિકત લાગુ નથી જેમકે કોઇ એક સોલિસીટરની પેઢી માં એક ભાગીઓ કોઈ અશીલ પારોથી ગીરોમાં નાંખવાને સાડ અથવા અશીલ મજકુરના માગનારાઓની સાથે બંદોબસ્ત કરવાને સાડ તેણે લાધેલા પદશાનો ખોટો ઉપયોગ કરે તો આખો પેઢી જવાબદાર છે (આટકીનસન વિ. માકરેથ, લા રીપોર્ટસ ઈકવોટી વા. ૨ પા. ૫૭૦ સેંટ ઓ બીન વિ. સ્માલ લા રીપોર્ટસ આનસરી કેવીશ વા. ૩ પા. ૬૪૬)

સહ પંત્યાળાને ૧૫૧. કોઈ પંતિયાળો જે પંતિયાળાનો ભાગીઓ હોય તે પંતિયાળાને જવાબદાર કરવા તિયાળાના જેવા પંતિયાળાનો ધંધો ચલાવવામાં કોઇ જરૂરનું અથવા હોના પંત્યાળાનો અમેશ કરાવવામાં આવતું હોય એવું કોઇ પણ કૃત્ય કરે તો તે કૃત્ય કારણે રવાને સાડ પંતિયાળો મજકુરને તેના સહ પંતિયાળાઓએ ઓગ્ય રીતે જણે આડતીઓ નિમીઓ હોય તેટલેજ દરજે કૃત્ય મજકુરથી સદરહુ સહ પંતિયાળાઓ બંધાયેલા છે.

અપવાદ—જો પંતિયાળાઓ ઘણે એવી કબુલાયત થઇ હોય કે તેઓમાંથી કોઇએક પંતિયાળાના અખતિયારમાં કોઇ ગર્થાદ રાખવી તો તેવી કબુલાયત વિરૂધ્ધ કોઈ પણ ક

ત્ય થયું હોય ત્યારે જે સખસોને તે કબુલાયતની ખબર હોય તે સખસોને સખધે તે ક-
ત્યથી પેઢી જવાબદાર થતી નથી.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) અ અને બ પંત્યાળે વેપાર કરેછે. અ લાંડન ગધ્યે રહેછે અને બ હાંદુસ્તાન
માં રહે છે અ પેઢીને નામે એક હુડી આપેછે. એ હુડી વિશેની ખબર બ ને નથી, અ
ને તે કાર્યમાં બ ને કાયદા જેરકાયદાનો સખધ નથી તે હુડી કેવી હકીકતને સખધે આપી
છે તેની ખબર જેના હાથમાં હુડી હોય તેને ન હોય તો હુડી મજકુરને સાર પેઢી જવા
બદાર છે.

(ખ) અ એક શેલ્લીશીટર અને એટરનીએરની એક પેઢીમાંનો છે. તે પોતાની
પેઢીને નામે હુડી વગર અધિકારે આપે છે એ હુડી વિશે બીજા પંત્યાળાનો જવાબદાર નથી.

(ક) પંતિયાળુ કરીને અ અને બ શાહુકારો પેઢીનું કામ ચલાવે છે. પેઢીની તરફ
થી અ પાસે કાંઈ પછશા આવે છે. એ પછશા આવ્યાની વાત અ બ ને જણાવતો નથી,
અને પછાડીથી અ તે પછશા પોતાના ઉપયોગમાં લે છે. એ પછશા ભરી આપવાને પતિ
યાળુ જવાબદાર છે.

(ડ) અ ને બ પંતિયાળા છે. બ ને ઠગવાના હેતુથી અ એક દુકાન ઉપર જઈ પો
તાની પેઢીની તરફથી પંતિયાળાનો ધંધો હમેશ મુજબ ચલાવતાં કાગમાં આવે એવી એ
ક વસ્તુ ખરીદ કરે છે તે વસ્તુ અ ખુદ પોતાના ખાનગી કાગમાં લે છે. અને તે વસ્તુ
વેચનાર સખસ જોડે તેણે ગશવરત કરી નથી તે પદારથની કીંગત સાર પેઢી જવાબદાર છે.

ટીકા:—પંતિયાળાનો ધંધો ચલાવવામાં શું જરૂરનું અથવા હમેશ કરવામાં આવતું
હોય એવું છે તે (અ) તથા (ખ) દ્રષ્ટાંતોમાં બતાવવામાં આવ્યું છે, એટલે કે સાધારણ
જહેપારની પંતિયાળાઓમાં હુડીઓ આપવાનો તથા સ્વીકારવાનો અખતિયાર કાયદા ઉપર
થી નિકળે છે; પણ બીજા પંતિયાળાઓમાં જેવાકે સેલ્લીશીટરોના પંતિયાળાઓમાં જે પક્ષકા
ર પેઢીને જવાબદાર કરવા માગતો હોય તેણે સ્પષ્ટ અખતિયાર સાબીત કરવો જોઈએ
(ડીકિનસન વિ. વાલપી બારનવોલ એન્ડ કેસવેલ વા. ૧૦ પા. ૧૪૧ ફ્રીસર વિ. ટેક્સર હે
રે વા. ૨ પા. ૨૧૮) સાધારણ લખીતવાર કરારની બાબતમાં જે સખસો પક્ષરાર ન હો
ય અને એ લેખી દસ્તાવેજ ઉપર સહી ન કરી હોય તે સખસો ઉપર પડદામાં રાખેલા
મુખ્યઓ અથવા છાના પંતિયાળાઓની માફક દાવો થઈ શકે (એકહામ વિ. ડેક ગિશન
એન્ડ વેલસ બી. વા. ૮ પા. ૮૪૬).

કાંઈ વેહેપારના પંતિયાળાને તેની પેઢી તરફથી તેના નામથી ખાતુ પાડવાનો અખ
તિયાર નથી (આલાયનસ બેંક વિ. કરસલી લા રીપોરટસ કોમન પ્લીઝ વા. ૬ પા. ૪૩૩)
આવી કરારો પેઢીના નામથી કરવા જોઈએ નહિ તો તે કરાર પેઢીને બંધન કારક થશે ન
હિ. એટલા માટે એક લાગીઆના નામથી આપેલા એક ઉપરથી પેઢી જવાબદાર થઈ શ
કશે નહિ, પછી પેઢીમાં ઉપજ આવી હોય તેની ચિંતા નહી. (એમલી વિ. લાય, ઇસ્ટ વા.
૧૫ પા. ૭)

હરેક પંતિયાળાને પેઢીના લેણા પછશા લેવાનો તથા કાયદેસર પાવતિઓ આપવાનો
અખતિયાર છે. હાકસો વિ. પારકિનસ, સ્વાનસ્ટન વા. ૨ પા. ૫૪૬) એક પંતિયાળાને પે
ઢીના લેણાનો તોડ જોડ કરવાનો કે પોતાનું દેવું તેમાં મજરે ગણવાનો અખતિયાર નથી,
(મંગ વિ. વાઇટ, બીવનસ રીપોરટસ વા. ૭ પા. ૫૦૬) એક પંતિયાળો બધાના નામથી
દાવો બાંધવાને, અથવા બધા ઉપર થએલી ફરીયાદનો જવાબ આપવાને મુખતિયાર છે, (વા

છટ હેડ વિ. જીજીસ, કોષ્ટન એન્ડ ગીરાન વા. ૨ પા. ૩૧૮) એક કેશમાં એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે જે પંતિયાળાઓએ કાગ ન ચલાવવા ફરેલી કમ્પ્લાયન્ટ ત્રીજી પંતિયાળાઓએ બીજાઓની જાણ પહોંચાડી મુજબ ફરિયાદ માંડેલી તે પંતિયાળા ઉપર બંધનકા રક છે (હારવુડ વિ. એડવર્ડ્સ, પંતિયાળા બાબત ગાઉ સાહેબનું પુસ્તક પા. ૬૫ માં નોંધેલી) વળી બીજો ઠરાવ એવો છે કે કોષ્ટ બાબત બ વાદીમાં સોંપવાની કમ્પ્લાયન્ટથી અથવા ફેસલામાં સમતી આપવાથી એક પંતિયાળો પેદાને બંધનમાં નાખી શકતો નથી (હાટન વિ. રોયલ હરલરટ (એન્ડ નોરમન વા. ૩ પા. ૫૦૦; હાગ બરોજ વિ. ડાલા કરા ઉપ કામન બેન્ચ વા. ૩ પા. ૭૪૨.)

કોઈ ધર ભાડે આપવાનો કરાર કરવો અથવા પંતિયાળાની મિલકત ગીરોમાં આપવી, એ પેદાનો ધંધો ચલાવવામાં હમોશ કરવામાં આવતું હોય એવું કલ્પ નથી, અને એટલા માટે આવા કાર્યોની બાબતમાં એક પંતિયાળો બાકીનાઓને બંધનમાં નાંખી શકતો નથી. (શારપ વિ. મિલીગન, બીવનસ રિપોર્ટ્સ વા. ૨૨ પા. ૬૦૬; જગજીવનદાસ કિકા શા વિ. રામદાસ બ્રીજભુખાજીદાસ, મુરસ ઈન્ડિયન અપીલ્સ વા. ૨ પા. ૪૮૭) પરંતુ પંતિયાળામાં જ્યાં પદશા કરતે કાઢવાનો અખતિયાર હોય ત્યાં પેદાની જગમ મિલકત ગીરો મુકવાનો પણ અખતિયાર હોય છે. (રોડ વિ. હોલ્ડીનશેડ, બારનવાલ એન્ડ ફરેસવેલ વા. ૪ પા. ૮૬૭.)

ભાગીદારોના અંગભૂતો તરફથી એક ભાગીદાર હોયતો તે બસ છે સળગ તેને નોટીસ આપવામાં આવે એટલે તેણે ચોપડા રજુ કરવા જોઈએ. હાજીબકરીઆ વિ. હાજી-કાસિમ. ઇ. લા. રિ. મુ. વા. ૧ પા. ૫૬૬,

જે કરાર ઉપર ૨૫૨. બ્યારે પંતિયાળાઓએ કરાર કરીને પોતાને પરસ્પરને સરથી પંતિયાળાઓ બંધે પોતાના હકો તથા ફરજો વિશે નિયમ કર્યા હોય તથા તેનાં લાભના હકો તથા જ ક્ષણો ઠરાવ્યાં હોય ત્યારે એવો કરાર સરવેની સમતીથીજ માત્ર રદ કવાબદારી ઠરેલોહો રિ શકાય છે; અથવા ફરવી શકાય છે. એ સર્ગતિ સ્પષ્ટ રીતે આપ્યું તે કરાર રદ વી જોઈએ અથવા ધંધો ચલાવવાના કોષ્ટએક સરખા વહીવટ ઉપરથી કરવા વિશે. ગરભીત સમજાઈ જોઈએ.

દ્રષ્ટાંતો.

અ બ અને ક એવો પંતિયાળુ કરવાના હેતુથી લખેલી કમ્પ્લાયન્ટ કરેછે કે પંતિયાળાથી જે એન નફો થાય તે પોત પોતામાં સરખે હિસે વેંહેચી લેવો. એ પછી તેઓ પંતિયાળાનું કાગ ધણા વરસ સુધિ ચલાવે છે અને અ ને એન નફામાંથી નિમે નફો મળતો જાયછે અને બાકીનો નિમે બ અને ક સરખે હિસે વેંહેચી લેછે. એ વ્યવસ્થા સર્વ પક્ષકારોને માલુમ છે અને સરવે તે કમ્પ્લ રાખી છે નફો વેંહેચી લેવા વિશે સદરહુ કમ્પ્લાયન્ટમાં જે ઠરાવ છે તે ઉપજા વહિવટને લિધે રદ થાયછે.

બુદ્ધી રીતનો ક બીજી રીતનો કાંઈ કરાર ન હોયતો પંતિયાળાઓના પરસ્પરના રાર ન હોય તો સર્ગધો નિચે લખેલા નિયમોથી ઠરાવવામાં આવશે.—
પંતિયાળાઓના પોત પોતાના હકો ઠરાવવા વિશેના નિયમો

ટીકા—પંતિયાળાની મિલકત રોકવા બાબત લીટીની સાહેબ નિચે પ્રમાણે નિયમો આપે છે.

(૧.) જે ગિલકત પંતિયાળાની પુંજમાં પ્રથમથી લિધી હોય અથવા જે પંતિયાળાના પંચશાથી વેચાણુ લિધેલી હોય અથવા જે પંતિયાળાના ધંધાને માટે મેળવેલી હોય તે સરવે ગિલકતના માલિક સરવે પંતિયાળાઓ સમસ્ત છે. એવી સરવે ગિલકતને પંતિયાળાની ગિલકત એવું નામ આપ્યું છે. પંતિયાળાએ પંતિયાળામાં પ્રથમ જે ભાગ આપ્યો હોય તેની કિમતમાં નફા તોટાના પોતાના હિસ્સાથી જે વધગટ થવાની તે થતાં જે રકમ થાય તેટલો પંતિયાળાનો પંતિયાળાની ગિલકતમાં હિસો છે એમ સમજવું.

ગિલકત નિચે મુજબ રોકવી;—

ટીકા—એ પેઢીનું કરજ તથા જવાબદારિઓ બીના પંતિયાળાઓને આપવામાં.

(૨.) પંતિયાળાના ધંધામાં જે નફો થાય તે સરવે પંતિયાળાઓને સરખે હિસ્સે વેંચી લેવાનો હક છે. તેમજ પંતિયાળામાં થએલો ટોટો સરવે પંતિયાળાઓએ સરખે હિસ્સે ભરવો જોઈએ.

ટીકા;—કાંઈ પંતિયાળાએ પંતિયાળાની પૂંજ શિવાય જે બીજી રકમો પેઢીને ધીરેલી હોય તેવું લેહેણું ફાળા પ્રમાણે દરેક પંતિયાળાને આપવામાં,

(૩.) પ્રતેક પંતિયાળાને પંતિયાળાના ધંધાનો વહિવટ કરવામાં સાગિલ થવાનો હક છે.

ટીકા;—પૂંજની બાબતમાં દરેક પંતિયાળાનું પેઢી પાસે જે લેહેણું હોય તે ફાળા પ્રમાણે આપવામાં.

(૪.) પંતિયાળાના ધંધાનું કામ પ્રતેક પંતિયાળાએ ઉલમ રાખીને કરવું એ પ્રતેક પંતિયાળાની ફરજ છે. અને તે કામ કરવા બદલ કાંઈ પણ મેહેનતાણું મળવાનો પંતિયાળાનો હક નથી.

ટીકા;—જો છેવટ કાંઈ બાકી રહે તો તે બાકી રહેલું પંતિયાળાઓ વચ્ચે સરખે હિસ્સે નફા દાખલ વેંચવું, પણ જો કાંઈ વિરૂધ જતાવી શકતું હોય તો સરખે હિસ્સે ન લેહેંચતાં તે પ્રમાણે કરવું (પંતિયાળા વિશે લીડલી સાહેબનું પુસ્તક પા. ૭૯૦)

જેમ કે ‘અ’ તથા ‘બ’ એ લેખી કલમો વગર પંતિયાળું કરવું, કબુલાયત એવી હતી કે નફો તથા ટોટો સરખે હિસ્સે વેંચી લેવો. ‘અ’ ગુજરાતી ગણે અને એમ માલમ પડ્યું કે ‘બ’ કરતાં ‘અ’ એ ૧૯૦૦ પાંડની રકમ પૂંજમાં વધારે નાખી હતી. એટલી પૂંજ ફક્ત ૧૪૦૦ પાંડ હતી તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે ૫૦૦ પાંડિન્ડની ખાદમાં બંને પંતિયાળાની ગિલકતમાંથી સરખે હિસે ભાગ મળવો જોઈએ. (નોવેલ વિ. નોવેલ લા રિપોર્ટ ઇકનિટિ વા. ૭—પા. ૫૩૮)

એ કરજ આપ્યા પછી પૂંજ બંને પંતિયાળાઓનાં કયાપિટલ જેટલી ન હોય તો જે સખસ જસતી કયાપિટલ લાવ્યો હોય તેટલી જસતી રકમ આપી દેવા તે બંનેને પ્રથમ કહેવું જોઈએ. પછી બાકી રહેલા પૂંજમાં તેમના ભાગના પ્રમાણમાં વેંચી લેવી જોઈએ. (વુડ વિ. સકાલ્સ, લા રિપોર્ટ આનસરી કેસિસ વા. ૧—પા. ૩૬૯)

(૫.) જે પંતિયાળાના ધંધાને લગતો સાધારણ બાબતમાં પંતિયાળાઓના અભિપ્રાય એક એકથી જુદા પડે તો પંતિયાળાઓમાંથી ઘણા જનોનો જે મત હોય તે પ્રમાણે ઠરાવ કરવો; પરંતુ સરવે પંતિયાળાઓની સમતિ થયા શિવાય પંતિયાળાના ધંધાના સ્વરૂપમાં કાંઈ ફેરફાર કરી શકાતો નથી.

(૬.) સરવે પંતિયાળાઓની સમતી શિવાય કોઈપણ સખસને પેઢીમાં નવો પંતિ-

યાલો કોઇ સખસથી કરી શકાતો નથી.

(૭.) જો કોઇપણ કારણને લિધે પંતિઆળાનો કોઇપણ ભાગિયો ભાગિયાપણા-માંથી બંધ પડે તો બાકીના સરવે ભાગિઆઓને સંબંધે પંતિઆળું ભાગી પડ્યું એમ સમજવું.

(૮.) પંતિઆળું કાંઈ એક નિમેલી મુદત સુધીને વારતે કર્યું ન હોય તો કોઇપણ પંત્યાળો ગમે તે વખતે પંત્યાળામાંથી છુટો પડી શકે છે.

(૯.) જો પંતિઆળું અમુક મુદત સુધીને સાફ કર્યું હોય તો સરવે પંતિઆળાઓની સમતિ શિવાય તે મુદત ચાલુ હોય તે દરમિયાનમાં કોઇ પણ પંતિઆળો પંતિઆળામાંથી છુટો પડી શકતો નથી અને કોરટના હુકમ શિવાય કોઈ પણ પંતિઆળાને બાકીના પંતિઆળાઓ કાંઈ પણ કારણે કાઢાડી મૂકી શકતા નથી.

(૧૦) પંતિઆળું કાંઈ અમુક મુદત સુધીને સાફ કર્યું હોય કોંવા નહીં કર્યું હોય તો પણ કોઇ પંતિઆળો મરણ પામે તો પંતિઆળું ભાગી પડે છે.

કોરટ પંતિઆળું કોઇ પંતિઆળાએ દાવો કર્યા ઉપરથી નીચે લખેલે પ્રસંગે કોરટ ક્યારે ભાગી શકે પંતિઆળું ભાગી શકે છે.—
કે છે.

ટીકા—જ્યારે પંતિઆળું અમુક મુદત સુધીને સાફ કર્યું હોય ત્યારે ફક્ત કોરટે દરમિયાન આવવાની જરૂર છે, બાકીના મુદત વગરના પંતિઆળા વચ્ચેની ફરિયાદોમાં કોરટ સામાન્ય રીતે કાંઈ પણ દાદ આપશે નહીં. પણ જો પંતિઆળું ભાગવાને સાફ કરારમાં વિનંતી દાખલ કરી હોય તો જુદા વાત છે. (જ. નાગ બુશાનમ વિ. ક. ગંગાયા મદ્રાસ હાઇકોર્ટ રિપોર્ટસ વા. ૨—પા. ૨૮)

અંગરેજી ઠરાવો મુજબ કોરટને હુકમનામું કરી આપવાને માટે પંતિઆળાની દીવાન-ગી કાંબગ અને અસાધ્ય હોવી જોઈએ. (કરળી વિ. કાર, મંગ એન્ડ કાલીઅર એક્સચેન્જર) વા. ૩—પા. ૧૮૪)

(૧.) જ્યારે કોઇ પંતિઆળો અસાવધ બુધીનો થાય ત્યારે;

(૨) જ્યારે દાવો કરનાર પંતિઆળા શિવાય બીજો કોઇ પંતિઆળો નાદાર દેણદાર વિશેના કોઈ કાયદા મુજબ નાદાર ઠેરવવામાં આવ્યો હોય ત્યારે;

(૩.) જ્યારે દાવો કરનાર પંતિઆળા શિવાય બીજા કોઇ પણ પંતિઆળાએ એવું કાંઈ પણ કૃત્ય કર્યું હોય કે તેથી કરીને સદરહુ બીજા પંતિઆળાનો નફા તોટાનો સરવે સંબંધ કાયદા મુજબ ત્રીજા સખસ પાસે જતો હોય ત્યારે.

ટીકા—કોઈ પંતિઆળો તેનો હાસો એકાદા હુકમનામાની બજાવણીમાં લેવા દેતો તે-નું પરીણામ પણ પંતિઆળા મજકુરે નફા તોટાનો સરવે સંબંધ ખુશીથી લખી આપ્યા સરખો થશે [જનસન વિ. ઇવાંસ મીયાનીંગ એન્ડ ગરેજર વા. ૭—પા. ૨૦૪)

(૪.) જ્યારે કોઈ પણ પંતિઆળો પંતિઆળાના કરાર મુજબ પોતાને ભાગે જે રવાનું હોય તે કરવાને અશક્ત થાય ત્યારે.

(૫.) જ્યારે દાવો કરનાર પંતિઆળા શિવાય કોઈ બીજો પંતિઆળો પંતિઆળાનાંકા મકાનમાં અથવા પોતાના પંતિઆળાઓ જોડે બારે ગેરવરતાણુક કરવાનો તકસીવાર હોય ત્યારે

ટીકા—આ ગેરવરતાણુક કાંતો એવી હોવી જોઈએ કે તેથી દાવો બાંધનાર પંતિઆળાના કામ કાજમાં ભાગ લેતાં અટકાવ થતો હોય, અથવા તે એવા પ્રકારની હોવી જોઈ-

એ કે જે સખસો પંતીયાળાને ધંધો ચલાવવાના હોય તેમની વચે જે પરસ્પર ભરસો હોયો જોઈએ તે ભરસાનો તેથી નાશ થતો હોય જેમ કે જ્યાં એક પંતીયાળો કપટ ભરેલા વીસ્વાસ ધાતનો તકશ્વરવાર થવાથી તેના ઉપર ફેજદારી બનાવવાને લાયક થયો હતો, ત્યાં તે ના સહપંતીયાળાને એ પંતીયાળું બગાવવાનો હક છે એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું, (ઈસેલ વિ. હેવરડ, બીવનશ રીપોર્ટ વા. ૩૦—પા. ૨૫૮)

જ્યાં એમ દેખાવ કે કોઈ પંતીયાળાની ગેરવરતણુકનો હેતુ તેના સહ પંતીયાળાઓ પાસે પંતીયાળું બગાવવાનો છે ત્યારે એ ગેરવરતણુકવાળા પંતીયાળાને તાકીદ હુકમથી કો રટ અટકાવશે. જેમકે જ્યાં પ્રતિવાદીએ અમુક મુદત સુધિને સાર વાદી સાથે કરેલું પંતીયાળું બગાવવાનો આશ્રય કર્યો, અને જુનો પેઢીના નામમાં બીજા પંતીયાળામાં તે દાખલ થયો તે કાગમાં બાંધેલા મુદત વિતી જાય ત્યાં સુધી વાદીની સાથે શિવાય વેહેપાર ચલાવના અટકાયતનો તાકીદ હુકમ કોરટે આપ્યો. (ઈંગ્લેન્ડ વિ. કરલીંગ, બીનનસ રીપોર્ટસ વા. ૮—પા. ૧૨૯)

(૬) જ્યારે પંતીયાળો ધંધો ચલાવ્યાથી માત્ર તોટાજ થતો હોય ત્યારે.

કેટલાએક સખસોએ અમુક વ્યાપાર ચલાવવાની ભાગીદારી કરી હતી ત્યાર પછી તે ભાગીદારીની સ્થિતિ એવી થઈ કે તે ભાગીદારનું કામ ભાગિદારિમાં ખોટ ગણાવના આગળ ચાલી શકે નહીં તે ભાગિદારો બંધ કરવાના હેતુથી એક દાવો કરવામાં આવ્યો તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું કે ભાગીયા ઉપર બીજાને “કાળ” કયા વિના તે ભાગીદારીનું કામ ચાલે તેવું નથી. હેવું એકદું થાય છે. અને જે પુણ આપવાને કમુત્ર કરેલું તેટલું પુણથી પણ કામ ચાલે તેવું નથી એમ જણાય છે. તેથી તે બંધ કરવાનું હુકમનામું કરવું જોઈએ. કાયસજી ન્હાનાભાઈ વિ. લાલભાઈ લલુભાઈ ઈ. લા. રી. મુ. વા. ૧ પા. ૪૬૮

ધંધો કરવાની ૨૫૫. જે ધંધો વિશે પંતીયાળું કર્યું હોય તે ધંધો કરવાની મના હોય તો પં નાઇ કાયદાથી થાય તો તે પંતીયાળું સરવે કોઈ પ્રસંગે બાજે છે એમ ત્યાળું ભાગીપડે છે સમજવું.

જે મુદતને મા ૨૫૬. જે પંતીયાળું અમુક મુદત સુધિને સાર કરવામાં આવ્યું તે પંતીયાળું કર્યું હોય તે પંતીયાળું તે મુદત પુરી થયા પછી ચાલુ રાખવામાં આવે ત્યાં હોય તે મુદત થઈ રે જુદી રીતની કમુત્રાયત ન હોય તો પંતીયાળાઓના હકો અને તેની ગયા પછી પંતીયાળું કરજે પુરી મુદત થતી વખતે જેવી હતી તેવીજ કાયમ રહેશે પરંતુ કોઈપણ ત્યાળું ચાલુ રાખ્યું પંતીયાળાની ઈછા ઉપરથી ભાગી શકાય એવા પંતીયાળાને સદરહુ હકો તો પંતીયાળાઓ તથા ફરજે જેટલે દરજે લાગુ પડી શકતી હોય તેટલેજ દરજે હકો તના હક તથાજ થા ફરજે મજકુર સદરહુ ચાલુ રાખેલા પંતીયાળાને લાગુ છે એમ સમજવું. વાળદારી.

પંતીયાળાઓના ૨૫૭. સરવે પંતીયાળાઓને સરવેતકજી દાયદો થાય એવી રી સામાન્ય ધરમ. તે પંતીયાળાનો ધંધો ચલાવવો તથા પરસ્પર નિયાયથી તથા હમાનદા રીથી વરતવું તથા પંતીયાળાં સખંધિની તમામ વાતોની સમજુરણુ હકિ કત તથા ખરા હિસાબ હરકોઈ પંતીયાળાને તથા તેના કાયદેસર પ્રતિવાનીધાને આપવા, એ સરવે પંતીયાળાઓની ફરજ છે.

ટીકા;—જો પંતીયાળુ મરણ સુધી ચાલે તેવું હોય અને તે ભાગવા વિશેની કોઈપણ કલમ નહોતી તો આ કલમમાં ઠરાવેલી ફરજે પછી એક ફરજ તોડે તો કોઈ પંતીયાળાને અટકાવવા તાકીદ હુકમ સામાન્ય રીતે આપવામાં આવશે નહીં. હોલ વિ. હોલના કાગમાં (બીવનસ રીપોર્ટસ વા. ૧૨ પા. ૪૧૪) પંતીયાળું એકવીસ વરસની મુદત સુધિનું હતું, ખર

મહીના અગાઉની જાહેર ખર્ચ આપેથી તે ભાગવાનો કરાર હતો. આ કામમાં વાદીને પંતિયાળાના ધંધામાંથી પ્રતિવાદીએ કાઢાડી મુક્યો હતો તેવી ફરિયાદ ઉપરથી પંતિયાળાના પદશા પંતિયાળાના ધંધાના હમેશના નહિવટથી જુદી રીતે રોકવા તથા કરારની રૂઢિએના તેના હક બખતમાં વાદીએ અટકાયત કરતો પ્રતિવાદીને અટકાવવાનો તાકિદ હુકમ આપવામાં આવ્યો હતો. દાદ માગવા કોરટને દરખાસ્ત કરવાનો હક દરખાસ્ત કરનાર પક્ષકારની વરતણુકથી બંધ થઈ શકે; કારણ કે “પંતિયાળાના ધંધાના સળંધમાં કોરટનું” એ ધોરણ છે કે જે પંતિયાળો એવી ફરિયાદ કરતો હોય કે બીજા પંતિયાળાએ પોતાની તરફ તેમની ફરજ નથી બખતતા તે પંતિયાળો હમેશ તેમની તરફ પોતાની ફરજ બખતવાને તથા ચાર હોવો જોઈએ તથા પોતે તથાચારે એમ કહેવું જોઈએ” (કાનસ્ટ વિ. હેરીસ, ટરનર અને રસલ પાનું ૫૧૪)

પંતિયાળાં સળંધ ૧૫૮. પંતિયાળા સાથે સળંધ રાખનાર કોઈ પણ કાર્ય ઉધીના કાર્યમાં થ પરથી જો કાંઈ નફો થાય તો તે નફાનો હિસાબ પંતિયાળાએ પોતાની યલા લાભમાં હી પેઢીને આપવો જોઈએ. સાળ પેઢીનેઆ પવો જોઈએ.

દ્રષ્ટાંતો.

(અ) અ બ અને ક એઓ પંતિયાળો વેપાર કરેછે. અ અને બ ને ન જણાવતાં જે ધરમાં પંતિયાળાનું કામ ચાલેછે તે ધરનો પટા ખુદ પોતાનાજ લાભને માટે ક મેળવેછે. અ તથા બ ની ઇચ્છા હોય તો તે પટાથી લાભ થાય તેમાં ભાગ મળવાનો હક તેઓનેછે.

(બ) અ બ અને ક એઓ પંતિયાળો વેપાર કરેછે. અને તેઓનો વેપાર મુંબઈ અને લંડન મધેછે. ડ લંડનનો એક વેપારી છે તેની પાસે તેઓ માલ મોકલેછે. ડ ને માલ મોકલવા કરે તેને સારૂ ક પોતાની સતા વાપરે તેના અવેજમાં માલ મોકલવા બાબત જે દસ્તુરી ડ ને મળેછે તેમાંથી કાંઈ ભાગ ડ છુપી રીતે ક આપેછે, એવી રીતે ક તે જે પદસો મળવો તેનો હિસાબ તેણે પેઢીને આપવો જોઈએ.

ટીકા;—જે પ્રસંગે કોઈ એકાદ પંતિયાળાએ પંતિયાળાની સાથે સળંધ રાખનાર કાર્યોમાંથી પોતે કંઈ નફો અયોગ્ય રીતે મેળવ્યો હોય તે પ્રસંગે જોકે પંતિયાળા ભાગના વિષેની દરખાસ્ત ન હોય તો પણ તેના ઉપર દાવો ચાલી શકેછે. જેમકે, જ્યાં એક પંતિયાળાને પેઢીની તરફથી માલ ખરીદ કરવા નિમેશો તેણે પેસ્ટર જે માલ ઓછી કીમતે ખરીદ કરેલો તે માલ બજાર ભાવે પેઢીને આપ્યો અને એ રીતે પોતે ઘણો નફો મેળવ્યો એમાં કરાવવામાં આવ્યું કે આ રીતે મેળવેલા નફાનું પંતિયાળા મજકુરે પેઢીને હિસાબ આપવો જોઈએ. (મગ્રાસ હાઈકોર્ટ રીપોર્ટસ વા. ૩ પા. ૩૧; જેન્ડર્લી વિ. કરેવન, બીન્સ રીપોર્ટસ વા. ૧૮ પા. ૭૫) જ્યારે કોઈ પંતિયાળાનો ખુદનો કાયદો અને તેના સહપંતિયાળાઓની તરફ તેની ફરજ એ એ એક એકથી વિરૂધ્ધ હોય ત્યારે એ કાર્ય કોરટ કાયમ રહેવા દેશે નહીં એજ ધોરણ ઉપર કોઈ કંપનીનો ડિરેક્ટર જે વળી એ કંપનીની સાથે ધંધો કરનારો કોઈ પેઢીનો ભાગીઓ હોય તે ડિરેક્ટર એ કંપની વિરૂધ્ધ અમલમાં આણીશકાય એવો કરાર કરી શકશે નહીં. (ફિસ્ટર વિ. આક્સફ્રડ રેલવે કંપની કોમન બેંચ વા. ૧૩—પા. ૨૦૦) પોતાના સહપંતિયાળાઓને ખરચે લાભ મેળવવો એ કોઈ પંતિયાળાની ફરજ વિરૂધ્ધ છે એટલુંજ નહીં પણ વળી જે કાંઈ નફો મેળવવાની તેની ફરજ છે તે નફો પેઢીને કરાવવો તે તેની ફરજ છે. આ પ્રમાણે જે નફો પેઢીની સાથેના તેના સળંધથી અથવા પંતિયાળાની મિલકતના ઉપયોગ કરવાથી તે મેળવશે તે નફો કોરટ તેને પોતાની પાસે રાખવા દેશે નહીં, જો એક પંતિયાળો પંતિયાળાની મિલકતનો ઉપયોગ કરીને નફો મે-

ળવેતો એ નફાનો. તેણે દિસાળ આપવો જોઈએ. જેમકે એક વહાણ જે માલિકોના સા-
આન્ય નફાને માટે નીમાએલું હતું તે વહાણના નાણુદાનો પણ તેમાં થોડોક માલકિ હક
હતો, આ કામમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે નાણુદા મજકુરને ખુદ પોતાના કાયદાને સાર
કોઈ ખાનગી કામમાં તે વહાણનો ઉપયોગ કરવાને કાંઈ હક નથી અને આ પ્રમાણે મે-
ળવેલો નફો બીજા પતિઆળાઓને ભોગવવામાંથી અટકાયત કરવા વિશેનો કોઈ પણ ઈ-
લાજ કયુલ રાખવા કોરટે ના પાડી. (ગારડનર વિ. મેક્શિયન; બિવનશ રીપોર્ટ વા. ૪—
પા. ૫૩૪; કલેગવી. ફીશક્રીવિક. મેક્નાગટન અને ગાર્ડન વા. ૧ પા. ૨૯૪; કલેગ વિ. એન્ડ
મેડશન, ડિજેક્સ મેગનાગટન અને ગાર્ડન વા. ૮ પા. ૭૮૭)

જે પત્યાળો સ ૨૫૯. જે કોઈ પતિઆળો બાકીના પતિઆળાઓને ન જણા-
પરધાવાળો બીજો વતાં અને તેઓની સમતિ શિવાર પેડીના ધંધા જોડે સપરધાવાળો તથા
ધંધો કરે તે પત્યા તે ધંધામાં હરકત કરતા બીજો કોઈ પણ ધંધો ચલાવે તો તે ધંધા-
ળો પેડીને કંવોજ માં મેળવેલા સરવે નફાનો દિસાળ તેણે પેડીને આપવો જોઈએ. અને
વાળદાર છે. ધંધાને લાધે પેડીને કાંઈ તોટો આવ્યો હોય તો તેનો બદલો તેણે પેડીને
ભરી આપવો જોઈએ.

ટીકા—આ કલમ મુજબ દિસાળ માગવાનો હક ફરિઆદવાળી બાબતનું કાર્ય બીજા
પક્ષકારની જાણ બહાર તથા તેની સમતિ શિવાય કરવા ઉપર આધાર રાખે છે. સદરહુ બી-
જા પક્ષકારનો અનુમત હોય તો દાદ માગવાનો તેનો હક રહેતો નથી.

પેહેડીમાં ફેરફાર ૨૬૦. એકાદી પેઢીના કાર્ય બાબત કોઈ પણ પેઢીને અથવા
રથયાથી સ્થિરજી ત્રીજા સખસને સ્થિર જાગિનગીરી આપવામાં આવી હોય તો જે પેઢીને
ગિનગીરી રદ થા અથવા જે પેઢીનાં કાર્ય બાબત તે જાગિનગીરી આપી હોય તે પેડીના
ય છે. બંધારણમાં કાંઈ ફેરફાર થાય તો બીજી રીતનો કરાર ન હોય ત્યારે તે
જાગિનગીરી ભવિષકાળનાં કાર્યને સંબંધે રદ થઈ એમ સમજવું.

કોઈ પત્યાળો મ ૨૬૧. કોઈ પતિઆળો મરણ પામ્યો હોય અને તેના મરણ પ
રણ પામ્યા પછી છી પેઢીએ કાંઈ ફરજ માંથી લિધી હોય સ્પષ્ટ કયુલાયત ન હોય ત્યા-
જવાળદારી ઉત્પ રે તે ફરજને સંબંધે મરનારની મિલકત જવાળદાર નથી.
જ થઈ તો તેને વા રે તે ફરજને સંબંધે મરનારની મિલકત જવાળદાર નથી.
સ્તે મરનારની મિલકત જવાળદાર નથી.

ટીકા—જે મરનારના પ્રતિનિધીઓ ધંધો ચલાવેતો સદરહુ મરનાર મોત પછી ફરજ
કુરારની જવાળદારી તે પ્રતિનિધીઓના શીરપર છે; પણ જે મરનારના હુકમથી ધંધો ચ-
લાવતા હોયતો મરનાર મજકુરની મિલકતમાંથી તેઓને હામી મળવાનો હક થયે, અને તે
ની જેટલી મિલકત તેણે એ ધંધામાં રોકી હશે તેટલી મિલકત તેના મરણ પછી જ મા
ગનારાઓ થાય તેમને જવાળદાર થયે. (એક તરફથી ગારલડ, વેસી વા. ૧૦ પા. ૧૧૦)
પરંતુ આ માગનારાઓને તેના બીજા માગનારાઓની સાથે સ્પર્ધા કરવા દેવામાં નહીં આ
વે (કટયુશ વિ. કટયુશ, બીવન્સ રીપોર્ટસ વા. ૧—પા. ૧૮૪) મરનારની મિલકત એ ધં
ધામાં રહેલા છે તથા તે બાબતમાં મરનારના પ્રતિનિધીઓ પદશા આપવામાં આવ્યા છે એ
ટકોજ વાત ઉપરથી પ્રતિનિધીઓ જરૂર જરૂર પત્યાળા બનતા નથી (હાદગ વિ. હામન્ડ
હો રીપોર્ટસ એક્સચેન્જ વા. ૭—પા. ૨૧૮) જે મરનારનો વારસ મરનારની પુત્રીઓ એ
ધંધો ચલાવતો હશે તો નફાનો કાળો નફાના મૂળ વિશેના તથા તે ધંધાના સ્વરૂપમાં ત

થા એ કામની બીજી બીનાની વીચારાને અનુસરી નકી કરવામાં આવશે (વિશેષ વિ. ૧૪૪ નંક્રડ હેર વા. ૧ પા. ૨૫૩) છુટા થનાર પંત્યાળાની માફકજ મરનાર પંત્યાળાની મીલકત જવાબદારીમાંથી છુટેછે. જેમકે, કોષ લેણુદાર જો પડયો રહે અને મરનારની મીલકતનો તે ઉપર કાંઈ પણ દાવો કરવા વગર વહિવટ ચલાવે હોય તો મરનારની પુણી ઉપર ના દાવામાં મદદ આપશે નહીં. (એકઝી વિ. પારોગર, કલાર્ક અને ફીનકી વા. ૪ પા. ૨૦૭ રોબીન્સન વી. એલેક્સાન્ડર કલાર્ક વી. ફીનકી વા. ૩ પા. ૭૧૭)

પંત્યાળાનાકર ૨૬૨. કોષ પેહેડીને એકગતે આપવાના ફરજ હોય અને તે પે-
જો તથા પંત્યાળા હેડીના પંત્યાળાને પોતાને આપવાના જુદાં કરજ હોય, ત્યારે પંત્યાળા
જાઓનાં પોતા જાની મીલકત પ્રથમ પેહેડીનાં કરજ અદા કરવાનાં કામમાં લેવી જોઈ-
નાં જુદાં જુદાં કે એ અને ત્યાર પછી કાંઈ ફાજલ રહેતો પ્રત્યેક પંત્યાળાનો જેટલો હિ-
રજો આપવાની રસો હોય તે હીસો તે પંત્યાળાને પોતાને જે જુદાં કરજ આપવાનાં
શે, હોય તે અદા કરવાના કામમાં લેવો જોઈએ, અથવા હિસ્સો મજકુર તે
પંત્યાળાને આપવો જોઈએ, કોષ પણ પંત્યાળાની પોતાની જુદાં મીલ-
કત હોય તે પંત્યાળા મજકુરના જુદાં કરજ અદા કરવાનાં કામમાં પ્રથમ લેવી જોઈએ,
અને પછી જો કાંઈ ફાજલ રહે તો તે પેહેડીનાં કરજ અદા કરવાનાં કામમાં લેવી.

ટીકા:—પંત્યાળાની પુણી ઉપર પંત્યાળાનો લીયન તેના સહપંત્યાળાઓની વી-
રૂધ તથા તેમની તરફથી દાવો રાખનાર સખસો વીરૂધ કાયમ રહે છે. (લાંગમી) ના ટરસ્ટ
ની બાબતમાં, વીવન્સ રીપોર્ટસ વા. ૨૦) પા. ૨૦ અને એવીજ રીતે માગનારનો હક
મરનારના પ્રતીનીધીઓ ઉપર બળવી શકાય છે. આ કલમમાં આ નીયમ આપાનું કાર-
ણ હારવીક નીચે પ્રમાણે બતાવે છે “સમસ્ત મીલકત ઉપર પેહેડી તોગનો હક છે. અને
જુદા જુદા માગનારોએ જુદી જુદી મીલકતને ધીરયું તેથી જુદી જુદી મીલકત ઉપર
પેહેડી તેમનો હક છે.” (ટવીસ વી. માસી, આટકીન્સ રીપોર્ટસ વા. ૧ પા. ૬૭.)

ફક્ત એક બાગીયાના ઉપર થયેલા હુકમનામાની બળવણીમાં મજબૂરી મીલકત જ-
પ્ત થઈ શકતી નથી. તે પ્રમાણે બાગીયા ઉપરજ ફક્ત દાવો કરવામાં આવ્યો હોય અને
તેમાં તે બાગીયાનેજ હુકમનામાથી જવાબદાર ઠરાવવામાં આવ્યો હોય. તેમાં ઠરાવવામાં
આવ્યું કે તે હુકમનામાની બળવણીમાં તે બાગીયાનીજ મીલકત ફક્ત જપ્ત થઈ શકે છે.

બાગીદારીની મીલકત જ્યારે એક બાગીદારીના ઉપરના હુકમનામાથી જપ્ત કરવામાં આ-
વી હોય તો તે જપ્તી ઉઠાવવાનો દાવો કરવાને યોગ્ય રીતી એ છે કે બાગીદારો બંધ પા-
ડી અને જે બાગીદારી ઉપરના હુકમનામાથી બાગીદારીની મીલકત જપ્ત કરવામાં આવી
હોય તે બાગીદારીની લહેણી રકમ કેટલી છે, તે નક્કી કરવા સારૂ હીસાજ કરાવવાને દાવો
કરવો જોઈએ. એક બાગીયા ઉપર થયેલા હુકમનામાથી બાગીદારીની મીલકત જપ્ત કર-
વામાં આવેલી, તેથી તે બળવણી બંધ પાડવાને બીજા બાગીયા વિરૂધ તે મીલકત ઉપર
પોતાનો સ્વતંત્ર હક ઠરાવવાને દાવો કરવામાં આવ્યો હોય. તે દાવાની અપીલમાં હાઇકોર્ટ
વાદીની બાગીદારી બંધ પાડીને હીસાજ લેવા બાબતનો દાવો કર્યો હોય એ પ્રમાણે દાવાની
અરજ દુરસ્ત કરવાના પરવાનગી આપી, અને તે કામ એવા હુકમ સાથે પાછું મોકલ્યું કે
તે દાવામાં બીજા બાગીયાઓને પક્ષકારમાં સામેલ કરી હિસાજ લેવો. કરીંગબાઇ વિ. ઉત્તર
પ્રાંતના કનસરવેટર એન્ડ ફેરેસ્ટ ઈ. લા. રી. મુ. વા. ૪ પાનુ ૨૨૨

પંત્યાળું બાગ્યા ૨૬૩. પંત્યાળું બાગ્યા પછી પંત્યાળાઓના હકો તથા ફર-
પછી પંત્યાળા જો પંત્યાળાનું કામ અટકીને બંધ કરવા માટે જે બાબતો જરૂરી
ઓના હક અને હોય તે સરવે બાબતોમાં કાયમ રહેછે એમ સમજવું.
ફરજો કાયમ ર-
હે છે.

ટીકા:—જે કરારો કરવા પંતીયાળા તરફથી વિચાર હોય તેવા કરારોથી પેઢીને બાંધેલા દરેક પંતીયાળાનો હક પંતિયાળું ભાગવાથી બંધ પડે છે. પણ પાછળથી કલમમાં જે હકો કાયમ રાખવામાં આવ્યા છે તે હકોનો અમલ કરવાને સારૂ પંતિયાળું ભાગ્યા છતાં પણ કેટલોક અખતિઆર તેમને રહે છે, એમ કરાવવામાં આવ્યું છે કે “સામાન્ય કાયદો રખાય છે કે પંતીયાળુ ભાગે તો પણ તેનું કામ અટોપીને બંધ કરવા સારૂ પંતીયાળુ કાયમ રહે છે, પંતીયાળુ ભાગ્યા પછી અને તે ભાગ્યા છતાં દરેક પંતીયાળાને પંતીયાળા ખાતે પાંચશા સેવા આપવાનો ખૂસે અખતિઆર છે. અને પંતીયાળુ ચાલતી વખતે જેટલો હોય તે ટલેન્ડ અખતિઆર પંતીયાળાના કામ સારૂ પંતીયાળાની મીત્રકત વ્યવસ્થા કરવાને માટે છે, અવશ આ પ્રમાણે તેવું જ નોંધ્યું. જે એ પ્રમાણે ન હોય તો પંતીયાળુ ભાગ્યું કે તરતજ પંતીયાળાના હોસાળની કોઇ પણ રકમ ઉપર પંતીયાળાઓને વાંધો ન હોય તો પણ દરેક પ્રસંગે કોરટની પાસે રીશીવરને (પંતીયાળાની મીત્રકતનો વહિવટ કરનારને) વાસ્તે માગણી કરવાની જરૂર પડે (બુચરટ વિ. ડરેશર, ડીન્કસ. માકનાગટન એન્ડ ગોરડન, વા. ૪—પા. ૫૪૨) પંતીયાળાનું કામ અટોપી લેવાના પ્રસંગ બાબતોમાં તેમજ બુના કાર-ખોની બાબતોમાં જે સખસોએ પાંચશા આપવાના હોય તેમના જમે કરવાને સારૂ તથા જે સખસોએ પાંચશા આપવાના હોય તેમના જમે કરવાને સારૂ તથા જે સખસોને આપવાના હોય તેમને ખાતે ઉધારવાને સારૂ હોસાળ ખુલ્લો રાખવો નોંધ્યું. (વીલેટ વિ. બ્રાન્ન-કરડ, હેર વા. ૧ પા. ૨૫૩) મરનાર પંતીયાળાના પ્રતિનિધીઓને પંતીયાળાની મીત્રકત વેચવાને હક છે (કરોસે વિ. માલ, શક્તનસટન વા. ૧—પા. ૪૬૫) પંતીયાળાનું અટોપીને બંધ કરવામાં કોઇ પણ પંતીયાળો તેના અખતિઆર બહાર જશે અથવા ગેરવરતણક ચલાવશે તો કોરટ તેને અટકાવશે અથવા જે જરૂર હશે તો એ કામનો વહીવટ કરવામાં થી તેમને બાતલ કરશે, (કરોસે વી. કોલીનસ, વેશી વા. ૧૫—પા. ૨૧૮; હોય વી. હોલ માકનાગટન એન્ડ ગોરડન વા. ૩—પા. ૮૫)

પંતીયાળું ભા ૨૬૪. જે પેઢી ભાગ્યા બાબતની પ્રશીદ્ધ ખબર આપવામાં આવ્યા બાબતનીજ વી ન હોય તે પેઢી ભાગ્યાથી મજકુર સાથે વેપાર ધંધો કરનાર સખસ હેર ખબર. સોના નફા નુકસાનમાં કમી જાસ્તી થશે નહીં, પરંતુ તેવા સખસને પોતાને પેઢી મજકુર ભાગ્યાની ખબર મળી હોય તો સદરહુ મુજબ કમી જાસ્તી થશે.

ટીકા:—ન્યુસપેષરમાં જાહેર ખબર આપવી એજ જાહેર ખબર આપવાનો રીવાજ છે; પણ પેઢીના નામમાં ફેરફાર તે પેઢીના બારણા ઉપર ચોડવામાં આવ્યો હોય અથવા કોઇ પેઢીના એક ઉપર ગાલમ પડતો હોયતો તે બસ છે. (મેક આઇવર વિ. હમબ્ર, ૯ સ્ટ વા. ૧૬ પા. ૧૬૬; બારકુટ વિ. ગુડોળ, કેમ્પબેલ્સ રીપોર્ટ વા. ૩ પા. ૧૪૭), યોગ્ય જાહેર ખબર આપ્યા પછી છુટો પડેલા પંતિયાળો તેના સહપંતિયાળો બુના નામથી એજ ધંધો ચલાવે જાય તેટલા ઉપરથી જવાબદાર ચાલુ રહેતો નથી. (ન્યુશમ વિ. કોલ્સકેમ્પબેલ્સ શે. વા. ૨ પા. ૬૧૭).

પંતિયાળુ સ ૨૬૫. બીજી રીતનો કાંઈ કરાર ન હોય તો, પંતિયાળુ સમાપ્ત થયા પછી થયા પછી પેઢીનો ધંધો અટોપીને બંધ કરવા સારૂ. તથા પેઢીનું કરજ કામ અટોપીને ચલા કરવાની તજવીજ કરવા સારૂ, તથા જે ફાજલ રહે તે પંતિયાળા બંધ કરવા વિશે એના હિસ્સા મૂજબ તેઓને વેહેંચી આપવા સારૂ, પ્રતેક પંતિયાળો કોરટને અરજ કિંવા તેના પ્રતિનિધી કોરટને અરજ કરી શકે છે. રવાનો હક પંતિયાળાઓને છે.

(૧૬૮)

ખુલાસો.—જે ડિસ્ટ્રીક્ટ જડજના અધિકારની સ્થાનિક ગરવાદાની અંદર પેઢીનો ધંધો અલાવવાની જગીઆ કીંવા મૂખ્ય જગીયા હોય તે ડિસ્ટ્રીક્ટ જડજની કોરટ કરતાં કનીષ્ટ પંકતીની ન હોય તેવી કોરટને આ કલમના અરથ મુજબની કોરટ સગજવી.

ટીકા:—પંતિયાળુ ભાગવા વિશેનો દાવો કરીને પંતિયાળાનું કામ અટાપી બંધ કરવામાં કોરટની મદદ લેવાનો રસ્તો છે; આવા પંતિયાળાને અથવા તેમના પ્રતિનિધીઓને આ દાવામાં પક્ષકાર કરવા જોઈએ. (કાકસ વિ. સ્ટીફનસ, જ્યુરીસટ નવી આવરતી વા. ૯ પા. ૧૧૪૪.)

નિયમીત જ ૨૬૬. નીચમીત જવાબદારીના પંતિયાળા ઇનકોર્પોરેટેડ પંતિયાવાબદારીનું પંતિ ળા અને જોઈંટ સ્ટોક કંપની એવો પ્રકારના જે વિશેષ પંતિયાળા હોય યાળુ, ઇનકોર્પો તે વિશે વળતે વળત હિંદુસ્તાન મધે જે કાયદા ચાલુ હોય તે મુજબ રેટેડ પંતિયાળુ, વ્યવસ્થા થશે. અને જોઈંટ સ્ટોક કંપની કાયદા રદ કર્યા તેનું પ રોશીસ્ટ,

પરોસીષ્ટ.

કાયદા રદ કર્યા તે.

સ્ટાટ્યુટો.

સ્ટાટ્યુ આક્ટનો નંબર તથા સાલ.	વિષય.	કેટલો રદ કર્યો.
બીજા ચાર્ક્સના રદમાવરણના સ્ટાટ્યુટના બાબ ૩ વિક્ટોરીઆના ૧૧મા તથા ૧૨મા વરણના સ્ટાટ્યુટનો બાબ ૨૧	કપટ અને ખોટા સોગનો બંધ કરવા વિશેનો કાયદો. હિંદુસ્તાન મધેના નાદાર ફેણદારો વિશે જે કાયદો છે તે એકત્ર કરી દુરસ્ત કરવા વિશે.	કલમ ૧, ૨, ૩, ૪, અને ૧૭. કલમ ૪૨

(૧૬૯)

આકટો.

આકટનો નંબર તથા સાલ.	વિષય.	કેટલો રદ કર્યો.
સને ૧૮૪૦નો આકટ ૧૩મો.	ઈંગ્લાંડનો કાયદો જે પ્રસંગે લાગુ હોય તે પ્રસંગે ઇસ્ટ ઇન્ડિયા કંપનીના મુલકને ૪થા જ્યારે જના ૪ થા વરસના સ્ટાટ્યુટના બાબ ૮૩માં ૪થા જ્યારે જના ૬ ઠા વરસના સ્ટાટ્યુટના ૬૪મા બાબથી ફેરફાર તથા સુધારો થયો તે પ્રમાણે લાગુ કરીને ક્રાકટરો વિસેનો કાયદો સુધારવા બાબત આકટ.	સધજો.
સને ૧૮૪૦નો આકટ ૧૪ મો.	જે પ્રસંગે ઇંગ્લાંડનો કાયદો લાગુ હોય તે પ્રસંગે ઇસ્ટ ઇન્ડિયા કંપનીના મુલકને ૪થા જ્યારે જના ૬ મા વરસના સ્ટાટ્યુટના ૧૪મા બાબના ઠરાવ લાગુ કરીને કેટલાએક વચનો તથા બંદોબસ્ત કાયદેસર થાય તેને સાફ લખેલા ટીપણ આવસ્ય છે એવું ઠરાવવાનો આકટ.	સધજો.
સને ૧૮૪૪નો આકટ ૨૦ મો.	જે પ્રસંગે ઇંગ્લાંડના કાયદો લાગુ હોય તે પ્રસંગે ઇસ્ટ ઇન્ડિયા કંપનીને જે મુલકને વિક્ટોરીઆના ૫ મા તથા ૬ ઠા વરસના સ્ટાટ્યુટના ૩૬ મા બાબમાંના ઠરાવ આ આકટ ઉપરથી ફેરફાર થયા પ્રમાણે લાગુ કરીને જે આકટિઆને હવાલે માલ સોંપ્યો હોય તેને શુધ્ધબુધ્ધિએ આપેલી કરમ્મઉ રકમો વિસેનો કાયદો સુધારવાનો આકટ.	સધજો.
સને ૧૮૪૮નો આકટ ૨૧ મો.	શરત નિરરથક થાય એવું ઠરાવવાનો આકટ.	સધજો.
સને ૧૮૬૬નો આકટ ૫ મો.	હુંડી વિશે સંક્ષિપ્ત પદ્ધતી ઠરાવવા વિશેનો તથા બ્રીટિશ હુંડીના વેપાર સબંધીનો કાયદો કેટલીએક બાબત સુધારવા વિશેનો આકટ.	કલગ ૬ અને ૧૦.
સને ૧૮૬૬નો આકટ ૧૫ મો.	હીંદુસ્તાન મધે પંતિયાળાં વિશેનો કાયદો સુધારવા વિશેનો આકટ.	સધજો.
સને ૧૮૬૭નો આકટ ૮ મો.	હીંદુસ્તાન મધે ઘોડાની સરતો વિશેનો કાયદો સુધારવા વિશેનો આકટ.	સધજો.

હુ. સ. કનિંગહામ.

ગવર્નર જનરલની કાયદા તથા કાનુન કરનારો કાઉન્સીલનો

આફિશિએટિંગ સેક્રેટરી.

(True Translation.)

VIRPRASAD TAPIPRASAD,

(Chitnees to the Collector.)

CARSETJI RASTAMJI THANWALA.

(Subordinate Judge of Callian, in the Thana District).

